

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ) ANABİLİM DALI**

**I. DÜNYA SAVAŞI'NDAN CUMHURİYET'İN İLANINA
BURDUR VE ÇEVRESİ VE İZ BIRAKANLARI**

Doktora Tezi

Ümmügülsüm CANDEĞER

Ankara-2014

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ) ANABİLİM DALI**

**I. DÜNYA SAVAŞI'NDAN CUMHURİYET'İN İLANINA BURDUR VE
ÇEVRESİ VE İZ BIRAKANLARI**

Doktora Tezi

Ümmügülsüm CANDEĞER

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Azmi SÜSLÜ

Ankara–2014

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ) ANABİLİM DALI

**I. DÜNYA SAVAŞI'NDAN CUMHURİYET'İN İLANINA
BURDUR VE ÇEVRESİ VE İZ BIRAKANLARI**

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Azmi SÜSLÜ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı

Prof. Dr. Azmi SÜSLÜ

Prof. Dr. Vahdet KELEŞYILMAZ

Prof. Dr. Neşe ÖZDEN

Prof. Dr. Necdet HAYTA

Doç. Dr. Serdar SARISIR

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi: 18.11.2014

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../2014)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Ümmügölsüm CANDEĞER

.....

I. DÜNYA SAVAŞI'NDAN CUMHURİYET'İN İLANINA BURDUR VE ÇEVRESİ VE İZ BIRAKANLARI

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ	X
KISALTMALAR	XII
KAYNAKLARIN VE ARAŞTIRMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	XIV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM XX. YÜZYILIN İLK ÇEYREĞİNDE BURDUR

1.1. I. Dünya Savaşı'na Giderken Burdur	7
1.2. I. Dünya Savaşı'nda Burdur	17
1.3. Millî Mücadele'de Burdur.....	22
1.4. Türkiye Cumhuriyeti'ne Geçişte Burdur	25

İKİNCİ BÖLÜM BURDUR VE ÇEVRESİNDE ÖRGÜTLENME

2.1. Direnen Millet: Burdur Örneği.....	30
2.2. Hey'et-i Nâsiha	31
2.3. Kuvâ-ı Milliye.....	33
2.4. Hey'et-i Milliye.....	35
2.5. Müdafaâ-ı Hukûk Cemiyeti	38
2.6. Burdur Müdafaâ-ı Hukûk Kadınlar Cemiyeti	39
2.7. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Burdur'daki Faaliyetleri.....	42
2.8. Düzenli Orduya Geçişte Burdur ve Çevresi	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BURDUR VE ÇEVRESİNDE İZ BIRAKANLAR

3.1. MÜLKİ - İDARİ ÂMİRLER	53
3.1.1. Mutasarrıflar ve Valiler	53
3.1.1.1. Celalettin Bey	55
3.1.1.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	55

3.1.1.2. Haşim Bey (Haşim el- Attâşi Bey)	57
3.1.1.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	57
3.1.1.3. Hacı Kâtipzâde İbrahim Vasfî Efendi (YAZICIOĞLU)	60
3.1.1.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	60
3.1.1.4. Behçet Bey	62
3.1.1.4.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	62
3.1.1.5. Ali Suat Bey	63
3.1.1.5.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	63
3.1.1.5. İsmail Sâfa APAYDIN	64
3.1.1.5.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	64
3.1.1.5.2. Eserleri.....	66
3.1.1.6. Faik ÜSTÜN.....	67
3.1.1.6.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	67
3.1.1.6.2. Eserleri.....	69
3.1.2. Belediye Başkanları.....	70
3.1.2.1. Hacı Ahmet Efendi	70
3.1.2.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	70
3.1.2.2. Fahrettin ÇİLOĞLU (Çilzâde)	72
3.1.2.2.1 Hayatı ve Faaliyetleri.....	72
3.1.2.3. Ahmet Ruhi YEŞİL YURT	73
3.1.2.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	73
3.2. MİLLETVEKİLLERİ.....	74
3.2.1. Mehmet Âkif ERSOY	75
3.2.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	75
3.2.1.2. Eserleri.....	79
3.2.1.3. Hakkında Yazılanlar	80
3.2.2. Şevket [CANDANER]	86
3.2.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	86
3.2.3. Ali Ulvi [ERÇİN]	88
3.2.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	88
3.2.3.2. Eserleri.....	90
3.2.4. İsmail Suphi SOYSALLIOĞLU	91
3.2.4.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	91
3.2.5. Veliyüddin SALTIKGİL	95
3.2.5.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	95

3.2.5.2. Eserleri.....	98
3.2.6. Hüseyin Baki ÇELİKBAŞ.....	99
3.2.6.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	99
3.2.7. Mustafa Şeref ÖZKAN.....	101
3.2.7.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	101
3.2.7.2. Eserleri.....	104
3.2.7.3. Hakkında Yazılanlar	104
3.2.8. Mithat Şükrü BLEDA.....	105
3.2.8.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	105
3.2.8.2. Eserleri.....	106
3.2.9. Atıf BAYINDIR	107
3.2.9.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	107
3.2.9.2. Eserleri.....	108
3.3. ASKERLER.....	109
3.3.1. Hafız Cevdet BİLGE	110
3.3.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	110
3.3.1.2. Aldığı Ödüller.....	112
3.3.2. İsmail Hakkı BÖREKÇİOĞLU.....	113
3.3.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	113
3.3.2.2. Aldığı Ödüller.....	114
3.3.3. İsmail Hakkı KÜÇÜK	115
3.3.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	115
3.3.3.2. Aldığı Ödüller.....	117
3.3.4. Mehmet Mazhar.....	118
3.3.4.1 Hayatı ve Faaliyetleri.....	118
3.3.4.2. Aldığı Ödüller.....	119
3.3.5. Mehmet Tevfik	120
3.3.5.1 Hayatı ve Faaliyetleri.....	120
3.3.5.2. Aldığı Ödüller.....	121
3.3.6. Necmettin DOĞULU.....	122
3.3.6.1 Hayatı ve Faaliyetleri.....	122
3.3.6.2. Aldığı Ödüller.....	124
3.3.7. Şerif GÜRALP	125
3.3.7.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	125
3.3.7.2. Aldığı Ödüller.....	127

3.3.7.3. Eserleri.....	127
3.3.8. Vahit Bey.....	128
3.3.8.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	128
3.3.9. Ahmet Muhtar	129
3.3.9.1 Hayatı ve Faaliyetleri	129
3.3.9.2. Aldığı Ödüller.....	130
3.3.10. Ali Rıza.....	132
3.3.10.1 Hayatı ve Faaliyetleri	132
3.3.10.2. Aldığı Ödüller.....	133
3.3.11. Besim KOKA	134
3.3.11.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	134
3.3.11.2. Aldığı Ödüller.....	135
3.3.12. Mehmet Murat	136
3.3.12.1. Hayatı ve Faaliyetleri	136
3.3.12.2. Aldığı Ödüller.....	138
3.3.13. Mehmet Tefik ATALAY	139
3.3.13.1.Hayatı ve Faaliyetleri.....	139
3.3.13.2. Aldığı Ödüller.....	140
3.3.14. Mehmet Saip.....	141
3.3.14.1.Hayatı ve Faaliyetleri.....	141
3.3.14.2. Aldığı Ödüller.....	142
3.3.15. Salih Zeki	143
3.3.15.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	143
3.3.16. Mustafa Niyazi Efendi.....	144
3.3.16.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	144
3.3.17. (Gazi) İsmail (Çavuş) DOĞANER.....	145
3.3.17.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	145
3.3.17.2. Eserleri.....	146
3.3.17.3. Hakkında Yazılanlar	148
3.3.18. (Gazi) Hüseyin AKSAKAL.....	153
3.3.18.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	153

3.4. EĞİTİMCİLER..... 156

3.4.1. İbrahim KAFESOĞLU.....	157
3.4.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri	157
3.4.1.2. Eserleri.....	160

3.4.1.3. Hakkında Yazılanlar	166
3.4.1.3. Aldığı Ödüller.....	167
3.4.2. Ahmet Hilmi Bey	169
3.4.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	169
3.4.3. Ahmet Refik Bey	170
3.4.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri	170
3.4.4. Ali Hamza Bey	172
3.4.4.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	172
3.4.5. Hacı Ahmed Arif Efendi.....	173
3.4.5.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	173
3.4.6. Hacı Hasan Hilmi Efendi.....	174
3.4.6.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	174
3.4.7. Hafız Rahmi Efendi.....	175
3.4.7.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	175
3.4.8. Hasan Hıfzı Bey	176
3.4.8.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	176
3.4.9. Hüseyin Sait Bey	178
3.4.9.1. Hayatı ve Faaliyetleri	178
3.4.10. İbrahim Hilmi Bey.....	179
3.4.10.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	179
3.4.11. İbrahim Hulûsi Bey	181
3.4.11.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	181
3.4.12. Mahmut Bey	183
3.4.12.1. Hayatı ve Faaliyetleri	183
3.4.13. Mahmud Efendi	184
3.4.13.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	184
3.4.14. Mehmet Emin Bey.....	186
3.4.14.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	186
3.4.15. Mehmet Şevket Bey	188
3.4.15.1. Hayatı ve Faaliyetleri	188
3.4.16. Mehmet Tevfik Bey.....	190
3.4.16. Hayatı ve Faaliyetleri.....	190
3.4.17. Mustafa Bey	192
3.4.17.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	192
3.4.18. Mustafa Hilmi Efendi	193
3.4.18.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	193
3.4.19. Nahide Muammer Hanım	195
3.4.19.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	195

3.4.20. Namık Kemal Bey	196
3.4.20.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	196
3.4.21. Nâzım Bey	198
3.4.21.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	198
3.4.22. Ömer Lütî Efendi	199
3.4.22.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	199
3.4.23. Rasim Bey	201
3.4.23.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	201
3.4.24. Rıza ERDEM.....	203
3.4.24.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	203
3.4.24.2. Eserleri.....	204
3.4.25. Sadullah Ali Bey.....	205
3.4.25.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	205
3.4.25.2. Eserleri.....	206
3.4.26. Şevket ŞENER	207
3.4.26.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	207
3.4.27. Şevki Bey	208
3.4.27.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	208
3.4.28. Talat Tahsin Bey.....	209
3.4.28.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	209
3.4.28.2. Eserleri.....	210

3.5. SAĞLIKÇILAR..... 211

3.5.1. Abdülhalim Galip KAHRAMAN.....	211
3.5.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	211
3.5.2. Burhanettin ONAT	213
3.5.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	213
3.5.2.2.Eserleri.....	215
3.5.2.3 Hakkında Yazılanlar	215
3.5.3. Mehmet Cevat Efendi	216
3.5.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	216
3.5.4. Mehmet Şerif KORKUT	217
3.5.4.1 Hayatı ve Faaliyetleri.....	217
3.5.4.2. Eserleri.....	219
3.5.3.3. Hakkında Yazılanlar	219
3.5.4. Lütî KIRDAR.....	220

3.5.4.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	220
3.5.6. Reşit Galip (Mustafa Reşit BAYDUR)	222
3.5.6.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	222
3.5.6.2. Eserleri.....	226
3.5.6.3. Hakkında Yazılanlar	226
3.6. HABERLEŞMECİLER.....	227
3.6.1. Suphi Bey	228
3.6.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	228
3.6.2. Ahmet Şükrü Efendi.....	229
3.6.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	229
3.6.3. İzzet Bey.....	230
3.6.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	230
3.7. DİN GÖREVLİLERİ.....	232
3.7.1. Elmalılı Hamdi YAZIR	232
3.7.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	233
3.7.1.2. Eserleri.....	236
3.7.1.3. Hakkında Yazılanlar	237
3.7.2. Ömer Rıza DOĞRUL	240
3.7.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	240
3.7.2.2. Eserleri.....	241
3.7.2.3. Hakkında Yazılanlar	242
3.7.3. Hacı Necip Efendi	243
3.7.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri	243
3.7.4. Hüseyin Efendi	245
3.7.4.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	245
3.7.5. Ali SERDAROĞLU	247
3.7.5.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	247
3.8. HALK KAHRAMANLARI	249
3.8.1. Demirci Mehmet Efe	250
3.8.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	250

3.8.1.2. Hakkında Yazılanlar	254
3.8.2. Mehmet TURGUT (Paskal Mehmet)	255
3.8.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri	255
3.8.3.2. Eserleri.....	256
3.8.3. İsmail GÖÇER	257
3.8.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	257
3.8.4. Kaz Ahmet (Gaz Amad).....	259
3.8.4.1 Hayatı ve Faaliyetleri.....	259
3.8.4.2 Hakkında Yazılanlar	262
3.8.5. Koca Mustafa BATTAL.....	263
3.8.5.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	263
3.9. KADIN KAHRAMANLAR.....	264
3.9.1. Ümmügülsüm ERKAN	264
3.9.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	264
3.9.2. Martha Josefa Fenhl (Madam Marten ya da Martha KÜÇÜK)	268
3.9.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	268
3.10. CEMİYETÇİLER.....	269
3.10.1. Burdur Müdafaa-ı Hukûk Cemiyeti Üyeleri	269
3.10.1.1. Tayyazâde Osman Efendi.....	269
3.10.1.2. Şamdanizâde Osman Efendi	270
3.10.1.3. Abdûlbaki Beyzâde Mehmet Reşit	270
3.10.1.4. Hacı Hamid Beyzâde Hacı Süleyman.....	270
3.10.1.5. Hamamcızâde Hüsnü	270
3.10.1.6. Kazancızâde Ziya.....	270
3.10.1.7. Ethem Efendi	271
3.10.1.8. Bedirzâde Necip.....	271
3.10.1.9. Mısırlızâde Hacı Rıfat.....	271
3.10.1.10. Hacı Velizâde Ethem Efendi.....	271
3.10.2. Halil Hulûsi Efendi [ERMİŞ]	272
3.10.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	272
3.10.2.2. Hakkında Yazılanlar	274
3.10.3. Hatibzâde Hacı Mehmet Refet (ÖĞÜTÇÜ) Efendi	278
3.10.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	278

3.10.3.2. Eserleri.....	281
3.10.3.3. Hakkında Yazılanlar	281
3.10.4. Hacı Hüsni Beyzâde Mahmut (ÇELİK) Bey	282
3.10.4.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	282
3.10.5. Mehmet SANLI	283
3.10.5.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	283
3.10.6. Hacı Hamzazâde Fuad ONURER.....	285
3.10.6.1. Hayatı ve Faaliyetleri.....	285
3.11. BURDUR'DA KISA SÜRE KALMIŞ ÜNLÜLER.....	286
3.12. BURDURLU YA DA BURDUR'A HİZMET ETMİŞ MEMURLAR VE DİĞER KİŞİLER.....	288
3.12.1. Abdülkerim Nâfiz Efendi	288
3.12.2. Abdullah Efendi	290
3.12.3. Abdullah Adli Efendi	291
3.12.4. Halil Hilmi Efendi	292
3.12.5. Halil Vehbi Efendi.....	293
3.12.6. Hasan Efendi	294
3.12.7. Hüseyin Hüsni Efendi	295
3.12.8. Hüseyin Memduh ÖZORAN.....	296
3.12.9. Mehmet Nuri Efendi	298
3.12.10. Mehmet Tevfik Efendi	300
3.12.11. Mustafa Lütfü Efendi	301
3.12.12. Osman Nuri Efendi	302
3.12.13. Ömer Ziya Efendi	304
3.12.14. Süleyman Sırrı Efendi	305
3.12.15. Zühtü Efendi.....	306
SONUÇ	307
KAYNAKLAR	316
EKLER	342
ÖZET	357
ABSTRACT.....	359

ÖNSÖZ

Burdur, tarih öncesinden beri yerleşim yeri olma özelliği göstermesi ve Anadolu'nun, Akdeniz ile iç kesimlerini birbirine bağlayan bir yol üzerinde bulunması nedeniyle önemli bir kenttir. Tarih öncesi yerleşim yerleriyle ön plana çıkan bölgede daha çok arkeolojik kazılar yapılmış ve bu kazıların raporları yazılmıştır. Coğrafi bölge olarak ise “Göller Bölgesi” içinde kaldığından, coğrafya ve jeoloji gibi alanlarda da çalışmalar yapılmıştır.

Akademik anlamda Burdur tarihi ile ilgili derli toplu çalışmaların azlığı göz önünde bulundurularak, dönemsel ve bölgesel bir panoramanın çizilebilmesine yardımcı “I. Dünya Savaşı’ndan Cumhuriyet’in İlanına Burdur ve Çevresi ve İz Bırakanları” başlığı tez konusu olarak seçilmiştir. Bu çalışmayla geçmişe bakıldığında görülen büyük binanın mihenk taşları ele alınmaya çalışılmıştır.

Tezimizde, öncelikle ele alınan üç dönemin isimleri tespit edilmiş, ardından bir tasnife tabi tutulmuştur. Üç bölümden oluşan eserimizin ilk bölümünde; bölgenin tarihi, coğrafi, idari, askeri, sosyal ve iktisadi yapısı kronolojik bir sırayla ele alınmıştır. İkinci bölümde; ağırlıklı olarak Millî Mücadele’de gelişen olaylarla birlikte örgütlenme faaliyetleri incelenmiştir. Ağırlıklı olarak ele alınan üçüncü bölümde ise on iki alt başlık hâlinde Burdurlu ya da Burdur’da hizmetleriyle iz bırakmış olan kişilerin eser ve faaliyetleri araştırılarak bölgesel tarihe, dolayısıyla Türkiye tarihine ışık tutulmaya çalışılmıştır. Bu bölümde incelenen kişilerden 65’i bizzat Burdur doğumludur. Diğer 45 kişi Burdur’a başka yerlerden gelmiş kişilerden oluşmuştur. Sekiz kişinin ise doğum yeri bulunamamıştır.

Tezimiz, dönemsel ve bölgesel bir panorama çizmesi açısından bir bakıma geçmişe aralanan bir pencere olma özelliği taşımaktadır. Çalışmalarımızın her

aşamasında büyük bir sabır ve titizlikle, akademik ve bilimsel desteği ile tezimizi yöneten ve yönlendiren kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Azmi SÜSLÜ'ye ilgi ve desteklerinden ötürü saygıyla teşekkür ederim. Yine, Tez İzleme Komitesi'ndeki değerli katkıları ve rehberliklerinden dolayı değerli hocalarım Prof. Dr. Neşe ÖZDEN, Prof. Dr. Vahdet KELEŞYILMAZ ve Doç. Dr. Serdar SARISIR'a şükranlarımı sunarım. Ayrıca çalışma yaptığımız resmi ve özel, kurum ve kuruluşların değerli çalışanlarına da yardım ve destekleri için teşekkür ederim.

Ümmügülsüm CANDEĞER

Ankara, Aralık 2014

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
ATASE	: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
ATAZB.	: Atatürk Özel Arşivi
AYŞ.	:Asayiş Kalemî
B.	: Belge
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BEO.	: Bab-ı Ali Evrak Odası
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
D.	: Dosya
DH.	: Dahiliye
EUM.	: Emniyet-i Umumiyye
G.	: Gömlek
�.	: İradeler
�SH.	: İstiklal Harbi
K.	: Kutu
KKK	: Kara Kuvvetleri Komutanlığı
Kl.	: Klasör
KMS.	: Kalem-i Mahsus

MAKÜ	: Mehmet Âkif Ersoy Üniversitesi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MSB	: Millî Savunma Bakanlığı
OHAC	: Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sayıları
SAİD	: Sicill-i Ahval İdare-i Umumiyyesi
ŞFR.	: Şifre Kalemî
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİTE	: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü

KAYNAKLARIN VE ARAŞTIRMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yapılan çalışmanın ana kaynaklarını çeşitli arşivlerden edinilen belgeler oluşturmaktadır. Çalışmada Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) Arşivi, Başbakanlık Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivleri, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi, TBMM Arşivi, İçişleri Bakanlığı Arşivi, Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, Kara Kuvvetleri Komutanlığı (KKK) Arşivi, Millî Savunma Bakanlığı (MSB) Arşivi, Türk Kızılayı Arşivi gibi resmi arşivlerin yanı sıra Burdur Lisesi Arşivi gibi özel arşivlerden de yararlanılmıştır. Ayrıca biyografilerin hazırlanması esnasında kişilerin aileleriyle bizzat yapılan mülakatlar neticesinde kişilerin özel aile arşivlerinden de yararlanılmıştır.

Başbakanlık Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivleri'nden, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele dönemleri ile ilgili genel bilgilere ulaşıp, özellikle Burdur'da görev yapan kişilerin tespitinde bu arşivlerden yararlanılmıştır. ATASE ve TİTE Arşivleri'nden özellikle Millî Mücadele dönemi ve bölgedeki teşkilatlanma konularında yararlanılmıştır. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele dönemlerinde bölgedeki hizmetleri ile ilgili olarak Türk Kızılayı Arşivi'nden yararlanılmıştır.

Kişilerin isim tespitleri yapıldıktan sonra ise diğer arşivlerde kişilerin sicil kayıtlarında özlük bilgilerinin bulunduğu şahsi dosyalarının incelenmesine geçilmiştir. İçişleri Bakanlığı Arşivi'nden bölgede görev yapan mülki idare âmirleri hakkında verilere ulaşılmıştır. Bölgede çalışmış olan valilerin dosyaları titizlikle incelenerek biyografileri oluşturulmaya çalışılmıştır. Burdur milletvekillerinin

biyografilerin hazırlanmasında TBMM Arşivi'nde bulunan ve halka açık elektronik ortamda araştırmacılara açılmış olan milletvekillerinin tercüme-i hâl varakaları incelenmiştir. Bölgede görev yapmış olan askerlerin bilgileri ile ilgili olarak Millî Savunma Bakanlığı ve Kara Kuvvetleri Komutanlığı Arşivleri'ne başvurulmuştur. Ancak bu arşivlerde araştırmacının bizzat dosyaları incelemek suretiyle çalışmasına izin verilmemekte ve iletişim yöntemi olarak posta kullanılmaktadır. Araştırma izin talebi ve referansla birlikte araştırma yapılmak istenen kişiler hakkında var olan bilgiler paylaşıp, arşiv görevlileri tarafından istenen bilgiler yine posta yoluyla ulaştırılmıştır. Bu arşivlerden gelen askerlik safahâtları incelenerek kişilerin biyografileri yazılmaya çalışılmıştır. Burdur'da görev yapan ya da Burdurlu olan din görevlileri ile ilgili olarak Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi'nden yararlanılmıştır. Burada bulunan kişilerin şahsi dosyaları incelenerek biyografi metinleri oluşturulmuştur. Burdur'da görev yapan ya da Burdurlu olup da başka yerlerde çalışmış olan eğitimcilerin biyografilerinin hazırlanmasında Burdur Lisesi Özel Arşiv'inde ulaştığımız öğretmenlerin sicil kayıtlarının olduğu defter çalışmamıza ivme kazandırmıştır. Ancak bu defterdeki veriler 1926 yılı ve öncesine ait olduğu için kişilerin soyadının olmamasından dolayı sonraki yaşamları ile ilgili bazı verilere ulaşamamıştır. Buradaki bilgilerin daha önce hiç bir araştırmacının dikkatini çekmemiş ve incelenmemiş olması ise bilgi ve belgelerin orijinalliğini artırmıştır. Bu belgeler ilk kez ele alınması bakımından önemlidir. Arşiv araştırmalarımız uzun ve meşakkatli bir çalışma dönemini içermiştir. Örneğin, soyadlarının olmaması ya da mevcut bilgilerimizin sadece bir isimden ibaret olması çalışmayı zorlaştırmıştır. Bununla birlikte arşivlerin tasnifindeki düzensizlikler nedeniyle bir kişinin bilgilerini bulmak için benzer isimli birçok kişinin dosyası incelenmek durumunda kalınmıştır.

Bölgede hizmet vermiş olan kişilerin sayıları dikkate alındığında yapılan çalışmanın ne kadar yorucu ve uzun süreli olduğu açıkça görülebilecektir.

Ayrıca resmi arşiv kayıtlarına ulaşabilmek için yaptığımız başvurularımıza genellikle olumlu cevaplar almamıza rağmen bazı kurumlarda isteğimiz dikkate alınmamış ya da isteğimize cevap verilmesi geciktirilmiş, bürokratik engeller konmuştur. Konuyla ilgili olarak Millî Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik Kurumu’nu sayabiliriz. Örneğin, Millî Eğitim Bakanlığı ile yaptığımız görüşmelerde önümüze bürokratik engeller konulmuştur. Bütün bürokratik engeller aşılarak yine de bir cevap alınmaya çalışılmış ve neticede resmi olarak “*Elimizde herhangi bir arşiv kaydı bulunmamaktadır*” cevabı alınmıştır. Gayri resmi edinilen bilgi ise Millî Eğitim Bakanlığı’nın arşivinin Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’ne bir kamyona istif edilerek gönderildiği şeklindedir. Hatta bununla ilgili ifade aynen şöyledir: “*Biz onları bir kamyona yükledik, gönderdik.*” Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nde yapılan inceleme sonucunda bu bilgi, oradaki görevliler tarafından da aynen olduğu gibi teyit edilmiştir. Ancak Millî Eğitim Bakanlığı’nın Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’ne devrettiği arşiv vesikaları henüz tasnif edilemediği için araştırmacılara açılamamıştır. İçişleri Bakanlığı’nda yaşanan olay ise günümüz bürokrasinin geldiği son noktayı göstermesi açısından da oldukça ilginçtir. Arşiv ile ilgili resmi bir prosedür izledikleri bilinmesine rağmen çalışmanın nasıl gerçekleştirileceği görev yapan memurlar tarafından da net olarak bilinmemektedir. Bakanlığın resmi internet sayfası üzerinden araştırmacıların izin alması gerektiği dışında herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. İzin iş ve işlemleri ise tam bir kaos ortamı oluşturmaktadır. Neticede başvuru yapıp cevap beklenildiği sırada ise evrakın gittiği memurun görevinden alınmış olması nedeniyle dilekçenin o memurun masasında unutulduğu görülmüştür. İzin talebi bile resmi yazı ile bildirilmesine

rağmen tekrar tekrar sorgulama sonucunda işleme konması sağlanmıştır. İzin talebi ile ilgili olarak işlemin yapılabilmesi için bürokratik bir takım engeller çıkarılarak gayri resmi hayır cevabı alınıp, tarafımızdan konuyla ilgili görüşleri alınmak üzere bir üst kuruma sorulacağı bildirilerek iznin çıkarılması sağlanmıştır.

Sosyal Güvenlik Kurumu ile yaşanan olay ise daha ilginç bir şekilde gerçekleşmiştir. Sosyal Güvenlik Kurumu Sosyal Sigortalar ve Emekli Sandığı kurumlarının birleşmesiyle yeniden teşkilatlanan bir kurum olduğu için neye, nasıl ulaşılacağı konusunda kurum çalışanlarında da bir hafıza kaybı yaşanmaktadır. Dolayısıyla araştırma izni alabilmek için yapılan başvuruya ne olumlu, ne de olumsuz hiçbir cevap verilmemiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda izin talebi birkaç kez yinelenmiş olmasına rağmen evrak kayıta verilen evrakın bürokratik yollardan geçip de cevap verecek birime ulaşması aylar alan bir süreç olduğu için her defasında izin talebi cevapsız kalmıştır.

23 Nisan 1920’den 29 Ekim 1923’e kadar Meclis’teki görüşmeleri, konuşmaları, kanun tasarılarını vs. içeren ve 596 birleşimi 32 ciltte toplayan TBMM Zabıt Cerideleri ile 1920–1934 yılları arasında millî menfaatler gereği gizli olarak yapılan görüşmeleri 4 cilt altında toplanan TBMM Gizli Celse Zabıtları titizlikle incelenmiştir. Dönemin anlaşılabilmesi açısından mecliste yapılan görüşmelerden özellikle Burdur milletvekillerinin hangi konularda, ne tür konuşmalar yaptıkları incelenmiştir.

Atatürk Büyük Nutku’nda bölgede kurulan cemiyetlerin üyeleriyle ilgili bilgiler ve mülki teşkilatın oluşumuyla ilgili yorumlarına yer vermiştir. Konuyla ilgili özellikle ATASE Arşivi vesikaları ve Hafız İbrahim Demiralay’ın Özel Arşivi’ni kullanan buradaki belgeleri inceleyerek bölge hakkında derli toplu çalışmalar yapan Prof. Dr. Nuri Köstüklü’nün “Millî Mücadele’de Denizli, Isparta ve Burdur

Sancakları” isimli eseri temel başvuru kaynağımızı oluşturmuştur. Bununla beraber kendisi bir tıp doktoru olan ve Burdur’a gönül veren Prof. Dr. Metin Özata’nın “İlk Çağlardan Kurtuluş Savaşı’na Burdur” isimli kitabı önemli ikinci el kaynaklarımız arasında yer almışlardır. Ayrıca bölgede etkili olan Demirci Mehmet Efe’nin Kuvâ-ı Milliye oluşumundaki çalışmaları ve hakkında yazılanlar incelenmiştir. Hafız İbrahim Demiralay’ın, Böküzâde Sami’nin, Mehmet Şerif Korkut’un ve Albay Mehmet Şefik Aker’in hatıraları incelenerek konuyla ilgili olanlara yer verilmiştir. Yine Dr. Sıtkı Aydın’ın “Güney Batı Anadolu’da Kuvâ-yı Milliye Harekâtı”, Genel Kurmay Başkanlığı yayınlarından “Türk İstiklal Harbi” serisi incelenerek özellikle arşiv vesikalarına dayalı olarak hazırlanan bu serideki bilgiler de kullanılmıştır. Bölge, İtalyanlar tarafından işgal edildiği için Prof. Dr. Mevlüt Çelebi’nin “Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri” isimli eserinden de istifade edilmiştir.

Çalışmanın ana kaynaklarından bir diğeri de salnamelerdir. Salmeler, bölgelerin bir yılı içinde olup biten olayların bir özeti şeklinde olup, tarihçi açısından özellikle bir şehir ile ilgili çalışmalar yapılyorsa en önemli kaynaklar arasındadır. Burdur araştırmanın yapıldığı dönemde 1914–1921 yılları arasında Konya Vilayeti’ne bağlı bir sancak, 1921’den sonra da müstakil vilayettir. Dolayısıyla Konya Vilayet Salmeleri’nin sonuncusu olan 1914 yılı salnamesi incelenmiş, burada Burdur Sancağı ile ilgili verilere ulaşılmıştır. Cumhuriyet Dönemi’nde de yıllık çalışmaları devam etmiştir. Özellikle Burdur Lisesi Özel Arşivi’nde tercüme-i hâl varakasına ulaşılan daha sonra da Burdur Belediye Başkanı olan Rıza Erdem’in başkanlığında bölgede çalışan öğretmenlerden oluşturulan bir komisyon ile “Burdur 1928” isimli daktilo hâlinde bir kitap yazılmıştır. Hem kitabın orijinal metni olan daktilo hâlindeki metnine hem de Mehmet Âkif Ersoy Üniversitesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Kadir Şeker tarafından günümüz diline aktararak 2013 yılında

Burdur Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü tarafından yayınlanmıştır. Bu eser her ne kadar adı itibarıyla konuyla ilgili değilmiş gibi görünse de araştırma döneminden beş yıl gibi kısa bir süre sonra yayınlandığı için çalışma konusuna ışık tutmuştur. Rıza Erdem'in 1946'da yine daktilo hâlinde hazırlayıp yayınlamadığı "Burdur Hakkında Genel Bilgiler" isimli çalışmasına da ulaşılarak incelenmiş ve konuyla ilgili bölümlerinden faydalanılmıştır. Ardından yayınlanan 1955, 1967 ve 1973 Burdur il yıllıkları incelenmiş özellikle yıllıkların tarih bölümlerinden yararlanılmıştır.

TBMM tarafından basılmış olan "TBMM Albümü" ve "Türk Parlamento Tarihi" isimli eserler taranarak özellikle milletvekillerinin biyografilerinin hazırlanması sırasında kullanılmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlatılan "Kuruluşundan Bugüne Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilat Albümü" incelenmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan ve Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlanan "Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Zeyilleri"ndeki biyografiler incelenerek değerli bilgiler elde edilmiştir. Genel Kurmay Başkanlığı yayınları arasında bulunan "Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Alay ve Tugay Komutanları'nın Biyografileri" isimli eser ise askerlerin biyografilerinin hazırlanması sırasında temel başvuru kaynağı olmuştur. Ayrıca İşlam Ansiklopedisi, Yurt Ansiklopedisi ve Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler gibi ansiklopedik kaynaklar araştırmada yararlanılan önemli başvuru eserleri arasında yer almıştır. Yapılan araştırma biyografik bir derleme çalışması olduğundan kişilerin fotoğrafları için özellikle Wikipedia adlı internet ansiklopedisinden yararlanılmıştır.

Konuyla ilgili araştırmalarımızda ilk adımın olabilmesi açısından ise Burdur Valiliği ve Belediyesi ile Ağlasun, Altınyayla, Bucak, avdır, eltiki, Gölhisar, Karamanlı, Tefenni, Yeşilova Kaymakamlıkları ve Belediyelerinin resmi internet sayfaları üzerinde taramalar yapılarak konuyla ilgili veriler toplanmaya çalışılmıştır.

Ayrıca Burdur Müftülüğü, Millî Eğitim Müdürlüğü, Halk Eğitim Müdürlüğü gibi diğer kurumların da resmi sayfaları üzerinden veri taraması yapılmıştır.

Hakkında araştırmalar yaptığımız kişilerin eserlerinin verildiği bölümlerin oluşturulmasında Millî Kütüphane Başkanlığı'nın katalogları taranarak eserlerin künyelerinin hazırlanmasına çalışılmıştır. Kişilerle ilgili araştırma yaptığımız bir diğer kaynağımızı ise Yüksek Öğretim Kurumu'nun Ulusal Tez Veri Tabanı oluşturmuştur. Ulusal Tez Veri Tabanı'ndan elektronik olarak ulaşılabilen yüksek lisans ve doktora tezleri incelenerek özellikle kişilerin eserleri bölümlerinin derlenmesinde yararlanılmıştır.

Arşiv belgelerinin incelenmesinde ise bir bölümünde Hicri, bir bölümünde Rumi takvim kullanıldığı görülmüştür. Arşiv taramalarımız yapılırken bu tarihler kullanılmış olmasına rağmen belgelerde kullanılan Hicri ve Rumi tarihleri okuyucunun daha rahat okuyabilmesi açısından <http://193.255.138.2/takvim.asp> adresinde bulunan tarih çevirme kılavuzu kullanılarak Miladi takvime çevrilmiştir.

Bununla birlikte bölgede yaptığımız sözlü tarih çalışmaları sonucunda Burdur ile ilgili çalışmalar yapan yerel tarihçiler ile görüşülmüş onların yöre insanından derlediği bilgiler tasnif edilerek ve eleştiriye tabi tutularak kullanılmıştır. Yerel tarihçilik yapan Burdur Altın Terim Sönmez İlkokulu Müdürü ve Fen Bilgisi Öğretmeni Hayati Kuzucu ile görüşmeler yapılmış ve Kuzucu'nun özel arşivinden yararlanılmıştır. Ayrıca internet sayfasında yazmış olduğu makaleleri tezimizde değerlendirilmiştir. Bir diğer tarihçi ise Burdur Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürü ve asıl mesleği Tarih Öğretmenliği olan Osman Koçibay'dır. Osman Koçibay'ın da Hayati Kuzucu gibi kendine ait ve Burdur tarihi ile ilgili bir internet sitesi bulunmaktadır. Osman Koçibay ile yapılan görüşmelerden elde edilen kaynaklar, lisans ve lisansüstü tezler incelenmiş ve konuyla bağlantılı olan

bölümlerinden istifade edilmiştir. Bir diğer yerel Tarihçi İsa Kayacan ile görüşmeler yapılmış, iki cilt olarak yayınlanan “Burdur’un Saz ve Söz Ustaları”, “Burdur Hatırlamaları” ve “Burdur’dan Kültür Yağmuru” gibi eserler incelenerek yararlanılmıştır. Bunun dışında bizzat aile üyeleri ile yaptığımız görüşmeler neticesinde kişilerin, elde edilen özel bilgileri derlenerek burada tasnif edilerek değerlendirilmiştir.

Bu çalışmalarla birlikte bölge ve dönemle ilgili birçok kitap, makale ve bildiri incelenmiş, elde edilen bilgiler eleştirel süzgeçten geçirilerek, tarihi metodoloji çerçevesinde tez çalışmamız oluşturulmuştur. Araştırma konumuz ile ilgili kişiler, olaylar, yer adları ve tarihler internet üzerinden de anahtar kelimelerle taranarak güncel bilgiler ve kaynaklar takip edilmiş, bu şekilde elektronik ortamdaki bilgi, belge ve dokümanlardan da yararlanılmıştır.

GİRİŞ

Burdur ve çevresinin I. Dünya Savaşı'ndan Cumhuriyet'in ilanına uzanan süreç içindeki durumunu iyi anlayabilmek için genel hatları ile tarihine, coğrafyasına değinmekte fayda vardır.

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren çeşitli uygarlıklara beşiklik eden Anadolu'nun güneybatı bölümünde yer alan Burdur, Ege kıyılarını ve Anadolu'nun iç kesimlerini Akdeniz kıyılarına Antalya'ya bağlayan ve her dönemde önemini korumuş olan yolun üzerinde bulunur. Ayrıca İzmir-Eğridir demiryolu üzerindeki Baladız (günümüzdeki adı Gümüşgün) istasyonundan ayrılan bir şube hattı da Burdur'da sona ermektedir.¹

Burdur ve çevresinde yaşam tarih öncesi dönemde başlamıştır. Bu yüzden bölge ile ilgili araştırmalar incelendiğinde arkeolojik çalışmaların çokluğu dikkat çekicidir. Burdur ve çevresinde yapılan arkeolojik kazılardan elde edilen bulgulara göre burada yerleşim oldukça eski dönemlerde de vardır. Bölge ile ilgili bilimsel araştırmalar XIX. yüzyılda başlamıştır. XIX. yüzyıl öncesinde ise İbn Batuta'nın "Seyahatnamesi'nde"² ve Kâtip Çelebi'nin "Cihannûma'sında"³ bölge hakkında bilgiler verilmiştir.

1706 ve 1714'te P. Lucas'ın bölgeye yaptığı geziyi ise ilk bilimsel gezi olarak nitelemek mümkündür.⁴ 1800 yılında Anadolu üzerinden Kıbrıs'a giden Albay W.M. Leake, 1809'da A. Coroncez, 1816'da Ottovon Richter bölge ile ilgili araştırmalar

¹ Metin Tuncel, "Burdur", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 6, İstanbul, 1992, s. 427.

² Nesimi Yazıcı, "İbn Batuta'ya Şaşırtan Misafirperverlik", **Diyanet Dergisi**, S.122, (Şubat 2001) <http://www.diyanetdergisi.com/diyanet-dergisi-26/konu-445.html>, Erişim tarihi, 04.03.2014, st: 13:45.

³ Kâtip Çelebi, **Cihannûma**, s. 618, http://www.kitabicihannuma.com/Cihannuma_pdf/13-Cihannuma_601-650.pdf, Erişim tarihi: 04.03.2014, st. 14:00.

⁴ Ayça Özcan, "Antik Yazarlar ve Modern Seyyahların Gözüyle Burdur Antik Kentleri", **I. Burdur Sempozyumu 16-19 Kasım 2005, Bildiriler**, C.I, Burdur, 2007, s. 665, Mehmet Âkif Ersoy Üniversitesi (MAKÜ) Rektörlüğü, Sempozyum Dizisi:1, Fakülte Kitabevi Baskı Merkezi Isparta: Mehmet Özsait, "Arkeolojik Verilerin Işığında Burdur", **I. Burdur Sempozyumu 16-19 Kasım 2005, Bildiriler**, C. I, Burdur, 2007, s. 696-697, MAKÜ Rektörlüğü.

yapmışlardır. 1826 ve 1833 yıllarında iki kez bölgeye gelen F.V. Arundell, P. Lucas'ın Ağlasun bölgesi hakkındaki verilerinden yola çıkarak, Sagalassos'ta kentin adının yazılı olduğu yazıtı bulmuş ve buranın isminin Sagalassos olduğunu kesinleştirmiştir. 1836 ve 1837 yıllarında Küçük Asya gezisine çıkan William J. Hamilton bu bölgede jeolojik araştırmalar yapmıştır. 1838 yılında yine Küçük Asya gezisine çıkan Charles Fellows, Sagalassos'u gezdikten sonra Bucak ilçesi üzerinden Burdur'a ulaşmış ve buradan da Antalya'ya geçmiştir.

1841 ve 1842 yıllarında A. Schönbörn bölgede kapsamlı bir araştırma yapmıştır. Yine 1842 yılında T.A.B. Spratt, E. Forbes ve E. T. Daniell'de bölge ile ilgili araştırmalar yapmışlardır. 1848 yılında P. De Tchihatcheff'in yaptığı jeolojik ve coğrafik çalışmaları vardır. XIX. yüzyıl ikinci yarısında yapılan çalışmalar ise daha kapsamlıdır. Oysa ki 1872'de E. J. Davis yaptığı geziler sonucunda bölge ile ilgili halkın genel durumu, bölgenin iklim ve bitki örtüsü gibi bilgileri de vermiştir. Yine 1872'den beri bölgeye aralıklarla gelmiş olan G. Hirschfeld, Sagalassos bölgesinde yaptığı çalışmalarında şehrin yapısı, yol durumu ve inançları ile ilgili bilgiler vermiştir.⁵

W. M. Ramsay bölgede yaptığı çalışmalar sonucunda Antik Pisidya yerleşimini, topografyasını, coğrafyasını, dinlerini ve yerel kültürlerini makale ve kitaplarında yayınlamıştır. Yayınları bugün de değerli kaynak eserler olarak kullanılmaktadır.⁶

1884–1885 yıllarında K.G. Lackoronski başkanlığında, arkeolog-mimar G. Nieman ve arkeolog E. Petersen'den oluşan Avusturya'lı bir ekip, Pamfilya ve

⁵ Mehmet Özsait, **a.g.m.**, s.697.

⁶ Süreyya Eroğlu, "Arşiv Belgeleri Bağlamında, W.M. Ramsay'ın Pisidia Antiokheia Çalışmalarının Yeniden Değerlendirilmesi", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 25, Mayıs 2012, s.126.

Pisidya şehirlerinden, Termessos, Selge, Kretopolis (Ariassos), Kremna ve Sagalassos ile ilgili çalışmalar yapmışlardır. Bu şehirlerden son ikisi Burdur il sınırı içindedir. 1892 yılında yayınladıkları eserlerinde bu şehirlerin topografi planları, kalıntı planları, röleve, kesit ve birçok detay resimleriyle, yazıtlarını vermişlerdir.⁷

XIX. yüzyıl sonları ve XX. yüzyıl başlarında bölgede H.S. Cronin, H. Rott, R. Heberdey, B. Peace, D. M. Robinson Burdur il sınırları içinde bulunan farklı arkeolojik şehirlerde çalışmalar yapmışlardır. 1909–1910 yıllarına kadar yapılan çalışmalar daha çok antik kent yerleşimleri üzerine yoğunlaşmıştır. 1910 yılından sonra ise prehistorik dönemle ilgili çalışmaların yoğunlaştığı görülmektedir. H. A. Ormerod'un 1910 yılında bu bölgede prehistorik kalıntıları bulmasından sonra 1914–1920 yılları arasında B. Peace başkanlığındaki İtalyan bilim adamları ana yollara yakın yerlerde prehistorik araştırmalar yapmışlardır. Buluntuları, Girit kazılarında ele geçen keramikler ile karşılaştırarak bu buluntuların Neolitik Çağa ait olduğunu iddia etmişlerdir.⁸

1920'den sonra bu bölgede arkeolojik araştırmaların kesildiği görülmektedir. Mehmet Özsait'in verdiği bilgilere göre, 1937 yılında coğrafik araştırmalar yapan H. Louis ile N. Çıtakoğlu'nun, 1936'da Denizli-Burdur-Isparta demiryolu yapımı sırasında Baladız (Gümüşgün) güneyinde ortadan ikiye yarılan bir kum tepesiğinden topladığı mikrolitler ise araştırmaların yeniden hız kazanmasında etkili olmuştur.

1944 yılında Türk Tarih Kurumu'nun desteğiyle Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nden bir ekip, bölgede yeniden çalışmalara başlamışlardır. Şevket Aziz

⁷ H. Ali Ekinci, “*Burdur İl Sınırları İçinde Yapılmış Olan Kazılar ve Araştırmalar*”, **I. Burdur Sempozyumu 16–19 Kasım 2005, Bildiriler**, Burdur, 2007, C. I, s. 661, MAKÜ Rektörlüğü.

⁸ Mehmet Özsait, **a.g.m.**, s. 698.

Kansu, M. Şenyürek ve İ. Kılıç Kökten'den oluşan ekip Kapalı İn ve Baladız bölgesinde çalışmalar yapmışlardır.⁹

1951–1952 yıllarında James Mellaart'ın sistematik araştırmaları sonucunda 25 prehistorik yerleşim alanı tespit edilmiştir. 1956'da Burdur Lisesi Tarih Öğretmeni İbrahim Sadi Balaban'ın haber vermesiyle Hacılar Köyü'nün 1,5 km kadar batısında tespit edilen Hacılar Höyüğü, James Mellaart tarafından 1957–1960 yılları arasında 4 sezon boyunca kazılmış ve 9 katmanlı bir yerleşim yeri tespit edilmiştir. Hacılar Höyüğü sadece bölgenin prehistoryasını değil, Ön Asya'nın da prehistoryasını aydınlatmış ve Anadolu'da yaşayan ilk insanların kültürel durumları hakkında bize bilgiler de vermiştir. James Mellaart 1965'e kadar bu bölgede çalışmalarını sürdürmüştür.¹⁰

1971 – 1973 yılları arasında Bucak İlçesi Çamlık köyü yakınındaki önemli bir Pisidya kenti sayılan Kremna da Jale İnan'ın başkanlığında yapılan kazı çalışmaları sonucunda şu anda Burdur Müzesi'nde bulunan ve sayıları 10'un üzerinde olan tanrı ve tanrıça heykeltıraşlık malzemelerinin bulundukları ortamı açığa çıkararak yerlerini düzenlemişlerdir.¹¹

1972 ve 1974 yıllarında arkeolog Nesrin Özsait ve Mehmet Özsait'in yaptığı çalışmaları ile bölgede birçok yeni yerleşim yeri tespit edilmiştir. Hacılar'ın çağdaşı olan Kuruçay Höyüğü de bu çalışmalar sırasında ortaya çıkmıştır. Yapılan çalışmalarda Macaristan'dan Yakındoğu'ya kadar sıklıkla görülen boyalı çanak-çömlek geleneğinin merkezinin Göller Bölgesi olduğu tespit edilmiştir. Yine Kuruçay Höyük'te yapılan çalışmalarla ilgili Refik Duru'nun 1978–1988 yılları

⁹ Şevket Aziz Kansu, "*Türk Tarih Kurumu Alacahöyük Kazılarında (1936–1944) Bakır Çağı Yerleşme Katlarından Çıkarılan İskeletlerin Antropolojik İncelenmesi*", **Bellekten**, C. IX, S. 36, Ankara, Ekim 1945, s. 282.

¹⁰ <http://www.burdurmuzesi.gov.tr/kaz%C4%B1lar.htm>, Erişim tarihi: 28.02.2014, st: 13:45.

¹¹ <http://www.burdurmuzesi.gov.tr/kaz%C4%B1lar.htm>, Erişim tarihi: 28.02.2014, st: 14:10.

arasında raporlarında Hacılar'da görülmeyen İlk Neolitik Safha'da aydınlanmıştır.¹² Yine Refik Duru'nun 1989–1992 yıllarında yaptığı Höyücek ve Bademağacı kazıları da bölgenin kültürel yapısını açıklaması adına önemli çalışmalardır.¹³

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izinleriyle Bakanlar Kurulu Kararlı, katılımlı kazılar ve Müze Kurtarma Kazıları olarak üç tür kazı yapılmaktadır. Burdur'da genel anlamda Bakanlar Kurulu izinleri ve müzenin katılımı ile yapılan kazıların dışında Burdur Müzesi Kurtarma Kazıları adı altında yapılan kazı çalışmaları da vardır. Burdur Müze Müdürleri Mehmet Yılmaz Bubon antik kentinde, Kayhan Dörtlük Uylupınar Nekropolü'nde, Selçuk Başer Gölhisar Kibyra'da, Hacı Ali Ekinci, Yakaköy Kurna Höyük'te, Harmankaya Manca Tümülüsü'nden, Bubon ve Bademli Üç Tepeler Tümülüsü'ünde kurtarma kazıları yapmışlardır.¹⁴ Daha sonra 1993 yılında başlayan Sagalassos projesi kapsamında çalışan ekip bölgedeki yerleşimin prehistorik dönemden itibaren varlığını saptamıştır.¹⁵

Yukarıda bahsedilen kazılardan elde edilen veriler ışığında Burdur ve çevresinde yerleşimin Üst Paleolitik safhaya (M. Ö. 40 000- 12 000) kadar uzandığı görülmektedir. Buna göre Üst Paleolitik dönemden günümüze kadar kültür boşlukları olsa da bir devamlılığın olduğu söylenebilir.

Burdur ve çevresi Eski Çağ'da Pisidya olarak anılmıştır. Bölge tarih boyunca Hitit, Frigya, Lidya, Pers, Roma ve Doğu Roma İmparatorlukları toprakları içinde kalmıştır.¹⁶

¹² Mehmet Özsait, **a.g.m.**, s. 699; Refik Duru, **Kuruçay Höyüğü Kazıları: 1978-1979 Çalışma Raporu**, İstanbul, 1980, s. 15.

¹³ Mehmet Özsait, **a.g.m.**, s.700.

¹⁴ <http://www.burdurmuzesi.gov.tr/kaz%C4%B1lar.htm>, Erişim tarihi: 28.02.2014, st:14:10.

¹⁵ H. Vanhaverbeke, “*Sagalassos Kırsal Bölgeden Bir Görüntü*”, **I. Burdur Sempozyumu 16–19 Kasım 2005, Bildiriler**, Burdur, 2007, C.I, s.671, MAKÜ Rektörlüğü.

¹⁶ Metin Tuncel, **a.g.m.**, s. 426.

Malazgirt Savaşı'ndan sonra bölgeye Türkmen akınları başlamıştır. XI. yüzyıldan sonra bölgeye Türkler yerleşmiş olup, sırasıyla Anadolu Selçuklu Devleti, Hamidoğulları Beyliği, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlı olmuştur.

Çalışmamızda söz konusu dönem itibariyle büyük çerçeveyi anlayabilmemiz için özellikle sıradan insanların yaşamlarına dokunulmaya çalışılmıştır. Burdur ve çevresinde gelişen olaylar ve kişiler ilmi bir süzgeçten geçirilerek ve kronolojik olarak işlenmeye çalışılmıştır. Araştırma yaptığımız konular hakkında karşıt görüşlere de yer verilerek, yorumlamalarda bulunulmuş ve nesnel sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Millî Mücadele'nin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun hangi şartlar altında gerçekleştiğinin anlaşılabilmesi için I. Dünya Savaşı yılları ve olayları dönüm noktasını teşkil etmektedir. Tezimiz, bölge ile ilgili çalışmaların genel olarak arkeolojik çalışmalarla sınırlı kaldığı dikkate alınır, bölgenin aydınlatılmamış bir döneminin gözler önüne serilmesi açısından önemli bir açığı kapatmaya çalışmıştır. Olaylar ve kişilerin biyografilerin hazırlanmasında tarih metodolojisi kullanılarak kronolojik bir biçimde inceleme yapılması açısından da bütüncül bir yapıya sahip olduğu kanaatindeyiz.

BİRİNCİ BÖLÜM

XX. YÜZYILIN İLK ÇEYREĞİNDE BURDUR

1.1. I. Dünya Savaşı'na Giderken Burdur

Burdur ismi ile ilgili çeşitli kaynaklarda farklı rivayetler bulunmaktadır. Erken Bronz Çağı'na ait yerleşim izlerinin bulunduğu merkez ilçe tren garı bölgesindeki yerleşim yerinin adı Polydoreion olarak isimlendirilir. Bu, Burdur'un ilk isimlerinden biridir.¹⁷ Polydoreion kelimesinin önce Polydor'a ve zamanla Burdur hâline dönüştüğü rivayet edilmektedir.¹⁸

Başka bir rivayete göre Burdur'un eski adı Limobrama'dır.¹⁹ Limobrama “göl kenti ya da gül kenti” anlamlarına gelmektedir. Bu kelimenin zamanla Burdur hâline geldiği ifade edilmektedir.²⁰ Farklı bir rivayete göre ise; eski Yunan Mitolojisi kahramanlarından Ulis, gazaba uğrayarak Yunanistan'dan kovulmuştur. Geceleri kutup yıldızına bakarak, kuzeye doğru ilerlerken yolu Antalya yakınlarına düşmüştür. Karşısına bir göl çıkmış ve o sırada gaipten bir ses ona Rumca ve eski Latince “Ezostas! (Burada dur!)” diye seslenmiştir. Ulis burada durup ve burayı yurt tutmuştur. Selçuklular Anadolu fetihleri sırasında Burdur'u fethettiklerinde köyün isminin “Ezostas” olduğunu, anlamının ise “Burada dur” olduğunu öğrenmişlerdir.

¹⁷ Metin Özata, **İlk Çağlardan Kurtuluş Savaşı'na Burdur**, İzmir, 2009, s. 15, Umay Yayınları.

¹⁸ Hüsamettin Tanış (Hazırlayan), **Burdur 1967 İl Yılı**, Ankara, 1967, s.110, Güven Matbaası.

¹⁹ Besim Darkot, “*Burdur*”, **İslam Ansiklopedisi**, Eskişehir,2001, C. 2, s. 805, 5. Baskı, MEB Yayınları.

²⁰ Yücel Yaman (Koordinatör), **Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını**, İstanbul, 1982, C. 3, s. 1547, Anadolu Yayıncılık.

Buraya yerleşen Türkmen aşiretleri “Burada dur” kelimesini zamanla “Burdur” olarak telaffuz etmeye başlamışlar ve bu kelime şehrin yeni ismi olmuştur.²¹

“Ezostas” kelimesi Mustafa Ali Uysal’ın Fahrettin Tızlak danışmanlığında hazırladığı “Salnâmelere Göre Burdur (1868–1914)” başlıklı yayımlanmamış yüksek lisans tezinde²² “Bzostas” olarak geçmektedir. Fakat Burdur ile ilgili diğer kaynaklarda kelime Ezostas olarak kullanıldığından burada da Ezostas olarak kullanılması uygun bulunmuştur.

Günümüze daha yakın bir rivayet ise şöyledir; Malazgirt Savaşı’ndan sonra Anadolu’ya gelen aşiretlerden Kınalı Aşireti, Polydoreion adıyla anılan Burdur’un Şekerpınar-Hamambendi olarak zikredilen dört ayaklı (ayetli) türbenin çevresine 200 kadar çadırla yerleşmiştir. Yine doğudan gelen başka bir aşiretin beyi de bu yerleşik 200 çadırın olduğu yeri görünce “Ne güzel Tirkemiş” şeklinde takdirini ifade etmiştir. Bundan sonra burası “Tirkemiş” olarak anılmaya başlanmıştır. Ancak bu çadır yerleşimi sırasında aşiret beyi her hanenin yerleşeceği yeri gösterirken “sen burada dur”, “sen de burada dur” diyerek yerleştirdiği için Tirkemiş ile birlikte “Burada Dur” da kullanılmaya başlanmıştır. Burada Dur, zamanla söylenegeldiği uzun hâlden kısaltılarak Burdur olarak kullanılmıştır.²³

Kınalı Aşireti’nin çadır sayısı konusunda kaynaklarda farklı rakamlar verilmektedir. Yücel Yaman koordinatörlüğünde hazırlanan Yurt Ansiklopedisi Burdur maddesinde 2000 rakamı kullanılmasına rağmen diğerlerinde 200 rakamı kullanılmıştır. Dönemin nüfus yapısına bakınca bölgeye gelen aşiretin 200 çadırdan ibaret olması diğer kaynaklarda 200 rakamı kullanıldığı için tercih edilmiştir.

²¹<http://www.burdur.gov.tr/burdur-tarihi.asp>, Erişim tarihi, 19.12.2011, st: 08.45.

²² Mustafa Ali Uysal, **Salnâmelere Göre Burdur (1868–1914)**, Isparta 1998, s. 1, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

²³ Metin Özata, **a.g.e.**, s.15–16.

Osmanlı Devleti dönemine ait bir rivayete göre Burdur ismi “Buldur” olarak ifade edilmektedir. Yavuz Sultan Selim Han, kardeşi Şehzade Korkut’u bulması için, Teke Beyi Kasım’ı görevlendirir. Kasım, Şehzade’yi bulmak için arayışa girince Burdur halkını Sultan Ere ? (Sultan Nerede ?) adı verilen dereye toplar. Halkın huzurunda Burdur Beyi’ne Korkut Han’ın nerede olduğunu sorar. “Sultan Korkut Ere Buldur, Buldur!” diye defalarca bağırır. Bu öyle şiddetli bir bağırıştır ki “buldur” kelimesi orada bulunanlar üzerinde çok tesir etmiştir. Burdur isminin söz konusu Buldur’dan geldiği rivayet olunmuştur.²⁴

Burdur şehri Güneybatı Anadolu’da Göller Bölgesi’ndedir. Şehrin matematiksel konumu; 36°53’ ve 37°50’ kuzey enlemleri ile 29°24’ ve 30°53’ doğu boylamları arasında yer alır. İlin yüzölçümü 6883 m²dir.²⁵ Deniz seviyesinden ortalama 1000 metre rakımı olan Burdur, Akdeniz iklimi ile İç Anadolu’nun karasal iklimi arasında bir geçiş iklimi özelliğine sahiptir.²⁶

Burdur şehri doğu ve güneyden Antalya, batıdan Denizli, güneybatıdan Muğla, kuzeyden Afyon, kuzeydoğudan ise Isparta ile komşudur.²⁷ İl güneyden Batı Torosların uzantıları üzerindeki Boncuk Dağları, Elmalı Dağı ve Katrancı Dağı, doğudan yine Batı Torosların uzantısı olan Kuyucak ve Dedegöl Dağı ve Söğüt Dağı, batıdan ise Acıgöl ve Eşeler Dağları gibi doğal sınırlarla çevrilmiştir.²⁸

Burdur ili akarsular açısından kapalı bir havzadır. Bu havzadaki Dalaman çayı ve Aksu çayı denize ulaşabilen nehirlerdir. Karstik bir yapıya sahip olan

²⁴ Hüseyin Namık Orkun, “*Burdur Hakkında Araştırmalar*”, **Burdur Halkevi Dergisi**, C. 2, S. 17–18, Burdur, 1940, s. 2.

²⁵ <http://www.burdur.gov.tr/ilin-konumu.asp>, Erişim tarihi: 19.12.2011 st: 07:35.

²⁶ Yıldırım Atayeter, “*Burdur İli’nin Coğrafi Konumu ve Tarihi Dönemler İçerisindeki Önemi Hakkında Bir Değerlendirme*”, **Geçmişten Geleceğe Burdur Halk Kültürü ve Turizm Sempozyumu (2. Burdur Sempozyumu) 03–05 Haziran 2010**, Ankara, 2010, s.28.

²⁷ http://www.hgk.msb.gov.tr/CografıUrunKatalogu/tematik/resimler/turkiye_siyasi_00.jpg, ve http://www.hgk.msb.gov.tr/CografıUrunKatalogu/tematik/resimler/turkiye_siyasi_01.jpg, Erişim tarihi: 19.12.2011, st: 07:40.

²⁸ Yıldırım Atayeter, **a.g.m.**, s. 28.

Burdur'da birçok nehir göllerde son bulurken bir kısmı ise düdenlerde kaybolmaktadır.

Göller Bölgesi'nde yer alan Burdur ili, bölgenin adından da anlaşılacağı üzere göl bakımından hayli zengindir. İl merkezinde bulunan Burdur Gölü ile Salda ve Yarıklı gölleri oldukça derin göllerdir. Gölhisar, Kestel ve Söğüt gölleri ise karstik bir yapıya sahip göller olup sularını yakınlarında bulunan düdenlere boşaltmaktadırlar.²⁹

İl arazisinin % 2,7'si yayla, % 19'u ovalardan oluşmaktadır. Ayrıca % 60,6'sı dağlık, % 17,6'sı ise engebeli arazidir. Topraklar genel olarak killi ve kireçli bir yapıya sahiptir.³⁰ Burdur il merkezi aynı isimli gölün çevresindedir.

İlin nüfusu 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre 83614 iken 2014 sayımına göre 257267 olmuştur.³¹ Nüfus büyüklüğü itibariyle Burdur, Türkiye'nin 81 ili içerisinde 65. sıradadır.

Burdur'da merkez ilçe ile birlikte 11 ilçe bulunmaktadır. Burdur ili ilçeleri Ağlasun, Altınyayla, Bucak, Çavdır, Çeltikçi, Gölhisar, Karamanlı, Kemer, Tefenni ve Yeşilova'dır. Merkez ilçeden sonra en büyük ilçe Bucak ve nüfusu en az olan ilçe ise Kemer'dir.

Burdur, Antalya'yı Ege ve İç Anadolu bölgesine bağlayan yol üzerinde bulunan bir şehirdir. Bu konumu ve özelliğini eskiden beri korumaktadır. Aynı zamanda Antalya limanına yakınlığı ticari olarak da şehirde yapılan dokumaların ihracını kolaylaştırmıştır. İl merkezi demiryolunun ulaştığı son noktadır. Ancak bu demiryolu son 10 yıldır kullanılmamaktadır.³²

²⁹ Yıldırım Atayeter, **a.g.m.**, s.29.

³⁰ <http://www.burdur.gov.tr/ilin-konumu.asp>, Erişim tarihi: 19.12.2011, st: 07:45.

³¹ <http://www.burdur.gov.tr/nufus.asp>, Erişim tarihi: 19.12.2011, st: 07:52.

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim tarihi: 28.02.2014 st: 13:30.

³² <http://www.rayturk.net/burdur-trenini-geri-istiyor.html>, Erişim tarihi: 04.03.2014, st: 13:35.

Burdur, Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya gelen Türkmen akınlarının ulaştığı noktalardan biridir. Bölge, Anadolu'ya yapılan bu akınlar sırasında Bizans ile Selçuklular arasında yoğun çarpışmaların olduğu bir yerdir. 1071–1100 yılları arasında Türkmenlerden Kınalı aşireti doğudan Pisidya'ya gelerek, Burdur'da Şekerpınarı-Hamambendi mevkiine yerleşmişlerdir.³³ Buraya gelen Türkmenlerin 200 çadırdan fazla olduğu bilinmektedir.³⁴ Kasaba Hamambendi mevki denen Burdur çayı ağzına kurulmuş iken³⁵, zamanla buradan Alan Pazarı'nı içine alan tepenin eteklerine taşınmıştır. Taşınma gerekçesi ise çay ağzının sık sık sel baskınına uğruyor olmasıdır. Sel baskınları bataklıklara neden olmakta ve bu da sıtma hastalığının bölgede yayılmasına etkili olmaktadır. Bu çay ağzı daha sonra bağlık bahçelik bir yer hâlini almıştır.³⁶

Burdur 1177'de II. Kılıçarslan zamanında Selçuklu hâkimiyetine girmiştir.³⁷ Bu tarihten sonra bölgede yaşayan Türkmenlerin Selçuklu hâkimiyetini tanımadıkları bu yüzden Selçukluların bölgeye sık sık asker gönderdikleri görülmektedir. 1219'da I. İzzettin Keykavus ve 1236'da Alâeddin Keykubat zamanında bu bölgede tekrar fetihler yapılmıştır.³⁸

Sultan Gıyasettin Keyhüsrev, kardeşleri II. İzzettin Keykavus ve III. Kılıçarslan'ı sağlamlığı ile bilinen ve bu gün herhangi bir izi kalmayan Burdur

³³ Yücel Yaman (Koordinatör), **a.g.e.**, s.1552.

³⁴ **Burdur 1973 İl Yıllığı**, s. 8.

³⁵ A. Selçuk Köseoğlu, “*Burdur Ne Zamandan Beri Yaşıyor*”, **Burdur Halkevi Dergisi**, C. I, S.3, 19 Nisan 1939, s.3.

³⁶ **Rumi 1330 tarihli Konya Vilayet Salnamesi**, s. 288.

³⁷ Yücel Bulgur, **Burdur Şehri Monografyası**, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Mezuniyet Tezi, İstanbul, 1967, s. 8'den naklen Yücel Yaman (Koordinatör), **a.g.e.**, s.1552.

³⁸ Hasan Duygulu, **Dünü, Bugünü ve Yarınıyla Burdur**, Burdur, 1995, s. 28, Burdur Ticaret ve Sanayi Odası Araştırmalar Dizisi-1.

Kalesi'ne hapsedtirmiştir. 1246'da Gıyasettin Keyhüsrev'in ölümü ile İzzettin Keykavus Konya'ya getirilerek sultan ilan edilmiştir.³⁹

Anadolu Selçuklu Devleti'nin 1246–1308 yılları arası taht kavgaları, Baba İshak ve Baba İlyas ayaklanmaları, Moğollarla yapılan savaşlardaki yenilgiler ve İlhanlılara verilen ağır vergiler nedeniyle oldukça karışık geçmiş bir dönemdir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin 1308 yılında yıkılması ile bölgede Beylikler hâkim olmuştur. Böylece Selçukluların bölgeye hâkimiyetleri XIV. yüzyıl başlarında sona ermiştir.

Selçuklular döneminde Burdur'da uç beyi olarak Hamid Bey bulunmaktadır. Hamid Bey'in ölümü ile uç beyliğine İlyas Bey getirilmiştir. İlyas Bey Göller Bölgesinde kendi adına hutbe okutunca, Selçuklu saldırısına uğramış ve bu saldırı da Eğirdir ve Burdur yakılıp yıkılmıştır.⁴⁰ İlyas Bey'den sonra Göller Bölgesi uç beyi olan oğlu Felekeddin Dünder Bey, 1300 yılı öncesinde beyliğini Burdur'da ilan etmiştir. Kurduğu beyliğe büyükbabasının ismini veren Dünder Bey beylik merkezini Eğirdir'e taşımıştır.⁴¹

Dünder Bey beyliğini ilan ettiği Burdur'un gelişmesine katkıda bulunmuştur. Beyliğin merkezinin Eğirdir'e taşınmasından sonra Burdur merkezi bir kasaba olarak Eğirdir'e bağlanmıştır. Beyliğin, Burdur ve Eğirdir'de on beş bin atlı, on beş bin yaya olmak üzere toplam 30 bin askeri birliği oluşmuştur. Bu askerlerin Burdur'daki bölümünün Kışla ve Askeriye köylerinde kaldığı muhtemeldir. Burdur'da kaldığı dönemde Ulu Cami'yi yaptıran Dünder Bey şehir yerleşmesinin cami etrafına yayılmasında etkili olmuştur.⁴² Bu dönemde ticaret, sanayi ve nakliyecilik

³⁹ Yücel Yaman(Koordinatör), **a.g.e.**, s.1552.

⁴⁰ Yücel Yaman (Koordinatör), **a.g.e.**, s. 1553.

⁴¹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri**, Ankara,1988, s. 62.

⁴² **Burdur**, Burdur Valiliği Yayınları, İstanbul, 1955, s. 94.

ilerlemiştir. Halkın el dokuması olarak ürettiği halılar ve kilimler, Mısır ve Suriye'ye götürülerek satılmıştır.⁴³

Hamidoğulları Beyliği İlhanlıların yönetimini tanıdığı hâlde, 1324'te İlhanlıların Anadolu Valisi Timurtaş Noyan bölgedeki hâkimiyetini güçlendirmek istemiştir. Bunun için de Dünder Bey üzerine yürüyerek bu bölgeyi idaresi altına almıştır. Dünder Bey, Timurtaş Noyan'ın baskılarından kurtulmak için Antalya'ya kaçmış ise de kardeşinin ihanetiyle Timurtaş'a teslim edilmiş ve katledilmiştir. 1327'de Timurtaş Noyan'ın İlhanlı hükümdarı ile arası açılınca bölgedeki gücü de kırılmıştır. 1328'de Dünder Bey'in oğlu İshak Bey yeniden Hamidoğulları Beyliği'ni kurup eski topraklarını ele geçirmiştir.⁴⁴

XIV. yüzyıl ikinci yarısında Hamidoğulları Beyliği'nin merkezi Burdur'a taşınmıştır. Ancak buradaki hâkimiyetleri sırasında Karamanoğulları Beyliğinin saldırılarının artması üzerine 1374 yılında, Hamidli Kemalettin Hüseyin Bey Eşrefoğulları Beyliğinden kendilerine kalan Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Yalvaç, Karaağaç ve Isparta'yı 80000 altın karşılığında Osmanlı Devleti'ne satmıştır. Beylik 1391'de Yıldırım Bayezid zamanında Osmanlı topraklarına bağlanmıştır.⁴⁵

1391 yılında Yıldırım Bayezid zamanında Osmanlı topraklarına katılan Burdur, merkezi Kütahya'da bulunan Anadolu Beylerbeyliğine bağlanmıştır. Bu bölge merkeze uzak olması ve coğrafi konumu nedeniyle uzun süre kendi hâline terk edilmiştir. Osmanlı'ya bağlandıktan sonra burada yaşayan Sarıkeçili Aşiretinden ötürü bölge Has'ı Türkmen ya da Türkmen Halis diye anılmaya başlanmıştır.⁴⁶

⁴³ **Burdur İl Yıllığı 1973**, s. 10.

⁴⁴ Mustafa Ali Uysal, **a.g.e.**, s.7.

⁴⁵ İlhan Erdem, "*XIII. Asrın İkinci Yarısı İle XIV. Asrın İlk Yarısı Arasında Göller Bölgesinin Siyasi, İktisadi ve Kültürel Vaziyetine Genel Bir Bakış*", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.17, S. 28, Ankara, 1995, s. 55–59; Zeki Arıkan, **XV-XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı**, İzmir, 1988, s. 19, Ege Üniversitesi Tarih Bölümü Yayınları.

⁴⁶ Metin Özata, **a.g.e.**, s. 19.

1402 yılında Yıldırım Bayezid'in Ankara Savaşı'nda mağlup olmasından sonraki Fetret döneminde bölgeyle ilgili bilgi bulunamamıştır. Muhtemelen bu dönemde Burdur'da Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti zayıflamıştır. Osmanlı Devleti'nin kendini tekrar toparlamasından sonra Burdur 1430 yılında yeniden Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır.⁴⁷

II. Bayezid döneminde Şahkulu Ayaklanması Burdur ve çevresinde etkili olmuştur.⁴⁸ Şahkulu Antalya'dan Manisa'ya giden Şehzade Korkut'un hazinesini yağmalamış eline geçen para ile güçlenmiş ve etrafa saldırmıştır. Antalya kadısını öldürmüş ardından İstanos (Korkuteli), Almalı (Elmalı), Burdur, Keçiborlu kasabalarını basıp kadılarını ve bir kısım halkı öldürmüştür. Şah İsmail lehine propaganda yapan Şahkulu üzerine Karagöz Ahmet Paşa gönderilmişse de çok etkili olamamış hatta Şahkulu'nun adamları tarafından esir edilmiştir. Daha sonra da Şahkulu üzerine kuvvetler gönderilmesine rağmen yine de etkili olamamışlardır. Şahkulu kuvvetleri ile birlikte daha sonradan İran'a sığınmıştır.⁴⁹

Bu olaydan sonra Burdur ile ilgili arşiv vesikalarında 1478 yılında yapılmış sayım bulunmaktadır. Bu sayıma göre Burdur'da biri Hristiyan olmak üzere üç mahalle bulunmaktadır. Cami, Burcu Mescidi ve Yeni Mescit mahallelerinin Müslüman nefer sayısı 126, Hristiyan nefer sayısı ise 40'tır.⁵⁰

Burdur'da 1522 yılında yapılan tahririne göre Burdur Tirkemiş ilçesinin merkezi konumundadır. Ağlasun, Gölhisar, İncirli (Bucak), Erle (Yeşilova) nahiyeleri ile Acıpayam nahiyesine bağlı köylerin bir bölümü Burdur'a bağlıdır. Merkezde sur dışında 41 evlik Ermeni ve Rum'dan oluşan bir Hristiyan Mahallesi

⁴⁷ “*Burdur*” **Ana Britannica**, C.V, İstanbul, 1982, s.118.

⁴⁸ Zeki Arıkan, **a.g.e.**, s. 20-21.

⁴⁹ **İlimiz Burdur**, İstanbul, 1985, s. 52, Özgül Yayınları.

⁵⁰ Zeki Arıkan, **a.g.e.**, s. 55.

vardır. Sur içinde ise Yeni Mescid, Çukur⁵¹ ve Cami adlarında üç Müslüman mahallesi olmak üzere dört mahalle olduğu bildirilmektedir. Karasenir, Manastır (Necati) ve Yenice mahalleleri de sur dışında köy olarak gösterilmiştir.⁵² Bu mahallelerde toplam 235 hane bulunmakta ve vergiye dâhil olan ve olmayanlarla birlikte 582 erkek nüfus yer almaktaydı.⁵³

1568 yılında yapılan tahrirre göre nüfusta artışın olduğu görülmektedir. Eski mahallelere ek olarak Debbağhane, Mehmet Kethüda, Demir Mescidi, Karagöz Mescidi ve Nurullah Çelebi Mescidi mahalleleri kurulmuştur. Bu tahrirre göre Müslüman hane sayısı 339, Hristiyan hane sayısı 40 olmuş, Müslüman nefer sayısı 702'ye, Hristiyan nefer sayısı da 71'e yükselmiştir.⁵⁴

XVI. yüzyıl ikinci yarısında başlayıp XVII. yüzyıla kadar süren Celali Ayaklanmaları, bölgede çok etkili olmamasına rağmen söz konusu ayaklanmaların devamı niteliğinde olan “*Ümera Kapılarındaki Levendlerin*” baskın ve yağmaları Burdur ve çevresine zarar vermiştir.⁵⁵

1710–1725 arasında Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi Burdur ve çevresinde de âyandan mütegalibeler (veya zorbalar) türemiştir. Bunlar kendilerine buldukları taraftar ve eşkiyâ ile halka eziyet etmiş ve zorla vergi toplamışlardır. Bunlardan Uluborlu'daki Sipahi Hüseyin ile ilgili olarak Burdur kadısına yazılan bir hükümde bu sipahinin ve etrafındakilerin başka yerlere gönderilmesi emredilmiştir.⁵⁶

1800–1820 yılları arasında, Senirkent'ten, 100 hanenin eşkiya baskınlarından kaçarak göçtüğü görülmektedir. Bu göçün kente en büyük katkısı, dokumacılığın,

⁵¹ Burcu Mescidi Mahallesi'nin ismi burada farklı verilmiştir.

⁵² Yücel Yaman(Koordinatör), **a.g.e.** s.1553.

⁵³ **438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530)**, Ankara, 1993,s.265. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

⁵⁴ Zeki Arıkan, **a.g.e.**, s. 55.

⁵⁵ Yücel Yaman(Koordinatör), **a.g.e.**, s.1554.

⁵⁶ Yücel Özkaya, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Âyanlık**, Ankara, 1977, s. 72.

Burdur’a göçen bu 500 kişilik toplulukla yöreye yayılması ve zamanla ilin en büyük geçim kaynaklarından birini oluşturmıştır. Aynı dönemde, kente bir de, Mısır’dan gelen bir topluluk göç etmiştir. Bu topluluk, Ulucami’nin güneyinde bulunan Üçdibek Mahallesi ve Sinan Mahallerine yerleşmişlerdir. Tahtacılar diye anılan, çoğunluğu Alevi olan bir başka grup da, Delibaba ve Divanbaba (Değirmenler ve Kuyu Mahallesi) Mahallelerine yerleşmişlerdir. Tüm bu göçler sonucunda ildeki nüfus farklılaşmış ve artmıştır.⁵⁷

1831 yılında yapılan nüfus sayımına göre Burdur kaza merkezinin nüfusu 8505 Müslüman, 683 gayrimüslim olmak üzere toplam 9188 kişidir.⁵⁸ 1833 yılı nüfus sayımında Burdur nüfusu köyler ile birlikte 9183 kişi olarak tespit edilmiştir. Ancak bu tarihteki nüfus sayımında sadece erkek nüfus sayılmıştır.⁵⁹

Burdur ve çevresinde yaşanan isyanlar, kargaşa ve huzursuzluk dönemlerine rağmen Burdur’un nüfusunun azalması beklenirken aksine artması buranın önemli bir kavşak noktası üzerinde olmasından kaynaklanmıştır. Bunda İbn-i Batuta’nın Seyahatnamesi’nde belirttiği “*suyu bol ve bahçelik bir belde*” olmasının oldukça etkili olduğu düşünülebilir. Bunlarda göstermektedir ki, Burdur Osmanlı Devleti döneminde de önemini koruyarak gelişmeye devam etmiştir.

XIX. yüzyılda Burdur âyanlık ve mütesellimlik mücadelelerinin de dışında kalarak durgun bir dönem geçirmiştir. XIX. yüzyılda kazada geçen en önemli olay 1839 yılında Çiloğlu Mustafa Ağa’nın “İdare Amiri” olmasıyla başlayan “Fetaret (Fetret) Olayı”dır. Bu olay Çelik Paşazâdeler ile Çiloğlu Mustafa Ağa arasında

⁵⁷ Seda Şimşek Tolacı, **Burdur Tarihi Kent Dokusunun İncelenmesi**, Isparta, 2009, s. 11, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

⁵⁸ Kemal H. Karpat, **Osmanlı Nüfusu (1830–1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri**, İstanbul, 2003, s. 152.

⁵⁹ Şevket Bütün, **Temettuat Defterlerine Göre Burdur’un Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Isparta 2001, s. 21, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

egemenlik mücadelesine Yenice Mahallesi'ndeki halkın da karışmasıyla çıkmıştır. Çiloğlu Mustafa Ağa karşıtı olan Yenice Mahallesi halkı diğer mahalleleri de etkileyerek Çiloğlu Konağını basıp, ateşe vermişlerdir. Mustafa Ağa kaçmayı başarmıştır. İstanbul'dan ayaklanmayı bastırmaya gelen askerler ise çok geç gelmişlerdir. Olayın devlete karşı olmadığı iki aile arasındaki rekabetin halka yansması olduğu anlaşılmış ancak katiller yakalanamamışlardır.⁶⁰

Burdur 1839'a kadar nahiye merkezi olarak kalmıştır.⁶¹ 1839 Tanzimat Fermanı'ndan sonra yapılan mülkî teşkilatta Burdur Kütahya'dan alınarak Konya vilayetinin Isparta Kaymakamlığı'na muhassıllık olarak bağlanmıştır. 1851'de Isparta'dan ayrılıp Kaymakamlık olan Burdur Konya'ya bağlanmıştır. 1872'de yine Konya'ya bağlı sancak olmuştur.⁶²

Konya Vilayet Salnameleri'ne göre 1882 yılında Burdur'da 799 Rum, 363 Ermeni ve 15734 Müslüman, Burdur'un Asi Karağaç kazasında 15784 Müslüman ve Tefenni kazasında 8167 Müslüman nüfus bulunmaktadır. Aynı yıl Burdur sancağının toplam nüfusu 40847'dir. 1906 yılında Burdur'da 4031 Hristiyan ve 73150 Müslüman nüfus bulunmaktadır. Aynı yıl Burdur Sancağı'nın toplam nüfusu da 77181'dir.⁶³

1.2. I. Dünya Savaşı'nda Burdur

Fransız İhtilâlinin ortaya çıkardığı yeni fikirler XIX. yüzyılda dünyanın yeniden şekillenmesine neden olmuştur. İhtilal sonunda Avrupa'da dengeler

⁶⁰ Yücel Yaman(Koordinatör), **a.g.e.**, s.1554.

⁶¹ **Burdur**, İstanbul, 1955, s. 96, İsmail Akgün Matbaası.

⁶² **Burdur 1973 İl Yılığ**, s. 15–16.

⁶³ Ali Rıza Gönüllü, “*Millî Mücadele Döneminde Burdur*”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 27, Konya, 2010, s. 592.

değişmiş, milliyetçilik hareketlerinde artış gözlenmiş ve ulus devletler ortaya çıkmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti de bu olaylardan nasibini almış Avrupa'daki topraklarını hızla kaybetmiştir. XX. yüzyıla gelindiğinde Avrupa'daki hareketlenme daha da şiddetlenmeye başlamış ve devletlerarası kutuplaşma dünyayı büyük bir savaşın eşiğine sürüklemiştir. Sonuç itibari ile 28 Haziran 1914'te dünya dört yıl sürecek olan büyük bir savaşın içine sürüklenmiştir.

Osmanlı Devleti 1912–1913 yılları arasında Balkan Savaşlarına katılmış ve bu savaşlardan ağır kayıplar vererek çıkmıştır. Aynı dönemde dünyadaki kutuplaşmanın da dışında kalmıştır. Savaşlardaki başarısızlığın faturası orduya çıkartılarak ordu ve donanmada ıslahata girişilmiştir. Sadece ordunun düzeltilmesinin sonuca ulaşmada etkili olmayacağı düşünüldüğünden bir yanda da dış politika ile ilgili çalışmalara ağırlık verilmiştir. Öncelikle İngilizlere ittifak teklif edilmiştir. İngilizler Osmanlı Devleti ile ittifaka yanaşmamışlardır. Ardından Bulgaristan'ın ittifak teklifi gelmiştir. İttifak ile ilgili çalışmaları yapılmışsa da süreç uzamış ve netice alınamamıştır. Osmanlı Devleti'nin üçüncü ittifak arayışı Fransa ile bir ittifak yapılması yönünde gerçekleşmiştir. Ancak Fransa Rusya'nın kabul etmeyeceği bir ittifaka girişmeyeceği cevabıyla teklifi reddetmiştir. İtilaf Devletlerinden İngiliz ve Fransızlarla yapılmak istenen ittifak yapılamadığından Osmanlı Savaşa yalnız girmeyi de göze alamadığından İttifak Devletleri tarafında yer almak zorunda kalmıştır. Savaş başladığı sırada Osmanlı Devleti kutuplaşan dünyada yalnız bir devlettir. Almanya ile 27 Temmuz 1914'te başlayan ittifak görüşmeleri 2 Ağustos 1914'te sonuçlanmış Osmanlı Devleti İttifak Devletleri grubunda Almanya'nın yanında I. Dünya Savaşı'na dâhil olmuştur.⁶⁴

⁶⁴ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, C. 1-2: 1914-1995, İstanbul, (Tarihsiz), Genişletilmiş 11. Baskı, s. 99-109.

1914 yılı I. Dünya Savaşı'nın başladığı yıldır. Burdur'dan da bu savaşa asker olarak gidenler bulunmaktadır. Savaşa katılan askerlerden sadece Çanakkale cephesinde 255 şehit verilmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında Burdur'dan verilen şehit sayısı ise toplamda 548'dir.⁶⁵

Burdur 1914 yılında şehrin üçte birinin yıkıldığı bir depremi de yaşamıştır. 1914 yılı Burdur için büyük zelzele yılıdır. 4 Ekim 1914 Pazar saat 18:30 sıralarında gerçekleşen deprem 7.1 büyüklüğünde hasar seviyesi oldukça büyük bir depremdir. Resmi kayıtlara göre, Burdur merkezde 501, köylerinde 156, toplamda 657 kişi enkaz altında kalarak yaşamlarını yitirmişlerdir. 110 kişi enkaz altından sağ olarak kurtarılmıştır.⁶⁶ Bu depremde il merkezinde 2000 bina yıkılmıştır.⁶⁷

1915 yılında Burdur'un merkeze bağlı 3 nahiyesi ve 33 köyü vardır. Merkez nahiyeleri Ağlasun, Kemer ve Bucak'tır. Bu dönemde Burdur'da 3464 hane olup, toplam nüfusu 8633 kadın ve 8636 erkek olmak üzere 17269'dur. Burdur kazası genelindeyse 11302 hane bulunmaktadır. 1915 yılı toplam nüfusu 28411 kadın ve 28886 erkek olmak üzere 57297'dir. Ayrıca bu nüfusun içinde 1282 Ermeni ve 2873 Rum mevcuttur. Bu dönemde Burdur'da yaşayan Rum ve Ermeni azınlığın Burdur'un toplam nüfusuna oranı %7,2 civarındadır.⁶⁸

1915 ve 1916 yılı ise Burdur'un "Çekirge Afeti" ile savaştığı yıldır. Çekirge mücadelesi için amele taburları görevlendirilmiş, halk seferber olmuş ancak kıtlık ve hayvan darlığı sorunları yaşamıştır. Ayrıca savaş döneminde miktarı artırılan vergiler

⁶⁵ Osman Koçibay, **Balkan Harpleri-I. Dünya Harbi ve Millî Mücadele'de Burdur'dan Şehit Olanlar**, Konya, 1997, s. 286. Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi Bölümü Yayınlanmamış Lisans Tezi.

⁶⁶ <http://www.kocibay.net/1914burdur.html>, Erişim tarihi: 04.04.2012, st: 15:05.

⁶⁷ Metin Özata, **a.g.e.**, s. 31.

⁶⁸ Ali Rıza Gönüllü, **a.g.m.**, s. 592.

hasat edilemeyen ürünler yüzünden toplanamamıştır. Çekirge Afeti sadece Burdur'un değil savaş hâlinde bulunan Osmanlı Devleti'nin de önemli bir sorunudur.⁶⁹

I. Dünya Savaşı döneminde de Burdur'un ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmıştır. Bunun yanı sıra az da olsa madencilik sektöründe çalışmalar ile daha çok küçük imalathaneler üzerine şekillenmiş dokumacılık, doğramacılık ve gülyağcılığı sektörü bulunmaktadır. Tarım faaliyetleri ağırlıklı olarak hububat üretimi ile bağ ve bahçelerdeki üretimden oluşmaktadır. Burdur'un arazisi verimli olup burada çeşitli ürünler elde edilebilmektedir. Burdur'un tek kazası olan Tefenni'de durum benzer şekildedir. Hayvancılık Burdur'un önemli geçim kaynaklarından birisi durumundadır. İklim şartları ve toprak potansiyeli bakımından hayvancılığın gelişmesine elverişli olan Burdur'da halk hem tarım hem de hayvancılıkla uğraşmıştır. Büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yanı sıra az da olsa balıkçılık ve arıcılık gelişmiştir. Kümes hayvancılığı ise bu dönemde çok gelişmemiştir.⁷⁰

Burdur'da oldukça zengin maden yatakları bulunmasına rağmen çok önemli bir madencilik faaliyeti görülmemektedir. Burdur'da dört yerde maden kömürü ocağı varsa da çok etkin değillerdir.⁷¹

Küçük imalathanelerde yapılan dokumacılık ise Burdur halkının önemli geçim kaynakları arasındadır. Burdur'da halı dokumacılığı ve kumaş dokumacılığı yapılmaktadır. Kumaşlar 50 santimetrelik el tezgâhlarında dokunmaktayken zamanla genişletilmiştir. Bu tezgâhlarda iç ve dış çamaşırlar için kumaşlar, kuşak, sofrta takımı, havlu, peçete, mendil, yatak çarşafı ve peştemal gibi ürünler dokunmuştur.

⁶⁹ Ali Rıza Gönüllü, “Konya Vilayeti'nde Meydana Gelen Çekirge İstilaları (1866–1917)”, **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S. 8, Konya, 2012, s. 1–41.

⁷⁰ Mustafa Ali Uysal, “Cumhuriyet Öncesi Dönemde Burdur'un Ekonomik Yapısı”, **Burdur Araştırmaları**, Yıl:1, S. 2, Burdur, Aralık 2001, s. 45–50.

⁷¹ Daim Karagöz, “Burdur'u Tanıyalım”, **Burdur Halkevi Dergisi**, C. I, S. 3, Burdur, 19 Nisan 1939, s. 5.

Dokunan ürünler buradan İstanbul ve çevre illerden gelen tüccarlar tarafından alınarak diğer pazarlara götürülmüştür.⁷² Böylece Burdur dokumaları o dönem için haklı bir üne kavuşmuştur. Ayrıca dokumacılık sayesinde halkın evlerinden iş yapmaları sağlanmış bu şekilde işsizliğin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Dokumacılar Cumhuriyet'in ilanını müteakip cemiyet oluşturmuş ve dokuma sanayii daha da geliştirmiştir. Günümüzde "Burdur Alaca"ları hâlâ ünlüdür.⁷³

Burdur, XX. yüzyılın başında dokumaları kadar doğramacılığı da ünlüdür. Bölgede görev yapan memurlar özellikle Burdur'da cevizden mobilya yaptırmışlar ve gittikleri yerlerde reklamını yapmışlardır. Burdur mobilyaları komşu illerin yanı sıra İzmir, Ankara gibi büyük illere de gönderilmiştir. Bu dönemde Burdur'da 150'ye yakın marangozhane de mobilya üretimi yapılmaktadır.⁷⁴

Gülyağcılığı 1897'de Burdur'a gelmiştir. Burdur'un arazisi ve iklimi gül üretimi için uygun⁷⁵ olması nedeniyle bölgede yetiştirilen güllerden gül suyu ve gülyağı üretimi gerçekleştirilmiştir. 1914'te Burdur'un gülyağı üretimi 700 kg. civarındadır ve bu üretilen gülyağı Avrupa'ya ihraç edilmiştir.⁷⁶

Burdur, XX. yüzyıl başlarında orta ölçekli bir il durumundadır. I. Dünya Savaşı evlerde bulunan genç erkek nüfusun cepheye gittiği ve çalışabilecek nüfus sayısının az olduğu bir dönemdir. 1914 depremi ve ardından yaşanan çekirge felaketi bu dönemin önemli sosyal olaylarıdır. Bu dönemde iki büyük olay yaşayan Burdur'da halk her şeye rağmen yılmamış, Millî Mücadele döneminde de etkin olmuş vatan savunmasına katkıda bulunmuştur.

⁷² Kemal Saden, "Dokumacılık", **Burdur Halkevi Dergisi**, C. I, S. 1, Burdur, 19 Şubat 1939, s.5.

⁷³ http://burdurfx.mekan360.com/iys_sanat,sehirID=15,ilceID=0,icerik=1516.-sanat-alaca-dokumaciligi.html, Erişim tarihi: 10.04.2014, st: 13:55.

⁷⁴ Kemal Saden, "Mobilyacılık ve Doğramacılık", **Burdur Halkevi Dergisi**, C. I, S. 2, Burdur, 19 Mart 1939, s.7.

⁷⁵ Ali Tüzel, "Burdur'un İktisadi Vaziyeti", **Burdur Halkevi Dergisi**, C. I, S. 5, Burdur, 19 Haziran 1939, s. 6.

⁷⁶ Mustafa Ali Uysal, **a.g.m.**, s. 52.

1.3. Millî Mücadele’de Burdur

I. Dünya Savaşı esnasında İtilaf Devletleri arasında yapılan gizli antlaşmalardan Saint- Jean de Maurienne Antlaşması ile İtalyanlara İzmir ve çevresi verilmiştir. Savaş sonunda yapılan Paris Konferansı’nda ise İtalyanlara verilen bu yerler Yunanlılara verilerek, İtalyanlara Antalya ve çevresini içine alan Batı Akdeniz bölgesi verilmiştir. Bununla birlikte Mondros Ateşkes Antlaşması’nın 7. maddesinde İtilaf Devletleri güvenliklerinin tehlikeye düştüğü durumlarda bu bölgeleri işgal edebileceklerdir. Bu maddeye istinaden Anadolu yer yer işgale başlanmıştır.

İtalyanlar Antalya’yı işgal etmek için bazı bahaneler aramışlardır. Asayişsizlik hareketlerinin olması işlerini kolaylaştırmıştır. 1919 yılı Şubat ayında Antalya hapishanesinden bazı mahkûmların kaçması, 27 Mart 1919’da Antalya’dan Burdur’a giden posta arabasının soyulması⁷⁷ ve 28 Mart gecesi Antalya’nın Hristiyan mahallesinde (Yeni Kapı, Karaoğlan parkı/ bahçesi) bir kutu barutun patlaması gibi asayişsizlik olaylarını bahane göstererek Antalya’yı işgale başlamışlardır.⁷⁸

İtalyanlar, işgallerin halkın isteğiyle ve memleketin gerçekten muhtaç olduğu iktisadi gelişmeyi sağlamak için yapıldığına dair gerekçeler hazırlamışlardır. İtalyan işgalinin Yunan işgalinden farklı olduğunu ve bu farkın çok açık olduğunu mülki, dini ve askeri görevliler tarafından da halkın bu konuda bilgilendirilmesini istemişlerdir.⁷⁹ İtalyanlar, 26 Mart 1919 günü Antalya limanında demirli olan İtalyan gemisine halktan bazı kimseleri davet etmişlerdir. Yahudi, Ortodoks ve Müslüman halktan gelmiş olan bu kişilere gemiden ayrılırken hoş karşılanmış olduklarına dair boş bir kâğıda imza attırmışlardır. Daha sonra imzalanmış olan bu boş kâğıtları halk

⁷⁷ BOA, DH. EUM. AYŞ, D. 4, G. 46 numaralı belgede 10 Nisan 1919’da eşkıyânın takibi için müfrezelerin çıkarıldığı bildirilmiştir.

⁷⁸ Metin Özata, **a.g.e**, s. 77.

⁷⁹ Kadir Şeker, “*Millî Mücadele Döneminde Burdur’da Sosyal Hayat*”, **Kuva-yı Millîye’den Cumhuriyet’e Burdur**, (Ed. Zafer Gölen), Burdur, 2011, s. 146.

bizim işgalimizi istemiştir şeklinde doldurarak kullanmışlardır. İtalyanlar hileyle Antalya'yı işgal etmişlerdir.⁸⁰

Antalya işgalinden sonra Burdur'un işgalini hazırlayan İtalyanlar, önce asayişsizlik yaratmışlar ardından da işgalleri için mantıklı gerekçeler oluşturmuşlardır. Bu gerekçelerden en önemlisi eşkıyalık faaliyetlerinin artmasıdır. Antalya'nın İtalyanlarca işgalinden sonra Burdur ve çevresinde eşkıyalık olayları artmıştır.⁸¹ Bu olaylar halkta bıkkınlık yaratmıştır. İtalyanların desteklediği çetelerden biri Kaz Ahmet çetesidir.

Kaz Ahmet'in çete üyelerinden Yunaklı (Bunaklı) Ahmet ile Halil İbrahim isimli kişiler, 25 Haziran 1919 günü gardiyan Mahmut'u etkisiz hâle getirerek hapishaneyi boşaltmış, jandarmanın 69 silahını da alıp kaçmışlardır. Bu çeteler halkta korku ve endişe yaratmışlardır.⁸²

Burdur'un işgali için gereken ortamın oluşmasını sağlayan İtalyanlar 13 Haziran 1919'da iki nakliye gemisiyle General Virboni kumandasında iki piyade alayı ve bir batarya topundan ibaret bir kuvveti Antalya'ya çıkarmışlardır. İki bölüm hâlinde Burdur'a doğru yola çıkmışlardır. Birinci bölüm 19–20 Haziran'da ikinci bölüm 21–22 Haziran'da yola çıkmıştır. Bu kuvvetler Antalya- Burdur yolunda karakollar kurarak ilerlemişlerdir.⁸³

28 Haziran 1919 günü saat 09:00'da İtalyanların ilk grubu, 1 yüzbaşı, 2 üsteğmen, 2 teğmen, 200 asker, 11 yük hayvanı, 5 ağırlık arabasından oluşan kuvvet Burdur'un güney çıkışına yarım saatlik mesafede mola vermiştir. İkinci grupta ise 100'ü aşkın personel, 7 ağırlık arabası, 38 katır, 1 yük otomobili ve 1 binek

⁸⁰ Mevlüt Çelebi, **Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri**, Ankara, 2002, s. 82, Atatürk Araştırma Merkezi.

⁸¹ Nuri Köstüklü, **Millî Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları**, Ankara, 1999, s. 24, Atatürk Araştırma Merkezi.

⁸² Kadir Şeker, **a.g.m.**, s. 147.

⁸³ Metin Özata, **a.g.e.**, s. 89.

otomobili ile saat 15:00'de Kurna (Yakaköy) bölgesinde çadırli ordugâh kurmuşlardır. Üçüncü grup ise 300 personel, 1 yük otomobili, 15 katır ile Çine ve Bucak'ta birer ambarlı karakol kurmuştur.⁸⁴

Burdur'da bulunan 68. Alay Komutanı Vehbi Bey İtalyanların Burdur'a doğru kuvvet gönderdiğini, Hariciye Nezareti'ne ve Afyon'da bulunan 23. Tümen Komutanı vasıtasıyla 2. Ordu'ya bildirmiştir.⁸⁵ İtalyanlar günde 15 km yol kat ederek 28 Haziran 1919 günü Burdur'u resmen işgal etmişlerdir.⁸⁶ Halıcı Abdizâde Edhem Efendi'nin hükûmet konağı karşısındaki evini karargâh yapmışlardır. Aynı binaya telsiz istasyonu kuran İtalyanlar telsiz direğini hükûmet konağı bahçesine dikmişler ve bu direğe bir de İtalyan bayrağı asmışlardır.⁸⁷ İşgal kuvvetleri ısrarla Askerlik Şube Başkanlığı binasının tahliye edilip kendilerine verilmesini istemişlerse de Askerlik Şube Başkanlığı Komutanı Albay İsmail Hakkı "şube dairesinin tahliyesinin kötü tesir edeceği" düşüncesiyle karşı çıkarak, mahalli hükûmetin İtalyanlara başka bir bina bulmasını istemiştir.⁸⁸

İşgal, Mutasarrıf Vasfı Bey ve Albay İsmail Hakkı Bey tarafından protesto edilmiştir.⁸⁹ Bu işgalden sonra halk Müdafaâ-ı Hukûk Cemiyeti kurup, aynı ya da nakdî yardımlarda bulunarak, cepheye gönüllü asker göndermiş ve bu yolla mücadelenin içinde yer almıştır. Ancak gayrimüslim halktan şehirde kalıp İtalyanlara rehberlik ve yardım edenlerin yanı sıra İzmir'de Yunanlılara katılmaya gidenleri de

⁸⁴ M. Şefik Aker, **57. Tümen ve Aydın Millî Mücadelesi (1918–1920)**, Ankara, 2006, s. 227, Genel Kurmay ATASE Yayınları.

⁸⁵ Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s. 17.

⁸⁶ Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya**, C. I, Ankara, 1973, s. 218.

⁸⁷ Bayram Kodaman, Hasan Babacan (Haz.), **Hafız İbrahim Demiralay Hatıratı ve Isparta'da Millî Mücadele İle İlgili Belgeler**, Isparta, 1998, s. 58.

⁸⁸ Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s. 17.

⁸⁹ Mevlüt Çelebi, **a.g.e.**, s. 113.

olmuştur. Böylece işgal bölgede yaşayan Müslüman ve gayrimüslim halkı birbirine düşman etmiştir.⁹⁰

Millî Mücadele döneminde Müslüman halkın en önemli geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Bununla birlikte çok yaygın olmamakla birlikte evlerdeki basit tezgâhlarda alaca ve bez dokunmaktadır. Bu dokuma ürünler Isparta, Antalya, Karaağaç ve Dinar'dan gelen toptancılara satılarak önemli bir gelir elde edilmektedir. Ayrıca Şark Halı Şirketi için önemli ölçüde halı dokunmuştur. Dokumacılığın yanı sıra bakırcılık, debbağlık, kunduracılık, semer yapımı, terzilik ve keçecilik gibi meslekler de yapılmaktadır.⁹¹

Gayrimüslim halkın daha çok ticaret işleri ile meşgul oldukları, il merkezinde berber, kasap gibi mesleki kuruluşları kurdukları, kereste ve un gibi işleri ellerine aldıkları görülmektedir. Ayrıca Burdur'da bulunan doktor ve eczacılar da gayrimüslimlerden oluşmaktadır.⁹²

1920 yılında müstakil mutasarrıflık olan Burdur Konya Vilayet'inden ayrılarak doğrudan İstanbul merkeze bağlanmıştır.⁹³ 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile yeniden ele alınan mülki teşkilatlanma ile Burdur vilayet olmuştur.

1.4. Türkiye Cumhuriyeti'ne Geçişte Burdur

Burdur TBMM Meclisi'nin açıldığı dönemde idari açıdan önemli bir değişiklik geçirmiştir. Konya Vilayeti'ne bağlı bir sancak durumunda olan Burdur'un vilayet merkezine uzaklığı, resmi işlemlerin yapılmasında sorunlar çıkmasına neden

⁹⁰ Mehmet Şefik Aker, “57. Tümen ve Aydın Millî Cıdali”, 104 Sayılı Askerî Mecmuanın Tarih Kısmı (Ayrı Basım), S. 45, İstanbul, 1937, s. 9.

⁹¹ Kadir Şeker, a.g.m., s.152-154.

⁹² Kadir Şeker, a.g.m., s.155.

⁹³ Yusuf Ekinci, Burdur, Ankara, 1995, s. 21..

oluşturmuştur. Bu sorunların çözümü ise şöyle gerçekleşmiştir. Dâhiliye Vekâleti tarafından, “Lazistan ve Isparta’nın bağımsız sancak olmaları” İcra Vekilleri Heyeti’ne teklif edilmiştir. İcra Vekilleri Heyeti de 18 Haziran 1920 tarihinde Dâhiliye Vekâleti’nin bu teklifine, Burdur Livası’nı da dâhil ederek, Laz Sancağı’nın, Isparta ve Burdur Livaları’nın bağımsız liva olmasına karar vermiştir.⁹⁴ Bu idari değişiklikten sonra Burdur’da resmi iş ve işlemlerin yapılması daha da kolaylaşmıştır.

İtalyanların işgali ve Millî Mücadele dönemleri sonrasında Burdur’da da normal yaşamın başlaması Anadolu’daki diğer vilayetler gibi zaman almıştır. 1923’te 250 dükkânı tamamen yok eden yangın yüzünden Cumhuriyet döneminin başında Burdur küçük ve nüfusu az bir yer hâline gelmiştir.⁹⁵

1915’te yaptırılmış olan imar planı 1948’e kadar uygulanmıştır. Bu plana göre şehrin merkezi bölümünde önemli değişiklikler olmuş, Ulucami’nin etrafındaki yolların tanzimiyle eski ana caddelerin hemen hepsinin şehrin merkezindeki çarşıda birleşmesi sağlanmıştır. 1949’dan itibaren yeni bir imar planı uygulanmasına girişilmiş, şehir meyilli yamaçların önündeki düzlüklerde yayılmaya başlamıştır. 1949’da uygulamaya konulan yeni imar planı 1959’da bir tashih gördükten sonra 1969’a kadar uygulanmıştır. 12 Mayıs 1971’de⁹⁶ 5.4 şiddetinde, Burdur Gölü’nün güney kıyılarında bir deprem yaşanmış, depremden sonra 1971’de yeni bir imar planı uygulamasına geçilmiştir. Şehrin kurulduğu bölge hareketli bir fay hattı üzerinde olduğundan imar konusunda çalışmalar sık sık yenilenmiştir.

⁹⁴ BCA, 18/6/1920,S.63, D73-6, F: 30..18.1.1, Y: 1.4.5.

⁹⁵ Metin Tuncel, **a.g.m.**, s.428.

⁹⁶<http://www.Milliyet.com.tr/kandilli-den-burdur-daki-deprem-hakkinda-aciklama/gundem/gundemdetay/16.03.2011/1365113/default.htm>, Erişim tarihi: 05.06.2014, st: 20:18.

İl merkezi Akdeniz'in büyük limanlarından olan Antalya'nın Ankara ile ve İzmir ile bağlantı yolu üzerinde bir konuma sahiptir. Bu özelliği ile ulaşım konusunda oldukça gelişmiş bir karayolu ağına sahiptir. 26.05.1936'da İzmir-Eğridir üzerindeki Baladız İstasyonu'ndan ayrılan 24 kilometrelik bir demiryolu hattının Burdur'a ulaşması üzerine de şehir merkezi ile istasyonu birleştiren 500 metrelik bulvar açılmıştır.⁹⁷ Burdur'da tren yolu 68 yıl kullanılmıştır. En yakın liman olan Antalya Limanı'na ise 120 km. mesafededir.⁹⁸

İnsuyu Mağarası, Salda Gölü, Burdur Gölü ve Karacaören Kanyonu gibi doğal güzellikleri, Hacılar ve Kuruçay Höyükleri; Sagalassos, Bubon, Kibyra antik kentleri; Saat Kulesi, Ulu Camii, Baki Bey Konağı, Taş Oda ve Mısırlılar Evi görülmeye değer tarihi ve turistik merkezlerdir.⁹⁹

İlde 1927 yılında birisi anaokulu olmak üzere toplam 71 ilkokul, 1 ortaokul olup, öğrenci sayısı 1389 kız, 3818 erkek olmak üzere toplam 5207'dir. 1923–1938 yılları arasında 15 yıl içinde Burdur merkez, ilçe, nahiye ve köylerine 28 okul yapılmıştır.¹⁰⁰

Osmanlı son döneminde Burdur'da sağlık hizmetleri alanında 3 doktor, 1 ebe, 1 aşı memuru görev yapmıştır. İl merkezinde Sıhhat, İstikamet ve Isparta isiminde üç eczane hizmet vermiştir.

XX. yüzyılın başında Burdur'da en sık görülen hastalıklar sıtma, tifo, frengi gibi bulaşıcı hastalıklar ve mevsimsel hastalıklardır. İklimi iyi ve havası temiz olduğundan çağın hastalığı verem nadir görülmüştür. Bulaşıcı hastalıklarla mücadele edebilmek için aşıya önem verilmiştir. Bu dönemde yıllık ortalama 3000 kişiye aşı

⁹⁷ Metin Tuncel, **a.g.m.**, s.428.

⁹⁸ İbrahim Şimşek, **Değişen ve Gelişen Burdur**, (Yayımlanmamış İl Özel İdare Raporu), s. 3.

⁹⁹ Yusuf Erkan, **Zamanın Ötesinden Burdur Gezi Rehberi**, İstanbul, 2008, s. 80–408.

¹⁰⁰ İbrahim Şimşek, **a.g.e.**, s. 11.

yapılmak suretiyle hastalıkların yaygınlaşması önlenmeye çalışılmıştır.¹⁰¹ Millî Mücadele döneminde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti buraya 50 yataklı bir hastane açmışsa da bu hastane uzun ömürlü olamamıştır. 27 Eylül 1923'te Burdur Mutasarrıflığından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yazılan bir yazı da yeni bir hastane kurulması için yardım istenmiştir.¹⁰²

Burdur, Cumhuriyet öncesi el yazma kütüphaneleriyle, Teke Yöresi kültürüyle, dericilik, demircilik, bakırcılık ve özellikle Alaca Dokumalarıyla Osmanlı coğrafyasında ünlenmiştir. Cumhuriyet sonrası 1940'lı yıllara kadar, sanatkârlık ve ticaretteki bu yapısını koruyan Burdur, gelişen teknolojiye ayak uyduracak yatırımları yapamamıştır. Burdur kırsal nüfusu yoğun, ekonomik faaliyetleri tarım ve hayvancılık üzerine kurulmuş bir ildir. Tarım faaliyetlerine bakınca Osmanlı Devleti döneminden beri Burdur'da hububat başta olmak üzere çeşitli meyve ve sebzelerin yetiştirildiği görülmektedir. Özellikle Hacılar bölgesinde üzümün önemli bir yeri vardır. Ayrıca, Burdur sınırları içerisinde tarım ürünü olarak kiraz, erik, elma, şeftali, armut gibi meyvelerin yanı sıra; domates, biber, patlıcan gibi sebze üreticiliği de yapılmaktadır. Bunların yanı sıra ilaç sanayinde kullanılan afyon (haşhaş), anason, kendir, keten de yetiştirilmektedir.

1870'li yıllarda Bulgaristan'dan gelen göçmenler, Burdur ve Isparta'da gül üretiminin başlamasına vesile olmuşlardır. Günümüzde gülyاغında ülke üretimin %85'i Isparta'da üretilirken %15'lik kısmını ise Burdur karşılamaktadır.

Burdur ili çayır ve meraların çokluğu sebebiyle hayvancılığa çok müsaittir. İklim şartları ve toprak potansiyeli bakımından hayvancılığın gelişmesine elverişli olan Burdur'da büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar yetiştirilmektedir. İlde beslenen

¹⁰¹ İbrahim Şimşek, **a.g.e.**, s. 9.

¹⁰² Türk Kızılayı Arşivi, D.73, B. 241.001.

başlıca hayvanlar kıl keçisi, koyun ve sığırdır. At, eşek, deve, katır gibi yük hayvanlarının sayısı gittikçe azalmaktadır. Tavukçuluk, arıcılık ve balıkçılık ekonomik açıdan önemli olabilecek oranda gelişmemiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında tarımda makineleşme dönemi başlamıştır. Büyük çiftlik sahipleri traktör ile harman, orak ve kalbur makineleri satın almışlardır. Araziler pullukla sürülmeye başlanmıştır.¹⁰³ Tabii makineleşme tarımın gelişmesinde etkili olmuştur.

Tarih öncesine dayanan geçmişi ile güneybatı Anadolu'da orta ölçekli bir il olan Burdur, eğitimden sağlığa, sanayiden tarım ve hayvancılığa son yıllarda gelişme göstermektedir. Yeni açılan üniversitesi ve meslek yüksekokulları ile de ilçelerin gelişmesine destek verilmiştir. Süt üretimi, et kombinası, şeker fabrikası, küçük ve orta ölçekli diğer imalathaneleri ile çevre illerin gelişmiş pazarlarının hammadde ve üretim kapasitesine ulaşmıştır.

¹⁰³ İbrahim Şimşek, **a.g.e.**, s. 5.

İKİNCİ BÖLÜM BURDUR VE ÇEVRESİNDE ÖRGÜTLENME

2.1. Direnen Millet: Burdur Örneği

XX. yüzyıl başında İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti'nin artık zamanını doldurduğunu ve yıkılmasının an meselesi olduğunu düşünmüşlerdir. Hâliyle Osmanlı Devleti'nin yıkılması ile ortaya çıkacak sahada otorite boşluğu olacaktır. Balkan Savaşları'nın ardından I. Dünya Savaşı olmuş ve devletin kendini toparlaması düşünülememiştir. Osmanlı Devleti'nin ortadan çekilmesi ile oluşacak otoritesiz bölge büyük devletlerin emperyalist isteklerini kabartmıştır. Bu durumdan hepsi de bir şekilde yararlanmak istemişlerdir. Bunun için bu devletler gizli antlaşmalar yaparak Osmanlı Devleti'nden kalacak olan yerleri kendi aralarında paylaşmışlardır. Paylaşma planlarına istinaden Osmanlı'dan kendilerine kalan yerleri işgale başlamışlardır. Hatta istila ve ilhaka kadar giden çalışmalar da olmuştur. Osmanlı toprakları arasında olan Anadolu'da ise beklenmeyen bir direniş harekâtı ile karşılaşmışlardır. Kurtuluş Savaşı ya da Millî Mücadele adı verilen dört yıllık bir direniş beklenmeyen sonuçlar doğurmuştur.

Millî Mücadele dendiği zaman genellikle ilk akla gelen sadece muharebeler olmasına karşın savaş kavramı bu kadar dar bir kavram değildir. Savaş hem ekonomik, hem sosyal hem de silahlı çatışmayı içine alan geniş bir olgudur. Anadolu'da yaşanan, büyük devletlerin çekişmeleri sonucunda toprak ve hayat kaybıyla karşı karşıya kalmış bir milletin yaptığı, insanlığa ders verici destansı bir olaydır.

15 Mayıs 1919'dan 1921 Aralık ayına kadar savaş daha çok sivil halk direnişi şeklinde geçmiştir. Burdur'da da halk örgütlenerek Burdur Müdafaâ-ı Hukûk, Burdur Heyet-i Milliyyesi ve Burdur Müdafaâ-ı Hukûk Kadınlar Cemiyetini kurmuştur. Bununla birlikte ayni ve nakdi yardımlarda bulunmuş ayrıca cepheye gönüllü askerler göndermiştir. Halk, yıkılmak üzere olan devletin zor zamanlarında kendini savunmak ve yönetmek için örgütlenebilmiştir.

2.2. Hey'et-i Nâsiha

Ülkenin karanlık günler yaşadığı savaş döneminde şehirlerin yönetimi ve vilayetlerde yapılacak ıslahatın uygulanmasıyla ilgili olarak 31 Mart 1919'da Sadaret'de yapılan toplantıdan sonra Sadrazam Damat Ferit Paşa, şehzadeler başkanlığında vilâyetlere, mülkiye, ilmiye ve askeriyeden seçilecek kişilerden oluşacak birer “*hey'et-i fevkalâde*” gönderilmesi fikrini benimsemiştir.¹⁰⁴

Yaygın adıyla Hey'et-i Nâsiha, genel olarak Anadolu'yu adım adım dolaşacak halkın, haklı ve yasal isteklerini dinleyerek, onlara kendilerince doğru bilgiler verip aydınlatacaktır. Ayrıca Müslümanlar ile gayrimüslimlerin aralarında oluşabilecek ayrılıkları önlemeye de çalışacaklardır.

Anadolu Hey'et-i Nâsiha Başkanı Şehzade Abdürrahim Efendi'ye göre; “*Heyetin bu seyahatten amacı, savaşın felâketlerinden etkilenen Anadolu halkını selâm-ı şahane ile taltif etmek ve aynı zamanda Anadolu'nun ihtiyaçlarını yakından görerek neticesini hükûmete bildirmektir.*” Sadrazam Damat Ferit'e göreyse, Hey'et-i Nâsiha'nın vazifesi, “*...daha ziyade manevidir. Vazifesi, ahaliye selâm-ı şahaneyi*

¹⁰⁴ Mevlüt Çelebi, “İzmir'in İşgalinden Önce Şehzade Abdürrahim Başkanlığı'nda Anadolu'ya Gönderilen Nasihat Hey'et-i, (Anadolu Hey'et-i Nasîhası):16 Nisan-18 Mayıs 1919”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.VI, S. 18, Ankara, (Temmuz 1990), s. 561.

*tebliğ etmek, padişahımızın kendilerini düşündüğünü anlatmak ve ân-ı hazırda kalb-i hümayunlarının da tebaanın kalbi gibi rencide olduğunu anlatmaktır...”*¹⁰⁵

Hey’et-i Nâsiha 16 Nisan 1919’da İstanbul’dan Anadolu’ya hareket etmiştir. Şehzade Abdürrahim Efendi başkanlığındaki bu heyette Eski Bahriye Nâzırı ve Ayan’dan Ali Rıza Paşa, Divan-ı Harb-i Örfî Eski Reisi Mahmud Hayret, Süleyman Şefik Paşa, Erkân-ı Harbiye Mirlivalığı’ndan Emekli Ali Fevzi, Bursa Müftüsü Ömer Fevzi, Pazarcık Eski Müftüsü Halil Fehim, Eski Karahisar Meb’ûsu Yanko Güvenidis, Dâhiliye Nezareti Me’mûrîn-i Kalem Müdürü Ohanes Ferid ve bu heyeti takip eden basın mensubu gazeteci Burhan Cahit Bey bulunmuştur.

Heyet Mudanya, Bursa, Karacabey, Balıkesir, Akhisar, Manisa, Menemen, İzmir, Aydın, Muğla, Denizli, Burdur, Antalya, Isparta ve Konya’ya ziyaretlerde bulunmuştur.¹⁰⁶ 1 Mayıs günü Denizli’ye¹⁰⁷ gelen heyet sonraki gün trenle Burdur’a geçmiştir. 2 Mayıs 1919’da Baladız’a ulaşan heyet Isparta’dan gelen asker ve eşrafın olduğu ve Burdur’dan gelen Mutasarrıf Vasfi Efendi ve şehrin ileri gelenlerinin bulunduğu kalabalık bir grup tarafından karşılanmıştır. Şehzade Abdürrahim Efendi, Isparta’dan gelen heyete öncelikle Burdur’a gideceğini dönüşte Isparta’ya geleceğini bildirmiştir.¹⁰⁸

Hayati Kuzucu’nun ulaştığı Burdurlu bir öğretmen olan Mahmut Şevket Efendi’nin 1915–1920 yıllarında tutmuş olduğu bir günlükte, Hey’et-i Nâsiha’nın Burdur’a gelişi ve karşılama töreni hakkında bilgiler verilmiştir.¹⁰⁹

Günlüğe göre Hey’et-i Nâsiha halkın büyük coşku gösterileri ile karşılanmıştır. Fişekler atılıp, dualar edilmiştir. Bu karşılamadan sonra şehzade halka

¹⁰⁵ Mevlüt Çelebi, **a.g.m.**, s. 563.

¹⁰⁶ Mevlüt Çelebi, **a.g.m.**, s. 561-584.

¹⁰⁷ Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s. 153.

¹⁰⁸ Hayati Kuzucu, <http://www.burdurtarihi.com/heyeti%20nasiha.pdf>, Erişim tarihi: 10.03.214, st: 00:30.

¹⁰⁹ Hayati Kuzucu, **aynı yer**.

hitaben yaptığı konuşmada padişahın selamını iletmiş ve heyetten biri tarafından bir beyanname okunmuştur.

Mutasarrıf Vasfî Efendi ile görüşen şehzade, mutasarrıfın İstanbul Hükûmeti yanlısı olmasından memnun kalarak iki gün sonra buradan Antalya'ya geçmiş ve dönüşte tekrar Burdur'a uğrayarak burada konaklamıştır.¹¹⁰

Hey'et-i Nâsiha ile asıl hedeflenen halkın padişaha olan bağlılığını artırmaktır. Ancak bu heyet Aydın halkının büyük coşkusıyla karşılanmış olmasına rağmen din adamları tarafından kabul görmemiştir. Din adamları heyeti karşılama törenine bile katılmamışlardır. Bu konuyla ilgili olarak Esat Hoca ile görüşen şehzadeye, hoca: *“asıl nasihatın gayrimüslimlere verilmesi gerektiğini düşündükleri için kendisini karşılamadıklarını”* bildirmiştir. Bu, heyete karşı Anadolu'dan gelen ilk tepkidir.¹¹¹

İzmir'in işgalini müteakip şehzade ve heyeti Konya'dan İstanbul'a dönmüştür. Hey'et-i Nâsiha ile istenilen başarıya da ulaşamamıştır. Bunun en açık göstergesi işgallere karşı İstanbul Hükûmeti'nin çaresiz kaldığını gören halkın kendi içinde örgütlenmesidir.

2.3. Kuvâ-ı Milliyye

Kuvâ-ı Milliyye kelime olarak *“millî kuvvetler”* anlamına gelmektedir. Türk Dil Kurumu'nun resmi sitesindeki güncel büyük sözlükte *“I. Dünya Savaşı'ndan sonra Yunanların İzmir'i işgal etmeleri ve Anadolu'da ilerlemeleri üzerine kurulan ve onlara karşı*

¹¹⁰ Metin Özata, **a.g.e.**, s. 84.

¹¹¹ Mevlüt Çelebi, **a.g.m.**, s. 576.

savaşan millî teşkilat” şeklinde ifade edilmiştir.¹¹² 30 Ekim 1918’de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile I. Dünya Savaşı’nın fiilî savaş bölümü sona ermiştir. Bu antlaşmadan sonra 15 Mayıs 1919’da Yunanlıların İzmir’i işgalini müteakip bir tür gerilla savaşı ile Anadolu’yu işgal eden güçlere karşı mücadele veren, siyasi ve askeri bir otoriteye bağlı olmadan hareket eden silahlı gruplara Kuvâ-ı Milliye denmiştir.

Burdur, Kuvâ-ı Milliye fikrinin ilk kez ortaya atıldığı yer olması açısından oldukça önem arz eder. Bu fikri ilk kez dile getiren Burdur Askerlik Şube Başkanı Albay İsmail Hakkı (Küçük) Bey’dir. İzmir’in işgalinden iki gün sonra Denizli’de bulunan 57. Tümen Komutanı Albay Şefik (Aker) Bey’e çektiği şifreli bir telgrafta Kuvâ-ı Milliye’ye ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. 17 Mayıs 1919’da 57. Tümene çekilen 125 numaralı telgrafta:

*İsviçre ve Belçika’dan daha geniş olan bölgemde 120000 kişilik büyük bir potansiyel mevcuttur. Bunlardan sadık ahalinin destekleyeceği gönüllü ve fedai teşkilatı kurulmalıdır. Burdur Mahalli Hükûmeti ahaliden silah toplamak teşebbüsünde bulunuyor, buna engel olunmalı ve gerekirse derhâl Askeri Hükûmet ilan edilmelidir demiştir.*¹¹³

Aynı gün çekilen başka bir telgrafta ise:

*Antalya’daki İtalyan askeri ilerlemektedir. İleri gelenler halktan imza toplayıp işgalin tasvibini temine çalışıyorlar. Her nev’i emr-i vâkilere karşı bir kuvvet temini ve ahaliden gizli teşkilata ve bazı mertebe teslihata olan lüzum der kenardır. Hâlbuki mahalli hükûmet silahların toplanacağını ve getirmelerini ilan etmiştir... İzmir’in işgalini protesto için mitinge bile müsaade edilmemiştir. Ne esas üzerine ve ne suretle mukabele edileceğine dair emir ve talimatınız maruzdur demiştir.*¹¹⁴

¹¹² <http://www.tdk.gov.tr/>, Erişim tarihi: 13.04.2014, st: 12:05.

¹¹³ Sıtkı Aydın, **Güneybatı Anadolu’da Kuvâ-yı Millîye Harekâtı**, 3. Baskı, Ankara, 2002, s. 90, Kültür Bakanlığı Yayınları.

¹¹⁴ Gen. Kur. ATASE Arşivi, İSH., D.433, G.44.

Cevap alamayınca 19 Mayıs 1919'da ikinci bir telgraf ile fikrini daha somut hâlde ifade etmiştir. Bu telgrafta:

*Her şube dairesinde millî mukavemet teşkilatının oluşmasını mümkün kılacak yüz yetmiş kadar genç yedek subay bulunduğunu, kazalarda askerlik şubesi kurarak, tümenden gönderilecek birer subayla teşkilatın çekirdeğinin kurulabileceğini belirtmiştir.*¹¹⁵

Sıtkı Aydın'ın'e göre Albay Şefik Bey bu fikri hemen kabul etmemiş ve konuyla ilgili olarak da ivedi bir tutum sergilememiştir. Ancak Nuri Köstüklü bu konuda Albay Şefik Bey'in İsmail Hakkı Bey'in fikrini olumlu bulduğunu ve ilk telgraftan beş gün sonra 23 Mayıs 1919 tarihinde Harbiye Nezareti'ne bir telgrafla durumu bildirdiğini ifade etmiştir. Albay Şefik Bey Harbiye Nezareti'ne çekilen telgrafta durum raporu verdikten sonra, durumun düzeltilebilmesi için Kuvâ-ı Milliye teşkilatı vücuda getirmenin en uygun tedbir olacağını bildirmiştir. Genel Kurmay Başkanı Cevat Paşa bu fikri olumlu karşılayıp, gelen raporun altına "*son fikra gayet mühimdir. Acele etmek lazımdır*" şeklinde bir kayıt koymuştur.¹¹⁶

Bu haberleşmelerden sonra Burdur ve çevresinde Kuvâ-ı Milliye oluşturulması için halkın da hareketlendiği görülmektedir.

2.4. Hey'et-i Milliye

Burdur'da İzmir'in işgalinin daha ikinci günü Ahz-ı Asker Kalem Reisi İsmail Hakkı tarafından Kuvâ-ı Milliye kurulması fikri zikredilmiş olmasına rağmen teşkilatın kurulması 19 Ağustos 1919'a kadar sürüncemede kalmıştır. Teşkilatın kurulması ve çalışması konusunda Burdur Mutasarrıfı Vasfî Efendi'nin Osmanlı Hükûmeti taraftarı ve Kuvâ-ı Milliye karşıtı bir tutum sergilemesi etkili olmuştur.

¹¹⁵ Gen. Kur. ATASE Arşivi, İSH., D.433, G.42 Bkz. Ek-1.

¹¹⁶ Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s. 98-99.

Mutasarrıfın yanı sıra Konya Valisi Cemal Bey'in de cemiyetin kurulmasına engel olduğu aşikârdır. Burdur'da cemiyetin kuruluşu için çalışmalar yürüten Burdur Ahz-ı Asker Kalem Reisi İsmail Hakkı'yı Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği 18 Haziran 1919 tarihli telgrafında şikâyet etmiştir.¹¹⁷

19 Temmuz 1919'da 23. Fırka Kumandanı Ömer Lütfü 20. Kolordu Kumandanlığı'na şifre bir telgrafla Burdur'daki durumu anlatmıştır.¹¹⁸

20. Kolordu Kumandanlığına,

Öteden beri icraatı matlubeden hafı olan Burdur Mutasarrıfı hakkında bu kere de 68. Alay Kumandanlığı'ndan alınan telgraf namede de Müdafaâ-ı Milliyye Reddi İlhak Cemiyetlerinin Burdur'da teşkili hemen mümkün olmayacağı çünkü eşrafa istinat ile icrayı hükûmet eden ve vilayetten aldığı emirleri harfiyen icradan başka bir şey düşünmeyen ve hükûmet aleyhinde muhavvef ucurumlar ihzar olduğunu idrakten aciz Burdur Mutasarrıfı bu babda yapılacak her bir tedabire muhalefet-i mümanaat ettiği cihetle milis teşkilatında muvaffakiyet ve Aydın Vilayeti'ndeki muhahediyesine muvaneti lazime ise sebebi hâl mutasarrıfın tebdili ve belediye reisinin mevait ile aldırılarak münasip mahalle celbi lazım geldiği bildiriliyor iktizasının ifasına müsaade buyrulması maruzdur. 19 Temmuz 35

23. Fırka Kumandanı Ömer Lütfü

25 Temmuz 1919'da Konya Valiliği'nden Dâhiliye Nezareti'ne çekilen başka bir telgrafta ise Ahz-ı Asker Kalem Reisi'nin yerinin değiştirilmesi, mutasarrıfın da görevden alınması talep edilmiştir.¹¹⁹

27 Temmuz 1919'da çekilen bir diğer telgraf ise şöyledir¹²⁰:

Karahisar'dan

20 Kolordu Kumandanlığı'na

25.7.35 tarih ve 928 numaralı şifreye:

¹¹⁷ Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s. 92.

¹¹⁸ TİTE Arşivi, K. 297, G. 34, B. 34-001.

¹¹⁹ BOA, DH. KMS., D.53/-2, G. 32.

¹²⁰ TİTE Arşivi, K. 297, G. 82, B. 82-001.

13.7.35 tarih ve 244 numaralı Burdur Mevki Kumandanlığına yazılan şifreli telgraf sureti ber vech-i âtî arz olunur:

Şarkta münasib bir mahalde inkisâr ederek mukadderât-ı milleti ta'yîn ve tesbît edecek olan millî konferansta ictima' için Burdur Mutasarrıflığı dâhilinden memleketin itibar ve itimâdını kazanmış üç murahhasın b'il-intihâb hemen Ankara'ya iz'anları vâsıllarının inbâsı kolordu kumandanlığından emredilmektedir. Her livâdan intihâb eyleyecek iş bu murahhaslar Ankara'da kolordu kumandanı paşa hazretlerine müracaat edeceklerdir. Mümâileyhin ticaret maksadıyla gittiklerine dair vesika almalıdırlar. Bu husus için a'zamî muavenet gösterilmesi himmet-i milliyenizden beklerim.

27 Temmuz 35 23. Fırka Kumandanı Ömer Lütfi

Telgrafa binaen Burdur'dan üç kişinin seçilerek Sivas'a gönderilmesi gerekirken gönderilememiştir. Bununla ilgili de şu şekilde bir telgraf mevcuttur¹²¹:

Karahisar'dan

20 Fırka Kumandanlığı'na murahhas intihâb ve i'zâmı hakkında res'en Burdur Mutasarrıflığına bir şey yazılmadığı ve esasen icraiye olan Burdur Mevki Kumandanlığı'na yazdığımı evvelce bildirmiştim. Burdur Mevki Kumandanı 68. Alay Kumandanı mutasarrıfın "hâin-i vatan" olduğunu bildirilmesine rağmen gâfil olunarak mahrem şifrenin bir aynını mutasarrıfa vermiş mutasarrıf dahi mal bulmuş mağribi gibi derhâl vilayete ma'lûmât verdiği tahkikât neticesinde anlaşılmakla ma'rûzdur.

Mevki Kumandanlığı'na yazdığım mahrem şifrenin aynını gönderiyorum.

27 Temmuz 35 /23. Fırka Kumandanı Ömer Lütfi

23. Fırka Kumandanlığına 27 Temmuz / 307

Burdur Mutasarrıfı'nın hıyanetini bildiği hâlde elyevm telgrafi mümâileyhe veren 68. Alay Kumandanı bilhassa dâhil ediyorsunuz yoksa mümâileyh tarafından aldatılmış oluyorsunuz. Nazar-ı dikkatinizi celb ederim.

23. Fırka Kumandanı Mirliva

Telgraf trafiğinden anlaşıldığına göre Burdur Mutasarrıfı Vasfî Efendi ortalığı karıştırmış, eline geçmemesi gereken bir telgraftan hareketle Konya Valiliği'ni ve

¹²¹ TİTE Arşivi, K. 298, G. 14, B. 14-001.

Dâhiliye Nezareti'ni Sivas'ta yapılacak kongreden haberdar etmiştir. Ayrıca Burdur'da teşkilatın kurulmasını engelleyerek halkın Millî Mücadele'ye desteğini de engellemiştir.

28 Temmuz 1919'da çekilen başka bir telgrafta ise Karahisar'daki Fırka Kumandanı'nın tamiminden istifade eden Burdur Mutasarrıfı ve Konya Valisi'nin jurnallerinin, Sadrazamın hatasının teşhirine ve Millî Teşkilatın daha hararetli adımlarla yürümesine sebep olduğu bildirilmiştir.¹²²

Teşkilatın kurulmasının engellenmesine rağmen 19 Ağustos 1919'da Burdur Heyet-i Milliyesi kurulmuş, kurulduğu gün çalışmalarına başlamıştır. Heyet başkanlığına Hacı Hüsnü Beyzâde Mahmut Bey getirilmiştir.¹²³ Heyetin üyeleri arasında daha sonra milletvekili olan Halil Hulûsi (Ermiş) ve Hatibzâde Hacı Mehmet Refet (Öğütçü) sayılabilir. Bu heyet Meclis-i Meb'ûsân için Hüseyin Baki Bey'i milletvekili olarak seçmiş ve 11 Ocak 1920'de İstanbul'daki toplantıya göndermiştir.¹²⁴

2.5. Müdafaâ-ı Hukûk Cemiyeti

Burdur Hey'et-i Milliyesi Cemiyeti'nin daha iyi çalışabilmesi için Sivas Kongresi'nde alınan kararlara uygun olarak yeniden düzenlenmesi istenmiş¹²⁵ ve buna göre cemiyet başkanlığına Belediye Reisi Ahmet Efendi seçilmiştir.

¹²² Gen. Kur. ATASE Arşivi, ATAZB, K.7, G.33/2.

¹²³ Ali Rıza Gönüllü, "*Millî Mücadele'de Burdur ..*" s. 611.

¹²⁴ Metin Özata, **a.g.e.**, s. 127.

¹²⁵ Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s. 93.

Hey'et-i Milliyye, 1920 Ocak ayından itibaren Burdur Müdafaâ-ı Hukûk-ı Milliyye Heyeti adını alarak, daha etkin çalıştığı görülmektedir. Bunda yeni Mutasarrıf Sâfa Bey'in de etkisi büyük olsa gerektir. Burdur Müdafaâ-ı Hukûk-ı Milliyye adını aldıktan sonraki heyet üyeleri Çilzâde Fahrettin Ağa, Tayyazâde Osman Efendi, Şamdanizâde Osman Efendi, Abdûlbaki Beyzâde Mehmet Reşit Hacı Hamid Beyzâde Hacı Süleyman, Hamamcızâde Hüsnü, Kazancızâde Ziya, Ethem Eefendi, Bedirzâde Nacip, Mısırlızâde Hacı Rıfat, Hacı Velizâde Ethem Efendi, Halil Hulûsi Efendi, Hatibzâde Hacı Mehmet Refet, Hacı Hamzazâde Fuat gibi kişilerdir. Bu isimlerin yanı sıra nice isimsiz vatan evladı bu savunmada yer almışlardır.

2.6. Burdur Müdafaâ-ı Hukûk Kadınlar Cemiyeti

Millî Mücadele döneminde Burdur kadınıyla, erkeğiyle, genciyle ve yaşlısıyla tek yürek olmuş ve elinden gelen yardımı esirgememiştir. Millî Mücadele döneminde Denizli, Isparta ve Burdur konusunda çalışmaları olan Nuri Köstüklü'ye göre bölgedeki tek kadın cemiyeti Burdur'da kurulmuştur.¹²⁶

Cemiyet, Mustafa Kemal'in 14 Ocak 1920'de Denizli Müdafaâ-ı Hukûk Cemiyeti'ne çektiği telgrafa binaen kurulmuştur.¹²⁷ Telgrafta Sivas Anadolu Kadınları Müdafaâ-ı Hukûk Cemiyeti'nin kurulduğu ve cemiyetin yaygınlaştırılması için bölgede de cemiyetler kurulmasını istediğini bildirilmiştir. Burdur'da merkezi Sivas'ta olan Anadolu Müdafaâ-ı Hukûk Kadınlar Cemiyeti'nin şubesi 19 Şubat

¹²⁶ Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s. 97; Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Kadınları**, 6. Bsk. Ankara, 2010, s. 168; A. Afetinan, “*Anadolu Müdafaâ-i Vatan Cemiyeti*”, **VIII. Türk Tarih Kongresi**, C. III, (Ankara, 11–15 Ekim 1976), Ankara, 1983, s. 1998, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

¹²⁷ Zeki Sarıhan, **a.g.e.**, s. 168.

1920'de kurulmuş aynı gün göreve başlamıştır.¹²⁸ Konuyla ilgili telgraf metni şöyledir:

Sivas Anadolu Kadınları Müdafaâ-ı Hukûk Cemiyeti Riyaseti'ne,

Burdur Müdafaâ-ı Hukûk Kadınlar Cemiyeti'nin 19.02.1336(1920) tarihinde teşkil eden cemiyetimizin çalışmalarına başladığı ve tafsilâtın postada olduğu, hey'et-i temsiliyye haberlerinin cemiyetimize bildirilmesini rica ederiz.

27.02.1336 Burdur Müdafaâ-ı Hukûk Kadınlar Cemiyeti Reisesi Fitnat

Burdur'da kurulan bu cemiyet ile ilgili olarak Mustafa Kemal, 29 Şubat 1920'de Sivas Anadolu Kadınları Vatan Cemiyetine yazdığı telgrafta Burdur'da kurulan cemiyetin Fitnat Hanım riyasetinde kurulduğunu bildirmiştir.¹²⁹

Bir sonraki telgrafta seçimde yapılan oylama ile kimlerin seçildiği de bildirilmiştir.¹³⁰ 7 Mart 1920 tarihinde gönderilen telgraf şöyledir:

Sivas Kadınları Müdafaâ-ı Hukûk Riyaseti Aliyyesi'ne, No:3

19 Şubat 336 (1920) tarihinde intihâb eden Türk Hanımları Konferansınca berây-ı hafî ile ber vech-i zîr hanımlar a'zâ-ı faal intihab olunmuştur:

<i>İsimler</i>	<i>Rey adedi</i>
<i>4. Kolordu Ahz-ı Asker Heyeti Reisi Erkânı Harbiye</i>	<i>110</i>
<i>Miralay İsmail Hakkı Bey'in Refikası Madam Marten</i>	
<i>Tedrisatı İbtidaiyye Müfettişi Bekir Sıtkı Bey'in Refikası</i>	<i>108</i>
<i>Fitnat Hanım</i>	
<i>Bahattin Bey Kerimesi Zekiye Hanım</i>	<i>105</i>
<i>Şehit Asım Bey İnas Mektebi Başöğretmeni Fatma Hanım</i>	<i>103</i>
<i>Burdur Mutasarrıfı Ali Ulvi Bey'in Eşi Safiye Hanım</i>	<i>101</i>
<i>Bahaattin Beyzâde Cemal Bey'in Eşi Esma Hanım</i>	<i>97</i>
<i>Miralay Bey'in Kızı Zehra Hanım</i>	<i>97</i>
<i>Demirzâde Mustafa Efendi'nin Kızı Hayati Hanım</i>	<i>87</i>

¹²⁸ TİTE Arşivi, K. 27, G. 52, B.52-001.

¹²⁹ **Atatürk'ün Tamim Telgraf Ve Beyannameleri**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, C. IV. Ankara, 1991, s. 236, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

¹³⁰ TİTE Arşivi, K.27, G.169, B.169-1001.

<i>Hükûmet Tabibi Hidayet Bey'in Eşi Rana Hanım</i>	86
<i>Çilzâde Fahrettin Bey'in Eşi Nâile Hanım</i>	82
<i>Şehit Asım Bey Mektebi Öğretmenlerinden Sururiyye Hanım</i>	79
<i>Çekirgezâde Hüseyin Efendi Eşi Zehra Hanım</i>	72
<i>Reşadiye Ana Mektebi Başmürebbiyesi Fitnat Hanım</i>	70
<i>Selimiye Kız Mektebi Öğretmeni Azîre Hanım</i>	70
<i>Hacı Ali Beyzâde Nazif Bey Eşi Totu Hanım</i>	69
<i>Çilzâde İzzet Ağa Eşi Ayşe Hanım</i>	67

7 Mart 336(1920)

Kâtibe *Burdur Müdafaâ-ı Hukûk Kadınlar Cemiyet Reisesi*

Fâtıma

Fitnat

TİTE Arşivinde Burdur Müdafaâ-ı Hukûk Kadınlar Cemiyetine ait 4 numaralı

telgraf ise şöyledir¹³¹:

Hey'et-i Temsilîyye Riyaset-i Aliyyesi'ne

24 Nisan 336 tarihinde ictima'ında a'zâ-ı faâle tarafından ekseriyet-i a'zâ ile ber vech-i zîr hanımlar intihâb edilmiş olduklarından icâb eden talimat ve tebligatı cemiyetimize iş'ârını rica ederiz.

Reis-i Evvel Tedrisat-ı İbtidaiyye Müfettişi Bekir Sıtkı Bey'in Ailesi Fitnat Hanım

Reis-i Sâni Bahaüddin Bey Kerimesi Zekiye Hanım

Kâtibe Şehit Asım Bey İnâs Mektebi Başmuallimesi Fâtıma

Veznedar Demirzâde Mustafa Efendi'nin Kerimesi Hayati Hanım

8 Mart 336 (1920)

Kâtibe *Burdur Müdafaâ-ı Hukûk Kadınlar Cemiyeti Reisesi*

Fatıma

Fitnat

Köstüklü yaptığı araştırmalarda cemiyetin faaliyetleri hakkında bilgi bulunamadığını bildirmiştir. Köstüklü'nün çalışmasında ağırlıklı olarak Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivini kullandığı görülmüştür. Çalışmanın bir diğer arşivi olan Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde yapılan taramada da Burdur Müdafaâ-ı Hukûk Kadınlar Cemiyeti'ne ait bu telgraflardan başka bir bilgi ve belgeye ulaşılamamıştır.

¹³¹ TİTE Arşivi, K.27, G.20, B.20—001.

2.7. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Burdur'daki Faaliyetleri

Osmanlı Devleti'nin 5 Temmuz 1865'de Cenevre Sözleşmesi'ni imzalamasıyla cemiyetin kurulması için ilk adım atılmıştır. Cemiyet 11 Haziran 1868'de "Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" adıyla ilk faaliyetlerine başlamıştır.¹³²

Daha sonra 25 Temmuz 1876'de ilk büyük olağan toplantısını yapan cemiyet 14 Nisan 1877'de Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (OHAC) adıyla resmi olarak kurulmuştur.¹³³ Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve İstiklal Harbi'nde önemli çalışmalar yapmıştır. 1911–1923 arası dönem OHAC açısından çok önem arz etmektedir. Trablusgarp Savaşı ile başlayıp İstiklal Harbi ile sonuçlanan dönemde OHAC Osmanlı askeri kurumlarıyla işbirliği içinde çalışmıştır. Hem cephedekilere hem de cephe gerisindekilere, özellikle yaşlı, kadın ve çocuklara yaptığı yardımlarla kanayan yaraya merhem olmaya çalışmıştır. Esirlerle ve muhacirlerle ilgili meseleler ile çok yakından ilgilenerek onların dertlerine de çare olmaya çalışmıştır. Ayrıca cemiyet toplumsal felaketler, bulaşıcı hastalıklar ve hıfzıssıhha alanında halka destek olmuştur.

Burdur'da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kuruluşu 1914 yılında yaşanan büyük deprem sonrası dönemde gerçekleşir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Burdur'da şube açması ve yardım göndermesi için Konya'dan, İstanbul merkeze 10 Ekim 1914'te gönderilen yazı şöyledir¹³⁴:

*Dersaâdet'te Osmanlı Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umûmiyyesi Riyaset Âlisi'ne
Konya Merkezi*

¹³² <http://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz>, Erişim tarihi: 01.06.2014, st. 11:57.

¹³³ Buket Sarı, **Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Antalya Şubesi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri**, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak, 2010, s. 9–10, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

¹³⁴ Türk Kızılayı Arşivi, K. 28, B. 18.001.

Isparta ve Burdur'da hareket-i arzdan asıl olan medhin hasar-ı ma'lûm âlileridir. Hakikaten acınacak bir hâl-i sefaletde kalan şu biçârelere merkez-i umûmiyyemizden tıp vesaire iğramı suretle ibraz olunan esir şefkat muavenetini izzetlerde gördüğümü de akabinde teşkil eden şubelerimize merkezimizden olunan mezahiriyeti de ilave ederek tebliğ ve ona göre icray-ı feabet eylemelerini reca eylediğim gibi makam-ı vilâyetin diğer mahallere de şubelerin teşkilini yazdırdım.

Konya'da teşkil olunan kadınlar şubesi a'zâ kaydı ve iânelerce vesaire de hırf-ı mesai eylemek de olduğu gibi Beyşehir'den bugün alınan telgrafnâme de ol rica da bir şube teşkil olunduğundan bu bâbdaki netabaabı bir iki günden arz olunur.

Isparta ve Burdur'un felaketi üzerine heyetimiz ictimai ve hükûmet-i mahalliyye ile müzakere ederek. Merkez a'zâsından İttihat ve Terakki'den Nedim Bey Efendi yediyle iki yüz lira, yüzer don ve gömlek ve bot ve entari ve yastık ve elli şâk ile yüz elli şâk çarşafı mikdar kâfi malca sadaka-i maliyyeden hükûmetten tedârik olunan eşyâ ile beraber mahalde bulunan Vali Bey Hazretleri'ne gönderilmiş. Gerek müşârû'n-ileyh cânibinden gerek umûm tarafından himmetimizin mezahiriyeti bâis-i memnuniyet ve teşekkür olmuştur. Binâenaleyh kısaca elli liradan fazla masraf için bi'l-istizân alınacak emir üzerine hareket-i lâzımeden ileri de felaket derecesi ve meselenin müsteacatı sıratini istizam eylediğini meâl itizar arzusıyla mesarif-i mezkûrenin kabulü niyaz olunur efendim hazretleri.

27 Eylül 330

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti

Erkan-ı Harb Konya Merkezi

Reis mahsus

Türk Kızılayı Arşivi'nde yaptığımız tarama sonucunda Burdur Şube'nin kuruluşu ve seçim sonucunda kimlerin cemiyeti kurduğuna dair verilere de ulaşılabilmektedir. Bu yazışma neticesinde 11 Şubat 1915'te Burdur'da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Şubesi'nin açılarak Konya Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne bildirilmiş, Konya Cemiyeti ise bu şubenin üye listesini 17 Şubat 1915'te İstanbul Merkeze bildirmiştir.¹³⁵

Dersaâdet'te Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umûmiyyesi Riyâset-i Âlisi'ne

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti

Konya Merkezi

Reis Müdde-i Umûmî Malik Bey

A'zâ Belediye Reisi Hacı Ahmed Efendi

A'zâ Belediye Tabibi Halil Efendi

A'zâ Mahkeme A'zâsından Mustafa Efendi

A'zâ Şeyhzade Edhem Efendi

¹³⁵ Türk Kızılayı Arşivi, K. 28, B.55-2.001

A'zâ Abdülbâki Beyzâde Sâim Efendi

A'zâ Hüseyinzâde Hacı Ahmet Efendi

Veznedar Muhasebe-i Husûsiyye Memuru Hüseyin Hüsnü Efendi

Kâtib Hacı Hüseyinzâde Hacı Ahmet Efendi

Burdur Sancağında teşkil eden şubemiz bâlâda eyyâm-ı muharrer zevâtan terkîb etmiş refakatine mahsûs-u defter buradan gönderilmiş husûsiyetle mühr-ü resmî ile makbuzların doğrudan mahalline tesri'an irsâliyle iş'âr buyrulması lazımdır efendim hazretleri.

29 Kânunusânî330

Sacit Bey

Belgenin ekinde Burdur'da kurulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Burdur

Heyeti'nin üye listesi de gönderilmiştir.¹³⁶

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Burdur Merkezî Heyeti

Reis-i livâ Sıhhiye Müdürü Emin Bey

Reis-i sâni Belediye Reisi Sadrettin Efendi

Veznedar Ticaret Odası Reisi Rafet Bey

Veznedar Muavini Tüccârdan Hacı Ahmet Ağa

Kâtip Hastahane Ser Tabibi Bekir Zafer Bey

A'zâ Sıhhiye Müdîr-i Sâbıkı Celal Bey

A'zâ Bosna Eşrâfından Mustafa Bey

A'zâ Merkez Mühendisi Şefik Bey

A'zâ Tüccârdan Hacı Mustafa Ağa

A'zâ Tüccârdan Şişniyan Karni Bey Efendi

A'zâ Doktor Şefik Bey

A'zâ Doktor Şükrü Fâzıl Bey

Bu dönemde Burdur'un tek kazası olan Tefenni'de de bir şube açılmıştır. Şubenin yaptığı seçim sonucunda 28 Şubat 1915 tarihli belgede yer alan heyet üyelerinin listesi de merkeze gönderilmiştir.¹³⁷

Dersâadet'te Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umûmiyesi Riyaset-i Âliyyesi'ne

Reis Belediye Reisi Ahmed Bey

A'zâ Kazım Bey

A'zâ Nuri Bey

A'zâ Rıza Bey

A'zâ Tefik Bey

¹³⁶ Türk Kızılayı Arşivi, K. 28, B. 55-3.001.

¹³⁷ Türk Kızılayı Arşivi, K. 28, B. 57.001.

Burdur Sancağına tâbî Tefenni Kazası Hilâl-i Ahmer Şubesi bâlâda muharrer el- esâmi zevâtın teşkîl ettiği vilayet-i celileden mahsûs Burdur 8 Şubat 330 tarihli ve dört yüz kırk beş numaralı tahrîrâtında beyan buyrulmakda olduğundan. Mühr-ü resm-i makbuz doğrudan mahallin tesrî'an irsâl ve suret-i irsâline bu çabasında ma'lûmât 'itâsına himmet buyrulması mütenasibdir efendim hazretleri. 15 Şubat 330

Yukarıdaki verilerden de anlaşıldığı üzere cemiyet, Burdur ve kazası Tefenni'de 1915 yılı başlarında seçimlerini yaparak heyet yöneticilerini seçmiştir. Seçim sonuçlarını da bağlı bulunduğu vilayet merkezi Konya vasıtasıyla İstanbul'a bildirmiştir.

Cemiyet, Burdur'da 1914'te gerçekleşen depremde sonra kanayan yaralara merhem olmaya çalışmıştır. Bununla birlikte ülkenin yaşadığı I. Dünya Savaşı'nın yaralarına da merhem olma gayreti göstermiştir. Ülkenin birçok yerinden benzer isteklerle insanların Hilâl- Ahmer Cemiyetinden yardım talebi olduğunu düşünmek mümkündür. Burdurluların I. Dünya Savaşı sırasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nden talepleri savaşta esir düşen evlatlarının aranmasında ve sağ olanlara para gönderilmesinde aracılık yapması şeklindedir.

Hacılar köyünden Hüseyin Hafız Bey'in oğlu hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığı gerekçesiyle 18 Ocak 1917'de Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne gönderdiği yazı bunlara bir örnektir.¹³⁸

Dersaâdet'te Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Huzûr-u Âlisi'ne

Ma'rûz-u Bendelerînedir

Çakerleri Burdur Sancağı'nın Hacılar karyesine Abbasoğullarından Hüseyin Hâfız nâmıyla mevsûm bulunmadayım. Şu ihtiyâr hâlim ile mal ve canım ile vatan ve devlete feda-ı cân etmekteyim ve dünyada semere-i hayât olarak mâlik olduğum her iki evlâdımı vatan-ı mukaddesimizin selâmeti için serhâdlere göndererek düşman ile cenk etmektedirler. Cenab-ı Hak düşmanlarımızın kahr u tedmir eylesin ve cümle ümmet-i Muhammed'e selâmet ihsân buyursun, âmin. Mahdûmum Abbas bendeleri Dersaâdet'te birinci fırkaya mensub tabyanın birinci alayın dördüncü taburunun beşinci

¹³⁸ Türk Kızılayı Arşivi, D. 665, B. 289.001 ve D.665, B.289-1.001.

bölüğünün birinci takımın birinci mangasında bulunmakda idi ve kendisinden Nisan 332 ibtidâsında bir mektûb ahz eyledim ise de dokuz mahdır hiçbir sıhhat haberini alamadım. Hûdanegerde (Allah göstermesin) şehadetine dair künyesi dahi gelmemiştir. Binaenaleyh hangi cephe-i harbe gittiği de ma'lûmum olmamıştır. İnşallah efendilerimin himmetiyle hangi mevkide bulunduğunu ve şayet gâib ise ne tarafında bulunabileceğini sıhhat cevabına dair bir haber himmet ederseniz, bendeniz babalık vazifesini ifa etmek üzere mahdumuma harçlık irsal edeyim. Bâki lütuf ve merhametinize ilticâ ederim efendim. 5 Kânunusânî332

Burdur Sancağının Hacılar Karyesinde Abbasoğullarından Hüseyin Hâfız bendeleri

11 Ekim 1917'de Hindistan'da esir olan oğluna para göndermek için Hilâl-i Ahmer'den yardım isteyen bir hanımın gönderdiği yazı ise şöyledir:¹³⁹

Üserâ Komisyonu

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Riyaset-i Âliyyesi'ne

Havale numarası 6724

İzzetlü Efendim Hazretleri

14 Ağustos 333 tarihinde Burdur postahânesi marifetiyle gönderilen 300 kuruşuyla Hindistan'da Bombay Üserâ Karargâhı'nda 17563 numaralı Burdurlu nefer Mehmed Ali oğlu Ali'ye irsâl edilemediğinden dolayı 1 Eylül 333 tarih 67246 numaralı matbû ihtarnâmeniz Burdur posta müdüriyet-i âliyyesi vasıtasıyla tebellüğ edildi. Mezkûr ihtarnâmede oğlum merkûmun mukaddemen bulunduğu alayı taburun derci lazım geldiği beyan buyrulacağını nazaran merkûmun esarete griftâr olmaksızın bulunduğu taburu Üsküdar civarında Validebağ Koruluğu'nda bulunan Sahra Topçu on dördüncü alayının üçüncü Cebel taburunun ağırlığında müstahdem iken. Bâlâda beyân olunan Hindistan'da Bombay Üserâ Karargâhı'nda 17563 numaraya kaydedildiği mevrûd mektuplarınızdan anlaşılmış olmağla ol vecihle yed-i âliyyenize hıfz olunan 300 guruşun lütfen oğlum merkûm Ali'ye irsâl buyrulması müsterhamdır. Efendim.

11 Teşrin-i evvel 333 Burdurlu Gülizâr Cariyeleri

Cemiyetin canla başla hizmet ettiği dönem Millî Mücadele dönemi olmuştur. Millî Mücadele döneminde İstanbul Hükûmeti ile Ankara Hükûmeti arasında ilişkilerin kesilmesi cemiyetin sağlıklı çalışmasını engellemiştir. Buna rağmen

¹³⁹ Türk Kızılayı Arşivi, D. 817, B. 207.001.

cemiyet Büyük Taarruz öncesinde cephe gerisinde hastaneler açmış, vapur kiralararak İstanbul'dan Anadolu'ya doktorların geçmesini sağlamıştır. Ordunun ihtiyacı olan sıhhi malzeme ve ilaçların sağlanması konusunda da etkili bir şekilde çalışmıştır. 1921'de merkezi İstanbul'da bulunan cemiyetten Anadolu'ya 122 doktor ve eczacı sağlık malzemeleriyle birlikte gönderilmiştir.¹⁴⁰

OHAC merkez ve şubeler dışında Anadolu'da dispanserler ve İmdat Heyetleri oluşturmuştur. İmdat Heyetleri OHAC tarafından atanmış birer yöneticiye bağlı olarak çalışan doktor, hastabakıcı ve sağlık görevlilerinden oluşturulmuştur. Bu heyetlerin görevi bölgelerindeki yaralı ve hastaların bakımını sağlamak şeklinde belirlenmiştir. Ayrıca düşmanın zulmünden zarar görmüş halkın da ihtiyaçlarına cevap vermişlerdir. Halka ilaç, sağlık malzemesi ve yiyecek-içecek gibi tüketim malzemeleri dağıtmışlardır. Gerekğinde hastaların kara ve deniz yoluyla nakillerinin yanı sıra halka psikolojik destek vermişlerdir.¹⁴¹

Bu heyetlerin en önemlileri Doğu Anadolu'da Erzurum-Trabzon ve Elazığ'da görev yapmıştır. Batı Anadolu'da Akhisar, Nazilli, Alaşehir, Karamürsel'de çalışmış, Güney Anadolu'daysa Adana İmdat Heyeti görev yapmıştır. Burdur Mehmet Lütfü Bey başkanlığında Nazilli'de oluşturulan Beşinci İmdat Heyeti sorumluluk bölgesi içinde yer almıştır.¹⁴²

Beşinci İmdat Heyeti İzmir'in işgalinden sonra oluşturulmuştur. Yerel veya sığınmacı halkın sağlık sorunlarına eğilerek gıda ve giyecek gereksinmelerini karşılamaya yardımcı olmuştur. Heyet Nazilli'de 250 yataklı bir hastane ve iki dispanser, Burdur'da 50 yataklı bir hastane, Çine'de 30 yataklı bir hastane,

¹⁴⁰ Buket Sarı, **a.g.t.**, s. 23.

¹⁴¹ Seçil Karal Akgün ve Murat Uluğtekin, **Hilâl-i Ahmer'den Kızılay'a**, Ankara, 2002, s.252, Türk Kızılayı Yayınları.

¹⁴² Seçil Karal Akgün ve Murat Uluğtekin, **a.g.e.**, 253.

Koçarlı'da 10 yataklı bir hastane ve dispanser, Yenipazar'da 10 yataklı bir revir ile bir dispanser açmıştır. Ayrıca Antalya'da bir laboratuvar, bir dispanser, Söke'de bir dispanser, Dinar'da 30 yataklı bir hastane ve dispanser, Köşk'te dispanser, Balyanbolu'da (Beyköy) bir dispanser, Denizli'de de ikinci dispanseri açmıştır.¹⁴³

Yunanlıların askeri ve sivil ayrımı yapmadan bölgedeki faaliyetleri ve hatta Hilâl-i Ahmer Cemiyetine taarruzlarını dikkate alırsak, Cemiyet onların aksine mağdur olan Rumlara da el uzatmıştır. Cemiyet bölgede insani yardıma ihtiyacı olan insanlar konusunda Türk ya da Rum ayrımı yapmaksızın çalışmalarına devam etmiştir. Ancak, Ege'de savaşın yoğunlaşması üzerine heyet Nazilli'den Dinar'a taşınmak zorunda kalmıştır. Heyetin merkezi Dinar olmasına rağmen halkın ve muhacirlerin Burdur ve Antalya bölgesine göç etmesi üzerine heyetin çalışmaları bu yöne doğru ilerlemiştir. Bu dönemde Burdur'daki hastane oldukça önemli görevler yapmıştır.

Beşinci İmdat Heyeti bölgede iki yıla yakın bir süre çalışmıştır. Antalya bölgesinde kurulan dispanser ve laboratuvar sürekli hâle getirilerek bırakılmış ve heyetin görevi sona ermiştir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nden önce İtalyanlar Burdur'da hastane eksikliğini fark etmişler ve bölgeyi işgal zemini oluşturabilmek adına buraya bir hastane açmak için çalışmaya başlamışlardır. 25 Aralık 1919 tarihli aşağıdaki belge bu isteklerinin bir kanıtıdır.¹⁴⁴

Bâb-ı Âli Dâhiliye Nezareti

Hilâl-i Ahmer Riyaset-i Âlisi'ne

Atufetlü Efendim Hazretleri,

¹⁴³ İsmail Hacıfettahoğlu (Haz.), **Millî Mücadele'de Hilâl-i Ahmer (TBMM Teşkilinden Sakarya Zaferi'ne Kadar İcraat Raporu 23 Nisan 1920- 23 Eylül 1921)**, 2. Bas. Ankara, 2007, s. 58–58.

¹⁴⁴ Türk Kızılayı Arşivi, D. 153, B. 11.001.

Burdur'da bulunan İtalyan teba-ı Osmanîden olan ahaliyi hazakati meşkûk tabibleri marifetiyle şimdiye kadar meccanen tedavi ve fakir ailelere de muaccele bedeli i'tâ etmeleri hasebiyle halkın İtalyan Karargâhına küllü yevm müracaâtları vuku' bulmakta olduğu. İtalyanların bu rağbetten bi'l-istifade yüz yataklık bir hastane küşâd ve mahsûsen üç tabib celb etmek ve ahaliye esaslı bir surette müdavatta bulunmak ve hastanede meccanen ilac dâhi vermek tasavvurunda bulunduklarının anlaşıldığı. Hareket-i vâkı'anın ahali mahalliyenin celb-i kulûbuna ma'tûf bulunduğu beyanıyla olunacak muamelenin Burdur Mutasarrıflığı'ndan istifsar edildiği vilayetten iş'âr edilmesi üzerine keyfiyet makam-ı sâmi-i sadaret-i azîmeye arz edilmişti. Cevaben şerefvârid olan tezkere-i sâmiyede muavenât-ı vâkı'anın men'i muvafık-ı hâl ve maslahât olmayıp. Ancak Hilâl-i Ahmer vesayetiyle muavenet-i lâzîme icrasıyla ahâlinin İtalyanlara müracaâttan vâreste bırakılması münasib olacağı izhar buyrulmuş ve keyfiyet ol vechle vilayet-i müşarü'n-ileyhâyâ da bildirilmiş olmağla iktizasının müsaraa-i i'fâ ve neticesinden ma'lûmât i'tâsı bâbında emr u irade-i hazret-i men leh'ül-emrindir.

Dâhiliye Nâzırı Nâmına Müsteşar

2 Rebi 'ül- evvel 338

25 Kânunusânî 335

Bu belgeden sonra Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İtalyanların açmak istediği hastanenin çalışmasını önlemek ve bölge halkına çare olabilmek için Burdur Menzil Hastanesi'ni açmışlardır. Burdur Hastanesi görev süresince 1920 yılında 10699, 1921'de 11593 hastaya hizmet vermiştir. Beşinci İmdat Heyeti'nin 1920 yılında hizmet verdiği hasta sayısı 46734, 1921 yılında ise 43499 kişi olmuştur.¹⁴⁵ Heyet'in görev sorumluluğundaki bölgede 13 hastane, revir ve dispanser hizmet verdiğine dikkat edersek Burdur'un oldukça mühim bir hizmet verdiği açıkça görülmektedir. Burdur Hastanesi 50 yataklı bir hastane olmasına rağmen Antalya'ya deniz yoluyla gelenlerin Ankara'ya ulaştığı yol güzergâhı üzerinde olmasından dolayı yoldan geçenlerin de konakladıkları bir mekân olma özelliği göstermiştir.

¹⁴⁵ İsmail Hacıfettahoğlu, **a.g.e.**, s. 119.

25 Haziran 1921’de Sıhhiye Vekâleti Hıfz-ı Sıhha Müfettişı Ekrem Bey’in Burdur, Denizli, Aydın ve Antalya illerinde yaptığı incelemeler sonucunda Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Başkanlığı’na sunduğu teftiş raporunda Burdur Dispanseri ile ilgili şu bilgiler görülmüştür.¹⁴⁶

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Ankara Murahhaslığı Cânib-i Âlisi’ne

Esnâ-ı devrimde Burdur, Denizli, Aydın ve Antalya livaları dâhilindeki Hilâl-i Ahmer müessesâtının teftîşi vâzifesi dâhi makam-ı âlilerinden bendenize tevdi’ buyrulmuş. Esnâ-ı râhda aldığım diğer bir telgrafnâme ile de Hilâl-i Ahmer Beşinci İmdâd-ı Sıhhi Heyeti Reisi Lutfü Bey’le sâbık Reis Vekili Seyfeddin Bey arasında mütehaddis bir meselenin tahkiki iş’âr olunmuştu. Neticede müşahedâtımı mütâlaânâmemle bu kere arz edebilirim.

I- Burdur Dispanseri

Burada epeyce bir zamandan beri Hilâl-i Ahmer’in bir hastane ve bir dispanseri i’fâyı hizmet eylemekde imiş. Mayıs 37 evahirine doğru hastane cihet-i askeriyyeye devrolunarak yalnız dispanser kalmış. Hastanenin gerek halk ve muhacirin ve gerek me’mûrîn üzerinde hizmeti itibariyle bırakmış olduğu te’siri iyi buldum. Doktor Burhaneddin Bey tarafından idare edilmekte olan dispansere ise yevmiyen yüzü müteceâviz hasta devam etmekteydi. Muayene ve tedavi doktorlarıyla eczâ cedvellerini tedkikinde sıhhat ve intizamlarına kâni oldum. Şu kadar var ki -Nazilli’nin sükûtundan sonra- o havaliden gelmiş olan - mülteci kafilesi Burdur’da iş bulamayarak küçük nisbetler dâhilinde etrafa yayılmış ve nefis-i kasaba dâhilinde mevcûd hâzırları yok denecek bir mertebeye inmiş bulunduğundan dispansere müracaât eden merzanın (hastaların) ekseriyet-i azîmesini sekene-i mahalliyye teşkil etmekteydi. Hilâl-i Ahmer’in himemât-ı fedakarânesinin ancak hadd bir felaket ve yoksuzluğun tevlid eylediği dacret (sıkıntı) ve ızdırap ile muhtac-ı imdâd olan mültecilere masrûf olabileceği muhacir olmayan kâfi memâlikde dahi müessesât-ı sıhhiyye açılması elbette müfîd ve şâyân-ı arzu ise de buna imkân-ı maddî olmadığını ve esasen cemiyet-i muhteremenin son zamanlarda Burdur’da bir mevki-i fiâl edinmesini istîzâm eyleyen gayreti propagandaya ma’tûf ve ecnebi teşkilât-ı sıhhiyyesinde ahîren Antalya’ya aldırılmış olması derpîş edilerek Burdur dispanserinin ilgası teemmül olundu. Bu bâbda makâm-ı âlilerine keşide eylemiş olduğum telgrafnâmenin muvafık addedilerek ol bâbda i’tâ-ı evâmir buyrulmuş olduğuna Söke’de heyet

¹⁴⁶ Türk Kızılayı Arşivi, D. 1138, B. 16.001.

merkezine muvasalatımda mutalli' oldum. Netice: Hilâl-i Ahmer'in Burdur dispanseri mesâisinde muvaffak olunmuş ve orada müesses ecnebi dispanserine hüsn-i himmetle tefavvuk ederek Hilâl-i Ahmer şefkatinin ihtim'am-ı insaniyetkâranesinin yabancılara fâikiyetini halk nazarında isbat eyleyebilmiştir.

Millî Mücadele döneminde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Burdur Şubesi'nin çalışmalarıyla ilgili olarak Türk Kızılay Arşivi'nde yapılan taramada ulaşılan belgelerde yine kanayan yaraya merhem olunmaya çalışıldığı görülmüştür. 24 Haziran 1922 tarihli belgede Burdur'da toplanan paranın Ankara'da bulunan Kırım Açlarına Yardım Heyeti'ne gönderildiği görülmüştür.¹⁴⁷

Ankara'da Kırım Açları Yardım Heyet-i Reisi Refet Paşa Hazretleri'ne

Kırım muhtaciyesi nâmına olarak verilen müsaade hâsılatından ve iânâtan hâsıl olan on beş bin yüz gurus bu kere Burdur postahânesine teslimen takdim kılınmış olmağla makbûsan ilmühaberinin irsal buyrulması ma'rûzdur efendim.

Burdur Mutasarrıfı 24 Haziran 338

27 Eylül 1923 tarihinde atıl duruma düşmüş olan gurabâ hastanesinin yeniden faaliyete geçmesi için Burdur Mutasarrıflığından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne gönderilen yazı da hastanenin açılması için aynî ve nakdî destek istenmiştir.¹⁴⁸ İstenen desteğin gönderilip gönderilmediği ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Sonuç itibari ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti I. Dünya Savaşı döneminde Burdur'da bir şube açılmasına, 1914 depreminden sonra halkın dertlerine çare bulunmasına, Millî Mücadele döneminde cephe gerisinde kalanlara ve yaralı askerlerin tedavilerine çare olmak için Burdur'da teşkilatlanmış ve günün şartlarına göre elinden gelen gayreti sarf etmiştir.

¹⁴⁷ Türk Kızılayı Arşivi, D. 1198, B. 20.001.

¹⁴⁸ Türk Kızılayı Arşivi, D. 73, B. 241.001, 241-1.001 ve 241-2.001.

2.8. Düzenli Orduya Geçişte Burdur ve Çevresi

Kuvâ-ı Milliyye birlikleri 1919'dan Düzenli Ordu'nun kurulduğu döneme kadar hizmet etmiştir. Özellikle batı cephesinde çarpışan milis kuvvetleri zaman zaman Yunan ileri harekâtını durdurmuş, durduramamışsa da ilerleyişi sekteye uğratmayı başarmışlardır. Yunanlıların İzmir'i işgalinden 1920 yılı ortalarına kadar Yunanlıların ilerlemesini engelleyen neredeyse tek kuvvet Kuvâ-ı Milliyye birlikleri olmuştur.

23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılışından itibaren mecliste düzenli bir birliğe olan ihtiyaç tartışılmıştır. 1920 yılının Haziran ayında Batı Anadolu'da başlayan Yunan genel taarruzu karşısında Kuvâ-ı Milliyye birliklerinin çok da etkili olmadığı görülmüş, 1920 Ekim'inde yaşanan Gediz yenilgisi üzerine düzenli orduya duyulan ihtiyaç aşikâr hâle gelmiştir.¹⁴⁹

Burdur Millî Mücadele döneminde elinden gelen desteği sağlamış cemiyetler vasıtasıyla cephe gerisinden gerek aş, gerek silah taşınması ve gerekse gönüllü askerleri ile savaşın içinde yer almıştır. Millî Mücadele döneminde 1920 Ekim ayı sonlarına doğru Burdur'da kurulan "Çelikalay" isimli birlik Demirci Mehmet Efe'ye bağlı olarak bir ay kadar kısa bir süre hizmet etmiştir. Kuruluşunda 300 neferi bulunan birliğe Albay Vahit Bey tarafından Burdur Askerlik Şubesi'nden 70 silah ve 12000 cephane verilmiştir. Düzenli ordunun kurulduğu bir dönemde Demirci Mehmet Efe'nin orduya katılmaya pek taraftar görünmemesinden dolayı 12. Kolordu Kumandanı tarafından Çelikalay lağvedilerek silahları 23. Tümen'e, neferleri de 57. Tümen'e sevk edilmiştir.¹⁵⁰ Bölgede düzenli orduya geçiş konusunda sıkıntı yaşanmamıştır.

¹⁴⁹ Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s. 213.

¹⁵⁰ Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s.115-116.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BURDUR VE ÇEVRESİNDE İZ BIRAKANLAR

3.1. MÜLKİ - İDARİ ÂMİRLER

Bu bölümde Burdur'da hizmet etmiş olan mutasarrıf, vali ve belediye başkanlarının biyografilerine yer verilmiştir. Burdur'daki mutasarrıf, vali ve belediye başkanlarının tasnifinde atanma tarihleri esas alınmıştır. Tezimizin sınırlılıklarına riayet edilerek 1914 yılından 1923 yılına kadar mutasarrıfların biyografileri verilmiştir. 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı esnasında Burdur Mutasarrıfı olan Faik Üstün Bey'in de ilk Burdur valisi olarak biyografisi verilmiştir.

3.1.1. Mutasarrıflar ve Valiler

Burdur 1955¹⁵¹ il yıllığında 'Mülki Taksimatta Yer Aldığı Günden Bugüne Kadar Burdur'u İdare Edenler' başlıklı bölümde Burdur'u yöneten kişilerin isimleri, görevleri ve görevde oldukları yıllar yazılmıştır. Bu başlık altında araştırma alanımız kapsamında 1913- 1914 yılı yöneticisi olarak Salâhattin Bey ismi geçmektedir. Ancak Devlet Arşivleri katalog taraması esnasında Burdur Mutasarrıfı olarak adı geçen Salâhattin Bey'in 4 Ramazan 1329 Hicri tarihinde görevden ayrıldığı görülmüştür.¹⁵² 4 Ramazan 1329 Hicri tarihi Miladi 29 Ağustos 1911'dir. Bu sebeple kaynaklarda 1914 yılının mutasarrıfı olarak geçen kişinin Salâhattin Bey olmaması gerekmektedir. Başbakanlık Osmanlı Devlet Arşivlerinde bulunan kayıt da bunu

¹⁵¹ **Burdur**, İstanbul, 1955, s. 143–145, İsmail Akgün Matbaası.

¹⁵² BOA, BEO, D. 3933, G. 294917.

destekler niteliktedir. Salâhattin Bey'in azliyle yerine 17 Aralık 1911'da İlbasan Mutasarrıfı Giritli Kemal Bey atanmıştır.¹⁵³

16 Eylül 1913'te Burdur Mutasarrıfı Giritli Kemal Bey Antalya Mutasarrıfı Hayri Bey ile becayiş yapmıştır.¹⁵⁴ Arşiv kayıtlarından Hayri Bey'in hem Antalya Mutasarrıfı olduğu hem de Preveze Mutasarrıfı olduğu bilgisi bulunmuştur.¹⁵⁵ 16 Ekim 1914'te Burdur Mutasarrıfı Hayri Bey'in Mersin Mutasarrıfı Abdülvahab Bey ile becayiş yaptığı görülmüştür.¹⁵⁶

28 Kasım 1914'te ise eski Uşak Kaymakamı, Bursa Meb'ûsu Rıfat (Refet) Bey'in görevlendirildiği görülmüştür.¹⁵⁷ 19 Nisan 1915'te ki arşiv kaydına göre Burdur Mutasarrıfı Refet Bey'dir ve Eskişehir Mutasarrıflığına atanmıştır. Aynı yerde¹⁵⁸ eski İlbasan Mutasarrıfı Celalettin Bey'in Burdur'a atandığı yazılmıştır.

¹⁵³ BOA, BEO, D.3977, G. 298261.

¹⁵⁴ BOA, İ.DH., D.1501, G. 1331/L-22.

¹⁵⁵ BOA, İ.DH., D.1501, G. 1331/L-22 ve BOA, BEO., D.4213, G. 315958.

¹⁵⁶ BOA, BEO., D.4312, G. 323344.

¹⁵⁷ BOA, BEO., D. 4323, G.324213.

¹⁵⁸ BOA, BEO., D. 4350, G.326187.

3.1.1.1.Celalettin Bey



159

MUTASARRIF

1872

?

3.1.1.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri

İçişleri Bakanlığı Arşivi'nde 914 sicil numarası ile kayıtlı dosyasında yaptığımız tarama sonucunda görev yaptığı yerler ve tarihleri bulunabilmiştir. Aynı bakanlığın iller ve valilerinin kaydedildiği defterinde isim hanesinde Celalettin Bey isminin geçtiği görülmüştür. Dosyasında isim hanesinde ise Mahmut Celalettin Bey ismi yazılmıştır.

1872'de H. Hasip Bey'in oğlu olarak doğmuştur. Doğum yeri bilgisine ulaşamamıştır. Sicil kayıtlarına göre Mülkiye Mektebi mezunu olan Celalettin Bey 19 Kasım 1894'te devlet memurluğuna hak kazanmıştır. 17 Ocak 1895'te 500 kuruş maaşla Konya Vilayeti Maiyyet Memuru olarak atanmıştır. 13 Temmuz 1912'de İlbasan Mutasarrıflığı'na atanana kadar Seydişehir, Aksaray, 2. kez Seydişehir, Andırın, Haran, Cısr-i Mustafa Paşa (Bulgaristan) kazalarında kaymakamlık görevinde bulunmuştur.

6 Mayıs 1915'te Burdur Mutasarrıflığı'na atanmıştır. 30 Ağustos 1916'ya kadar bu görevde kalmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde 14 Ağustos 1916'da

¹⁵⁹ İçişleri Bakanlığı Arşivi, M. Celalettin Dosyası, Sicil No: 914.

Ayıntab'a¹⁶⁰ tayin olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Antep Mutasarrıflığı'ndan 2 Temmuz 1920'de 5000 kuruş maaşla Mülkiye Müfettişliği görevine ayrılmıştır. Sicil kayıtlarında 2 Temmuz 1921 ile 27 Aralık 1921 tarihleri arasında açığa alındığı kaydı görölmüş, ancak gerekçesine ulaşılamamıştır.

28 Aralık 1921'de 4000 kuruş maaşla Sivas Kız Sanayi(?) Mektebi Müdürlüğü'ne atanmış, burada 8 Kasım 1922'ye kadar görev yapmıştır. 6 Aralık 1922'de 5000 kuruş maaşla Çatalca Mutasarrıflığı'na atanmış, burada 26 Haziran 1925'e kadar görev yapmıştır. 27 Haziran 1925'ten 1927 Ağustos sonuna kadar ikinci kez Burdur'a atanmıştır. Bu atanmasında valilik göreviyle gelmiştir. 30 Eylül 1928'de vekâlet emrine alınan Mahmut Celalettin Bey, 9 Ağustos 1931'de emekliye sevk edilmiştir.

İçişleri Bakanlığı Arşivi'nde görölen dosyasındaki bilgiler bunlardan ibarettir. Adı geçenin bundan sonraki yaşamı hakkında diğer kayıtlardan da herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

¹⁶⁰ BOA, DH. EUM.SSM., D.53, G. 73.

3.1.1.2. Haşim Bey (Haşim el- Attaşı Bey)



161

MUTASARRIF
SURIYE
CUMHURBAŞKANI
Humus, 1874
Humus, 05.12.1960

3.1.1.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri

1874'te Humus ulemasından ve I. Meşrutiyet Meclis-i Meb'ûsân'ı Humus Meb'ûslarından Hamid Efendi ve Seyyid Süleyman kızı Rukiye Hanım'ın oğlu olarak Humus'ta doğmuştur. Beyrut Sultanîsi İdadî orta kısmındaki eğitiminden sonra İstanbul'da, Mekteb-i Mülkiye'de kamu yönetimi eğitimi almıştır. 1893'te Mekteb-i Mülkiye'den mezun olup 1894'te Suriye Vilayeti Maiyyet Memuru olarak memuriyete başlamıştır. 1897'den 1911'e kadar Merkab, Sahyun, Safed, Sur, Salt, Aclun, Ceble, Baalbek, Haçin (Kadirli) ve Yafa kazalarında kaymakamlık görevlerinde bulunmuştur.¹⁶²

1912'de mutasarrıflığa terfi eden Haşim, 1912 Ekim'inde Hama, 1914 Temmuz'unda Akka, 1915 Aralık'ında Cebel-i Bereket (Osmaniye)'de

¹⁶¹ http://tr.wikipedia.org/wiki/Ha%C5%9Fim_el_Atasi, Erişim tarihi:17.03.2014,st.00:50.

¹⁶² Mücellidoğlu Ali Çankaya, **Son Asır Türk Tarihinin Önemli Olayları ile Birlikte Yeni Mülkiye Târihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, C. III, Ankara, 1968–1969, s. 531, Mars Matbaası.

görevlendirilmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki 15 Ağustos 1916 tarihli kayda göre Burdur Mutasarrıflığına atanmıştır.¹⁶³

Burdur 1955 İl Yıllığı'nda Burdur'da Mutasarrıflık yaptığı tarihler 1915–1917 şeklinde verilmiştir.¹⁶⁴ Meclis-i Meb'ûsân kayıtlarına göreyse 1915 ve 1916 yıllarında İstanbul'dadır. 1916 Ağustos'unda Burdur'a gelmiştir.¹⁶⁵ Meclis-i Meb'ûsân'da Burdur Milletvekili olarak bulunmuş ve Mecliste 19 kez söz almıştır.¹⁶⁶

I. Dünya Savaşı sonunda imzalanan Mondros Mütarekesi'ne göre Suriye'nin Osmanlı Devleti'nden ayrılması üzerine 1919 Ocak ayında Burdur Mutasarrıflığı görevinden ayrılarak Suriye'ye gitmiştir. 1920 Ocak ayında Suriye'de kurulan Suriye Millî Meclisi'ne Humus Milletvekili olarak girmiştir. I. Faysal Krallığı'nda Başvezirliğe getirilerek I. Haşim el-Attaşi Hükûmeti'ni kurmuştur. Suriye'nin 1920 yılında Fransızlar tarafından işgalini müteakip ülkeyi terk etmek durumunda kalmıştır.

1927 yılında Suriye'deki isyan sonrasında Fransızlar Şam'da değişik milliyetçi gruplardan oluşan Vatan Kitleleri'nin kurulmasına izin vermişlerdir. Kurulan bu milliyetçi ittifakın başında İbrahim Hannanu ile Haşim el-Attaşi bulunmuştur.¹⁶⁷

Fransa'da Léon Blum'un liberal-sosyalist hükûmeti döneminde 22 Aralık 1936'da Fransa-Suriye İttifak Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma Suriye'nin bağımsızlığını onaylayan bir antlaşmadır. Suriye heyetinin başkanı olan Attaşi ülkesine döndüğünde cumhurbaşkanlığına seçilmiştir.¹⁶⁸ Fransız Hükûmeti'nin

¹⁶³ BOA, İ. DUİT., D.42, G. 31.

¹⁶⁴ **Burdur**, İstanbul, 1955, s.145, Burdur Valiliği Yayınları, İsmail Akgün Matbaası.

¹⁶⁵ BOA, İ. DUİT., D.42, G. 31.

¹⁶⁶ **Meclis-i Meb'ûsân Zabıt Ceridesi**, 3. Dönem, C. I, Ankara, 1991, s. 193, TBMM Basımevi.

¹⁶⁷ Mehmet Âkif Okur, “Emperyalizmin Ortadoğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye’de Fransız Mandası”, **Bilgi**, S. 48, Ankara, 2009, s. 137–156.

¹⁶⁸ Ahmet Emin Dağ, **Suriye Bilad-i Şam’ın Hazin Öyküsü**, İstanbul, 2013, s.22.

yaklaşan II. Dünya Savaşı'nı, Suriye'deki ayrılıkları, Filistin'deki Arap isyanlarını ve Fransız Frankı'nın değer kaybetmesini bahane ederek antlaşmayı onaylamayı reddetmiştir.¹⁶⁹ Bunun üzerine 1939'da istifa etmiştir.

15 Nisan 1945'te Suriye üzerindeki Fransız Mandaterliği bitmiştir. Bu arada ülkede yaşanan karışıklıklar, ayaklanmalar sonucunda 1949'da Attaşı geçici bir hükûmet kurmaya ve Kurucu Meclis seçimlerini düzenlemeye çağrılmıştır. Aralık 1950'de yeni anayasayı kabul eden Kurucu Meclis tarafından cumhurbaşkanlığına seçilmiş fakat bir yıl sonra bu görevinden istifa etmiştir. 1954'te Edip Çiçekli yönetiminin bir darbeye devrilmesinden sonra görev süresini tamamlamaya çağrılmıştır. 1955 seçimleri sonrası siyasetten uzak olarak Humus'ta yaşamına devam etmiştir.

Suriye'de üç kez cumhurbaşkanlığı görevinde bulunan Haşim el-Attaşı ile ilgili olarak Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde bulunan Cengiz Tomar, Cemalettin Şahin, Abdusselâm Uluçam ve Şit Tufan Buzpınar tarafından kaleme alınan “Suriye” maddesinde herhangi bir bilgiye rastlanamamıştır.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Mehmet Âkif Okur, **a.g.m.**, s. 149.

¹⁷⁰ “Suriye”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.37, İstanbul, 2009, s.445–565.

3.1.1.3. Hacı Kâtipzâde İbrahim Vasfi Efendi (YAZICIOĞLU)

MUTASARRIF

Isparta ?

3.1.1.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri

Hacı Kâtipzâde İbrahim Vasfi Efendi hakkında bilgi edinmek için resmi makamlara yapılan başvurularımızdan olumlu bir sonuç alınamamıştır. Konuyla ilgili kaynaklarda bulunabilen bilgiler ise sınırlıdır. “Isparta Tarihi” ve “Üç Devirde Gördüklerim” isimli eserlerin yazarı Böcüzâde Süleyman Sami’nin anılarından yola çıkarak ulaşılabilen bilgileri toplamaya çalıştık. Nuri Köstüklü’nün “Millî Mücadele’de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları” isimli eserinde Mutasarrıf Vasfi Bey ismi kullanılırken Böcüzâde’nin eserlerinde kendisinden Hacı Kâtipzâde İbrahim Vasfi Efendi diye bahsedilmektedir. Ayrıca Böcüzâde’nin eserinde “Darbaz”¹⁷¹ ifadesi kullanılmaktadır. Bu Vasfi Efendi’nin lakabı olsa gerektir.

Vasfi Efendi 1893’te Şûrâ-yı Devlet Başkâtipliği’ne atanmıştır.¹⁷² 1915’te Muntefek (Basra’ya bağlı) Kazası kaymakamlığı yapmıştır. 1916–1917 tarihlerinde Isparta’da bulunan Vasfi Efendi, Isparta Mutasarrıflığının deprem sonrası inşaatından sorumlu komisyonda görev almıştır.¹⁷³ 20 Mart 1919’da Burdur Mutasarrıflığına atanmıştır.¹⁷⁴ Bu atama Konya Valisi Cemal Paşa’nın bölgeye yerli halkı görevlendirmek istemesi nedeniyle yapılmıştır. İşgalden sonra yapılan bu atamayla Millî Mücadele karşıtı bir mutasarrıf Burdur’da görevlendirilmiş ve bu durum

¹⁷¹ Darbaz kelimesi Farsça bir kelime olup “Canbaz” anlamına gelmektedir.

¹⁷² Böcüzâde Süleyman Sami, **Üç Devirde Gördüklerim**, (Yayına hazırlayanlar: Hasan Babacan ve Servet Avcı), Ankara, 2011, TTK Yayınları, s. 26.

¹⁷³ Böcüzâde Süleyman Sami, **Isparta Tarihi**, (Transkript: Suat Seren), İstanbul, 1983, s.337, Serenler Yayınları.

¹⁷⁴ BOA, İ.DUİT., D.42, G.117.

Burdur'daki mücadeleyi engellemiştir. Ayrıca 28 Haziran 1919'da İtalyanlar Burdur'a girince Albay İsmail Hakkı Bey'in çabalarına rağmen Vasfi Efendi protesto etmekte oldukça gecikmiştir.

Görevde olduğu dönemde Karahisar'dan gelen bir telgraf eline geçmiş ve bu suretle Sivas Kongresi'ne katılması için seçilecek üç kişinin seçimini ve Sivas'a gönderilmesini engellemiştir. Telgraflarda mutasarrıf "HAIN" olarak nitelendirilmiştir.¹⁷⁵ Burdur Mutasarrıfı Vasfi Efendi yüzünden Sivas Kongresi'ne Burdur'dan kimse katılamamıştır.

İtalyanların işgali süresince İtalyanlara karşı sessiz kalmayı tercih etmiştir. Şikâyetler üzerine 25 Temmuz 1919'da görevden alınmıştır.¹⁷⁶ Isparta Heyeti Milliyyesi'nin Burdur'a gelmesiyle görevden alınan Vasfi Efendi ve damadı Demirci Mehmet Efe'nin bulunduğu Nazilli cephesine gönderilmiştir.¹⁷⁷

1920 yılında Nazilli'de çıkan yangın sonrası buradaki halk, Demirci Mehmet Efe ve kızanları da kazayı boşaltmak zorunda kalmışlar ve Isparta'ya göçmüşler, burada Vasfi Efendi'nin evini işgal etmişlerdir.¹⁷⁸ Vasfi Efendi Sadrazam Ali Rıza Paşa'ya 13 Aralık 1919'da bir telgrafla durumu bildirerek Kuvâ-ı Milliyyecilerin kendine yaptıkları haksızlıkları şikâyet etmiştir.¹⁷⁹ Demirci Mehmet Efe daha sonra Vasfi Efendi'ye evinin bedeli olarak 1000 altın vererek tapusunu hanımı ve oğlu adına çıkarmıştır.¹⁸⁰

¹⁷⁵ TİTE Arşivi, K. 297, G.82, B. 82-001ve K. 298, G.14, B.14-001.

¹⁷⁶ BOA, DH. KMS., D.53/-2, G. 32.

¹⁷⁷ Böcüzâde Süleyman Sami, **Isparta Tarihi**, s.364.

¹⁷⁸ Doğan Demirci, "Demirci Mehmet Efe ve Isparta'nın İçdecik Köyündeki Karargâh Konağı", **Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 22, Isparta, 2009, s.130.

¹⁷⁹ BOA, DH.ŞFR., D. 105, G. 103.

¹⁸⁰ Böcüzâde Süleyman Sami, **Isparta Tarihi**, s. 385.

3.1.1.4. Behçet Bey

MUTASARRIF

?

3.1.1.4.1. Hayatı ve Faaliyetleri

3 Mart 1920’de Burdur Mutasarrıflığı’na tayin olmuştur.¹⁸¹ İçişleri Bakanlığı’nın iller ve valileri ile ilgili tutulan kayıt defterindeki bilgilere göre ildeki göreve başlama tarihi 14 Mart 1920 olarak görülmüştür.

İsyan tertipledikleri gerekçesiyle Antalya, Ertuğrul ve Isparta Mutasarrıfları ile birlikte 29 Temmuz 1920’de azledilmiştir.¹⁸² İçişleri Bakanlığı kayıtlarında azil tarihi olarak 17 Ağustos 1920 tarihi görülmüştür. Aynı Bakanlıkta arşiv kayıtlarında ise sicil numarası ve dosya kaydına ulaşılamamıştır. Maalesef resmi kayıtlarda hakkında bulunabilen bütün bilgi bundan ibarettir.

¹⁸¹ BOA, İ.DUİT, D.43, G. 43.

¹⁸² BOA, İ.DUİT, D. 115. G.1.

3.1.1.5. Ali Suat Bey

MUTASARRIF

?

3.1.1.5.1. Hayatı ve Faaliyetleri¹⁸³

İçişleri Bakanlığı Arşivi'nde yaptığımız tarama sonucu 28 Ekim 1922 ile 2 Aralık 1923 tarihleri arasında Burdur Mutasarrıfı olduğu görülmüştür. Arşivde bulunan dosyasında mülkiye mezunu olduğu anlaşılmıştır. Ancak 1232 sicil numaralı dosyada 12.05.1934 tarihli sicil suretinin gönderildiğine dair bir yazı haricinde herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır. Sicil sureti ile ilgili belge de kendisinden müteveffa diye bahsedildiğine göre 12 Mayıs 1934 tarihinden önce öldüğünü söylemek de mümkündür.

Aynı bakanlığın iller ve valileri ile ilgili kayıtlarının tutulduğu defterdeki kayıtlara göre de görevinden azledildiği anlaşılmıştır.

¹⁸³ İçişleri Bakanlığı Arşivi, Suat Bey Dosyası, Sicil No: 1232.

3.1.1.5. İsmail Sâfa APAYDIN



184

VALİ

Bosna, 1886

İstanbul, 3 Ocak 1963

3.1.1.5.1. Hayatı ve Faaliyetleri

1886 yılında Bosna tâcirlerinden Hacı Salih Efendi ile Şefika Hanım'ın oğlu olarak Bosna'da doğmuştur.¹⁸⁵ İlköğrenimine Bosna'da başlamış ardından rüşdiyeye devam etmiştir. İzmir İdadisi'ni bitirince Mülkiye Mektebi'ne devam etmiş, buradan 1908 Temmuz'unda iyi derece ile mezun olmuştur.¹⁸⁶

12 Eylül 1908'de İzmir Vilayeti Maiyyet Memurluğu görevine başlamıştır. 14 Nisan 1909'da Aydın Sancağı Maiyyet Memurluğu, 31 Mart 1910'da da İstanbul Vilayeti Maiyyet Memurluğu görevlerinde bulunmuş buradaki hizmetleri sayesinde kaymakamlık stajını tamamlamıştır.

18 Kasım 1910'dan Trabzon Sultanisi'ne Tarih- Coğrafya Muallimi olarak atanmış, 17 Eylül 1912'ye kadar burada görev yapmıştır. 25 Eylül 1912'de İzmir

¹⁸⁴ <http://www.burdur.gov.tr/eski-valilerimiz.asp>, Erişim tarihi 16.03.2014, st. 12:12.

¹⁸⁵ İçişleri Bakanlığı İsmail Sâfa Apaydın Dosyası, Sicil No: 432.

¹⁸⁶ Mücellidoğlu Ali Çankaya, **a.g.e.**, C.III. s. 1177.

Sultanisi Tarih- Coğrafya Muallimi olmuş bu görevi de 14 Eylül 1914'e kadar devam etmiştir.¹⁸⁷ Öğretmenlik vazifesi 4 yıl kadar sürmüştür.

25 Eylül 1914'de terfi ederek Tire Kazası Kaymakamlığı'na atanmıştır. 29 Kasım 1915'de 3. Sınıf Mülkiye Müfettişi olmuştur. 15 Şubat 1916'da Gördes, 25 Ocak 1917'de Milas Kaymakamlığı ve 18 Ocak 1918'de tekrar Tire Kaymakamlığı'na atanmıştır. 15 Kasım 1918'de Tire Kaymakamlığı'ndan istifa ederek ayrılmıştır.

Ankara'da TBMM'nin açılmasıyla yaşadığı yer olan İstanbul'dan Ankara'ya gelmiş ve Millî Hükûmet'in emrine girmiştir. 8 Ağustos 1920'de 2. Sınıf Mülkiye Müfettişi olan Sâfa Bey 30 Aralık 1920'de Burdur Sancağı Mutasarrıflığı'na atanmıştır. Burada 22 Eylül 1923'e kadar görev yapmıştır.¹⁸⁸

23 Eylül 1923'te 1. Sınıf Mülkiye Müfettişliği'ne atanmıştır. 28 Mayıs 1924'ten 30 Ocak 1926'ya kadar Antalya'da valilik görevinde bulunmuştur.¹⁸⁹ 11 Mart 1926'da ikinci kez 1. Sınıf Mülkiye Müfettişliği görevine atanmıştır. 19 Eylül 1927'de Kırşehir Valiliği'ne atanmıştır.¹⁹⁰ 1927 yılı sonunda Kırşehir Valisi iken bilinmeyen bir nedenle buradaki görevinden ayrılmıştır.

1928–1939 yılları arasında sırasıyla Sanayi ve Maadîn Bankası ve Sümerbank İdare Meclisi Üyelikleri'nde bulunmuştur. 29 Temmuz 1939'dan 25 Mayıs 1942'ye kadar Niğde Valiliği görevinde bulunmuştur.¹⁹¹ 17 Temmuz 1943'te İstanbul Mansûb İdare Hey'et-i Azalığı'na tayin edilmiş, emekli olduğu 26 Temmuz 1949'a kadar bu görevi yapmıştır. 3 Ocak 1963'te İstanbul'da vefat etmiştir. İsmail Sâfa

¹⁸⁷ Bahri Ata, “Mülkiye Mektebi Mezunlarının Tarih ve Coğrafya Eğitimine Katkılarına Toplu Bir Bakış (1879–1960)”, **V. Ulusal Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi**, 13–16 Ekim 2011, s. 9.

¹⁸⁸ İçişleri Bakanlığı Arşivi, İsmail Sâfa Apaydın Dosyası, Sicil No: 432, Tercüme-i Hâl.

¹⁸⁹ <http://www.antalya.gov.tr/icerik/11/120/antalya-da-gorev-yapmis-valilerimiz.html>, Erişim tarihi: 16.03.2014, st. 12:50.

¹⁹⁰ Yusuf İzzettin Kılınçer, **Atatürk ve Kırşehir (1919–1938)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 95, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

¹⁹¹ http://www.nigde.gov.tr/default_B0.aspx?content=1098, Erişim tarihi, 16.03.2014, st. 13.06.

Bey'in sicil kayıtlarında Fransızca, Arapça, Bulgarca ve Boşnakca bildiği yazılmıştır. Evli olan Sâfa Bey'in iki oğlu ve üç kızı olduğu da kayıtlarında görülmüştür.

3.1.1.5.2.Eserleri

1. Kurûn-ı Uhrâ (Âhire¹⁹²) (Yakın Çağlar) Tarihi, (Tercüme), Trabzon, 1914, 544 s., Mirkoviç Matbaası.

¹⁹² Bahri Ata, **a.g.m.**, s. 9'da eserin adı Kurûn-u Âhire olarak geçmektedir.

3.1.1.6. Faik ÜSTÜN



193

VALİ

Milas, 1886

Ankara, 02.10.1966

3.1.1.6.1. Hayatı ve Faaliyetleri

1886 yılında Milas Rüşdiyesi Muallimlerinden Mehmet Şerif Efendi ve Sıddıka Hanım'ın oğlu olarak Milas'ta doğmuştur.¹⁹⁴ Milas'ta ilköğrenimini tamamladıktan sonra İzmir İdadisi'nde lise öğrenimine devam etmiştir. 8 Temmuz 1907'de Mekteb-i Mülkiye'den mezun olmuştur.¹⁹⁵

9 Ekim 1907'den 21 Ağustos 1908'e kadar İzmir Vilayeti Maiyyet Memurluğu'nda kaymakamlık stajı yapmıştır. 21 Ağustos 1908- 6 Ekim 1908 arasında Milas, 20 Eylül 1909- 8 Aralık 1909 arasında Foça Kaymakam Vekilliği görevlerinde bulunmuştur. 22 Mart 1910'da terfi ederek Karaburun Kaymakamlığı'na atanmıştır. 1912'de Nif (Kemalpaşa), 1913'te Bodrum, 1915'te Soma'da Kaymakamlık yapmıştır. 2 Mart 1916'da İzmir Vilayeti Muhacirin Müdürü olan Faik Bey bu görevi sırasında İzmir'in işgaline sessiz kalmamıştır. Redd-i İlhak

¹⁹³ **TBMM Albümü 1920–2010**, (Editörler: Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel), C. 2 (1950–1980), Ankara, 2010, s. 576, TBMM Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları.

¹⁹⁴ İçişleri Bakanlığı Arşivi, Faik Üstün Dosyası, Sicil No: 440, Tercüme-, Hâl.

¹⁹⁵ Mücellidoğlu Ali Çankaya, **a.g.e.**, C.III. s. 1112.

Cemiyeti'nin kurucuları arasında bulunduğu için 8 Haziran 1919'da İzmir Valisi Kambur İzzet tarafından azledilmiştir.¹⁹⁶

1 Aralık 1919'da Bursa Vilayeti Muhacîrin Müdürü olan Faik Bey, Yunanlıların Bursa'yı işgal tehlikesi üzerine 3 Temmuz 1920'de Ankara'ya gelerek Ankara Hükûmeti ile birlikte çalışmaya başlamıştır. 27 Temmuz 1920'de TBMM Hükûmeti Dâhiliye Vekâleti 2. Sınıf Mülkiye Müfettişliği görevine atanmıştır. 23 Ekim 1921'de Geyve Kaymakamlığı'na atanmış 14 Nisan 1922'de yeniden Mülkiye Müfettişliği görevine dönmüştür. 22 Nisan 1923'te Ergani Mutasarrıflığı'na atanmasına rağmen bu görevine gitmemiştir. Müstafi sayılarak görevinden ayrılmış 6 ay sonra 15 Aralık 1923 tarihinde Burdur Mutasarrıflığı'na atanmıştır. 1928 yılına kadar Burdur Mutasarrıflığı görevinde bulunmuştur.¹⁹⁷ Daha sonra 1928–1930 arası Amasya¹⁹⁸, 1930- 1932 Mersin¹⁹⁹, 1932–1936 Kırklareli, 1936–1939 Niğde²⁰⁰, 1939–1942 Seyhan'da²⁰¹ valilik görevlerinde bulunmuştur. Seyhan Valiliği yaptığı dönemde emekli olmuştur. Emeklilik sonrası Niğde Bölgesi İskân Müfettişi olarak çalışmıştır.

Daha sonra Toprak Mahsulleri Ofisi İdare Meclisi azalığı yapmıştır. 1950 yılı genel seçimlerinde milletvekili adayı olmuş ve DP Kırklareli Milletvekili olarak meclise girmiştir. IX. Dönem 1756 sicil numarası ile bulunan şahsi dosyası tercüme-i hâl kâğıdı kendi el yazısı ile 22.05.1950 tarihinde doldurulmuştur.²⁰² İyi derecede

¹⁹⁶ Mücellidoğlu Ali Çankaya, **a.g.e.**, C. III, s. 1113.

¹⁹⁷ İçişleri Bakanlığı Arşivi Faik Üstün Dosyası, Sicil No: 440.

¹⁹⁸ <http://amasya.gov.tr/amasya-valiligi-kategori.asp?SayfaAltCatId=8>, Erişim tarihi, 14.04.2014, st. 11:45.

¹⁹⁹ <http://www.mersin.gov.tr/valilik/gorev-yapmis-valilerimiz.aspx>, Erişim tarihi, 14.04.2014, st.11:40.

²⁰⁰ http://www.nigde.gov.tr/default_B0.aspx?content=1098, Erişim tarihi, 16.03.2014, st. 13.30.

²⁰¹ http://adana.gov.tr/?act=adana_valileri, Erişim tarihi, 14.04.2014, st. 11:38.

²⁰² TBMM Arşivi, Faik Üstün Dosyası, IX. Dönem, Sicil No: 1756, Tercüme-i Hâl.

Fransızca bilen Faik Bey TBMM'de İçişleri Komisyon Başkanı olarak hizmet etmiştir.²⁰³

TBMM arşivinde bulunan tercüme-i hâl kâğıdına göre evli ve 3 erkek çocuğu babası olan Faik Bey, Mücellidoğlu Ali Çankaya'nın "Mülkiyeliler Tarihi" isimli eserinde ise bir kız bir erkek çocuğu vardır şeklinde yazılmıştır.

3.1.1.6.2. Eserleri

1. Avrupa'da Arazi Rejimi (M. Morduch Tcherkinsky'den Tercüme), Ankara, 1945, Receb Ulusoglu Matbaası, ss. 80.

²⁰³ TBMM Albümü 1920–2010, C. 2 (1950–1980), s. 576.

3.1.2. Belediye Başkanları

Burdur'da Belediye teşkilatı 1860'ta kurulmuştur.²⁰⁴ Balkan Savaşları'ndan sonra Belediye Başkanları sırasıyla İbrahim Tayyar Bey, Hacı Ahmet Efendi, Fahrettin Ağa, Doktor Ahmet Yeşilyurt, Öğretmen Rıza Erdem'dir. Rıza Erdem Cumhuriyet'in ilanından sonra belediye başkanı olduğu için eğitimciler bölümünde ele alınmıştır. Belediye Başkanlarının biyografilerinin olduğu bu bölümde araştırma dönemimizde görev yapmış olan üç belediye başkanının biyografisi hazırlanmaya çalışılmıştır.

3.1.2.1. Hacı Ahmet Efendi

BELEDİYE BAŞKANI

?

3.1.2.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri

Burdur'un ilk meclis için seçtiği milletvekillerinden olan Müftü Halil Hulûsi Ermiş'in kardeşidir. Hacı Rahmi Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. Hakkındaki şikâyetler üzerine soruşturması yapılmış ve 30 Aralık 1915'de görevinden azledilmiştir. Hakkındaki dosya hazırlanınca mahkemeye sevk edilmesine karar verilmiştir.²⁰⁵

²⁰⁴ Ali Güzey, “Belediyemize Dair”, **Burdur Halkevi Dergisi**, C. 1, S. 6, Burdur, 19 Temmuz 1939, s. 2.

²⁰⁵ BOA, DH.UMVM., D.90, G.19.

Ahmet Efendi'nin Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki kayıtlara göre görevde olmaması gerektiği bir dönem olan Millî Mücadele döneminde de ismi geçmektedir. Aynı dönemde Burdur Müdafaâ-ı Hukûk Cemiyeti Üyesi ve Başkanı olmuştur.²⁰⁶

1920 yılında Burdur'da bulunan Müdafaâ-ı Hukûk Cemiyeti'nde cepheye yardım gönderilmesinde etkili bir şekilde çalışmıştır.

Hakkında bulunabilen bütün bilgi bundan ibarettir. Taramalarımıza rağmen daha fazla bilgiye ulaşamamıştır.

²⁰⁶ Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s. 93.

3.1.2.2. Fahrettin ÇİLOĞLU (Çilzâde)



207

BELEDİYE BAŞKANI

KUVÂ-I MİLLİYYECİ

Burdur, 01.07.1880

Burdur, 01.01.1954

3.1.2.2.1 Hayatı ve Faaliyetleri

Çilzâdeler ailesinin Millî Mücadele döneminde etkin rol oynayan fertlerinden biridir. XIX. yüzyıl da Burdur'da yaşanan fetaret (fetret) olayına karışan aileden gelmektedir. 3 Nisan 1920'de yapılan seçimde Burdur Milletvekili olmuştur. Ancak seçimden sonra istifa ederek meclise gitmemiştir. 1921'de Belediye reisi seçilmiştir. Her iki seçimde de kazanan olması onun halkın takdirini kazandığının göstergesidir. Burdur'da Fahrettin Ağa ismiyle tanınmıştır. Burdur'un tek fabrikası olan kiremit fabrikasını kurmuştur.²⁰⁸

Ahmet Mukatter, Mustafa ve İzzet isimli oğulları olmuştur. Oğullarından Ahmet Mukatter Çiloğlu Millet Meclisi 3. Dönem Burdur Milletvekili olmuştur. Mustafa Çiloğlu ise TBMM 19. ve 20. Dönemde Burdur Milletvekilliği yapmıştır. Babasının hayatı hakkında görüşmek için randevu istediğimiz Mustafa Çiloğlu talebimize çok ilgi göstermemişlerdir.

²⁰⁷ Fotoğrafı <http://www.burdurweb.com/web/burdur-belediye-baskanlari.html/fahreddin-bey-cilzade-ciloglu-ilk-burdur-belediye-baskani> Erişim tarihi: 10.02.2014 st: 07:20'den alınmıştır.

²⁰⁸ **Burdur 1928**, (Hazırlayan: Rıza Erdem başkanlığında öğretmenler) daktilo halinde eser, s.45.

3.1.2.3. Ahmet Ruhi YEŞİLYURT



209

BELEDİYE BAŞKANI

MİLLETVEKİLİ

DOKTOR

Burdur, 1892

Burdur, 29 Eylül 1976

3.1.2.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri

1892 yılında Mehmet Ağa ve Fatma Hanım'ın oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. İlköğrenimini Burdur İbtidai Mektebi'nde 1904'te tamamlamıştır.²¹⁰ 1918 yılında Askeri Tıbbiye okulundan 26 diploma numarasıyla Teğmen olarak mezun olmuştur. Burada öğrenci olduğu dönemde birinci sınıftayken Balkan Savaşları'na katılmıştır. Üçüncü sınıfta öğrenciyken Sirkeci İstasyonu'nda Tabip Yardımcısı olarak çalışmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında ise Başçavuş rütbesi ile Gümüşsuyu Askeri Hastanesi, Topkapı ve Maltepe hastanelerinde görev yapmıştır. 1919'da Üsteğmen rütbesine terfi etmiş ve eğitiminin ücretini ödeyerek sivil hekimliğe geçmiştir.

Burdur'da serbest hekimlik yaptığı dönemde İtalyanların Burdur ve Bucak'ta hastaları kendi taraflarına çekme politikasının sonucu olarak açtıkları hastaneleri ve

²⁰⁹Fotoğrafı <http://www.burdurweb.com/web/burdur-belediye-baskanlari.html/a-ruhi-yesilyurt-3-burdur-belediye-baskani> Erişim tarihi: 10.02.2014 st: 08:00'den alınmıştır.

²¹⁰ Burdur Lisesi Arşivi, Ahmet Ruhi Bey Tercüme-i Hâli, No: 2.

ücretsiz hasta muayenelerinin önüne geçmek üzere meccanen hasta muayenesi yapmış ve İtalyanların buradaki faaliyetlerini bir nebze de olsa engellemiştir.²¹¹ Tercüme-i hâlinde bu hizmetlerini vatani görev olarak addetmiştir.

Millî Mücadele döneminde 57.,8.ve 6. firkalarda çalışmıştır. Savaş sonrası Belediye Tabipliği, ardından yedi yıl Burdur Hükûmet Tabipliği görevlerinde bulunmuştur. Burdur Hükûmet Tabipliği görevi sırasında 15 Ekim 1924'ten 23 Nisan 1925'e kadar Burdur Orta Mektep Hıfzısıhha ve Çocuk Bakımı öğretmenliği yapmıştır.²¹² 1934–1936 yıllarında Burdur Belediye Başkanlığı görevi yapmıştır.²¹³

Burdur'a emeği çok geçmiş insanlardan biri olan Ahmet Ruhi Bey, Burdur İlk Mektepler Sıhhat Müfettişliği ve Kızılay Kurumu Başkanlığı gibi sağlık hizmetlerinin yanı sıra siyasi hayatta da yer almıştır. Burdur CHP il yönetim kurulu üyeliği, il genel meclis üyeliği ve daimî encümenliği görevlerinde de bulunmuştur.

1939 seçimlerinde 6. dönem 1034 sicil numaralı Burdur Milletvekili olarak TBMM'ne girmiştir. Evli olup orta derece Fransızca bilen Ahmet Ruhi Bey'in çocuğu olmamıştır. 29 Eylül 1976'da vefat etmiştir. Ahmet Ruhi Yeşilyurt ismi Burdur merkez ilçede bir caddeye verilmiştir.

3.2. MİLLETVEKİLLERİ

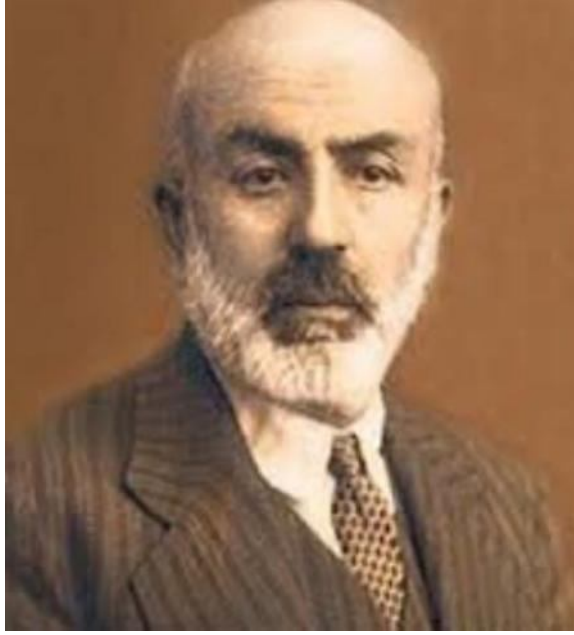
²¹¹ TBMM Arşivi, Ahmet Ruhi Yeşilyurt Dosyası, VI. Dönem, Sicil No: 1034, Tercüme-i Hâl.

²¹² Burdur Lisesi Arşivi, Ahmet Ruhi Bey Tercüme-i Hâli, Sicil No:2.

²¹³ <http://www.burdur-bld.gov.tr/eski-baskanlar/>, Erişim tarihi, 14.04.2014, st. 14:06.

Milletvekillerinin ele alındığı bu bölümde millî şairimiz Mehmet Âkif Ersoy ilk sırada ele alınmıştır. Diğer milletvekilleri ise I. TBMM, ardından II. TBMM ve son olarak da Meclis-i Meb'ûsân'a katılan milletvekilleri şeklinde bir sıralamaya tabi tutulmuştur.

3.2.1. Mehmet Âkif ERSOY



MİLLÎ ŞAİR
MİLLETVEKİLİ
DİN ÂLİMİ
VETERİNER

İstanbul, 22.11.1873

İstanbul, 27.12.1936

214

3.2.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri

22 Kasım 1873'te İstanbul Fatih ilçesi Sarıgözel semtinde İpekli Tahir Efendi ve Hacı Emine Şerife Hanım'ın oğlu olarak doğmuştur.²¹⁵ Babası Arnavutluk İpek kazasından İstanbul'a gelmiş Nurettin Ağa'nın oğlu ve Fatih Medresesi müderrisidir. Aynı zamanda Huzur Dersleri Muhataplığı da yapmıştır. Annesi ise Buharalı Mehmet Efendi'nin kızıdır. Tahir Efendi Emine Şerife Hanım'ın ikinci eşidir. İlk

²¹⁴ Fotoğrafı, <http://www.nkfu.com/mehmet-akif-ersoy-eserleri/> Erişim tarihi: 05.06.2014, st. 14:20'den alınmıştır.

²¹⁵ TBMM Arşivi, Mehmet Akif Dosyası, I. Dönem, Sicil No: 72, Tercüme-i Hâl.

eşinden iki oğlu ve bir kızı olmuştur. Genç yaşta iki oğlunu ve eşini kaybedince Tahir Efendi ile evlenmiştir. Tahir Efendi ile evliliğinden bir oğlu ve bir kızı olmuştur.

Âkif'in ilk hocası babası olmuştur. Ardından Fatih'te Emir Buharî Mahalle Mektebi ve İbtidâî Mektebi'ne devam etmiştir. İbtidâî Mektebi'nden sonra Fatih Merkez Rüşdiye'sine gitmiştir. Okuldaki eğitimin yanı sıra babasından Arapça, Fatih Camii'nde Esat Efendi'den de Farsça dersleri almıştır.

Rüşdiye eğitiminin ardından Mülkiye'de eğitime başlamıştır. Mülkiye'nin İdadi bölümünü bitirdiği dönemde babasının vefatı ve evlerinin bir yangında kül olmasından dolayı eğitiminde yeni bir yol çizmek durumunda kalmıştır. Mülkiye'ye devam etmemiş Baytar mektebine devam etmiştir. Burada okuduğu dönemde şiire olan ilgisi artmış ve eğitimi sırasından ilk şiiri 28 Aralık 1893'te Hazine-i Fünûn mecmuasında yayınlanmıştır.²¹⁶

Baytarlık mektebini birincilikle bitirip 1894'te Orman ve Maadîn Nezareti emrine Müfettiş olarak atanmıştır. Asıl görev yeri İstanbul olmasına rağmen müfettişlik görevinden dolayı Rumeli, Anadolu ve Arabistan'ın çeşitli bölgelerinde çalışmıştır. 1898'de veznedar Mehmet Emin Bey'in kızı İsmet Hanım'la evlenmiştir. İsmet Hanım ve Âkif'in üç erkek, üç de kız çocukları olmuştur.

Memuriyetinin yanı sıra Dâr'ül-Fünûn'da edebiyat ve Baytarlık Mektebi'nde de kitabet dersleri vermiştir. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Ebu'l-Ula ve Eşref Edip ile Sırat-ı Müstakim Mecmuası'nı çıkarmaya başlamıştır. Derginin başyazarlığını yapmıştır. 1913'de müdürünün haksız yere görevinden alınması nedeniyle memuriyetinden istifa etmiştir. Dâr'ül-Fünûn'dan da ayrılmıştır.

²¹⁶ Fatma Sultan Aktaş (Yazıcı), **Mehmet Akif Ersoy'un Safahat İsimli Eserindeki Ahlak Anlayışı İle İlgili Görüşleri**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s.5, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Balkan Savaşları sırasında Fatih Kürsüsü'nde isimli manzum eserini yazmış, halkın içinde bulunduğu durumdan nasıl kurtulabileceğine dair fikirlerini beyan etmiştir. 1914'de iki aylığına Mısır'a gitmiş, I. Dünya Savaşı sırasında İngilizlerin daveti ile Almanya'ya gitmiştir.

Millî Mücadele döneminde yazarlığını yaptığı Sebilürreşad dergisinden halkına seslenip, halkın kurtuluş sesi olmaya çalışmıştır. İzmir'in işgalinden sonra Balıkesir'e geçip burada Zağanos Paşa Camii'nde hutbe vermiştir. Buraya gelişi Millî Mücadele'ye aktif olarak katılmasını temsil etmiştir. Bu hutbesinden sonra Ankara'ya gitmiştir. Sebilürreşad dergisini çıkardığı arkadaşı Eşref Edib de onunla birlikte Ankara'ya gelmiş ve dergiyi Ankara'da çıkarmaya başlamıştır. Ankara'ya geldikten sonra oluşabilecek isyanları önlemek, mücadeleye inanmayanlarla mücadelenin gerekliliğini hutbelerle anlatmak için önce Konya'ya sonra da Kastamonu'ya gitmiştir. Kastamonu Nasrullah Camii'nde verdiği hutbesi Sebilürreşad dergisinde yayınlanmış, halka ve askere dağıtılmıştır. Bu hutbesi Millî Mücadele'ye inanmayanların inandırılmasında etkili olmuştur.

I. TBMM'ye İzmit ve Biga'dan Milletvekili seçilmiş olmasına rağmen 17.07.1920 tarihinde meclise verdiği dilekçe ile Burdur Milletvekili olarak katılmayı seçmiştir. Savaşın kazanılacağını anlatan yazıları ile halkı bilgilendirmek ve mücadelenin gerekliliğine inandırmak için çalışmıştır. Savaşın en hararetli olduğu dönemde 12 Mart 1921'de O'nun yazdığı "İstiklal Marşı" meclis tarafından ayakta alkışlanarak Millî Marşımız olarak kabul edilmiştir. Marşın yazılması için ödüllü bir yarışma düzenlenmiştir. Ödül olduğundan dolayı başlangıçta yarışmaya katılmayı istememiştir. Yarışmaya 700'den fazla şiir katılmış olmasına rağmen devrin Maarif Vekili Hamdullah Suphi'nin (Tanrıöver) isteği ile İstiklal Marşı'nı yazmıştır. Vaat edilen beş yüz lira meclisin muhasebecisi tarafından çıkarılınca, çok fazla ihtiyacı

olmasına rağmen Âkif bu paranın tek kuruşuna dokunmadan Dâr'ül-Mesâî adıyla kurulan ve fakir kadın ve çocuklara iş öğretmekle uğraşan bir hayır cemiyetine bağışlamıştır. Daha sonra bu şiirini kahraman ordumuza armağan ettiği için şiirlerini topladığı “Safahat” adlı eserine koymamıştır.

Savaşın sonra kendisinden Kur'an-ı Kerim'i tercüme etmesi istenmiştir. Tercüme için kendisine 1000 lira verilmişse de bu parayı Sebilürreşad dergisini çıkarması için arkadaşı Eşref Edib'e vermiştir. 1923–1926 yılları arasında yazları İstanbul'da kışları Mısır'da geçirmiştir. 1926'dan 1936'ya kadar ise hiç dönmemiş, Mısır'da yaşamıştır. Bu dönemde Mısır'da Dâr'ül-Fünûn Edebiyat şubesinde Edebiyat-ı Türkiyye Müderrisliği'ne atanmış aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'i tercüme ile ilgilenmiştir. Ancak daha sonra Kur'an-ı Kerim'i tercümeden vazgeçmiş ve yaptığı tercümesini Diyanet İşleri Başkanlığı'na teslim etmemiştir. Alınan parayı da tefsir ile görevlendirilen Elmalılı Hamdi Yazır'a devretmiştir. Tercüme konusunda farklı rivayetler mevcuttur. Rivayetlerin bir kısmı bu görevin kendisine bizzat Mustafa Kemal tarafından verildiği yönünde olmasına rağmen asıl görevin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından verildiği şeklindedir.²¹⁷ Sonuç olarak Mehmet Âkif tarafından yapılan tercüme resmi makamlara teslim edilmemiştir. Mısır'dan yurda dönüşü sırasında kendisi tarafından Yozgatlı İhsan Hoca'ya teslim edilmiş, Mısır'a geri dönmezse de yakılması istenmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Mısır'a giden Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel tarafından hoca bulunarak tercüme istenmişse de yakıldığı öğrenilmiştir.²¹⁸

19 Haziran 1936'da Mısır'dan dönmüş ve hastalığı nedeniyle Nişantaşı Sağlık Yurdu'na yatırılmıştır. Hastalığına önce kanser daha sonra ise siroz teşhisi

²¹⁷ Dücan Cündioğlu, **Âkif'e Dair**, 2. Baskı, İstanbul, 2010, s. 33–40, Kapı Yayınları.

²¹⁸ Zeki Sarıhan, **Mehmet Akif**, İstanbul, 1996, s. 213–214, Kaynak Yayınları.

konmuştur. Yurda dönüşünde kilo kaybetmiş olan Âkif burada bir süre tedavi görmüşse de iyileşememiş 27 Aralık 1936'da vefat etmiştir.²¹⁹ 28 Aralık günü Beyazıt Camiinde o gün tesadüfen bulunan birkaç üniversiteli genç “*bir fakirin cenazesine yardım ediyoruz*” zannıyla cenazeyle ilgilenmişlerdir. Cenazenin Âkif'e ait olduğu öğrenilince devlet erkânından kimsenin itibar etmediği naaş büyük bir insan seliyle Edirnekapi şehitliğine getirilmiş ve çok sevdiği dostu Ahmet Naim Bey'in yanına konmuştur. Bugün şairin yanında Ahmet Naim ve Süleyman Nazif'in kabirleri vardır.²²⁰ Ölümünden sonra hakkında çok şey yazılıp çizilmiş olan Mehmet Âkif'in en büyük eseri İstiklal Marşı, okulların her açılış ve kapanışında Türk gençliği tarafından okunmaktadır.

3.2.1.2. Eserleri

Mehmet Âkif Ersoy'un eserleri ve hakkında yazılanlar ile ilgili bilgiler için Millî Kütüphane Başkanlığı Katalogları ana kaynak olarak alınmıştır. Ancak Mehmet Âkif hakkında yazılan eserlerin sayısı bir hayli kabarık olduğu için başkanlık tarafından bir Mehmet Âkif Ersoy Bibliyografyası hazırlanmıştır. Hazırlanan bibliyografyaya internet üzerinden ulaşılması ile ilgili sıkıntılar olduğu için Millî Kütüphane Başkanlığından pdf formatında alınmıştır. Bibliyografyadaki veriler bizzat Mehmet Âkif'in eserlerinde kronolojik sıra yöntemi, hakkında yazılan eserlerde ise alfabetik sıralama yöntemi ile alınmıştır. Hakkında sadece Yüksek Öğretim Kurulu'nda 33 adet tez yazılmış olan Mehmet Âkif Ersoy'un hayatı ve eserleri oldukça kapsamlı bir çalışmayı gerektirmektedir. Çalışmamız Mehmet Âkif

²¹⁹ Nigar Duran, **Batılılaşma Sürecinde Türk Toplumuna Sunulan Çocuk ve Genç Tipleri (Mehmet Akif, Tevfik Fikret, Muallim Naci Örneği)**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 44, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

²²⁰ Fatma Sultan Aktaş Yazıcı, **Mehmet Akif Ersoy'un Safahat İsimli Eserindeki Ahlak Anlayışı ile İlgili Görüşleri**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 14, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ersoy, hayatı ve eserleri şeklinde bir konu başlığında olmadığından burada hakkında yazılan bütün eserleri vermek yerine belli başlı kaynakların, tezlerin verilmesi uygun bulunmuştur.

Mehmet Âkif'in makaleleri ile ilgili ise Millî Kütüphane Başkanlığı'nın hazırladığı Mehmet Âkif Bibliyografisi'ne bakılabilir. Âkif'in bibliyografisine bakılırsa 280 makalesi bulunmaktadır. Makaleleri genellikle toplumsal hayat ile ilgilidir. Yayınlandığı dergiler ise Sebilürreşad, Servet-i Fünûn ve Sırat-ı Müstakim dergilerinde yayınlanmıştır. Aşağıda kitap olarak basılmış olan eserlerinin bir listesi verilmiştir.

1. Safahat, 1911.
2. Süleymaniye Kürsüsünde, 1912.
3. Hakkın Sesleri, 1913.
4. Fatih Kürsüsünde, 1914.
5. Hatıralar, 1917.
6. Asım, 1924.
7. Gölgele, 1933.
8. Safahat (Toplu Basım) (ilki 1943)
9. Hanoto ile Şeyh Muhammed Aduh'un Münakaşası, İstanbul, Tevsi-i Tıba'at Matbaası, 1331, 80 s.
10. İslamlaşmak, İstanbul, Hukuk Matbaası, 1337, 32 s., Sebilürreşad Kütüphanesi Neşriyatı.
11. İçkinin Hayat-ı Beşerde Açtığı Rahneler (Abdülaziz Çaviş'ten) Ankara, Ali Şükrü Matbaası, 1339-1341, 68 s., TBMM Hükümeti Umur -i Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti Tedkikat ve Te'lifat-ı İslamiyye Neşriyatından.
12. Anglikan Kilisesine Cevap, (Şeyh Abdülaziz Çaviş'ten), İstanbul Evkaf-ı İslamiyye Matbaası, 1339-1341, 290 s., TBMM Hükümeti Umur -i Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti Tedkikat ve Te'lifat-ı İslamiyye Neşriyatından (Sadeleştiren Süleyman Ateş), Ankara, 1974, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 199 s.
13. Müslüman Kadını, Mısırlı Ferid Vecdi'den (Osmanlıcadan sadeleştiren Mahmud Çamdibi, İstanbul, 1997, Sinan Yayınları, 195 s.

3.2.1.3. Hakkında Yazılanlar

1. Abdulkadiroğlu, Abdülkerim-Nuran Abdulkadiroğlu, Mehmed Âkif Ersoy'un Makaleleri, Ankara, 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 273 s.
2. Acuner, Celalettin, Mehmet Âkif'in Mev'ize ve Hutbelerindeki Din Eğitimi Unsurları, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1995, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 146 s.
3. Akçal, İsmet, İstiklal Marşımız ve Esrarı, Isparta, 1984, Elif Kitabevi, 64 s.
4. Arıbaş, Sebahattin, Mehmet Âkif'in Eğitim Üzerine Düşünceleri, İstanbul, 1992.
5. Aslan, Turan, Mehmet Âkif ve Millî Mücadele'de Birlik ve Beraberliği Sağlamaya Dönük Faaliyetleri, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2010, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 174 s.
6. Avcı, Nazmi, Millî Şairimiz Mehmet Âkif Ersoy'da Eğitim Düşüncesi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2000, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 71 s.

7. Aydın, Hatice, Mehmet Âkif Ersoy'un Şiirlerinde Edebi Sanatlar, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 400 s.
8. Ayral, Alparslan, Açıklamalı İstiklal Marşımız, 1. Baskı, Balıkesir, 1984, Gönül Matbaası, 47 s.
9. Ayral, Alparslan, İstiklal Marşı'nın Yorumu, 3. Baskı, Balıkesir, 2002, İkiz Ofset, 58 s.
10. Ayral, Alparslan, Yorumlu İstiklal Marşı, 2. Baskı, Balıkesir, 1996, Âlem Basım Yazın, 68 s.
11. Ayvazoğlu, Beşir, İstiklal Marşı tarih ve manası, İstanbul, 1986, Tercüman Tesisleri, 63 s.
12. Bacaksız, Hâluk, Mehmet Âkif Ersoy'da Aile, Toplum ve İnsan, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adapazarı, 2008, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 132 s.
13. Banarlı, Nihad Sami, Kitaplar ve Portreler, Mehmet Âkif'den Günümüze, 1985, İstanbul, Özal Matbaası, 308 s.
14. Biçer, Seçil, Değerler Eğitimi Açısından Mehmet Âkif Ersoy'a Ait Safahat adlı Eserin İncelenmesi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak, 2013, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 203.
15. Bolayır, Fethi, Mehmet Âkif Ersoy, Ankara, 1986, Gazi Üniversitesi, 16 s.
16. Celal, Şefik, "Âkif Millî Olamaz!", Bütün Cepheleriyle: Mehmet Âkif, (Editör: Hilmi Yücebaş), İstanbul, 1958.
17. Celkan, Hikmet, "İttihad-ı İslam ve Mehmet Âkif", Ölümünün 50. Yılında Mehmet Âkif Ersoy, İstanbul, 1986, ss.167-175.
18. Cemal, Mithat, Mehmet Âkif, İstanbul, 1939.
19. Cerrahoğlu, A., Bir İslam Reformatörü Mehmet Âkif, İstanbul, 1964, İstanbul Matbaası, 110 s.
20. Cumalıoğlu, Fehmi, Mehmet Âkif'in Hayatı ve İstiklal Marşı, İstanbul, 1962, Sönmez Neşriyat, 23 s.
21. Cündioğlu, Dücane, Bir Kur'an Şairi Mehmet Âkif ve Kur'an Meali, İstanbul, 2000.
22. Çağbayır, Yaşar, İstiklal Marşı'nın Tahlili, 1. Baskı, Ankara, 1998, Türkiye Diyanet Vakfı, 420 s.
23. Çakar, Hüseyin, Ölümünün 50. Yılında İstiklal Marşı şairimiz, Erzincan, 1987, Ermat Matbaası, 32 s.
24. Çam, Çiğdem, Mehmet Âkif, Tevfik Fikret ve Nazım Hikmet'in Şiirlerinde Gelecek Tasavvuru, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 2011, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 94 s.
25. Çantay, Hasan Basri, Âkifname, İstanbul 1966.
26. Çay, Turan, Mehmet Âkif'in Eğitim Anlayışı, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2003, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 98 s.
27. Çelik Safiye, Edebiyat Sosyolojisi Bağlamında Mehmet Âkif Ersoy, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2010, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 215 s.
28. Çiftçi, Gülden, Mehmet Âkif Ersoy'un Safahat Adlı Kitabının Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi Unsurları Üzerine Bir İnceleme, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2010, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 161 s.
29. Çil, Adalet Ergenekon, Mehmet Âkif Ersoy ve İstiklal Marşı, 2. Baskı, İstanbul, 1989, Numune Basım Yayın Ciltevi, 74 s.
30. Demirci, Mehmet, Yahya Kemal ve Mehmet Âkif'te Tasavvuf, İzmir, 1993, Akademi Kitabevi, 109 s.
31. Doğan, D. Mehmet, Camideki Şair Mehmet Âkif, İstanbul, 1998, Erkam Matbaacılık, 160 s.
32. Duisebayeva, Dinara, Mehmet Âkif Ersoy'un "Safahat" ve Muhtar Avezov'un "Abay Yolu" Adlı Eserinin Tema Bakımından İncelenmesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 463 s.
33. Duman, Hasan, Mehmet Âkif ve Bir Mecmuanın Anatomisi, Ankara, 1986, Başbakanlık Basımevi, 20 s.
34. Duran, Nigar, Batılılaşma Sürecinde Türk Toplumuna Sunulan Çocuk ve Genç Tipleri (Mehmet Âkif, Tevfik Fikret, Muallim Naci Örneği), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 186 s.
35. Duymaz, Recep, "Mehmet Âkif'in Eserlerinin Bibliyografyası", Ölümünün 50. Yılında Mehmet Âkif Ersoy, İstanbul, 1986, ss. 225-252.
36. Düzdağ, Ertuğrul, Mehmed Âkif Mısır Hayatı ve Kur'an Meali, İstanbul, 2003.

37. Düzdağ, Mehmet Ertuğrul, Mehmet Âkif Ersoy, 1. Baskı, Ankara, 1988, Mas Matbaacılık, 134 s.
38. Düzdağ, Mehmet Ertuğrul, Mehmet Âkif Hakkında Araştırmalar, 1. Baskı, İstanbul, 1989, Yaylacık Matbaası, 248 s.
39. Düzgün, Salim, Mehmet Âkif Ersoy (Tarihi, Sosyal ve Eğitimci Kişiliği), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 156 s.
40. Edip, Eşref, Mehmed Âkif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları, İstanbul, 1960.
41. Edip, Eşref, İnkılab Karşısında Âkif-Fikret, İstanbul, 1950, Çeltut Kollektif Şirketi Matbaası, 47 s.
42. Ekiz, Osman Nuri, Mehmet Âkif Ersoy, İstanbul, 1985, Bayrak Yayıncılık, 344 s.
43. Elmas Nazım, Mehmet Âkif Ersoy (Sanatı ve Sanat Anlayışı-Üslubu), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 1997, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 342 s.
44. Elmas, Nazım, Mehmet Âkif Ersoy, Ankara, 2000, Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası, 276 s.
45. Erdem, Hüsameddin, “Mehmet Âkifte Tefekkür”, Ölümünün 50. Yılında Mehmet Âkif Ersoy’a Armağan, Konya, 1986.
46. Erdoğan, Mustafa, “Safahat’ın Temalarından Biri: İslami Modernleşme Görüşü”, Ölümünün 50. Yılında Mehmet Âkif Ersoy’u Anma Kitabı, Ankara, 1986.
47. Erişirgil, M. Emin, Mehmet Âkif İslamcı Bir Şairin Romanı, Ankara, 1956.
48. Erişirgil, Mehmet Emin, Mehmet Âkif, 1. Baskı, Ankara, 1966, Toraman Matbaacılık, 438 s.
49. Ertan, Veli, Mehmet Âkif Hayatı eserleri ve tesirleri, İstanbul, 1990, Kültür Basın Yayın Birliği, Bayrak Yayıncılık, 88 s.
50. Eski, Mustafa, Millî Mücadelede Mehmet Âkif Kastamonu’da, Ankara, 1983.
51. Evren, Maruf, Mehmet Âkif Ersoy Hutbeler, İstanbul, 1982.
52. Fergan, Eşref Edip, İnkılâp Karşısında Âkif-Fikret, Gençlik-Tancılar: Kurtuluş Harbinin İman Kaynağı İstiklal Marşı mı? Tarihi Kadim mi?, İstanbul, 1940, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, 47 s.
53. Fergan, Eşref Edip, Mehmet Âkif, İstanbul, 1938, Asarı İlmiye Kütüphanesi, 712 s.
54. Filizok, Rıza, “Mehmet Âkif’in Batı Medeniyetine Bakış Tarzı”, Ölümünün 50. Yılında Mehmet Âkif Ersoy, İstanbul, 1986, ss. 53–66.
55. Göçmenoğlu, Kasım, (Haz.), İstiklal Marşı Yazılıyor: Mehmet Âkif Ersoy’un Romanı, İstanbul 1991, 78 s.
56. Gökçek, Fazıl, Mehmet Âkif Ersoy’un Şiiri Üzerine Bir İnceleme, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1995, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 245 s.
57. Gülüşer Ayşe, Mehmet Âkif Ersoy’da Tanrı Problemi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2010, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 98 s.
58. Horoz, Yavuz, Mehmet Âkif Ersoy’un Safahat’ta Anlam ve Telmih Olarak Kullandığı Hadislerin İncelenmesi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 178 s.
59. İmamoğlu, A. Vahit, Bir İman ve Aksiyon Adamı Mehmet Âkif, İstanbul, 1997, Ravza Yayınları, 231 s.
60. İsmail, Hekimoğlu, Mehmed Âkif’e Göre Dün Bugün ve Yarın, İstanbul, 1997.
61. İz, Fahir, Mehmet Âkif Ersoy: A Biography, Ankara, 1989, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, 323 s.
62. Kabaklı, Ahmet, Mehmet Âkif, İstanbul, 1972, Toker Yayınları, 226 s.
63. Kaçar, İzzet, Eğitimci Yönüyle Mehmet Âkif, Konya, 1990, Esra Yayınevi, 127 s.
64. Kaplan Mehmet, “Atatürk Milliyetçiliği Açısından Mehmet Âkif Ersoy”, Ölümünün 50. Yılında Mehmet Âkif Ersoy, İstanbul, 1986, ss. 1–10.
65. Kaplan, Mehmet, Mehmet Âkif ve Çanakkale Savaşı, İstanbul, 1987, 144 s.
66. Karahan, Abdulkadir, “Mehmed Âkif’in İslam Birliği İdeali ve İstiklal Savaşında Mehmed Âkif”, Mehmet Âkif Sempozyumu, İstanbul, 1976.
67. Karakoç, M. Sezai, Mehmet Âkif: Deneme, İstanbul, 1968, Yağmur Yayınevi, 56 s.
68. Karanlıkagezer, Nusret, İstiklal Marşı ve Mehmet Âkif Ersoy, Ankara, 1986, Ofset Repromat, 80 s.
69. Kaya, Hasan, Mehmet Âkif Ersoy’un Dini ve Siyasi Fikirleri, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2009, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 152 s.

70. Kayhan, Melek, Millî Mücadele ve Mehmet Âkif Ersoy, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2013, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 320 s.
71. Kaytancı, Ali, İstiklal Marşımız ve Millî Ruh, Malatya, 1972, Uğurel Matbaası, 136 s.
72. Kesten, Fikret, Mehmet Âkif ve İstiklal Marşımızın Tahlili, Sivas, 1997, Dilek Ofset Matbaacılık, 141 s.
73. Kılıç, Ahmet Faruk, Mehmet Âkif Ersoy'un Din ve Toplum Anlayışı, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1995, 111 s.
74. Kılıçoğlu, Osman, Mehmet Âkif Ersoy'un Dini-Sosyal İslahatçılığı, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 147 s.
75. Kır, İbrahim, Mehmet Âkif Ersoy'un Görüşlerinin Sosyolojik Analizi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1988, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 264 s.
76. Korap, Ali Rıza, "M. Âkif Hakkında Şukufe Nihâl'e Cevap", Bütün Cepheleriyle Mehmet Âkif, (Haz. Hilmi Yücebaş), İstanbul, 1958.
77. Kuntay, M. Cemal, "Âkif'in Sanatkâr Tarafı Hakkında Bazı Notlar", Mehmet Âkif Ersoy Yaşamı Sanatı Yapıtları, (Hazırlayan: İsmail Yerguz), İstanbul, 1997.
78. Kuntay, Mithat Cemal, İstiklal Şairi Mehmet Âkif, İstanbul, 1944, Ulkü Matbaası, 23 s.
79. Kuntay, Mithat Cemal, Mehmet Âkif Ersoy: Hayatı, Seciyesi, Sanatı, Ankara, 1986, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 377 s.
80. Kutay, Cemal, Necid Çöllerinde Mehmet Âkif, İstanbul, 1963, Tarih Yayınları, 309 s.
81. Macit, Meliha, Mehmet Âkif Ersoy'un Geleneksel Dini Anlayışı Eleştirisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 159 s.
82. Malkoç-Öztürkmen, Neriman, Mehmet Âkif: Safahat ve Mekân, İstanbul, 1958, Şehir Matbaası, 112 s.
83. Moğul, Selçuk, Mehmet Âkif Ersoy'un Safahat İsimli Eserinin Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri, 2012, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 153 s.
84. Müstecaplıoğlu, Esat Adil, Mehmet Âkif Ferdi ve İctimai Karakteri- Vatanperverliği-Milliyetçiliği- Şairliği, İstanbul, 1937, Ülkü Basımevi, 56 s.
85. Nadanoğlu, Muhittin, Mehmet Âkif ve İstiklal Marşı, İstanbul, 1981, Veli Yayınları, 80 s.
86. Nazif, Süleyman, Mehmed Âkif, İstanbul, 1972.
87. Nirun, Nihat, "Sosyoloji Açısından Mehmed Âkif Ersoy", Mehmet Âkif Sempozyumu, İstanbul, 1976.
88. Okay, Mehmet Orhan, Mehmet Âkif, Bir Karakter Heykelinin Anatomisi, Ankara, 1998, Akçağ Yayınları, 109 s.
89. Okay, Orhan, "Tarih-i Kadim Münkaşaları Dışında Tefrik Fikret ve Mehmet Âkif", Ölümünün 50. Yılında Mehmet Âkif Ersoy, İstanbul, 1986, ss. 67-86.
90. Öksüz, Ahmet, Açıklamalı İstiklal Marşı, İstanbul, 1982, Fatih ABC Kitabevi, 32 s.
91. Özcan, Recep, Mehmet Âkif'te Sosyal Problemlerimiz ve Çözüm Yolları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1994, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 120 s.
92. Özdenören, Rasim, "Müslüman Bir Düşünür Olarak Mehmet Âkif'in Çelişkileri", Karakter Abidesi ve Bir Çığlık Olarak Mehmet Âkif Özel Sayısı, (Özel Sayı:15; HECE Aylık Edebiyat Degisi, Yıl 12, Sayı 133, Ocak 2008), Ankara, 2008, 70-77.
93. Özer, Ali, "Mehmet Âkif'in Eğitim Görüşleri", Ölümünün 50. Yılında Mehmet Âkif Ersoy, İstanbul, 1986, ss. 177-205.
94. Özturan, Atilla, "Mehmed Âkif ve Şahsiyeti", Ölümünün 30. Yıldönümünde Mehmed Âkif, Konya, 1966.
95. Öztürkmen, Neriman Malkoç, Mehmet Âkif ve Dünyası: Safahat'ta Geçen Yapı Unsurlarının Stilistik Bir Tahlili, Ankara, 1990, Kültür Bakanlığı Yayınları, 230 s.
96. Öztürkmen, Neriman Malkoç, Mehmet Âkif ve Mekân. İstanbul, 1958, Şehir Matbaası, 112 s.
97. Sabuncu, Recep, Mehmet Âkif'in Hayatı ve Bir Eğitimci Olarak Din Eğitimi Hakkındaki Görüşleri, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1996, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 115 s.
98. Sarıhan, Zeki, Mehmet Âkif, İstanbul, 1996, Kaynak Yayınları, 272 s.
99. Sarıhan, Zeki, Vatan Türküsü: İstiklal Marşı, Tarihi ve Anlamı, Ankara, 2000, Kültür Bakanlığı, 146 s.

100. Sena, Cemil, Mehmet Âkif Hayatı, Eserleri ve İdealleri, İstanbul, 1947, Tefeyyüz Kitabevi, 112 s.
101. Sertel, Sabiha Zekeriya, "Tevfik Fikret - Mehmet Âkif Kavgası Münasebetile": Sebilürreşatçıya Cevap, İstanbul, 1940, Muallim Ahmet Halit Kitabevi, Tan Matbaası, 56 s.
102. Sertel, Sabiha Zekeriya, Tevfik Fikret-Mehmet Âkif Kavgası, İstanbul, 1940, Tan Matbaası, 24 s.
103. Seyfi, Orhan, Mehmet Âkif Hayatı ve Eserleri, İstanbul, 1937, Cumhuriyet Kitaphanesi, Numune Matbaası, 62 s.
104. Süleyman Nazif, Mehmet Âkif, İstanbul, 1971, Milli Hareket, Ekin Matbaası, 136 s.
105. Şahsuvaroğlu, Lütfü, Mehmet Âkif Ersoy, Ankara, 2002.
106. Şengüler, İsmail Hakkı, Açıklamalı Mehmed Âkif Külliyyatı, I-X, İstanbul, 1990–1992.
107. Şengün, Ömer, Mehmet Âkif Ersoy'un Tefsirciliği ve Kur'an Yorumu, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adapazarı, 2007, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 189 s.
108. Şeyda, Arzu, Mehmet Âkif Ersoy'un Safahat'ında Söz Dizimi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2011, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1485 s.
109. Tansel, Fevziye Abdullah, Mehmet Âkif Hayatı ve Eserleri, İstanbul, 1945, Ahmet Sait Matbaası, 248 s.
110. Tarlan, Ali Nihad, Mehmet Âkif (1873–1936: "20. Ölüm Yıldönümü", İstanbul, 1957, Milliyetçiler Derneği, 40 s.
111. Tarlan, Ali Nihad, Mehmet Âkif Ersoy = His Life and Works, Tehran, 1969, Regional Cultural Institute, 288 s.
112. Tarlan, Ali Nihad, Mehmet Âkif Ersoy: His Life and Works, İstanbul, 1968, İstanbul Matbaası, 84 s.
113. Tarlan, Ali Nihad, Mehmet Âkif, İstanbul, 1939, Sühulet Basımevi, 15 s.
114. Tezer, Kadir, Mehmet Âkif'in Safahat'ında Kelime Grupları, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adapazarı, 1999, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 249 s.
115. Timur, M. Zeynel, "Âkif'in Milliyetçiliği", Ölümünün 30. Yıldönümünde Mehmed Âkif, Konya, 1966.
116. Timurtaş, Faruk Kadri, Mehmet Âkif ve Cemiyetimiz, Ankara, 1987, Başbakanlık Basımevi, 150 s.
117. Timurtaş, Faruk Kadri, Ölümünün 25. Yıl Dönümünde Mehmet Âkif ve Cemiyetimiz, İstanbul, 1962.
118. Topçu, Nurettin, "Mehmed Âkif Sanatı ve İdealizmi", Mehmed Âkif Vefatının 25. İstiklal Marşının Kabulünün 40. Yıldönümü, İstanbul, 1961.
119. Topçu, Nurettin, Mehmet Âkif, İstanbul, 1998, Dergâh Yayınları, Emek Matbaacılık, 95 s.
120. Toprak, Süleyman, "Âkif'in İmanı", Ölümünün 50. Yılında Mehmet Âkif Ersoy'a Armağan, Konya, 1986.
121. Türköne, Mümtaz'er, Siyasal İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu, Ankara, 2008.
122. Tüylü, Abdullah, Mehmet Âkif Ersoy'un Şiirlerinde Sosyal Meseleler, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1986, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
123. Uç, Himmet, Mehmet Âkif ve Hikâye Sanatı, Ankara, 2000, Bizim Büro Basımevi, 173 s.
124. Uçman, Abdullah, "Mehmet Âkif ve Millî Mücadele", Ölümünün 50. Yılında Mehmet Âkif, İstanbul, 1986, ss. 11–30.
125. Uğur, Hüseyin, Edebi Ses: İstiklal Marşımız, Malatya, 1990, Çığ Matbaası, 64 s.
126. Vakkasoğlu, A. Vehbi, İslam Şairi Mehmet Âkif, İstanbul, 1983, Yaylacık Matbaası, 296 s.
127. Yaşar, Selahaddin, Mehmed Âkif Hayatı Sanatı Fikirleri, İstanbul, 1985, Yeni Asya Yayınları (Nesil Matbaacılık), 174 s.
128. Yazıcı, Fatma Sultan Aktaş, Mehmet Âkif Ersoy'un Safahat Adlı Eserindeki Ahlâk Anlayışı İle İlgili Görüşleri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 346 s.
129. Yetiş, Kâzım, Mehmet Âkif'in Sanat-Edebiyat ve Fikir Dünyasından Çizgiler, Ankara, 1992, Atatürk Kültür Merkezi (Türk Tarih Kurumu Basımevi), 218 s.
130. Yıldırım, Ali, Mehmet Âkif Ersoy'a Göre Tanrı ve Özgürlük, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2005, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 78 s.
131. Yıldırım, Halil İbrahim, İstiklal Marşı Nasıl Yazıldı: Oyun, Adana, 1986, Güney Matbaası, 30 s.

132. Yılmaz Bora, Mehmet Âkif Ersoy'un Eserlerinde Halk Kùltürü ve Halk edebiyatı Materyallerinden İstifade, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adapazarı, 2009, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 186 s.
133. Yılmaz, Gülendam, Mehmet Âkif, Konya, 1993, Damla Matbaacılık, 75 s.
134. Yılmazoğlu, Adil, Mehmet Âkif, İstanbul, 1968, Milliyetçi Yayınları (Bahar Matbaası), 76 s.
135. Yund, Kerim, İstiklal Marşı Bilgisi, İstanbul, 1964, Türkiye Harsi ve İçtimai Araştırmalar Derneği (Hüsnütabiyat Matbaası), 60 s.

3.2.2. Şevket [CANDANER]



221

MİLLETVEKİLİ
KAYMAKAM
HUKUKÇU
Serfiçe, 1876
Ankara, 11.09.1920

3.2.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri²²²

1876 yılında Yunanistan'ın Serfiçe Sancağı Kozan Kazası Çobanlı Köyü'nde Ali Himmet Bey annesi Atike Hanım'ın oğlu olarak doğmuştur. 1903 yılında Mekteb-i Hukuk-u Şahane'den mezun olmuştur. TBMM arşivinde bulunan dosyasında mesleki uzmanlığı bölümünde hukukçu ibaresi görülmüştür.

1903 yılında Pirlepe Kazası Bidâyet Mahkemesi Müdde-i Umûmiliği (savcı) görevinde bulunmuştur. 1907'de Kolonya ve Zihne Kazaları'nda Savcılık görevi yapmıştır. 1909 yılında İstanbul Polis Merkez memurluğu, 1912'te Üsküdar Polis Müdürlüğü Kısmî İdare Başkanlığı ardından 1913'da Konya Polis Müdürlüğü'nde çalışmıştır. 1914'te Tefenni Kaymakamlığı'na atanan Şevket Bey 1920 yılında Burdur Meb'ûsu olarak TBMM'ne katılana kadar bu görevde kalmıştır.

²²¹ Fotoğrafi **TBMM Albümü 1920–2010**, C. I (1920–1950), s.18'den alınmıştır.

²²² TBMM Arşivi, Şevket Candaner Dosyası, I. Dönem, Sicil No:73, Tercüme-i Hâl.

TBMM meclisinde kaldığı beş ayda ikisi genel oturumda biri gizli celsede olmak üzere üç kez söz almıştır. Bunlardan ilki, 1914'te Burdur'da meydana gelen deprem nedeniyle halkın ormandan kereste kesmesine izin verilmesi için meclise 13 Mayıs 1920 tarihinde sunduğu takrirdir.²²³ İkincisi, yine aynı gün ve oturumda açık yerlerde kadın oynatanların muvakkat küreğe değil, frengiye sebep olmaları nedeniyle müebbet küreğe mahkûm edilmesini teklif etmiştir. Üçüncü sözü mebusların maaş ve harcırahlarının kararlaştırılması ile ilgili konudur.²²⁴

Evli ve bir kız bir erkek çocuğu olan Şevket Bey, 11 Eylül 1920 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir.²²⁵ Hakkında bilgilere ulaştığımız TBMM arşivinde bulunan tercüme-i hâl kâğıdı ölümünden sonra daktilo ile doldurulmuştur.²²⁶

²²³ TBMM Zabıt Ceridesi, C.I, (Birleşim: 15, Oturum: 3, 13.05.1920), Ankara, 1959, s. 288,

²²⁴ TBMM Gizli Celse Zabıtları, C.I, (Birleşim: 37, Oturum:2, 18.07.1920) Ankara, 1981. s.94–95.

²²⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, C.IV, (Birleşim:61, Oturum: 2, 11.09.1920), Ankara, 1981, s.74.

²²⁶ TBMM Arşivi, Şevket Candaner Dosyası, I. Dönem, Sicil No:73, Tercüme-i Hâl.

3.2.3. Ali Ulvi [ERCİN]



227

MİLLETVEKİLİ
YAZAR
MUTASARRIF
İstanbul, 1866
Ankara, 16.10.1922

3.2.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri²²⁸

1865'te Mehmet Sait Bey ve Gülfem Hanım'ın oğlu olarak İstanbul'da doğmuştur. Tercüme-i hâlinin yazılı olduğu arşiv kayıtları 16.01.1952'de kızı Fatma Belkis Bengür tarafından doldurulmuştur. Bu bilgilere göre Mülkiye Mektebi'nden mezun olmuştur. Mezuniyet tarihi 1885 olmalıdır.²²⁹ Fahri Çoker'in eserinde tarih olarak 185 yazılı olmasına rağmen Ali Çankaya'nın yazdığı gibi bu tarihin 1885 olması kuvvetle muhtemeldir. Memuriyetleri ve emekliye ayrıldığı tarihi dikkate alırsak 1885 yılını kabul etmemiz daha uygun olacaktır.

Mülkiye Mektebi'nden mezun olduktan sonra 1886 yılında Ticaret ve Ziraat Nezareti Tercüme-i Fünûn Kalemi Kâtipliğine atanmıştır. 1888'de Rûsûmât Emaneti Mektûbî Kalemi Müsevvidliği, 1889'da Maliye Nezareti Kupon Kalemi Kâtipliği ve Muhasebât-ı Umûmiyye Müdürlüğü Merkez Hesapları Şubesi Kâtipliği görevlerinde

²²⁷ Fotoğrafı Fahri Çoker, **Türk Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve T.B.M.M I. Dönem 1919–1923**, C.III, Ankara, 1995, s. 213, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, No:6'dan alınmıştır.

²²⁸ TBMM Arşivi, Ali Ulvi Dosyası, I. Dönem, Sicil No: 67, Tercüme-i Hâl.

²²⁹ Fahri Çoker, **a.g.e.**, s. 213:Mücellidoğlu Ali Çankaya, **a.g.e.**, C.III., s.190.

bulunmuştur. Bu görevinden sonra idare işleri ile ilgilenen Ali Ulvi, 1891 Kasım'ında Bursa Maiyyet Memurluğu'na atanmıştır. Bu sırada kaymakamlık stajını da tamamlamıştır. 13 Aralık 1894'te Aziziye (Sivas) Kaymakamlığı'na, 17 Haziran 1895'te Sandıklı, 27 Aralık 1900'de Tavas, 25 Mart 1903'te Avlonya (Yanya), 24 Ağustos 1908'de Laros (Adalar) Kaymakamlığı görevlerinde bulunmuştur. Avlonya'da görevli olduğu dönemde meşrutiyet ilan edilmiştir.

Meşrutiyet'in ilanından sonra terfi ederek Bayazıt Mutasarrıflığı'na atanmıştır. Daha sonra Çankırı Mutasarrıflığı'na atanan Ali Ulvi, buradaki görevi sırasında emekliye ayrılmıştır. Ardından hükûmetin lüzum görmesi üzerine tekrar Kayseri Mutasarrıflığı'na atanmıştır. 11 Eylül 1919'da da Burdur Mutasarrıflığı'na tayin edilmiştir. Millî Mücadele'yi desteklediği için İstanbul Hükûmeti tarafından azledilmiştir.

Burdur'da mutasarrıflık görevinde iken Çiloğlu Fahrettin'in istifası üzerine 1 Haziran 1920'de Milletvekili seçilerek I. TBMM'nde Burdur'u temsil etmiştir. TBMM'de dilekçe ve PTT komisyonlarında görev almıştır. Mecliste bulunduğu sürece iki kez söz almıştır.

7 Mart 1922 tarihinde alınan bir kararla malûliyeti nedeniyle toplantılara katılması kendi isteğine bırakılmış ve 16 Ekim 1922 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir. Evli ve beş çocuk babası olan Ali Ulvi'nin yabancı dili Fransızcadır. MERNİS kayıtlarına göre ölümünden sonra oğullarından biri ve eşi ERÇİN, diğer oğlu ise TABAR soyadını almıştır.²³⁰

“TBMM Albümü” isimli eserde ismi Mehmet Ali (ERÇİN)²³¹, “Türk Parlamento Tarihi” isimli eserdeyse Mehmet Ali Ulvi Bey²³² olarak geçmektedir.

²³⁰ TBMM Albümü 1920–2010, C. I (1920–1950), s. 64.

²³¹ TBMM Albümü 1920–2010, C. I (1920–1950), s. 18.

3.2.3.2. Eserleri

1. Bu da Bulunsun (Toplama Yazılar), İstanbul, 1302.
2. Bulunsun (Kompozisyon Yazma Usûlü), İstanbul, 1302.
3. Büyük Çocuklar, İstanbul, 1304.
4. Gel Keyfim Gel (Çocuk Ahlâkı ile ilgili), İstanbul, 1303.²³³
5. Gelişigüzel (Şiir Antolojisi), İstanbul, 1304.
6. Tercümelerim, İstanbul, 1304.

²³² Fahri Çoker, **a.g.e.**, s. 213.

²³³ TBMM Arşivi, Ali Ulvi Dosyası, I. Dönem, Sicil No: 67, Tercüme-i Hâl.

3.2.4. İsmail Suphi SOYSALLIOĞLU



234

MİLLETVEKİLİ
GAZETECİ
HUKUKÇU
İstanbul, 1884
İstanbul, 25.11.1967

3.2.4.1. Hayatı ve Faaliyetleri

1884 yılında Gümrük Müdürleri'nden Mehmet Hilmi Bey ve Fâika Hanım'ın oğlu olarak İstanbul'da doğmuştur.²³⁵ İlköğrenimini İstanbul'da Sıbyan Mektebi'nde almış, ortaöğrenim için Edirne Askeri Rüşdiyesi'ne devam etmiştir. Rodos Süleymaniye Medresesi'nde başladığı lise eğitimi İstanbul'da Vefa İdadisi ile devam etmiştir. Hukuk Mektebi'ne devam ettiği dönemde memuriyete başlamıştır. İlk görevi Adliye Nezareti Ceza İşleri Kalemî'nde memuriyet olan İsmail Suphi, II. Meşrutîyet'in ilanından sonra buradaki işinden ayrılarak Servet-i Fünûn dergisinde yazar olarak çalışmaya başlamıştır. 1908–1912 yılları arasında Servet-i Fünûn gazetesi ve dergisinde yazı işleri müdürlüğü ve başyazarlık yapmıştır. Aynı dönemde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yayın organı olan Şûrâ-yı Ümmet gazetesinin de yazı işlerini üstlenmiştir.

²³⁴ Fotoğrafi Fahri Çoker, **a.g.e.**, s.206'dan alınmıştır.

²³⁵ **TBMM Albümü 1920–2010**, C. I (1920–1950), s.18.

Gazeteciliğinin yanı sıra Vefa ve Mercan İdadileri'nde öğretmenlik yapmıştır. 1 Ocak 1918'de Celal Nuri İleri ile Âti gazetesini çıkarmaya başlamıştır.²³⁶ Fahri Çoker'in "Türk Parlamento Tarihi" isimli eserinde birlikte Âti gazetesini çıkardığı kişinin Celal Nuri (Gelibolu) olarak ifade edildiği görülmesine rağmen bu kişinin Celal Nuri İleri olma ihtimali daha yüksektir. Celal Nuri İleri, Osmanlı Meb'ûsân Meclisi'ne Gelibolu Meb'ûsu olarak girmiştir. Bu bilgi ile birleşince yazım yanlışlığı olduğunu söyleyebiliriz.²³⁷ 1918'de Söz gazetesi imtiyaz sahibi olmuş mütarekeden sonra Ankara'ya geçmiştir. Ankara'da bulunduğu dönemde Hâkimiyet-i Milliye gazetesi başyazarlığını yapmıştır.

Milletvekili seçildiği hâlde istifa eden İsmail Hakkı (Küçük) Bey yerine Burdur'dan Milletvekili olarak 17 Mayıs 1920'de meclise katılmıştır.²³⁸ Meclis'te 5 Haziran 1920 tarihinde ilk kez söz almış ve aynı gün Mehmet Âkif ve Ali Ulvi Bey ile birlikte mazbatası meclis tarafından onaylanmıştır.²³⁹

Mecliste dışişleri, iktisat, bayındırlık ve irşad komisyonlarında görev almıştır. Dışişleri komisyonunda kâtip olarak görev yapmıştır. 11 Ekim 1920 tarihli kapalı oturumda Mustafa Kemal Paşa'nın önergesi ile araştırma yapmak için Moskova'ya gidecek olan ilmi heyete Besim (Atalay), Tevfik Rüştü (Menteşe), İzmit Milletvekili Fuat Bey ile birlikte önerilmiştir.²⁴⁰ Burada görevleri resmiyette ilmi araştırma ve tetkik olmakla birlikte gizli görevleri de olmuştur. Gizli görevleri, Rusya içinde bulunan Türk ve İslam toplulukları ile iletişim kurmak, Orta Asya'da Millî Mücadele'nin anlaşılmasını sağlamak, I. Dünya Savaşı sonunda Rusya içine dağılmış

²³⁶ Halime Der, **Celal Nuri'nin "İttihad-ı İslam" Adlı Eserinin Tahlil ve Değerlendirmesi**, Elazığ, 2008, s. 9, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

²³⁷ Fahri Çoker, **a.g.e.**, s. 207.

²³⁸ TBMM Arşivi, İsmail Suphi Soysallıoğlu Dosyası, I. Dönem, Sicil No:71, Seçim Mazbatası.

²³⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, C. II, (Birleşim: 24, Oturum: 1, 05.06.1920), Ankara, 1959, s. 84 ve 74.

²⁴⁰ TBMM Gizli Celse Zabıtları, C.V, (Birleşim: 81, Oturum: 3, 11.10.1920), Ankara, 1981, s. 153.

olan askerlerin yurda dönüşünü sağlamaktır. Ayrıca Buhara’da bulunduğu 1921 yılı Temmuz’unda “Millî Türkistan Birliği” fikrinin oluşumunda ve gelişiminde etkili olmuştur.²⁴¹ 24 Kasım 1921’de Tataristan Şûrâ Cumhuriyeti’ne yaptığı geziyi tamamlayarak yurda dönmüştür.²⁴²

Teşkilât-ı Esasiyye Kanunu hazırlanmasında raportör olarak çalışmış ve kanunun mecliste savunulmasında önemli rol oynamıştır.²⁴³ 18 Kasım 1920 tarihinde meclisin 99. birleşimi 1. oturumunda başlayan Teşkilât-ı Esasiyye Kanunu Layihası’nın görüşmeleri²⁴⁴ iki ay sürmüştür. Konuyla ilgili olarak Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Birinci maddesinde “*Hâkimiyet bilâ kaydü şart milletindir. İdare usulü, halkın mukadderâtını bizzat ve bi’l-fil idare etmesi esasına müsteniddir*” diye başlayan 85 sayılı Teşkilât-ı Esasiyye Kanunu, Meclis’in ancak 20 Ocak 1921 tarihli 135. toplantısının ikinci oturumunda kabul edilecektir. Böylece 23 madde ile bir geçici maddeden oluşan bu 85 sayılı anayasa, Meclis’ten tam iki ayda çıkabilmiştir. Bu iki aya ait Tutanak Dergileri’nin 4, 5, 6 ve 7. ciltlerinde yalnız anayasanın görüşülmesine ilişkin sayfaların toplamı 242’dir. Ayrıca gizli oturumlarda da çok uzun görüşmeler yapılmıştır demiştir.²⁴⁵

Mecliste bulunduğu sürece 18’i gizli oturumda olmak üzere 122 kez söz almıştır. I. dönemde 14 önergesi, II. dönemde ise bir önergesi ve bir teklifi bulunmaktadır. Tekliflerinden biri 16 Nisan 1923 yılında 337 sayılı kanun olarak

²⁴¹ Juliboy Eltarazadov, “*Millî Mücadele Döneminde Türkiye- Türkistan İlişkileri*”, <http://www.juliboyeltazarov.com/Millî-mucadele-doneminde-turkiye-turkistan-iliskileri/>, Erişim tarihi: 31.03.2014, st: 01:30.

²⁴² BCA, 24/11/1921, D. 2382, F: 30..10.0.0, Y: 200.362..2.

²⁴³ Fahri Çoker, **a.g.e.**, s. 207.

²⁴⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, C.V, (Birleşim: 99, Oturum: 1, 18.11.1920), Ankara, 1959, s. 407.

²⁴⁵ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, **İlk Meclis**, İstanbul, 1999, s. 73, Cumhuriyet Gazetesi adına Yenigün Haber Ajansı.

kabul edilmiştir. Bu kanunda İstanbul ve düşmandan kurtarılan bölgelerde rehine olarak verilen malların satılmasının bir yıl daha ertelenmesi teklif edilmiştir.²⁴⁶

TBMM Arşivi İsmail Suphi Soysallıoğlu dosyasında bulunan Tercüme-i hâl kâğıdında olan bilgiler sadece I. Dönem, Sicil No: 71'dir.²⁴⁷ İsmail Suphi Soysallıoğlu I. dönem TBMM'nde soyadını ilk kez kullanan milletvekilleri arasındadır.²⁴⁸ II. Dönem seçimlerine katılmamış olan İsmail Suphi bundan sonraki hayatında tarım ve şahsi işleri ile meşgul olmuştur. Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Anonim Ortaklığı Sosyeta'si'nin 1941 yılı raporunda İsmail Suphi Bey'in aza olduğu görülmüştür.²⁴⁹ Bir süre sonra tekrar gazeteciliğe dönerek 1946'dan itibaren Tasvir-i Efkâr gazetesinde yazmaya başlamıştır. 1947–1949 yılları arasında Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi'nde yönetim kurulu üyeliği 1951–1963 yılları arasında da Millî Reasürans Ticaret Anonim Şirketi'nde genel kurul denetçiliği yapmıştır.

Evli ve iki çocuk babası olan İsmail Suphi 25 Kasım 1967'de İstanbul'da vefat etmiştir. Vefat ilanı 26 Kasım 1967 tarihli Cumhuriyet Gazetesi 2. sayfasından verilmiştir.²⁵⁰ Kızlarından Gönül Soysallıoğlu'na ölümünden sonra TBMM tarafından yetim maaşı bağlanmıştır ve Darü's-Şafaka Lisesi'nde İngilizce öğretmenliği yapmıştır.

²⁴⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, C.29, (Birleşim: 26, Oturum: 1, 16.04.1923), Ankara, 1961, s. 211–219, TBMM Matbaası.

²⁴⁷ TBMM Arşivi, İsmail Suphi Soysallıoğlu Dosyası, I. Dönem, Sicil No: 70, Tercüme-i Hâl.

²⁴⁸ Metin Özata, **a.g.e.**, s. 150.

²⁴⁹ **Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Sosyeta'si 6. İş Senesi İdare Meclisi Raporu**, İstanbul, 1942, s. 4.

²⁵⁰ <http://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1967/11/26/2.xhtml>, Erişim tarihi: 18.05.2014, st: 20:15.

3.2.5. Veliyüddin SALTİKGİL



MİLLETVEKİLİ

HUKUKÇU

Buldan, 1880

Ankara, 20.03.1935

251

3.2.5.1. Hayatı ve Faaliyetleri

1880’de Denizli Buldan’da doğmuştur. Hacı Veli Ağazâde Süleyman Bey ve Fatma Hanım’ın oğludur. İlk ve ortaöğrenimini Aydın Rüşdiyesi ve İdadisi’nde tamamlayarak İstanbul’da Mülkiye Mektebi’ne devam etmiştir. 1905 yılında buradan mezun olunca, 28 Ekim 1905’te Maarif Nezareti Yabancı Okullar Müfettişliği Kalemi’nde memuriyete başlamıştır. 1906 yılında işten ayrıldıktan sonra Dârü’l-Fünûn’da Hukuk eğitimine başlamıştır. Maarif Nezareti’nin açtığı sınavı kazanarak Paris Hukuk Fakültesi’nde eğitim hakkı kazanmıştır. Yurda dönüşünü müteakip 21 Mart 1914’te yapılan seçimlerde Meb’ûsân Meclisi’ne Aydın Meb’ûsu olarak girmiştir. Meb’ûsân Meclisi’nde 21 kez söz almıştır.²⁵² Meb’ûsluk görevi 1918

²⁵¹ Fotoğrafı **TBMM Albümü 1920–2010**, C. I (1920–1950), s. 18’den alınmıştır.

²⁵² Meclis-i Meb’ûsân Zabıt Ceridesi, 3. Devre, C.I-II-III, Ankara, 1991, İndeks, TBMM Basımevi

Aralık ayından meclisin feshine kadar sürmüştür.²⁵³ Meclisteki aydın tutumu ve adaleti savunan görüşleri ile dikkati çeken Veli Bey, İttihat ve Terakki üyelerinin ülke dışına çıkmasından sonra yaptığı konuşmalarla, I. Dünya Savaşı döneminde sadece cemiyet üyelerinin değil, aynı zamanda meclisin de sorumlu olduğunu söylemiştir.²⁵⁴

Meb'ûsluğun yanı sıra İstanbul Hukuk Mektebi'nde Hukuk Tarihi ve Anayasa Hukuku derslerini vermiştir. Meclisin feshinden sonra da bu görevine devam etmiştir. 11 Nisan 1917'de başladığı hocalığında 5 Nisan 1919'da profesörlüğe getirilmiştir.

Millî Mücadele'nin başlaması üzerine Mustafa Kemal'in davetine icabet ederek "Millî Kâbe" dediği Ankara'ya gitmiştir. 3 Nisan 1920 seçimlerinde Burdur Milletvekili olarak seçilmiş olmasına rağmen İngilizler tarafından izlendiği için İstanbul'dan ayrılamamıştır. TBMM'ye seçildiği hâlde gelmediği için istifa etmiş sayılmasına rağmen mazereti geçerli kabul edilerek meclise 10 Şubat 1921 tarihinde katılabilmektedir. TBMM arşivinde bulunan tercüme-i hâl²⁵⁵ kâğıdında ismi Veli olarak geçmesine rağmen mazbatasında Veliyü'd-Din ismi geçmektedir.²⁵⁶ Zabıt Cerideleri'nde ise Veli ismi kullanılmıştır. Ali Çankaya'nın Mülkiyeliler ile ilgili kitabında ise Veli Saltıkçı ismi kullanılmıştır.²⁵⁷

I. Mecliste yedi kez söz almıştır. Bunlardan ilki 7 Mart 1921 tarihinde mecliste alınan kararlarda milletvekili sayılarının nasıl olması gerektiği ile ilgilidir.²⁵⁸ İkinci konuşması 21 Mart 1921 tarihinde sekiz milyon liralık avans

²⁵³ Mücellidoğlu Ali Çankaya, **a.g.e.**, C.III., s.1062.

²⁵⁴ Fahri Çoker, **a.g.e.**, s.218.

²⁵⁵ TBMM Arşivi, Veli Saltıkgil Dosyası, I. Dönem, Sicil No:74, Tercüme-i Hâl.

²⁵⁶ TBMM Arşivi, Veli Saltıkgil Dosyası, Seçim Mazbatası.

²⁵⁷ Mücellidoğlu Ali Çankaya, **a.g.e.**, C.III., s.1062.

²⁵⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, C.IX, (Birleşim:4, Oturum: 1, 07.03.1921), Ankara, 1954, s.40.

kanunu ile ilgilidir.²⁵⁹ Mecliste üçüncü kez 16 Mayıs 1921 tarihinde söz almıştır. Meclisin bu celsedeki konusu Muavezene-i Maliye Encümeni azalarının istifasıyla ilgilidir. 21 Temmuz 1921’de mecliste tarihimize Moskova Antlaşması diye geçen 16 Mart 1921 tarihli antlaşmanın tartışıldığı görülmüştür. Veli Bey bu oturumda söz alarak antlaşma metninde geçen kelimelerin ve tercümenin önemine dikkat çekmiştir.²⁶⁰

Bu tarihten sonra 13 Ekim 1921’de imzalanan Kars Antlaşması Konferansı’nda üye olarak görev yapmıştır. Samsun İstiklal Mahkemesi’nde üye olarak görevlendirilmiştir.²⁶¹

4 Nisan 1922 tarihine kadar TBMM Zabıt Ceridelerinde başka bir faaliyetine rastlayamadığımız Veli Bey, bu tarihte Hariciye Encümeni Mazbata Muharriri olarak İngiltere ve İtalya’nın mütareke tekliflerine karşı hazırlanan cevabi notanın tartışılması sırasında söz almıştır. Aynı konuyla ilgili olarak 22 Nisan 1922 tarihinde yeniden söz alarak yapılan değişiklikleri anlatmış ve hazırlanan notayı savunmuştur.²⁶² Meclisteki son konuşması 27 Eylül 1922 tarihinde İstiklal Mahkemeleri ile ilgilidir.²⁶³ Bu tarihten sonra Lozan Konferansı’na danışman olarak katılmıştır.

Meclisteki I. dönem milletvekilliğinden sonra tekrar aday olmayarak İstanbul Hukuk Fakültesi’ndeki Profesörlük görevine geri dönmüştür. 1926 Nisan’ında Hariciye Vekâleti Hukuk Müşavirliği görevine atanmış ve buradaki görevin yanı sıra Ankara Hukuk Fakültesi’nde Anayasa Hukuku Profesörlüğü görevlerinde

²⁵⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, C.IX, (Birleşim:10, Oturum: 1, 21.03.1921), Ankara, 1954, s.181.

²⁶⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, C. X, (Birleşim:34, Oturum:2, 16.05.1921), Ankara, 1958, s.303-304 ve C. XI, (Birleşim:53, Oturum:1, 21.07.1921), Ankara, 1958, s.327.

²⁶¹ Mücellidoğlu Ali Çankaya, **a.g.e.**, C.III., s.1063.

²⁶² TBMM Zabıt Ceridesi, C. XVIII, (Birleşim:20, Oturum:4, 04.04.1922), Ankara, 1959, s.519 ve C.XIX,(Birleşim:32, Oturum:4, 22.04.1922), Ankara, 1959, s.351-353.

²⁶³ TBMM Zabıt Ceridesi, C. XIX, (Birleşim:109, Oturum:3, 27.09.1922), Ankara, 1960,s.210-211.

bulunmuştur. 20 Mart 1935'te geçirdiği bir kalp krizi sonucu vefat etmiştir. Cenazesi 22 Mart 1935'te Cebeci Asri Mezarlığına defnedilmiştir. Evli ve iki çocuk babası olan Veli Bey yabancı dil olarak Fransızca ve Arapça bilmektedir. TBMM arşivinde bulunan tercüme-i hâl kâğıdına ve TBMM Albümü'ne göre çocuk sayısı bir oğul şeklinde olmasına rağmen diğer iki kaynaktan iki çocuğu olduğu yazılmıştır.²⁶⁴

3.2.5.2. Eserleri

1. “*Hukuk-ı İslam*”, İslam Mecmuası, S. 9, 22 Mayıs 1330/ 1914, s. 258–260.
2. “*Mekteb-i Tarihi ve Osmanlı Hukukunun Menba'ları I*”, Dâr'ul- Fünûn Hukuk Fakültesi Mecmuası, S. 8, Mayıs 1333/1917, ss. 628–633.
3. Hukuk-ı Esasiye (Anayasa Hukuku), İstanbul, 1919, Mülkiye Matbaası, 156 s.
4. Hukuk- ı Esasiye (2. Kısım), İstanbul, 1920, Nefaset Matbaası, 168 s.
5. Hülasalar: Kanunu Medeni Hükümleri Hakkında, Şahıslar, İstanbul, 1933, Ankara Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti Neşriyatı No: 1, 80 s. Hâkimiyeti Milliye Matbaası.
6. Borçlar, Ankara, 1934, 128 s., Köyhocas Basımevi.
7. Hülasalar: Kanunu Medeni Hükümleri Hakkında, Borçlar, Ankara, 1934, Ankara Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti Neşriyatı No: 4, 136 s., Köyhocas Matbaası.

²⁶⁴ Fahri Çoker, **a.g.e.**, s.218: Mücellidoğlu Ali Çankaya, **a.g.e.**, C.III., s.1063.

3.2.6. Hüseyin Baki ÇELİKBAŞ



265

MİLLETVEKİLİ

Burdur, 1881

Burdur, 21 Eylül 1949

3.2.6.1. Hayatı ve Faaliyetleri

1881 yılında Abdalbaki Efendi ve Hayati Hanım'ın oğlu olarak doğmuştur. İlköğrenimini Burdur'da Rüşdiye Mektebinde ve Medrese'de almıştır. Hocası Hatibzâde Mehmet Refet Efendi'dir. Medrese eğitiminde sarf usulü, hadis, fıkıh ve şerhi akit dersleri almıştır. İstanbul'da Hukuk Mektebi'ne başlamışsa da mezun olamamıştır. Ailesinin yanında dönmek zorunda kalmış diploma alamamıştır.

Burdur'da Maarif Komisyonu'nda Meclis-i İdare üyesi olarak çalışmıştır. 1919'da Burdur Meb'ûsu olarak 4. dönem Meclis-i Meb'ûsân'a katılmıştır. Meclis-i Meb'ûsân'da Burdur ve çevresindeki depremde zarar görenlerin mirî orman arazisinden kereste kesmelerine izin verilmemesi ile ilgili bir sorusu bulunmaktadır.²⁶⁶

²⁶⁵ Fotoğrafı **TBMM Albümü 1920–2010**, C. I (1920–1950), s.87'den alınmıştır.

²⁶⁶ **Meclis-i Meb'ûsân Zabıt Ceridesi**, C. 1, (Birleşim:19, Oturum: 1, 06.03.1920), Ankara, 1992, s. 386, TBMM Basımevi.

İstanbul'dan önce Ankara'daki Heyeti Temsiliye'ye gelmiş, Mustafa Kemal'in isteği ile İstanbul'daki Son Osmanlı Meb'ûsân Meclisi'ne katılmıştır. Ankara'da Ziraat Mektebi'nde yapılan Heyet-i Temsiliyye toplantılarına katılmıştır. İstanbul'un işgalinden sonra Ankara'ya ulaşmıştır. TBMM açıldıktan 23 gün sonra Ankara'ya geldiğinde Meclis Bayram tatilinde olduğundan izin isteyerek Burdur'a ailesinin yanına gitmişse de izin talebi kabul edilmeyip geç geldiği için TBMM 1. döneminde milletvekili olamamıştır. 2. dönem yeniden milletvekili olarak TBMM'ye katılmıştır.²⁶⁷

TBMM'ye 11 Ağustos 1923 tarihinde katılmıştır. Mecliste bulunduğu sürece 15 kez söz almıştır. Söz aldığı konulardan 3'ü soru, 7'si önerge, 2'si teklif 3'ü de söz alma şeklindedir.

Meclisteki teklifleri daha çok mübadele, imar ve iskân konularındadır. Uluslararası antlaşmalarda diğer Burdur Milletvekilleri gibi kabul oyu kullanmış, muhalif tavır takınmamıştır.²⁶⁸

²⁶⁷ TBMM Arşivi, Hüseyin Baki Bey Dosyası, 2. Dönem, Sicil No: 468, Tercüme-i Hâl.

²⁶⁸ Ahmet Durmaz, **Atatürk Dönemi Burdur Milletvekilleri ve Faaliyetleri**, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, 2011, s.20, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

3.2.7. Mustafa Şeref ÖZKAN



269

MİLLETVEKİLİ

Burdur, 1885

Ankara, 10 Eylül 1938

3.2.7.1. Hayatı ve Faaliyetleri

1884 Haziran'ında Kaymakam Ahmet Hamdi Bey ve Fatma Hanım'ın oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. İlköğrenimini Burdur'da yapmış 1898'de İzmir İdadi'sine yatılı olarak girmiştir. İdadi'den 1903 Temmuz'unda mezun olarak, İstanbul Hukuk Mektebi'ne gitmiştir. Hukuk Mektebi'nden 1908'de başarılı olarak mezun olmuştur. 1909'da açılan bir sınavı kazanarak devlet eliyle Paris'e eğitime gönderilmiştir. 1912'de Paris Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur.

1913'de İstanbul Hukuk Mektebi'nde yardımcı öğretmen olarak hukuku esasiye ve idare hukuku derslerine girmiştir. Asistanı olduğu Profesör İsmail Hakkı Görekli'nin 1913 yaz döneminde rahatsızlanmasından dolayı Vilayetlerin İdare Hukuku dersini veren ilk hoca olmuştur. 1913 Eylül'ünde Konya Hukuk Mektebi müdürlüğüne atanmış burada dört ay görev yapmıştır. 1914 yılında hem Konya'dan

²⁶⁹ Fotoğrafı **TBMM Albümü 1920–2010**, C. I (1920–1950), s. 18'den alınmıştır.

hem de Burdur'dan meb'ûs seçilmiştir. Burdur Meb'ûsluğu'ndan istifa ederek Meclis-i Meb'ûsân'a Konya Meb'ûsu olarak katılmıştır. Aynı zamanda İstanbul Hukuk Mektebi'nde Amme ve İdare Hukuku dersleri vermiştir.

1915 Kasım'ında Ticaret ve Ziraat Nezareti müsteşarlığına atanmıştır. 1916'da İtibar-ı Millî Bankası idare meclisi üyeliği yapmaya başlayan Mustafa Şeref Kayseri Meb'ûsu seçilmiştir. 1917'de kurulan Talat Paşa kabinesinde Kayseri Meb'ûsu olarak Ticaret ve Ziraat Nâzırı olmuştur. I. Dünya Savaşı sonunda Talat Paşa kabinesinden 1918'de istifa ederek ayrılmıştır.

Ticaret ve Ziraat Nazırı olduğu dönemde çekirge mücadelesi vermiştir. Çekirge afetine karşı Almanya'dan Dr. Buhri'yle 12 Alman elemanı getirtip, 150 ziraatçıyla birlikte çekirge afetine tedbir almaya çalışmıştır. Çekirgeye karşı Almanya'dan getirtilen 26 km uzunluğunda çinkolu bir cephe oluşturulmuştur. Diğer yandan Rusya'da çekirge ile mücadele konusunda uzman Dr. Fisher ve çekirgeye karşı uyguladığı Oranya zehirinden 200 vagon getirtilmiştir. Çekirge afetine karşı yapılan topyekûn mücadele ile arazideki çekirge ölümleri toplatılmış, yumurtalarının ölmesi için de arazilerin sürülmesi sağlanmıştır.²⁷⁰

Çekirge afetinin yanı sıra I. Dünya Savaşı öncesi 66 milyon ton olan buğday üretimi de 35 milyon tona düşmüştür. Meclisten Mustafa Şeref'in teklifi ile yıllık 300 dönüm ekip biçenin askerliğinin bir yıl tecili, 600 dönüm ekenin ise muafiyeti kararı çıkarılmıştır. Bu tedbir ile 35 milyon tona gerileyen buğday üretimi 47 bin tona çıkmıştır.

Sağlık sorunları nedeniyle 1919'da Rodos'a oradan da Berlin'e gitmiştir. Berlin'de olduğu sırada Sevr Antlaşması imzalanmış O da “Le Traité de Sérvés et le

²⁷⁰ Münib Hayri Ürgüplü, **Mustafa Şeref Özkan ve Eserleri**, Ankara, 1939, s. 25, Cumhuriyet Matbaası (İstanbul).

Droit” adında bir broşür yazarak antlaşmayı tenkit etmiştir. Yazdığı broşürünü Cemiyet-i Akvâm üyesi devletlerin sorumlu bakanlarına göndermiştir.

I. İnönü Savaşı sonrasında 1921'de Ankara'ya gelerek Millî Hükûmet'in kendine vereceği göreve hazır olduğunu bildirmiştir. Kendisine Sivas Temyiz Mahkemesi üyeliği görevi verilmiştir. Ancak rahatsızlandığı için göreve başlayamamış altı ay sonrasında ise istifa etmek durumunda kalmıştır.

1922'de Suriye ile imzalanan Gümrük Antlaşması komisyonunda görev alarak Suriye'ye gitmiştir. Lozan Barış Antlaşması'na gönderilen heyette bulunmuştur. 1922 Kasım'ından 1923 Ağustos'una kadar Lozan'da görevlendirilmiştir.²⁷¹

1923'te yapılan seçimde Burdur Milletvekili olarak TBMM'nin 2. dönem milletvekili olmuştur. 1926'da Ankara Hukuk Mektebi Amme ve İdare Hukuku profesörlüğüne tayin olmuştur.

TBMM'ye 2.,3.,4. ve 5. dönem Burdur Milletvekili olarak katılmıştır. Mecliste bulunduğu 2. dönemde 2 kez söz almıştır. 3. dönemde 17 kez söz almış, 4. dönemde 58 kez söz almış ve 5. dönemde 43 kez söz almıştır. Toplamda 120 kez söz almıştır.

3. dönem milletvekilliği sırasında Harf Encümenliği üyeliği, İktisat Encümenliği, Ticaret Encümenliği, Maliye Encümenliği ve Bütçe Encümenliği yapmıştır. 3. dönemde Türkiye ile İran, Afganistan, Avrupa ülkeleri ile ticaret ve serbest seyahat konularındaki antlaşmaların hazırlanmasında görev almıştır. İzmir ile ilgili demiryolu ulaşımı kanununun hazırlanmasında çalışmıştır. Gümrük kanunlarına, yıllık bütçeler için, kibrit ve çakmak işletmesi adında devlete ait olan kurumun devri için, savaştan zarar görenlere yardım edilmesi ve ziraatla ilgili

²⁷¹ TBMM Arşivi, Mustafa Şeref Özkan Dosyası, 5. Dönem, Sicil No: 469-64, Tercüme-i Hâl.

kanunlar gibi önemli kanunların hazırlanması aşamalarına katılmıştır.²⁷²

4. dönem meclis çalışmalarında Bütçe Encümenliği yapmıştır. Mecliste uzun konuşmaları olan vekillerden biridir. Bu dönemde 1930'dan 1932 Eylül'üne kadar İktisat Vekilliği yapmıştır.²⁷³

3.2.7.2. Eserleri

1. Vilayetlerin İdare Hukuku, İstanbul, 1913.
2. Le Traité de Séries et le Droit, Berlin, 1920.

3.2.7.3. Hakkında Yazılanlar

1. Ürgüplü, Münip Hayri, Mustafa Şeref Özkan Hayatı ve Eserleri, Ankara, 1939, 31 s., Cumhuriyet Matbaası (İstanbul).
2. Şabudak, Özcan, Unutulmuş Bir Devletçi İktisat Vekili: Mustafa Şeref Özkan, İstanbul, 2009, 188 s., Libra Yayınevi.
3. Öcal, İbrahim Zeki, “*Mustafa Şeref Özkan Hakkında Yazılanlar*”, Burdur Halkevi Dergisi, C.1. S.12, Burdur, 1940, s. 2–3.

²⁷² Ahmet Durmaz, **a.g.t.**, s. 51.

²⁷³ **TBMM Albümü 1920–2010**, C. I (1920–1950), s. 247.

3.2.8. Mithat Şükrü BLEDA



274

MİLLETVEKİLİ

Selanik, 1874

İstanbul, 19.02.1956

3.2.8.1. Hayatı ve Faaliyetleri

Mithat Şükrü Bleda Meydan Larousse Ansiklopedisi'ndeki²⁷⁵ bilgilere göre 1872'de TBMM Albümü verilerine göre ise 1874 yılında Selanik'te doğmuştur.²⁷⁶ Babası Selanik eşrâfından Şükrü Bey annesi Emine Hanım'dır.²⁷⁷ İlköğrenimini Selanik'te tamamlayıp daha sonra İstanbul'da Mülkiye İdadisi'nde eğitim görmüştür. İstanbul'daki eğitiminden sonra Avrupa'ya giderek, iki yıl Cenevre Üniversitesi Fen Fakültesi'ne devam etmiştir. Tercüme-i hâl kâğıdına göre yabancı dili Fransızca ve biraz İtalyancadır. Bulgaristan Vidin Türk Toplumu davetlisi olarak Vidin'e gitmiştir. Mekâtib-i İslamiyye Müdürlüğü göreviyle Vidin'de bulunan dört rüşdiye ve bir idadinin programlarını düzenleyerek, eğitimin devamlılığını sağlamıştır.

Babasının hastalığı üzerine Selanik'e gitmiş, burada dört buçuk yıl Vilayet Maarif Muhasebecisi olarak görev yapmıştır. Aynı zamanda Selanik İdadisi'nde

²⁷⁴ Fotoğrafi **TBMM Albümü 1920–2010**, C. I (1920–1950), s. 287'den alınmıştır.

²⁷⁵ “*Mithat Şükrü Bleda*”, **Meydan Larousse**, C.II, İstanbul, 1980, s.439.

²⁷⁶ TBMM Arşivi, Mithat Şükrü Bleda Dosyası, V. Dönem, Sicil No: 347 Tercüme-i Hâl.

²⁷⁷ Mithat Şükrü Bleda, **İmparatorluğun Çöküşü**, İstanbul, 2010, Destek Yayınları.

Hendese, Kozmografya ve Müsellesât derslerine de gitmiştir. Muhasebecilik görevinin ardından Selanik Belediye Hastanesi Müdürlüğü ile Leylî ve Nehârî Ticaret Mektebi Müdürlüğü yanı sıra öğretmenliğe de devam etmiştir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucularından olan Mithat Şükrü cemiyetin genel sekreterliği görevini yapmıştır. II. Meşrutiyet döneminin önemli siyasetçileri arasındadır. 1908'de İttihat ve Terakki'nin iktidara gelmesiyle meclise girmiştir. Osmanlı Meclis-i Meb'ûsânı I. döneminde Serez (Selanik), II. döneminde Drama (Selanik) ve III. döneminde Burdur (Konya) Meb'ûsluğu yapmıştır.²⁷⁸ I. Dünya Savaşı sonuna kadar İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde görevde kalmıştır. Savaş sonunda İngilizler tarafından Malta'ya sürülmüş ve bu esareti iki buçuk sene sürmüştür.²⁷⁹

Sürgün dönüşünde İzmir'de komisyonculuk, vapur işletmeciliği ve sigortacılık gibi işlerde çalışmıştır. 1930'da İstanbul'a yerleşmiş ve burada bulunduğu sürede mübadele komisyonu tarafından ailesine verilmiş olan İzmir, Çanakkale, Kocaeli ve Kırklareli'nde bulunan emlak ve arazilerin işleri ile ilgilenmiştir. 1935–1950 yılları arasında Sivas Milletvekilliği yapmıştır.

19 Şubat 1956'da 82 yaşındayken İstanbul'da vefat etmiştir. Mezarı Hürriyet-i Ebediyye şehitliğindedir. Meclisteki dosyasında evli ve Turgut adında bir oğlu olduğu bilgileri mevcuttur.

3.2.8.2. Eserleri

- 1- İmparatorluğun Çöküşü, İstanbul, 1979, 1. Basılışı, Remzi Kitabevi (Yayına hazırlayan oğlu Turgut Bleda), İstanbul, 2010, Destek Yayınları, 274 s.

²⁷⁸ TBMM Arşivi, Mithat Şükrü Bleda Dosyası, V. Dönem, Sicil No: 347 Tercüme-i hâl.

²⁷⁹ Bilal N. Şimşir, **Malta Sürgünleri**, 6. Baskı, Ankara, 2012, s.504, Bilgi Yayınevi. Mehmet Âkif Bal, **Sürgün Türkler Millî Mücadele'de Malta Sürgünleri**, İstanbul, 2007, s. Gahura Kitabevi.

3.2.9. Atıf BAYINDIR



280

MİLLETVEKİLİ

Rodos, 1883

İstanbul, 13.11.1977

3.2.9.1. Hayatı ve Faaliyetleri

1883 yılında Mehmet Rasih Efendi ve Emine Hanım'ın oğlu olarak Rodos'ta doğmuştur.²⁸¹ İlköğrenimini Rodos'ta yapmıştır. Rodos Süleymaniye Medresesi orta bölümünde ardından Beyrut İdadisi'nde lise öğrenimini tamamlamıştır. 8 Temmuz 1906'da Mekteb-i Mülkiye'den mezun olmuştur.²⁸²

Cezâir-i Bahr-i Sefîd (Rodos) Vilayeti Maiyyet Memuru olarak göreve başlayıp, 1909'da Basra, 1910'da Cuma-ı bâlâ ve 1911'de Gebze'de Kaymakamlık yapmıştır. Gebze Kaymakamlığı sırasında 1913'te Burdur Meb'ûsu olarak Osmanlı Meclis-i Meb'ûsân'ına girmiştir. I. Dünya Savaşı nedeniyle meclis kapatılınca 1915 Ekim'inde Dâhiliye Nezareti Mahalli İşler Umum Müdürlüğü 'ne getirilmiştir. Daha sonra sırasıyla 1916 Ocak'ında Ankara, 1917 Nisan'ında Kastamonu ve 1918 Temmuz'unda Halep, 1918 Eylül'ünde tekrar Kastamonu'da Valilik görevlerinde

²⁸⁰ Fotoğrafı **TBMM Albümü 1920–2010**, C. I (1920–1950), s. 330'dan alınmıştır.

²⁸¹ TBMM Arşivi, Atıf Bayındır Dosyası, V. Dönem, Sicil No: 457, Tercüme-i Hâl.

²⁸² Mücellidoğlu Ali Çankaya, **a.g.e.**, C.III. s. 1091.

bulunmuştur. 1918 Aralık'ında Ziya Paşa Hükûmeti tarafından görevinden azledildikten sonra dokuz yıl serbest çalışmıştır.

1927 Nisan'ında Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü, 1931 Ekim'inde Ziraat Vekâleti Müsteşarlığı görevlerinde bulunmuştur. TBMM V., VI. ve VII. Dönem İstanbul Milletvekilliği ile VI. ve VII. Dönem Maliye Encümeni Reisliği yapmıştır.²⁸³ TBMM'deki kaydında sicil numarası 417'dir. Tercüme-i Hâl kâğıdını kendi el yazısıyla doldurmuştur. 1950 seçimlerinde tekrar aday olmasına rağmen seçilememiştir. Fransızca, İngilizce, Almanca bilen Atıf Bey evli ve üç çocuk babasıdır.²⁸⁴

3.2.9.2. Eserleri

1. İktisat İlmi, C. I, İstanbul, 1940, Çeltut Kol. Şti. Matbaası, ss.421, Henri Truchy'nin "Cours d'Économie politique" adlı eseri.²⁸⁵
2. Büyük Hukuku İdare, Bortelmi'den

²⁸³ TBMM Arşivi, Atıf Bayındır Dosyası, V. Dönem, Sicil No: 457, Tercüme-i Hâl.

²⁸⁴ TBMM Arşivi, Atıf Bayındır Dosyası, V. Dönem, Sicil No: 457, Tercüme-i Hâl.

²⁸⁵ Refii-Şükrü SUVLA, "*Prof. Henri Truchy'nin Eserlerinin Türkçeye Nakilleri Münasebetiyle*", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C.II, İstanbul, 1940–1941, ss. 491–500 ve Fethi Çelikbaş, "*Bir İktisat Ders Kitabının Tercümesi Münasebetiyle*", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.I, S. I, Ankara, 1943, ss. 163–180. Her iki makalede çevrilen kitabın aynı cildinin iki farklı mütercim tarafından Türkçe'ye çevrildiği ve Atıf Bayındır'ın çevirisinde çok fazla hata olduğu yönünde hemfikirdirler.

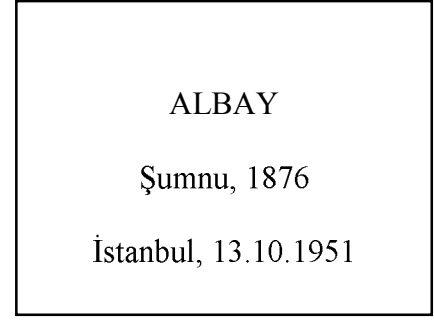
3.3. ASKERLER

Çalışma alanımızda iki büyük savaş vardır: I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele. Dolayısıyla bu dönemde bölgedeki askerler oldukça önem arz etmektedir. Bu bölümde Burdurlu ya da Burdur'da görev yapmış askerlerin biyografilerine yer verilmiştir.

Bölümün hazırlanmasında Millî Savunma Bakanlığı Arşivi kayıtları esas alınmıştır. Ayrıca Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı personellerinden oluşan bir komisyon tarafından hazırlanan “Türk İstiklal Harbine Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri” isimli çalışma bu bölümün hazırlanmasında ana kaynak olarak kullanılmıştır.

Biyografilerin sıralanmasında öncelikle rütbe sıralaması yapıp üst rütbeden ast rütbeye doğru bir sıralama yapılmıştır. Her rütbe kendi içinde alfabetik olarak sıralanmıştır. Biyografiler dört bölüm olarak hazırlanmıştır. Birinci bölümde kişilerin hayatı ve faaliyetleri anlatılmış, ikinci bölümde varsa aldığı ödüller yazılmış, üçüncü bölümde varsa eserlerine yer verilmiş, son olarak da varsa hakkında yazılanlar bölümü yer almıştır.

3.3.1. Hafız Cevdet BİLGE



3.3.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri²⁸⁶

Mehmet Esat Bey'in oğlu olarak 1876'da Şumnu (Bulgaristan)'da doğmuştur. 1894 Nisan'ında girdiği Harp Okulu'ndan 17 Ağustos 1896'da Teğmen rütbesi ile mezun olmuştur. 1897'de Osmanlı-Yunan Savaşı, 1911-1912'de Trablusgarp Savaşı, 1912-1913'te Balkan Savaşları, 1914- 1918'de I. Dünya Savaşı ve 1919–1922 yılları arasında da Millî Mücadele'ye katılmıştır. 14 Temmuz 1934 tarihinde emekli olana kadar ordunun çeşitli birimlerinde görev almıştır.

Harp Okulu'ndan mezun olduktan sonra 4. Ordu emrine oradan da Padişah Yaverliği'ne atanmıştır. 16 Ağustos 1908'de açığa alınmıştır. 9 Şubat 1909'da 1. Ordu 3. Redif Alayı 3. Taburu'na, 1 Şubat 1911'de 2. Kolordu 10. Alay 3. Taburu'na atanmıştır. Buradaki görevi sırasında Lüleburgaz muharebelerine katılmış ve 29 Ekim 1913'te yaralanmıştır. 2 Mart 1915'te İstanbul'da Bahriye Muvazzaf Subay Talimgâh Müdürlüğü görevine atanmıştır. Aynı yılın Haziran'ında tekrar 2. Kolordu 10. Alay 3. Tabur'unda görevlendirilmiştir. Buradaki görevi sırasında 3 Temmuz 1915'te Çanakkale cephesinde Kereviz Dere muharebelerine katılmış 12 Temmuz 1915'te yaralanmıştır.

²⁸⁶ MSB Arşivi, Albay Bölümü, K1. 18, D. 548: KKK'lıgı Emeklilik Şubesi Arşivi Hafız Cevdet Bilge Şahsi Dosyası, Sicil No: 1312–P.37: Abdullah Atay (Yay. Kur. Bşk), **Türk İstiklal Harbine Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri**, C. I, Ankara, 2010, s. 251.

3 Şubat 1916'da 4. Ordu Baalbek Talimgâhı Komutanı olan Hafız Cevdet 27 Eylül 1916'da 12. Kolordu 23. Tümen 68. Alay Komutan Vekilliği'ne atanmıştır. 12 Ağustos 1917'de bu alayın Komutanlığı'na atanmıştır. 11 Eylül 1917'de 23. Tümen Divanıharp daimi başkanı olarak atanmıştır. 18 Mayıs 1918'de Birinci Üstsubay ve Kurmay kursuna katılmıştır. Daha sonra ise Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katılmıştır.

Yunanlıların İzmir'i işgalinden sonra Burdur ve Isparta havalisinde Kuvâ-ı Milliye teşkilinde çalışmıştır. 1920 Nisan'ında 68. Alay Komutanlığı uhdesinde kalmak üzere Salihli Cephe Komutanı, daha sonra 23. Tümen Komutan Vekilliği'ne atanmıştır. 20 Aralık 1920'de 57. Tümen Divanıharp Başkanı olmuştur.

1 Mart 1921'de 6. Alay Komutanı, 22 Nisan 1921'de 2. Kolordu emrine, 13 Temmuz 1921'de Adana Bölgesi Komutanlığı emrine atanmıştır. Daha sonra Sol Cenah 3. Milis Alayı Komutanı olmuştur. Bu alay Aralık 1921'de 14. Piyade Tümeni 26. Alay adını almıştır. Buradan Dinar Menzil Mıntıkası Müfettiş Vekilliği'ne getirilmiştir. 26 Haziran 1923'te Soma Madenleri İdare Heyeti Başkanlığı, 22 Temmuz 1923'te Millî Savunma Bakanlığı emrine atanmıştır. 12 Aralık 1923'te 6. Tümen Divanıharp Başkanı olmuştur. 24 Ocak 1924'te 6. Alay Komutanı, 11 Ağustos 1924'te Kars Askerlik Dairesi Başkan Vekili, 3 Eylül 1925'te geçici Divanıharp Üyesi, 4 Eylül 1928'de 9. Kolordu 9. Tümen Tugayı Komutanı, 9 Eylül 1929'da Fatih Askerlik Dairesi Başkanı, 23 Ağustos 1931'de Üsküdar Askerlik Dairesi Başkanı olarak görevlendirilmiştir. 13 Ekim 1951'de İstanbul'da vefat etmiştir.

3.3.1.2. Aldığı Ödüller

Hafız Cevdet'in cepheden cepheye görevlendirildiği askerlik hizmeti sırasında gösterdiği başarılarından ötürü 30 Temmuz 1898'de Yunan Muharebe Madalyası, 1 Ekim 1905'te Altın Liyakat Madalyası, 16 Haziran 1915'te Harp Madalyası ve TBMM tarafından da İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

3.3.2. İsmail Hakkı BÖREKÇİOĞLU



ALBAY

Uşak, 1878

Uşak, 21.11.1956

3.3.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri²⁸⁷

1878 yılında Mustafa Efendi'nin oğlu olarak doğmuştur. 13 Mart 1899'da girdiği Harp Okulu'ndan 9 Ocak 1902'de Teğmen rütbesiyle mezun olmuştur. Askerlik hayatı boyunca cepheden cepheye gitmiştir. Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Millî Mücadele katıldığı savaşlardır.

1902 yılında 2. Ordu açığına atanmış 10 Mart 1902'de Edirne İlave Alayı 3. Tabur 3. Bölüğü'nde görevlendirilmiştir. 6 Ocak 1903'de 2. Ordu 24. Redif Alayı 3. Tabur, 4. Bölüğe atanmıştır. 4 Mart 1905'te Üsteğmen rütbesiyle 2. Ordu 23. Redif Alayı 2. Tavşanlı Taburu 1. Bölüğe atanmıştır. 27 Nisan 1911'de Yüzbaşı rütbesini alarak Trablusgarp Askerlik Dairesi Şubeleri'nde görevlendirilmiştir. 23 Şubat

²⁸⁷ MSB Arşivi, Albay Bölümü, K1. 33, D. 1052: Abdullah Atay (Yay. Kur. Bşk.), **a.g.e.**, C.II, s. 275-276.

1913'te 42. Trablusgarp Tümeni 126. Alay 1. Tabur 2. Bölük Komutanı olmuştur. 14 Mart 1914'te bu tabur 2. Orduya bu numarayla bağlanmıştır.

12 Temmuz 1915'te Kıdemli Yüzbaşı rütbesiyle 9. Tümen 25. Alay 1. Tabur Komutanı ardından 49. Tümen 154. Alay 3. Tabur Komutan Vekilliği yapmıştır. 1 Mart 1917'de Binbaşı rütbesiyle 49. Tümen 154. Alay 3. Tabur Komutanlığı'na terfi etmiştir.

17 Eylül 1919'da Burdur ve civarında görevli olan 23. Tümen 68. Alay 1. Tabur Komutanlığı'na atanmıştır. Millî Mücadele'nin başladığı yıllarda Burdur'da bulunan İsmail Hakkı Binbaşı daha sonra Kafkas bölgesinde görevlendirilmiştir. 1921 Ekim'inde 3. Tümen 11. Kafkas Alayı 3. Tabur Komutanlığı'na atanmıştır.

31 Ağustos 1922'de Yarbay rütbesine terfi etmiş aynı yılın Kasım'ında 4. Tümen 42. Alay Komutanlığı'na yükselmiştir. 1926'da 126. Alay Komutanı olmuş bu görevi sırasından 30 Ağustos 1928'de Albay rütbesine terfi etmiştir. 1931'de Mardin Hudut Komutanı olarak atanmış 8 Kasım 1931'de kendi isteği ile emekli olmuştur. 21 Kasım 1956'da Uşak'ta vefat etmiştir.

3.3.2.2. Aldığı Ödüller

1915'te Dördüncü Dereceden Mecîdi Nişanı ile taltif edilmiştir. 5 Ocak 1916'da ise Harp Madalyası'na layık görülmüştür. 1927 yılında da TBMM tarafından İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

3.3.3. İsmail Hakkı KÜÇÜK

ALBAY(MİRLİVA)

Filibe, 1873

İstanbul, 02.01.1948

3.3.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri

Burdur Askerlik Şubesi Başkanı İsmail Hakkı Kuvâ-ı Milliyye fikrini ilk kez dile getiren bu konuda 57. Tümen Komutanı Mehmet Şefik Aker'e telgraflar gönderen kişidir. Metin Özata'ya göre Albay İsmail Hakkı'nın soyadı Küçük olmalıdır. Metin Özata kitabında onunla ilgili resmi belgelere ulaşamamıştır.²⁸⁸

Burdur Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürü aynı zamanda Tarih Öğretmeni Osman Koçibay'la temasa geçen Albay İsmail Hakkı Küçük'ün akrabalarının verdiği bilgilere göre; 1873'de Hasan Bey ve Fatma Libas Hanım'ın oğlu olarak Filibe'de doğmuştur.

Millî Savunma Bakanlığı Arşiv Müdürlüğü'nün 23.05.2014 tarihinde talebimiz üzerine gönderdiği askerlik safahâtı belgesinde yeni bilgiler edinilerek çalışmaya eklenmiştir.²⁸⁹ Bu bilgilere göre, 13 Haziran 1891'de Harp Okulu'na girmiştir. Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Millî Mücadele'ye iştirak etmiştir.

Askerlik yaptığı yerler ve terfileri ise şöyledir: 22 Ocak 1897'de 3. Ordu'ya tayin olmuştur. 16 Mart 1897'te Yüzbaşı olmuştur. 6 Mayıs 1899'de Kıdemli Yüzbaşı olarak, 24 Ağustos 1899'da Manastır Redif Fırkası'na tayin olmuştur. 13 Ağustos 1903'de Binbaşı rütbesine terfi ederek, 12 Ekim 1903'de 4. Ordu Erzincan

²⁸⁸ Metin Özata, **a.g.e.**, s. 143.

²⁸⁹ MSB Arşivi, İsmail Hakkı Küçük Şahsi Dosyası. Sicil No: 310-4.

13. Redif Fırkası'na atanmıştır. 3 Mart 1908'de 4. Ordu Erkân-ı Harbiye Dairesi'nde görevlendirilmiştir. Buradaki görevi sırasında 10 Ağustos 1908'de Yarbay rütbesine terfi etmiştir.

7 Ağustos 1909'da Erkân-ı Harbiyye'yi Umumiyye Dairesi 1. Şube'ye tayin olmuştur. 19 Ekim 1912'de Albay rütbesine terfi ederek Yanya Fırkası Erkân-ı Harbiyye'sinde görevlendirilmiştir. 21 Ekim 1912'de seferberlik dolayısıyla İhtiyat Ordusu Erkân-ı Harbiyye'sinde ve Umumî Karargâh 3. Şubesi'nde görevlendirilmiştir.

6 Ocak 1914'te 26. Antep Fırkası Askerlik Dairesi Başkanı olan İsmail Hakkı, 9 Mayıs 1914'te Burdur Askerlik Dairesi Başkanı olmuştur. 26 Ocak 1918'de 11. Askerlik Dairesi Başkanlığı'na nakledilmiştir. 25 Temmuz 1918'de Lemberg'e Osmanlı Murahhası tayin edilmiştir. 30 Eylül 1918'de Batum Vilayeti Askerlik Dairesi Başkanlığı'na atanmıştır. 7 Temmuz 1919'da emekliye ayrılmıştır.

7 Temmuz 1919 yılında emekliliğe ayrılmasına karşın 20.12.1919'da hâlâ Burdur Askerlik Daire başkanı olarak görev yaptığına dair telgraf görüşmeleri bulunmuştur.²⁹⁰ Hatta daha sonrasında, 31 Ocak 1920 tarihli bir bir telgrafta kendisinden Mirliva olarak bahsedilmektedir.²⁹¹

4 Ağustos 1920'de tekrar silâh altına alınarak 4. Kolordu bünyesinde Burdur, Konya, Muğla, Karahisar bölgesinde Askerlik Dairesi Başkanlığı yapmıştır. Millî Mücadele süresince Burdur'da bulunmuş ve Kuvâ-ı Milliyye'de görev almıştır. 12 Temmuz 1922'de tekrar emekliye sevk edilmiş 2 Ocak 1948'de İstanbul'da vefat etmiştir.

²⁹⁰ Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s.93.

²⁹¹ Gen. Kur. ATASE Arşivi, ATAZB, K. 2, G. 64-4af.

3.3.3.2. Aldığı Ödüller

Askerlik görevi süresince 12 Temmuz 1908’de 4. Rütbe Mecidiye Nişanı, 7 Temmuz 1916’da Harp Madalyası, 11 Nisan 1918’de Gümüş Liyakat Madalyası, 5 Ağustos 1918’de Alman İkinci Dereceden Demir Salip Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

3.3.4. Mehmet Mazhar



ALBAY

İstanbul, 1872

? 1934

3.3.4.1 Hayatı ve Faaliyetleri²⁹²

Mehmet Mazhar 1872’de İstanbul’da doğmuştur. Babası Hasan Tahsin Bey'dir. 13 Haziran 1889’da girdiği Harp Okulu’ndan 6 Mayıs 1892’de Teğmen rütbesiyle mezun olmuştur. Osmanlı-Yunan Savaşı, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele’ye katılmıştır.

12 Temmuz 1930 yılında yaş haddinden emekli olana kadar ordunun çeşitli birimlerinde görev almıştır. 15 Mayıs 1892’de 37. Alay 1. Tabur 3. Bölükte, 2 Ekim 1893’te Eyüp Askeri Ortaokulu’nda, daha sonra da 14 Ocak 1905’te Topkapı Askeri Ortaokulu’nda Osmanlıca Öğretmeni olarak görevlendirilmiştir. 29 Ocak 1909’da 2. Tümen 8. Alay 4. Tabur Komutanı, 26 Mart 1909’da Toptaşı Askeri Ortaokuluna, 27 Nisan 1911’de Tosya Redif Alayı Müfettişliği 1. Tabur Komutanlığı’na atanan Mehmet Mazhar bu birlikle Balkan Savaşları’na katılmıştır.

Savaş sonunda 4 Kasım 1913’te 12. Tümen 34. Alay 1. Tabur Komutanlığı’na atanan Mehmet Mazhar Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’na

²⁹² KKK’lğı Emeklilik Şubesi Arşivi, Mehmet Mazhar Şahsi Dosyası, Sicil No: 1308–P.74: Abdullah Atay (Yay. Kur. Bşk.), a.g.e., C. I, s. 27.

girdiği 2 Ağustos 1914 tarihinden sonra tekrar görev değişikliği yaşamıştır. I. Dünya Savaşı döneminde 3 Ağustos 1914'te 4. Kolordu 11. Tümen 127. Alay Komutan Muaviniğine, 14 Ekim 1914'te 12. Tümen 34. Alay Komutan Muaviniğine, 25 Aralık 1914'te İzmir Müstakil Hat Muhafız Alayı Komutanlığı'na atanmıştır. 1 Eylül 1916'da 1. Kolordu 54. Tümen 164. Alay Komutanlığı, 3 Şubat 1917'de 21. Kolordu 59. Tümen 180. Alay Komutanlığı'na atanmıştır. 10 Nisan 1917'de 21. Kolordu Müstakil Manisa Sahil Muhafız Alayı Komutanlığı'na, 24 Ekim 1918'de 49. Tümen 135. Alay Komutanlığına, 28 Aralık 1918'de 57. Tümen 135. Alay Komutanlığı'na atanmıştır.

İstiklal Savaşına 135. Alay Komutanı olarak katılmıştır. 27 Ekim 1920'de Burdur Askerlik Dairesi Başkanlığı'na, 1921 yılında Batı cephesi emrine, 22 Haziran 1921'de tekrar Burdur Askerlik Dairesi Başkanlığı'na görevlendirilmiştir. Bu görevi sırasında Burdur Müdafaâ-ı Milliye Heyet-i Merkeziyesi'nde başkan yardımcısı olarak görev almıştır.²⁹³ 3 Temmuz 1926'da 9. Kolordu 7. Şube Müdürlüğü'ne, daha sonra Kastamonu Askerlik Daire Başkanlığı'na atanan Mehmet Mazhar 12 Temmuz 1930 da yaş haddinden emekli olmuş, 1934 yılında ise vefat etmiştir.

3.3.4.2. Aldığı Ödüller

Cepheden cepheye görevlendirilen Mehmet Mazhar'ın askerlik görevi sırasında yapmış olduğu hizmetleri, 1897 yılında Yunan Harp Madalyası, 1903'te Gümüş Liyakat Madalyası, 1904'te 5. Dereceden Mecidi Nişanı, 1907'de 4. Dereceden Mecidi Nişanı, 1918 yılında Harp Madalyası, 23 Kasım 1926'de TBMM tarafından kırmızı şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

²⁹³ Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s.96.

3.3.5. Mehmet Tevfik



ALBAY
Erzurum, 1876
?

3.3.5.1 Hayatı ve Faaliyetleri²⁹⁴

1876'da Emin Bey'in oğlu olarak Erzurum'da doğmuştur. 20 Mayıs 1892'de girdiği Harp Okulu'ndan 13 Mart 1895'te Teğmen rütbesiyle mezun olmuştur. Askerlik hayatı boyunca Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, ve Millî Mücadele'ye katılmıştır.

18 Ağustos 1895'te 4. Ordu 31. Alay 2. Tabur 4. Bölüğe atanmıştır. Buradaki hizmeti sırasında 26 Eylül 1899'da Üsteğmen rütbesine terfi etmiştir. 27 Şubat 1905'te Yüzbaşı rütbesiyle 4. Ordu 27. Alay 1. Tabur 1. Bölüğe atanmıştır.

19 Ekim 1912'de binbaşılığa terfi etmiş ve açığa alınmıştır. 28 Kasım 1912'de 9. Kolordu 85. Alay 1. Taburu'na atanmıştır. 27 Kasım 1913'te 2. Kolordu 2. Nişancı Alayı 1. Tabur'unda görevlendirilmiştir. 21 Şubat 1916'da 42. Alay 1. Tabur

²⁹⁴ KKK'lığı Emeklilik Şubesi Arşivi, Mehmet Tevfik Şahsi Dosyası, Sicil No:311-P-148: Abdullah Atay (Yay. Kur. Bşk.), a.g.e., C. I, s. 118-119.

Komutanı olmuş bu görevi sırasında 14 Eylül 1916'da Yarbay olarak, 55. Alay Komutanlığı'na getirilmiştir.

1 Mart 1919'da esir edilmiş, esaret dönüşü 27 Ocak 1920'de Anadolu'ya geçerek 23. Tümen 69. Alay'a tayin edilmiştir. Bu alay ile Sakarya Meydan Muharebesine katılmıştır. Daha sonra Burdur bölgesinde görev yapan 68. Alaya atanmış buradaki görevi sırasında Büyük Taarruza katılmıştır. 31 Ağustos 1922'de Albay rütbesine terfi etmiştir. KKK'lığında bulunan dosyasında hayatının bundan sonraki bölümü hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır.

3.3.5.2. Aldığı Ödüller

Askerlik hayatı boyunca gösterdiği üstün çalışma ve gayretleri madalyalar ve nişanlarla ödüllendirilmiştir. Bunlar, Liyakat Madalyası, Harp Madalyası, 1916'da Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası, Alman İmparatorluğu İkinci Sınıf Demir Salip Madalyası ve 1918'de Dördüncü Dereceden Osmanî Nişanı'dır.

3.3.6. Necmettin DOĞULU



ALBAY

Erzurum, 1878

? 16 Eylül 1937

3.3.6.1 Hayatı ve Faaliyetleri²⁹⁵

1878’de Nazif Bey’in oğlu olarak Erzurum’da doğmuştur. 14 Mart 1896’da girdiği Harp Okulu’ndan 29 Aralık 1898’de Teğmen rütbesiyle mezun olmuştur. 8 Ekim 1905’te Üsteğmen, 12 Nisan 1909’da Önyüzbaşı, 31 Ağustos 1910’da Yüzbaşı, 14 Eylül 1916’da Binbaşı, 15 Ekim 1921’de Yarbay ve 30 Ağustos 1927’de de Albay rütbelerini almıştır. Askerlik görevi yaptığı sürece Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele’ye katılmıştır.

Harp Okulu’ndan mezun olduktan sonra 4. Ordu emrine görevlendirilmiştir. Daha sonra Rus hududunda 22. Süvari Alayı 4. Bölük Takım Komutanlığı yapmıştır. 19 Kasım 1899’da 19. Süvari Alayı 5. Bölük Takım Komutanlığı’na getirilmiştir. 1900 yılında 21. Süvari Alayı Sancaktarlığı’na tayin edilmiştir. 8 Ekim 1905’te 19. Süvari Alayı 1. Bölüğe görevlendirilmiştir. 12 Nisan 1909’da 24. Süvari Alayı 1.

²⁹⁵ MSB Arşivi, Albay Bölümü, Kl. 57, D. 1813: Abdullah Atay (Yay. Kur. Bşk), **a.g.e.**, C. II, s. 84.

Bölüğe atanmıştır. 11 Ağustos 1909'da ise Van Jandarma Alayı emrine görevlendirilmiştir. 6 Mayıs 1911'de kendi isteği ile Süvari görevinden Jandarma sınıfına geçmiştir.

10 Haziran 1911'de Kuleli Askerî Lisesi Kitabet Muallimliği'ne atanan Necmettin Doğulu 30 Mart 1912'de açığa alınmıştır. 13 Mayıs 1912'de Süvari Küçük Zabit (astsubay) Mektebi Müdür Muavinliği'ne getirilmiş 21 Ağustos 1912'de aynı okulun 2. Bölük Komutanlığı'na atanmıştır.

26 Mayıs 1913'te Karadağ hududunda iken terhis edilmiştir. 5 Temmuz 1913'te Edirne'de 21. Aşiret Süvari Alayı 2. Bölük Komutanlığı'na atanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Kafkas cephesinde 24. Süvari Alayı 4. Bölük Komutanlığı'na atanmıştır. 14 Eylül 1916'da Viranşehir Tümeni 11. İhtiyat Süvari Alayı emrine görevlendirilmiştir. 24 Kasım 1916'da Elmalı Askerlik Şubesi Başkanı olmuş, buradan 1918 Haziran'ında Burdur Askerlik Şubesi Kalemi Başkanlığı'na atanmıştır.

Millî Mücadele döneminde Şark Cephesi'nde görevlendirilmiştir. 2 Nisan 1921'de Kars ve Sarıkamış bölgelerinde 15. Süvari Alayı Komutan Vekili olarak atanmıştır. Aynı yılın 15 Ekim'inde 15. Süvari Alayı Komutanı olmuştur. 15 Kasım 1922'de Alayı ile Musul Kuvve-i Seferiyyesi'ne katılarak El-Cezire Cephesi Komutanlığı emrine verilmiştir.

11 Ocak 1923'te Birecik'te Mürettep 15. Süvari Alayı Komutanı olmuştur. Daha sonra bu alay 2 bölüğe indirilerek 8. Kolordu Süvari Alayı adını almıştır ve bu alayla Erzincan'a gelmiştir. 25 Ekim 1923'te bu alayın lağvedilmesiyle açığa alınmıştır.

2 Mart 1924'te 8. Kolordu Ümerâ ve Zabitân Divanıharp Azası olan Necmettin Doğulu, 8 Ağustos 1925'te Urfa'da 54. Süvari Alayı Komutanı olarak görevlendirilmiştir.

7 Eylül 1929'da Erkân-ı Harbiyye 11. Şube Müdürü, 6 Ağustos 1930'da Harbiye Dairesi Süvari Şubesi Müdürü, 4 Şubat 1931'de Babaeski 2. Tümen 2. Süvari Alayı Komutanı olmuştur. 11 Eylül 1931'de Kırklareli'de 2. Süvari Tümeni Süvari Tugay Komutanı, 5 Ocak 1932'de Urfa Güney Hudut Komutanı, 11 Ekim 1933'te Gaziantep'te 14. Süvari Tugay Komutanı, 25 Haziran 1934'te 6. Kolordu 7. Tümen Adana Askerlik Dairesi Başkanı olarak görev yapmıştır. Bu görevde olduğu sırada 20 Haziran 1935'te emekli olmuş, 16 Eylül 1937'de de vefat etmiştir.

3.3.6.2. Aldığı Ödüller

Hizmetleri karşılığında 1913 yılında Beşinci Dereceden Mecidi Nişanı, 1916 yılında Harp Madalyası ve 1926 yılında da TBMM tarafından Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

3.3.7. Şerif GÜRALP



ALBAY

Edirne, 14.04.1887

İstanbul, 1964

3.3.7.1. Hayatı ve Faaliyetleri²⁹⁷

14 Nisan 1887’de Ruşen Bey’in oğlu olarak Edirne’de doğmuştur. 14 Kasım 1907’de girdiği Harp Okulu’ndan 11 Nisan 1910’da Teğmen rütbesiyle mezun olmuştur.

Askerlik hayatı boyunca 29 Kasım 1914’te Üsteğmen, 10 Ekim 1920’de Yüzbaşı, 29 Aralık 1924’te Binbaşı, 30 Ağustos 1932’de Yarbay ve 30 Ağustos 1937’de Albay rütbelerini almıştır. Bu süre zarfında Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele’ye katılmıştır.

Harp Okulu’ndan mezun olduktan sonra 1. Kolordu 3. Süvari Alayı 2. Bölüğe atanmıştır. 14 Aralık 1914’te 1. Kolordu 3. Süvari Alayı 3. Bölüğe, 1917

²⁹⁶ Fotoğraf Abdullah Atay (Yay. Kur. Bşk), **a.g.e.**, C.II. s 526’dan alınmıştır.

²⁹⁷ MSB Arşivi, Albay Bölümü, Kl. 67, D. 2131.

Nisan ayında 3. Süvari Tümeni 8. Alay 3. Bölük Komutanlığı'na atanmıştır. 1918 Aralık'ında 1. Kolordu Süvari Alayına, 10 Mart 1920'de 12. Kolordu Süvari Müfrezesi Komutanlığı'na getirilmiştir. 1920 Aralık'ında 1. Süvari Tümeni 10. Alay Komutanı olan Şerif Güralp, 1 Şubat 1922'de Burdur, Isparta, Antalya Livalarının % 20 nakil aracı vergisini toplamaya memur 2 numaralı Komisyon Başkanı olmuştur.

1922 Aralık'ında Trakya'da Rafet Paşa Karargâhı'nda 7. Şube Müdürü olarak görevlendirilmiştir. Buradan sonra 1924–1927 yılları arasında Genelkurmay'da 1924 Mart'ında Neşriyat (Yayın) Şubesi Mülhakatı, 5 Mart 1925'te Muvâsala (Ulaştırma) Şubesi Mülhakatı, 1 Eylül 1925'te Harekât Dairesi 1. Şube Mülhakatı, 1 Eylül 1926'da Harp Tarihi Dairesi Filistin Kısmı Mülhakatı görevlerinde bulunmuştur.

13 Kasım 1927'de 9. Kolordu 41. Süvari Alayı'na görevlendirilmiştir. 4 Şubat 1928'de 9. Kolordu 1. Şubesi'ne, 22 Aralık 1928'de 3. Piyade Tümeni Satın Alma Komisyon Başkanı, 25 Ekim 1929'da Erzincan Askerlik Şubesi Başkanı olmuştur. 30 Kasım 1930'da 3. Kolordu 2. Süvari Tümeni 13. Alay emrine verilmiştir. 11 Eylül 1931'de Kırklareli'de 2. Süvari Tümeni Satın Alma Komisyon Başkanı olmuştur. 13 Temmuz 1932'de Afyon'da 1. Kolordu 1. Şube Mülhakatı olan Şerif Güral, 10 Eylül 1932'de Antep'te 54. Süvari Alayı Komutan Muavini, 23 Temmuz 1933'te Urfa'da 14. Süvari Tümeni 2. Şube Müdürü olmuştur.

24 Haziran 1935'te 2'nci Süvari Tümeni 13'üncü Alay Komutanı Muavini, 10 Haziran 1937'de Urfa Askerî İhtisas Mahkemesi Azası, 29 Ağustos 1938'de 1. Tümen 14. Alay Komutanı, 15 Eylül 1941'de Trakya'da 2. Süvari Tümeni 22. Tugay Komutanı, 7 Ağustos 1944'te İstanbul Merkez Komutan Muavinliği'ne atanmıştır. 14 Temmuz 1945'te bu görevde iken emekli olmuştur.

3.3.7.2. Aldığı Ödüller

Karargâhtan karargâha geçen askerlik hayatı boyunca göstermiş olduğu başarılarından dolayı 1915 Nisan'ında Gümüş Liyakat Madalyası, 9 Temmuz 1915'te Harp Madalyası, 1918 Mayıs'ında Alman Demir Salip Nişanı, 1928'de TBMM tarafından İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

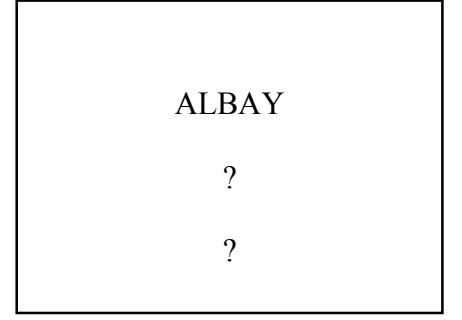
3.3.7.3. Eserleri

Eserlerinin tespitinde Millî Kütüphane kataloglarından yararlanılmıştır.

- 1- Benî İsrail Filistine Nasıl Döndü? İstanbul, 1957.
- 2- İstiklâl Savaşının İç Yüzü, İstanbul, 1958; Güncel Yayınları, İstanbul 2002; Ankara, Polatlı Belediyesi, 2007.
- 3- Dinler Devrimler, İstanbul, 1961.²⁹⁸
- 4- 1918 yılında Türk Ordusunun Filistin ve Suriye'den Çekilişinde 3'ncü Süvari Tümeni'nin Harekâtı (Yayına Hazırlayanlar: Zekeriya Türkmen, Fatma İlhan), Ankara, 2006, Genelkurmay ATESE Başkanlığı.

²⁹⁸ İsmail Küçükkılınç, “Şerif Guralp'in Dinler Devrimler Kitabının Hatırat Bakımından Önemi”, http://ismailkucukkilinc.com/articles.php?article_id=103, Erişim tarihi: 11.02.2014, st: 10:10.

3.3.8. Vahit Bey



3.3.8.1. Hayatı ve Faaliyetleri

Albay İsmail Hakkı Bey'in Burdur Askerlik Şubesi Kalemi reisliğinden ayrılmasından sonra bu hizmete Albay Vahit Bey atanmıştır. Albay Vahit Bey Kuvâ-ı Milliyye'ye destek vermiş, Batı cephesine asker sevkiyâtını temin etmiştir. 13 Ağustos 1920 tarihinde çekilen bir telgrafta adı geçmektedir.²⁹⁹ Albay Vahit Isparta'da bulunan Demiralay ile de irtibat hâlinindedir. 9 Ekim 1920'de Hafız İbrahim Demiralay'a *“Timur Alayı Kumandanlığı'na, 9.10.336 tarihli tezkereyi vâlâları cevabıdır. Garp Cephesi Kumandanlığı Vekâleti'nin emr-i âhiri mûcibince 308–1315 tevellüdlü efrâd kâmilten Eskişehir'e sevk edilmekte olduğu cihetle i'şâra âlilerinin tervîci bendenizce gayr-i mümkün olduğundan bu bâbda vekalet müşârinileyhin emir istihsali zarûridir efendim 9.10.336 Burdur Kalem Reisi Miralay Vahit.”*³⁰⁰ şeklinde bir telgraf göndererek sevkîyâtta önemli rol oynamıştır.

22 Mart 1921 tarihli başka bir telgrafta ise Burdur Asker Alma Şubesi Kalem reisi olarak Mazhar Bey'in ismi geçmektedir. Adı geçen Albay Vahit hakkında başka bir bilgiye ulaşılamamıştır. Vahit Bey de Millî Mücadele'nin kazanılmasında etkili olan Burdur ve civarından görev yaptığı sürece gönüllülerin cepheye sevkinde hizmet etmiş bir komutandır.

²⁹⁹ Ali Rıza Gönüllü, *Millî Mücadelede Burdur...* a.g.m., s. 612.

³⁰⁰ Metin Özata, a.g.e., s. 126.

3.3.9. Ahmet Muhtar



YARBAY

Köstence, 1874

? 27.06.1921

3.3.9.1 Hayatı ve Faaliyetleri³⁰²

Çelebizâdeler'den Muharrem Bey'in oğlu olarak 1874 yılında Köstence'de doğmuştur. 22 Nisan 1894'te girdiği Harp Okulu'ndan 17 Ağustos 1896'da Teğmen rütbesiyle mezun olmuştur.

Askerlik hayatı boyunca Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'ye katılmıştır. Harp Okulu'ndan mezun olduktan sonra Trabzon'da bulunan 21. Nizamiye Alayı 3. Tabur 4. Bölüğüne Teğmen rütbesiyle görevlendirilmiştir. Mart 1899'da aynı görevle Lazistan hududuna atanmıştır. Temmuz 1901'da 7. Ordu 53. Nizamiye Alayı 2. Tabur 2. Bölüğü'ne atanmıştır. Buradaki görevi sırasında 25 Ekim 1901'de Yüzbaşı olmuştur. 22 Mayıs 1902'da Hadide'ye gitmiştir. Burada 56. Nizamiye Alayı 4. Tabur Komutanlığı görevinde bulunmuştur. 8 Temmuz 1907'de Kıdemli Yüzbaşı rütbesiyle 53. Nizamiye Alayı 4.

³⁰¹ Fotoğrafı Abdullah Atay (Yay. Kur. Bşk.), a.g.e., C.I. s. 292'dan alınmıştır.

³⁰² MSB Arşivi, Yarbay Bölümü, Kl. 5, D. 134.

Tabur Komutanlığı'na atanmıştır. 13 Temmuz 1910'da altı aylığına hava değişimi almıştır.

Daha sonra Burdur Redif Taburu Komutanı olarak Balkan Savaşları'na katılmıştır. Bu dönemde 26 Nisan 1911'de Binbaşı rütbesini almıştır. Kasım 1912'de Bulgarlara esir düşen Ahmet Muhtar, 11 aylık esaretin ardından Burdur Askerlik Şubesi'ne atanmıştır. 1 Aralık 1914'te İzmir'de bulunan 20. Tümen 63. Alay 3. Tabur Komutanlığı'na atanmış ve buradaki birliği ile Çanakkale cephesindeki muharebelere katılmıştır. 1 Aralık 1915'te 63. Alay Komutan Vekilliği görevine getirilen Ahmet Muhtar bu birlik ile Arıburnu Muharebeleri'ne katılmıştır. Şubat 1916'da 63. Alay Komutanlığı'na atanmıştır. Bu görevi ile de 8 Ağustos 1916'da Galiçya cephesine gitmiştir. Galiçya cephesi görevi sırasında 15 Kasım 1916'da Yarbay rütbesine terfi etmiştir. Cephe dönüşü 27 Kasım 1917'de Filistin cephesine görevlendirilmiştir. 2 Ekim 1918'de İngilizlere esir düşmüş, bu esareti 26 Mayıs 1919'a kadar sürmüştür. 1 Ekim 1919'da 2. Muhafız Piyade Alay Komutanı olarak atanmıştır. Buradaki görevi sırasında açığa alınan Ahmet Muhtar 27 Haziran 1921'de vefat etmiştir.

3.3.9.2. Aldığı Ödüller

Cepheden cepheye görevlendirilen Ahmet Muhtar hizmetlerinin karşılığında Osmanlı Devleti tarafından 1915 Kasım ayında Osmanlı Harp Madalyası, 1917 Mayıs ayında Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası, 1917 Eylül ayında Muharebe Gümüş İmtiyaz Madalyası ile ödüllendirilmiştir. 21 Ekim 1916'da Alman İmparatorluğu'nun İkinci Dereceden Demir Salip Madalyası ve Temmuz 1917'de de Alman İmparatorluğu'nun Birinci Dereceden Demir Salip Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından 16 Kasım

1916'da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Üçüncü Dereceden Liyakât-ı Askerî Madalyası ve 1917 Eylül ayında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Üçüncü Dereceden Demir Taç Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

3.3.10. Ali Rıza

YARBAY

Filibe, 1875

? 06.11.1935

3.3.10.1 Hayatı ve Faaliyetleri³⁰³

1875 yılında Mehmet Bey'in oğlu olarak Filibe'de doğmuştur. 15 Nisan 1895 tarihinde girdiği Harp Okulu'ndan 24 Ocak 1898'de Teğmen rütbesi ile mezun olmuştur.

Harp Okulu'ndan mezun olduktan sonra sırasıyla 1901 Temmuz'unda Üsteğmen, 14 Mart 1904'te Yüzbaşı, 16 Haziran 1910'da Kıdemli Yüzbaşı, 14 Haziran 1916'da Binbaşı ve 31 Ağustos 1922'de Yarbay rütbelerini almıştır. Askerliği süresince Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'ye katılmıştır.

Harp Okulu'ndan sonra 1. Ordu emrine, 4 Şubat 1898'de 1. Ordu 7. Redif Alayı 1. Sinop Taburu 3. Bölüğe görevlendirilmiştir. 26 Eylül 1898'de 1. Ordu 7. Kayseri Tugayı Kurmay Başkanlığı Emir Subayı, 14 Mart 1904'te 1. Ordu 7. Nizamiye Alayı 4. Tabur 2. Bölük Komutanı olmuştur. Daha sonra 24 Şubat 1905'te 1. Ordu 16. Redif Alayı 1. Kırşehir Taburu Bölük Komutanı, 6 Ağustos 1908'de 1. Ordu 15. Redif Alayı 4. Akdağmadeni Taburu 4. Bölük Komutanı, 27 Ekim 1909'da 1. Ordu 7. Alay 4. Tabur 16. Bölük Komutanı görevlerinde bulunmuştur.

³⁰³ MSB Arşivi, Yarbay Bölümü, Kl. 18, D. 548: Abdullah Atay (Yay. Kur. Bşk), **a.g.e.**, C. I. s. 350.

26 Mart 1910'da 6. Ordu açığa alınmıştır. 16 Haziran 1910'da Bağdat Polis Müdürü olmuş 30 Nisan 1911'de 14. Kolordu açığına alınmıştır. 25 Mart 1913'te İzmir Mustahfiz Taburu Komutanı olmuştur. 2 Ağustos 1913'te Tefenni Tabur Komutanı, 25 Mayıs 1914'te Tefenni Askerlik Şubesi Başkanı olmuştur. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girdiği gün olan 2 Ağustos 1914'te 4. Kolordu 29. Alay 1. Tabur Komutanı olmuştur.

Savaş sırasında 1916 yılı Ağustos'unda Mersin - Silifke Menzil Hat Komutanı, iki ay sonra da Amanos Menzil Hat Komutanı olmuştur. 1919 başlarında Tarsus Menzil Hat Komutanı ve daha sonra Adana Menzil Müfettişliği Levazım Başkanı olmuştur. 1920 yılında emekli olmuşsa da İstanbul'dan Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katılmıştır.

Millî Mücadele döneminde 12 Kasım 1920'de Garp cephesi Menzil ve İkmal Şubesi Müdürü olmuş, 27 Ekim 1921'de 1. Kolordu 15. Tümen 45. Alay Komutanı olarak atanmıştır. 8 Kasım 1923 tarihinde emekli olmuştur. 6 Kasım 1935'te vefat etmiştir.

3.3.10.2. Aldığı Ödüller

Askerlik hayatı boyunca göstermiş olduğu başarılarından dolayı 1897 Yunan Muharebesi Madalyası, 9 Ekim 1906'da Beşinci Dereceden Mecidî Nişanı, 1907'de Liyakat Madalyası, 28 Nisan 1917'de Dördüncü Dereceden Mecidî Nişanı, 1917'de Alman Salib-i Ahmer (Kızılhaç) Nişanı, 27 Ocak 1918'de Harp Madalyası ve 28 Mart 1918'de Alman İkinci Sınıf Demir Salip Nişanı ile ödüllendirilmiştir.

3.3.11. Besim KOKA

YARBAY
Yanya, 1875
?

3.3.11.1. Hayatı ve Faaliyetleri³⁰⁴

1875 yılında Rapuş Bey'in oğlu olarak Yanya'da doğmuştur. 28 Nisan 1893'te girdiği Harp Okulu'ndan 28 Ocak 1896'da Teğmen rütbesi ile mezun olmuştur. Askerlik hayatı boyunca Osmanlı-Yunan Savaşı'na, I. Dünya Savaşı'na ve Millî Mücadele'ye katılmıştır.

Mezuniyetin ardından 3. Ordu 22. Nizamiye Alayı 1. Tabur 1. Bölüğe atanmıştır. 16 Kasım 1898'de Üsteğmen rütbesiyle 3. Ordu 37. Redif Alayı 4. Preşova Taburu 3. Bölüğe atanmıştır. 6 Temmuz 1903'te Yüzbaşı olmuş, 6 Ekim 1903'te 3. Ordu 21. Alay 3. Tabur 2. Bölüğe atanmıştır. 22 Temmuz 1908'de Kıdemli Yüzbaşı rütbesine terfi etmiş ve 3. Ordu 69. Nizamiye Alayı 2. Tabur'a atanmıştır. 16 Haziran 1911'de İstanbul Jandarma Efrâd-ı Cedîde Müdürü olmuştur.

29 Ekim 1912'de binbaşılığa terfi etmiş ve 24 Aralık 1912'da Maydos'ta görevlendirilmek üzere açığa alınmıştır. 3 Mart 1913'te geçici olarak 6. Depo Tabur Komutanı olmuştur. 2 Ağustos 1914'te 4. Kolordu açığına alınmıştır. 13 Eylül 1917'de 17. Kolordu 147. Alay 2. Tabur Komutanı'yken maluliyeti nedeniyle hava değişimine gönderilmiştir. 1918 Ekim'inde Gazze'de 47. Tümen 147. Alay Komutanlığı'na atanmıştır. 1 Nisan 1919'da 4. Ordu açığına alınmıştır. 1 Mart

³⁰⁴ KKK'lığı Emeklilik Şubesi Arşivi, Besim Koka Şahsi Dosyası, Sicil No: 1311 - c.P.222: Abdullah Atay (Yay. Kur. Bşk.), **a.g.e.**, C.I, s. 187-188.

1921'de Yarbay rütbesineterfî ederek Burdur ve civarında görevli olan 23. Tümen 68. Alay Komutanlığı'na atanmıştır. 4 Şubat 1922'de emekli olmuştur.

3.3.11.2. Aldığı Ödüller

Askerlik hayatı boyunca yaptığı hizmetler nedeniyle çeşitli madalya ve nişanlarla ödüllendirilmiştir. Bu ödülleri: 1897'de Yunan Harp Madalyası, 1915'te Dördüncü Dereceden Osmanî Nişanı ve 1916'da Beşinci Dereceden Mecidi Nişanı, Harb-i Umûmî Madalyası ve Gümüş Liyakat Madalyası'dır.

3.3.12. Mehmet Murat



305

YARBAY

Şam, 1878

İstanbul, 06.05.1928

3.3.12.1. Hayatı ve Faaliyetleri ³⁰⁶

1878 yılında Ali Bey'in oğlu olarak Şam'da doğmuştur. 13 Mart 1897 tarihinde girdiği Harp Okulu'ndan, 17 Ocak 1900'de Teğmen rütbesi ile mezun olmuştur. Askerlik görevi süresince Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'ye katılmıştır.

Harp Okulu'ndan mezuniyetinin ardından Teğmen rütbesi ile 1. Ordu emrine atanmıştır. 29 Nisan 1900'de 1. Ordu 7. Nizamiye Alayı 4. Tabur 4. Bölüğe görevlendirilmiştir. 14 Mart 1904'te 1. Ordu 1. Redif Alayı 1. Bursa Taburu 2. Bölüğe gitmiştir. Bu görevi sırasında Üsteğmen rütbesini almıştır. Buradan 16 Mayıs 1906'da 1. Ordu Redif açığına alınmıştır. 3 Mart 1907'de Trablusgarp Tümeni

³⁰⁵ Fotoğrafı Abdullah Atay (Yay. Kur. Bşk.), **a.g.e.**, C. I, s. 116'dan alınmıştır

³⁰⁶ MSB Arşivi, Yarbay Bölümü, K1.93, D. 2948: Abdullah Atay (Yay. Kur. Bşk.), **a.g.e.**, C.II, s.117.

emrine verilmiş ve burada 6 Haziran 1907'de Yüzbaşı rütbesiyle 57. Alay 2. Tabur 3. Bölük Komutanı olmuştur. 1911 Mart'ında teşkilatta yapılan değişiklik sebebiyle birliği 1. Kolordu 3. Nişancı Taburu adını almıştır.

1 Temmuz 1911'de 2. Nizamiye Tümeni Kurmay Başkanlığı Emir Subayı olmuştur. 26 Nisan 1914'te 1. Kolordu açığına alınmıştır. 29 Eylül 1914'te İmalât-ı Harbiyye'ye bağlı Makriköy (Bakırköy) Baruthanesi 1. Muhafaza Bölüğü Komutanı olmuştur. 1915 Ekim'inde Karadeniz Boğazı'nda 24. Tümen 143. Alay 1. Tabur Komutanı olmuş ancak 1915 Kasım'ında tekrar Baruthane'deki bölüğüne alınmıştır.

14 Ağustos 1916'da binbaşı rütbesiyle 15. Kolordu 72. Alay 1. Tabur Komutanlığı'na atanmıştır. 1917 yılı 1 Mayıs'ta Tümen Hücüm Kıtaâtı Talimgâhları Komutanı, 1 Haziran'da 19. Tümen 57. Alay 1. Tabur Komutanı, 8 Aralık'ta da 3. Ordu Depo Alay Komutanı görevlerinde bulunmuştur.

1918 Mayıs'ında Gümrü Merkez Komutanı, ardından Kars Nokta ve İstasyon Komutanı olarak atanmıştır. 21 Nisan 1919'da İstanbul'da Muamelât-ı Zatiyye emrine oradan 6 Mayıs 1919'da Merkez Dairesi Tanzimat Şubesi 2. Kısım Âmiri görevine getirilmiştir. 29 Kasım 1919'da 15. Tümen 45. Piyade Alayı Komutan Muavini, 4 Aralık 1919'da 14. Kolordu emrine, 31 Aralık 1919'da 172. Piyade Alayı Komutan Vekili olarak atanmıştır.

20 Şubat 1920'de 190. Piyade Alayı Komutan Muavini buradan 1920 Haziran'ında 56. Tümen Küçük Zabit ve Efrâd (Astsubay ve Er) Talimgâhı Alay Komutanı, 31 Temmuz 1920'de 57. Tümen Denizli Merkez Komutanı, 23 Ağustos 1920'de 57. Tümen 175. Piyade Alay Komutanı olarak görevlendirilmiştir.

25 Şubat 1921'de Tefenni Askerlik Şubesi Başkanı, 1921 Temmuz'unda 6. Tümen Levazım Başkanı görevlerinde bulunmuştur. 31 Ağustos 1922'de Yarbay

rütbesine terfi etmiştir. 1 Kasım 1922’de 175. Alayın 6. Tümenine bağlanarak 50. Piyade Alayı adını almasıyla bu alaya komutan olarak tayin edilmiştir.

8 Mart 1923’te Garp Cephesi Satın Alma Komisyonu Azası olan Mehmet Murat 1 Eylül 1923’te İzmir’de Bornova Şubesi’ne gönderilerek açığa alınmıştır. Daha sonra 16 Temmuz 1925’te 3. Kolordu Divanıharp Azası, 20 Ağustos 1927’de 4. Kolordu 31. Piyade Alay Komutanı olarak görev yapmıştır. Kadıköy Askerlik Şubesi Başkanı olarak görevlendirildikten sonra 6 Mayıs 1928 tarihinde bu görevde iken vefat etmiştir.

3.3.12.2. Aldığı Ödüller

Askerlik hizmetleri nedeniyle 17 Temmuz 1916’da Harp Madalyası, 22 Haziran 1917’de Gümüş Liyakat Madalyası, 4 Ağustos 1917’de İkinci Sınıf Alman Demir Salip Nişanı, 8 Kasım 1927’de İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

3.3.13. Mehmet Tefik ATALAY



307

YARBAY

Erzurum, 1878

?

3.3.13.1. Hayatı ve Faaliyetleri³⁰⁸

1878'de İbrahim Bey'in oğlu olarak Erzurum'da doğmuştur. 15 Nisan 1895'te girdiği Harp Okulu'ndan 24 Ocak 1898'de Teğmen rütbesi ile mezun olmuştur. Askerlik hayatı boyunca Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'ye katılmıştır.

Mezuniyetinin ardından 2. Edirne Ordusu 9. Piyade Alayı 3. Tabur 2. Bölüğe atanmıştır. 1903'te 98. Redif Alayı 2. Kırkkilise (Kırklareli) Taburuna atanmıştır. 5 Mart 1904'te Üsteğmen rütbesiyle 98. Alay 2. Tabur 2. Bölük Komutanı olmuştur. 5 Aralık 1907'de 25. Edirne Redif Tümeni Mülhak Subaylığı'na (subay yardımcılığı) atanmıştır. 18 Temmuz 1910'da Yüzbaşı olarak 98. Alay 2. Bölük 3. Tabur

³⁰⁷ Fotoğrafı Abdullah Atay (Yay. Kur. Bşk.), **a.g.e.**, C. I, s. 384'den alınmıştır.

³⁰⁸ KKK'lığı Emeklilik Şubesi Arşivi, Mehmet Tefik Atalay Şahsi Dosyası, Sicil No: 1313-P.445: Abdullah Atay (Yay. Kur. Bşk.), **a.g.e.**, C. I, s. 384-386.

Komutanlığı görevine getirilmiştir. 26 Mart 1913'te Edirne'nin düşmesi üzerine Bulgarlara esir olmuştur. 24 Ekim 1913'te esaretten dönmüştür.

26 Ocak 1914'te Kıdemli Yüzbaşı rütbesine terfi ederek, 7 Şubat 1914'te Suriye bölgesinde bulunan Der'a kazası Askerlik Şubesi Başkanı olmuştur. 30 Mart 1914'te 23. Piyade Tümeni 69. Alay 2. Tabur 1. Bölük Komutanı olmuştur. 3 Mayıs 1915'te Muhafız Alayı 2. Tabur Komutanlığı'na atanmıştır. 14 Eylül 1915'te binbaşılığa terfi etmiş ve 69. Alay 2. Tabur Komutanlığı'na atanmıştır.

2 Ağustos 1916'da Adana Bölgesi Komutanlığı Kurmaylığı 2. Şube Müdürlüğüne atanmıştır. 1921'de 1. Grup 69. Alay Komutanı olmuştur. 18 Eylül 1921'de Kocaeli Grubu Levazım Başkanı olmuştur. 1922 yılında Burdur ve civarında görevli 1. Ordu 1. Kolordu 23. Tümen 68. Alay Komutanı olmuştur.

11 Ocak 1923'te 1. Ordu Menzil Müfettişliği Komisyon başkanı, 7 Temmuz'da 12. Tümen Levazım Başkanlığı'na atanmıştır. 25 Ekim 1923'te bu görevinden istifa ederek 8. Tümen emrine atanmıştır. 8 Ocak 1924'te 8. Tümen Levazım Başkanı olmuş ve bu görevi sırasında 1 Mayıs 1924'te Yarbay rütbesine terfi etmiştir. 10 Haziran 1924'te 16. Tümen 44. Alay Komutanlığı'na muavin olarak atanmıştır. 31 Mart 1925'te 57. Tümen Levazım Başkanı, 8 Aralık 1926'da İzmir Müstahkem Mevki Levazım Müdürü olmuştur. 9 Ekim 1927'de 17. Tümen 63. Alay Komutan Muavini olarak tayin edilmiştir. Mehmet Tevfik Atalay Bey'in bundan sonraki hayatı hakkında bilgi bulunamamıştır.

3.3.13.2. Aldığı Ödüller

Askerlik hayatı boyunca cepheden cepheye gitmiş savaştan savaşa katılmış olan Mehmet Tevfik Bey Millî Mücadele sırasında gösterdiği yararlılıklardan ötürü TBMM tarafından Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

3.3.14. Mehmet Saip

BİNBAŞI

İstanbul, 1879

? 13.06.1922

3.3.14.1. Hayatı ve Faaliyetleri³⁰⁹

Ömer Paşa'nın oğlu olarak 1879'da İstanbul'da doğmuştur. 28 Nisan 1894'te girdiği Harp Okulu'ndan 17 Ağustos 1896'da Teğmen rütbesiyle mezun olmuştur. Askerlik hayatı boyunca Osmanlı-Yunan Savaşı, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'ye katılmıştır.

Harp Okulu'ndan mezun olduktan sonra 4. Ordu 4. Alay Sancaktarlığı'na atanmıştır. 1897 Ocak ayında Yüzbaşı olmuş ve 1. Ordu 2. Tümen 5. Alay 1. Tabur 4. Bölüğe görevlendirilmiştir. 1902 Ocak'ında Kıdemli Yüzbaşı rütbesine terfi etmiştir. 1902 Aralık'ında 5. Alay 1. Tabur'a atanmıştır. 1909 yılında 3. Ordu 18. Mitroviçe Tümeni 72. Alay 4. Tabur Komutanı olmuştur. 1 Şubat 1910'da 3. Ordu açığına alınmıştır. 1910 Ağustos'unda 18. Alay 4. Tabur Komutanlığı'na atanmıştır. 1910 Ekim'inde Mitroviçe'de bulunan 69. Alay 4. Tabur Komutanlığı'na tayin edilmiştir. Bu alay daha sonra 41. Alay adını almıştır. Teşkilattaki düzenlemeden sonra Selanik'te Şimendifer hattı muhafazasında görevlendirilmiştir.

1911'de yeni kurulan Müstakil 23. Kozana Nizamiye Tümeni Nişancı Tabur Komutanlığı'na atanmıştır. Balkan Savaşı'na Nişancı Taburu ile Alasonya cephesinde katılmıştır. Livadiye mevkiinde Yunanlılara esir düşmüştür. 23 Şubat

³⁰⁹ KKK'lığı Emeklilik Şubesi Arşivi, Mehmet Saip Şahsi Dosyası, Sicil No: 1312-P.285: Abdullah Atay (Yay. Kur. Bşk), a.g.e., C. I, s. 286.

1914'te esaret dönüşünde 11. Kolordu açığına verilmiştir. 1914'te Erzurum ve Midyat Askerlik Şubesi Başkanlıkları yapmıştır.

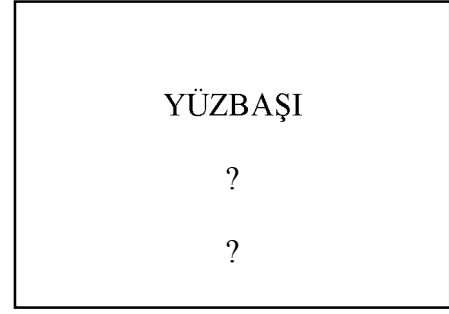
1915'te 11. Kolordu 32. Tümen 99. Alay 1. Tabur Komutanlığı'na atanmıştır. 1916 Şubat'ında 14. Depo Alayı 4. Taburunu kurarak taburun komutanı olmuştur. 14 Aralık 1916'da Binbaşı rütbesine terfi etmiştir. 1917 Ağustos'unda 14. Depo Alay Komutanlığı'na yükselmiştir. 1917 Aralık'ında 1. Kolordu 507 numaralı Piyade Sahil Muhafaza Taburu Komutanlığı'na görevlendirilmiştir. 1918 Eylül'ünde 5. Depo Alayı 1. Tabur Komutanlığı'na atanmıştır. Mondros Mütarekesi'ne kadar bu tabur ile Çanakkale ve Akbaş mıntikalarında görev yapmıştır.

1919 Ocak'ında 4. Kolordu Askerlik Şubesi Heyeti emrine görevlendirilmiştir. 1919 Mart'ında 12. Tümen Burdur Askerlik Kalemi Başkanı olan Mehmet Saip 1919 Ağustos'unda Tefenni Askerlik Şubesi Başkanlığına görevlendirilmiştir. 1920 Eylül'ünde 57. Tümen 135. Alay Komutan Muavini, 1920 Kasım'ında 57. Tümen emrinde Çal Mıntika ve Müfrezesi Komutanı olmuştur. 1921 Mayıs'ında 3. Grup Menderes Mıntikası Komutanlığı emrinde görevlendirilmiş ve sonrasında Denizli Mıntikası Komutanı olmuştur. 1922'de 1. Ordu emrinde Menderes Mıntikası Komutanı olarak atanmış buradaki görevi sırasında 13 Haziran 1922'de vefat etmiştir.

3.3.14.2. Aldığı Ödüller

Yapmış olduğu hizmetleri karşılığında 1897'de Yunan Muharebesi Madalyası ve Beşinci Dereceden Mecidî Nişanı, 1899'da Osmanî Nişanı ve Hicaz Demir Yolu Madalyası, 1902 yılında Gümüş İmtiyaz ve Liyakat Madalyası ve yapılan değişiklikle Dördüncü Dereceden Mecidî Nişanı ile ödüllendirilmiştir.

3.3.15. Salih Zeki



3.3.15.1. Hayatı ve Faaliyetleri

Demirci Mehmet Efe kuvvetlerine bağlı olarak Burdur gönüllülerinden oluşan Çelikalay birliğinin ilk komutanıdır. Çelikalay 22 Ekim 1920 günü Refet Albay'ın emri ile düzenli orduya bağlı 57. Tümene bağlanmıştır.³¹⁰

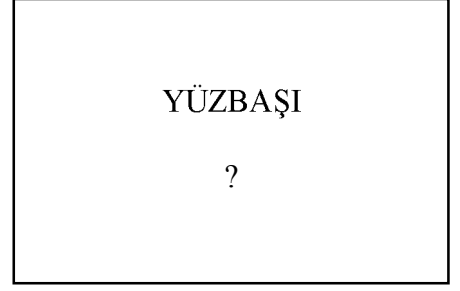
Salih Zeki, Rıza Bey'in oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. İstiklal Savaşı'nda 1. Kolordu 6. Tümen 2. Top Tabur'unda görevlendirilmiştir. Millî Mücadele'deki görevinden dolayı İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.³¹¹

Köstüklü'nün eserinde Salih Zeki'nin Tabip Teğmen olduğu yazarken Özata'nın eserinde Yüzbaşı olduğu yazılıdır. Adı geçenin Emekli Sandığı'nda dosyasına ulaşılammıştır.

³¹⁰ Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s. 115.

³¹¹ Metin Özata, **a.g.e.**, s. 125.

3.3.16. Mustafa Niyazi Efendi



3.3.16.1. Hayatı ve Faaliyetleri

Yaptığımız bütün taramalarımıza rağmen hakkında arşiv kayıtlarındaki emeklilik işlemi dışında herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır. Bulunabilen tek bilgi Burdurlu ve Yüzbaşı olduğudur. Yüzbaşı Mustafa Niyazi Efendi Isparta Taburu Burdur Bölüğü'nden 21.08.1919'da emekli olmuştur.³¹²

³¹² BOA, İ..DUİT, D.180, G.90.

3.3.17. (Gazi) İsmail (Çavuş) DOĞANER



ÇAVUŞ

Burdur, 1882

Burdur, 4 Nisan 1972

3.3.17.1. Hayatı ve Faaliyetleri³¹³

Kademlioğlu Gazi İsmail Çavuş 1882'de Hasan Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale cephesinde savaşmıştır. Duygularını zaman zaman şiirle anlatan İsmail Doğaner 90 yaşındayken 4 Nisan 1972 tarihinde Burdur'da vefat etmiştir. 5 Nisan 1972 tarihinde yapılan askeri törenle Burdur mezarlığına defnedilmiştir.

³¹³ İsa Kayacan, **Burdur Hatırlamaları**, Ankara, 1991, s. 173–188.

3.3.17.2. Eserleri

Gazi İsmail Çavuş'un, Kademlioğlu ya da Yılanlioğlu mahlası ile kendini anlatan bir şiiri bulunmaktadır. Aşağıda bu şiirden bir kesit sunulmaktadır.

"BÜYÜK GAZİ BAŞÇAVUŞ"

*Atmadım ben mermileri boşuna,
Nişan aldım hep düşünce düşünce,
Düşmedim hiç menfaatin peşinde.
Ben Kademlioğlu İsmail,
Etmedim kötüye meyil.*

*

*Yaralandım, Gazi oldum savaştım,
Çanakkale, Seddülbahir dolaştım,
Vatan için çelik kaleler aştım.
Ben Kademlioğlu İsmail,
Cesaretim çok, az değil.*

*

*Düştüm, kalktım, yaralandım dönmedim,
Parlamadım ışıldadım sönmedim,
Çile çektim, acı duydum yanmadım.
Ben Kademlioğlu İsmail,
Canım pek, azıcık değil.*

*

*Vatani kurtardım, çekildim yana
Maaş bile teklif ettiler bana
Ben reddettim, kalsın dedim vatana.
Ben Kademlioğlu İsmail,
Gözümüz toktur, aç değil*

*

*Kılıç çaldım, kelleleri uçurdum,
Bir mermiyle zırhlıları aşardım
Hücum ettim, düşmanları kaçırdım.
Ben Kademlioğlu İsmail,
Gazi oldum, Malul değil.*

*

*Savaş bitti, ben çekildim işime
Haram lokma değdirmedim dişime,
Şeref ile şan getirdim eşime.
Ben Kademlioğlu İsmail,
Şerefim var, servet değil.*

*

*Yetmişbeşlik eşim, bekler başımı,
Taşırmadan pişiriyor aşımı,
Elbet diker oğlum, mezar taşımı.*

*Ben Kademloğlu İsmail,
Yaş doksan, onsekiz değil*

*

*Altımda yatağım, üstte yorganım,
İki göz odam var, bir kuru canım,
Nüzül indi, hiç tutmuyor sol yanım.
Ben Kademloğlu İsmail,
Zenginim, fakir de değil*

*

*Ceddimi sorarsan, Selçuk soyundan,
Cihana nam salan, Oğuz boyundan,
Atam köle değil, Türk'ün beyinden.
Ben Kademloğlu İsmail,
Kasılma, karşımda eğil.*

*

*Mîrî mala el sürmedim el gibi
Hep kükredim ilerledim sel gibi
İlk estim, seherdeki yel gibi
Ben Kademloğlu İsmail,
Değilim harama mâil.*

*

*Durağım Burdur'da Mumcu Sokağı,
Sönmedi, parlıyor alnımın akı,
Daim zikrederim Cenab-ı Hakk'ı.
Ben Kademloğlu İsmail,
Olmadı imanım zâil.*

*

*YILANLIOĞLU sundu sana destan,
Sen kurtardın, bu milleti, vatanı,
Sensin milletimin şeref-ü şânı.
Sen Kademloğlu İsmail,
Çok yücesin, cüce değil." ...*

3.3.17.3. Hakkında Yazılanlar

8 Mayıs 2014 tarihinde Harun Yiğit tarafından aşağıdaki destan yazılmıştır.³¹⁴

“Kademlioğlu İsmail Başçavuş Destanı (Gölce - BAHÇE)”

Oy

Anam!

Can anam

Oy ki ne oy!!

Hâli harapmış

Benim güzel anam

Oy anam, Anadolu'm!

Havada döner olmuş

Öbek, öbek leş kargaları

Kara, kapkara bağrını yarıp

Ciğerini parça parça etmeye

Kanlı kanlı, lokma lokma yutmaya

And içmişler benim güzel anam...

Sahipsiz sanmışlar vatani,

Ne de çabuk unutmuşlar

Toprakların altında

Vatanın uğruna

Cesurca ölüp

Kefensizce

Yatani!

Anam

Oy!

Doksan yaşında

İki yıldır yatalak

Topçu başçavuş

Kademlioğlu İsmail.

Ziyadesiyle

Görür sevgi, saygıyı.

Boğazından hiç

Haram lokma geçmemiş

³¹⁴<http://www.edebiyatbiz.com/Siir/21999-Kademlioglu-Ismail-Bascavus-Destani--Gulce--BAHcE.html>, Erişim tarihi, 19.05.2014, st: 02:34.

*Bir kahraman yaşar yokluk içinde
Yetinmesini bile bile
Nice engel aşar yokluk içinde,
Acılara güle güle.
Hayat ondan birçok şeyi götürmüş
Yaşlanınca yataklara yatırmış;
Sona doğru yavaş yavaş bitirmiş
Uzun yolu gele gele...
Çalınır
Kapısı bir gün
Doksanlık gazimizin
İhtiyar delikanlı
Kademloğlu İsmail'in.
Felçli olmasına felçli
Ama hâlâ dinç ve şendi
Gelen zevatlar;
-“İsmail Başçavuş,
Mecliste kabul edilen kanun gereği
Yüz kırk bin Lira ikramiye
Bir de şeref aylığını hak kazandın”
Derler...
Birden, Topçu başçavuş
Kademloğlu İsmail'in doldu gözleri
Bir noktaya dikti de dikti
Uzun uzun aynı yere baktı...
Yıllar öncesine doğru
Bir yolculuk başladı, Topçu Başçavuşta
Bir bilseniz
Neler neler düşledi?!
Hayat denen o anları
Sardı başa*

*Sanki bir el
Yavaş yavaş makineyi çeviriyor
Beyazperdeye kare kare yansıyan anılar gibi
Dökülüyordu kare kare, Topçu başçavuşun anıları.
Kolay mı geriye sarmak?
Kolay mı anıları, acıları yeniden yaşamak?*

Gözler kapanır mı hiç, kan damlasa busene?
Gözler oldu analar, yollarını bu sene
... ..Busene, yârin dudakları değer sanma
... ..Değer sanma sakın gökteki irahmet
... ..Irahmet yerine kan damlar
... ..Damlar topraklara
... ..Topraklar filize dursun diye

Can pazarlığı yapılır mı vatanla?
Çanakkale, çanak çanak kan oldu
Kim hesaba duracakmış yatanla
Her dökülen damla, yine can oldu
“Çanakkale’den geçip,
Haydarpaşa’da şekerli kahve içeceğiz”
Diye rapor etmiş düşman.

.....**“Denizin dibinde**
.....**Tuzlu zıkkımı içtiler.**
.....**Türk vatanına göz dikenin**
....**Gözleri kılıcımızın ucuyla oyuldu”**
Dedi İsmail Başçavuş.

Cephede;
Yaralanıp yere düştü, orda sarıldı yarası
Ateşi sedyeden açtı, yoktu ölümle arası
Vurulup düştüğü yer olursa ki vatan
Ölüm bile vız geliyor, böyle öğretmiştir atan
Dövüşür

Yaralı bir kurt gibi
Vatan söz konusuyken
Duyar mı İsmail başçavuş acı?
Görür mü toprağa dökülen kanı?
“Önce vatan” der, basar tetiğe.
Alman Batarya Kumandanı’na;
.....**“Ateş altında kaldık, siz ateş edin” diye**
.....**“Haber saldı be canım,**
.....**Almanlar dönek ve kalles çıktı.**
....**Sarıkamış’da olduğu gibi**
...**Sattılar bizi Çanakkale’de de.”**
Doğmayacak mı sanırsın akşamları batar güneş?

Her gecenin sonu elbet aydınlığa çıkar oğul!
Gördüğünüz ihanetler, içten büyüyerek olur,
Bil ki, ağaçları mutlak öz kurtları yıkar oğul!
Oğul, ey oğul!
Oğul oğul can oğul!
Oğul ola vatana
Vatana kurban oğul!
İstiklâl Savaşı canlanır gözlerinde
Kocatepe'den İzmir'e
Adım adım nasıl da yürüdü?
Nasıl da kovmuştu Yunan'ı İzmir'den öteye
İsmail Başçavuş'un gözleri dolu dolu
Hâlâ ufuktadır yağmur yüklü bakışları.
Bir elini ezan okuyacakmış gibi kulağına atar
Yanık bir türkü tutturur:
“Subh-u mesahlarda top başında olanlar
Hatt-ı âlisinden düşmanları bulanlar
Ve (Ulü'l-emri minküm) ayetini tutanlar
Medet Allah, Türk ordumuza aşk ola.
Hakkın divanında olur mu hatır?
Nice marifetler kalblerde yatır
Var ise eksiği Hüdam sen yetir
Medet Allah, Türk ordumuza aşk ola.
Bin dokuz yüz elli altıyı görenler
Hak ile bâtulı tefrik edenler
Doğan erin hakikatini bilenler
Medet Allah, Türk ordumuza aşk ola.”
Gözyaşlarıyla bitirir türküyü
Başını daha da ileri dikti
“Olmaz oğul,
Ben malûl değilim!
Ben şanlı, şerefli gaziyim!
Vatana parayla hizmet edilmez!!!
Mîrî malda süt emen öksüzlerin, dulların
Hakkı vardır.
Bu para haramdır
Bana gelmez !” der ve başını yana döndürür.
“Ne diyorsun sen Çavuş?
Bu parayı İsmet Paşa bile alıyor,

Senin için haram değil”
Derler, gelen zevatlar
Çavuş sesini gürleştirerek;
“İsmet paşa demek fakir, ihtiyacı var ki alıyor.
Benim çok şükür ihtiyacım yok!”
Dese de haram bellemiş,
Burdur'lu Kademlioğlu İsmail Başçavuş
Ne deseler olmaz,
Şoför oğlu da razı gelmez.
“Madem babam Haram dedi o paraya
Ben gazi babama haram yedirtmem”der.
Gelen zevatlar
Utanır yaptıklarında
Duygulanırlar,
Gözleri dolar
Tutamayıp kendilerini
Ağlaşırlar hep birlikte...”

3.3.18. (Gazi) Hüseyin AKSAKAL



GAZİ

Burdur, 01.07.1887

Burdur, 29.10.1973

3.3.18.1. Hayatı ve Faaliyetleri³¹⁵

1887 yılında Ali Efendi ve Sâkine Hanım'ın oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. Medresede eğitim gördüğü bilinen Hüseyin Efendi burada Arapça öğrenmiştir. Ailenin Nüfus ve Vatandaşlık Kurumu kayıtlarından aldığı tarihlerde biraz farklılık arz etmektedir. Doğum tarihi 01.07.1887, ölüm tarihi ise 19.05.1915 olarak kaydedilmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında Çanakkale cephesine gitmiş olan Hüseyin Bey'den savaş sonunda hiçbir haber alınamamıştır. Bu yüzden şehit olduğu düşünülerek kayıtlarda ölüm tarihi hanesine 19.05.1915 olarak kaydedilmiştir. Ancak cepheye giden Hüseyin Efendi esir alınmış, ardından da ilginç bir esaret yolculuğu başlamıştır.

Savaştan altı-yedi yıl sonra kendi kasabasına dönmüş ve ölümünden iki yıl önce esaret hayatını kaleme aldırılmıştır. Ailenin arşivinde bulunan metin şöyledir:

“Evlâd-u Ayalime Askeri Hayatımın Tercümesi Hatıradır

³¹⁵ Torunu Serkan Öktem ile yapılan görüşmeden elde edilen bilgilerle hazırlanmıştır. Görüşme tarihi: 01.06.2014

Birinci Dünya Savaşına Katıldığım Günler

Osmanlılar savaşa katıldıktan sonra İngilizler Çanakkale'de Arıburnu'nda asker çıkardılar. Çanakkale Boğazi'nı alıp İstanbul'a girmek için hükümetimiz ordularımızı derhâl gönderdi savaş başladı. Ordumuz bize yetişmeden İngiliz-Fransız orduları ilerlemiş bazı yerleri almışlardı. Diğer taraftan Gelibolu-Settülbahir ve Kilitbahir şehirlerimizi topa tutarak yakmakta iken ordumuz harekete geçerek düşman harekâtını durdurmuştur. Harbin başlangıçtan 4. Günü Harbiye Talimgâhı'ndan 120 kişi ihtiyat zabiti olarak Reşit Paşa vapuruyla Kilit İskelesi'ne çıktık. Sahne-i harp ikiye taksim olunmuş iki grup kumandanlığı Eset (Esad), Alaman Limon Paşalar tarafından fırkalara taksim edildik. Ben 8 arkadaşım 19. Fırkaya ayrıldık. Fırka Kumandanımız Mustafa Kemal idi. Fırkamız 3 alaydan mürettepti. İki arkadaşım 64. Alay 1. Taburuna iltihak ederek taburumuz (Kabatepe) namıyla maruf siperde bulunuyordu. Bir müddet sonra bizde harbe iştirak ettik. Geceleri taarruz etmek suretiyle peyderpey düşmanı sürmek için birçok ilerlemelerde bulunduk. Bu meyanda askerimizden kendi bölüğümüzden her gün 30–40 kişi şehit ve yaralı oluyordu. Kayıpların yerlerine İstanbul'dan gelen ve bir gün dinlendikten sonra harbe iştirak edenlerle telafi oluyordu. Alay ve taburlar 10 gün siper harbinde kaldıktan sonra istirahatata çekilip, geceleri cephe gerisinde askerler siper kazmakla meşgul olurdu. Ordumuz ilerledikçe harpte değişiyordu. Kıtalar mevkiini değiştirirken harbin en şiddetli günleri başlamıştı. Düşman denizden zırhlılarla karadan toplar, havadan da uçaklarla ateş yağdırıyordu. Buna karşılık askerlerimizin göğsünü gererek düşmanlarla kahramanca savaşıyor, durmadan saldırıyordu. Nihayet 24 Mayıs 1915 gecesi alınan karara göre bütün cepheden düşmana saldırılacaktı. Herke vazifesini almıştı. Gece yarısı saldırıya başlamazdan evvel iki saat istirahatata çekildim bu sırada mevkiimiz olan Kabatepe'deki azmak deresi idi. Fırka Kumandanlığından verilen emir üzerine düşman tuz gölüne yakın deniz iskelesinde ihraç harekâtı yapmakta imiş. Buna mani olmak için 50 asker bomba ile gece yarısı siperden atlayacak azmak deresine deniz kenarına yakın vardığımızda ateş edecektik. Fakat biz deniz kenarına gelip planlarımızı tatbik etmeden şiddetli bir ateşe maruz kaldık. Ben yere yatmak ve sıçrama hareketi ile vazifeme nihayet vermek için çalışırken aksi bir kurşunun tesadüfî ile iki bacağımdan yaralanmışım. Vazifeme yine devam etmekte idim. Bir müddet sonra tekrar bir kurşunun sağ diz kapağıma isabet etmesiyle düştüm. Yanımdaki çavuş ve onbaşı bana yardım ettiler, geriye götürdüler. Beni bir çalı içerisine koyduklarını hatırlıyorum. Sonra kendimden geçmişim. Gözümü açtığımda sabah olmakta idi. Sağımda solumda askerlerimizden vurulup yatan şehitlerimizi gördüm. Yaralarımı yanımdaki sargı bezleri ile sarmaya çalıştım. 4 gün orada aç ve susuz kaldım. Nihayet kendimi öldürmeye karar vermişim askerlerin bıraktıkları tabanca ve silahla ... Fakat bu fikrimden sonra vazgeçtim. Silaha kurşunu koyarak havaya attım. 15 dakika sonra 20–30 adım ilerde 4 İngiliz askerinin geldiklerini

görüp seslendim. Koşarak geldiler. Bana su, sigara ve bisküvit ikram ettiler. Hayatımın kurtulmasından dolayı sevincimden yanımda bulunan para ve kol saatimi, hatta parmağımın bulunan yüzüğümü de verdim. Beni sırtlarıma alarak İngiliz hastanesine sevk ettiler. 2 ay orada kaldım, sonra Kahire hastanesine gittim. 4 ay tedavi olmama rağmen doktorlar ayağımın kesilmesine karar verdiler. Neticede ayağım kesildi. 1 ay sonra hastaneden çıktım üsera ve zabitan karargâhı olan Mehmet Ali Paşa Kalesi'ne gittim. Burada 3,5 sene kaldım. Hükûmetler malûlleri evlerine göndermek için aldıkları kararla vardıkları mukavelename ile 35 neferle beraber bende Marsilya'ya geldim. 1 ay orada kaldım. Bilahare Lion şehrine geldim. Oradan İsviçre tarikiyle hareket etmek üzereyken İspanya'yı grip hastalığı dolayısıyla İsviçre hududu kapandı. Oradayken mütareke başladı 1,5 sene Fransa'da kalıp vapurla Tulon Limanı'ndan hareket ettim. Akdeniz'den geçerek 7 günde vatanım olan İstanbul'a geldim. İşte hayatımı- askerlik devremi anlatmakla kendimi bahtiyar hissetmekteyim. Bu hatıram evlâd-u ayalimce okunup anıldıkça ruhum şad olacaktır. 15.11.1970 Hüseyin Aksakal''

Savaşta öldüğü düşünülen Hüseyin Efendi aradan yıllar geçtikten sonra bir bacağı kesilmiş olarak şehrine geri dönmüştür. İki farklı evliliğinden Müzeyyen, Lütfiye, Sacide ve Fazilet isimlerinde dört kızı olmuştur. Kızlarından Müzeyyen vefat etmiş, diğerleri sağdır. Hakkındaki bilgiler ve ailesine hatıra olarak yazdırdığı mektubu 94 yaşında ve sağ olan Lütfiye Hanım'ın torunu Serkan Öktem Bey'den alınmıştır.

Harp malulü olarak geri geldiği Burdur'da yaşamına devam etmiştir. Kendisine gazi maaşı bağlanan Hüseyin Efendi bir bacağı olmamasına rağmen hayattan kopmamış kırtasiyecilik işi ile iştigal etmiştir. 28 Ekim 1973'te 86 yaşındayken vefat eden gazinin cenazesi 29 Ekim 1973'te Cumhuriyet Bayramı gününde Burdur mezarlığına defnedilmiştir.

3.4. EĞİTİMCİLER

I. Dünya Savaşı ardından Millî Mücadele'yi veren bir milletin eğitimcileri de bu dönemin en az zararlar geçirilmesi açısından önemlidir. Bölgenin kalkınması ve aydınlık yarınların inşası için eğitime ve eğitimciye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bölümde Burdurlu ya da Burdur'da görev yapmış eğitimcilerin biyografilerine yer verilmiştir.

Burdurlu olup çalışma alanımız tarih bilimi açısından çok sayıda eser vermiş eğitimcimiz olan İbrahim Kafesoğlu'nun ilk sıraya alınması uygun bulunmuştur. Haklarında bilgi bulabildiğimiz diğer eğitimcilerimizin sıralanmasında ise alfabetik sıraya riayet edilmiştir.

Biyografilerin hazırlanmasında diğer bölümlerde de olduğu gibi bölümlemeler yapılmıştır. Biyografiler genel olarak dört ana bölüm hâlinde hazırlanmıştır. Birinci bölümde kişilerin kısaca hayatı ve faaliyetleri anlatılmıştır. İkinci bölümde varsa eserlerine yer verilmiştir. Eserlerin olduğu bölüm kişilere göre değişiklik arz etmektedir. Biyografisi hazırlanan kişinin öncelikle telif eserleri, ardından tercümeleri ya da yabancı dile tercüme edilmiş eserleri ve makalelerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde varsa hakkında yazılan eserler verilmiştir. Hakkında yazılan kitaplar, makaleler ve tezler şeklinde bir sıralama yapılmıştır. Son olarak varsa aldığı ödüller bölümü yer almıştır.

Eğitimciler ile ilgili bu bölümde yararlandığımız Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan Tercüme-i Hâl Defteri ana kaynağımızı oluşturmuştur. Ayrıca Burdurlu ya da Burdur'da bu dönemde yaşamış ulema hakkında yayınlanmış eserlerden yararlanılmıştır. Soyadı kanunu öncesine ait olan bilgilerden dolayı eğitimcilerin sicil kayıtlarından sonraki hayatları hakkında bilgi bulunamamıştır. Araştırmanın sağlam

veriler üzerine dayandırılabilmesi için eğitimcilerin Sosyal Güvenlik Kurumu'nda kaydının olabileceği düşünülerek Sosyal Güvenlik Kurumu Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne araştırma izni için dilekçe verilmiştir. Ancak dilekçemize olumlu ya da olumsuz herhangi bir cevap alınamamıştır. Bu yüzden eldeki veriler ışığında ülkemizi aydınlatmaya çalışan eğitim camiasının neferlerinin biyografileri maalesef biraz eksik kalmıştır.

3.4.1. İbrahim KAFESOĞLU



EĞİTİMCİ
TARİHÇİ
PROFESÖR DOKTOR
Burdur, Ocak 1914
İstanbul, 18.08.1984

3.4.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri ³¹⁶

Burdur'un yetiştirdiği ender insanlardan biridir İbrahim Kafesoğlu. 1914 Ocak'ında Burdur Tefenni'de Recep Bey'in oğlu olarak doğmuştur. Babası I. Dünya Savaşı'nda Erzurum cephesinde şehit olunca annesi Hatice Hanım ve dedesi Mehmet Ağa tarafından büyütülmüştür. Tefenni'de ilköğrenimine başlamış buradan İzmir Muallim Mektebi'ne gitmiştir. 1932 yılında İzmir Muallim Mektebi'ni bitirince, Afyon'da öğretmenliğe başlamıştır.

³¹⁶ <http://www.ibrahimkafesoglu.k12.tr/?Bid=1347513> Erişim tarihi: 17.09.2012, s: 22:03
Yasemin Çayır, Mehmet Şahin, “Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu’nun Hayatı ve Eserleri”, **I. Burdur Sempozyumu 16–19 Kasım 2005, Bildiriler**, C. II, Burdur, 2007, s. 1602–1614, MAKÜ Rektörlüğü.

1934 yılında soyadı kanunu ile “Çağatay” soyadını alan Kafesoğlu, 1936 yılında Ankara “Gazi Yüksek Öğretmen Okulu” bursunu kazanarak, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde öğrenime başlamıştır. Eski Türk Tarihi alanında çalışmalar yapmıştır. Özellikle Hunlar konusunda uzmanlaşmıştır. Yüksek öğrenimi sırasında Prof. Dr. L. Rasoyini, Prof. Dr. Fuat Köprülü ve Prof. Dr. Abdülkadir İnan gibi değerli hocalardan dersler almıştır. 1940'ta aynı fakültede “İlmi Yardımcı” unvanıyla araştırma hayatına başlamıştır.

1941 yılında II. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla askere çağrılmış, 1943'e kadar askerlik görevini ifa etmiştir. 1942'de soyadı kanunu ile aldığı ÇAĞATAY soyadını ailesinin lakabı olan “KAFESOĞLU” ile değiştirmiştir. Askerlik sonrası devlet bursu ile Macaristan'da bulunan Budapeşte Üniversitesi'ne Türk Tarihi ve Kültürü üzerine doktora yapmak üzere gönderilmiştir. A. Alföldi, Gy. Nemeth, L. Ligeti gibi ünlü Türkiyatçılar'dan dersler alan Kafesoğlu 1945 Nisan'ında yurda dönerek Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde çalışmaya başlamıştır. Bu sırada İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde “Orta Çağ Tarihi Kürsüsü Asistanı” olarak tayin olmuştur.

Aile hayatında ise, 1946 yılında Müzeyyen Hanım'la evlenmiştir. Bu evliliğinden Cumhur (1947), Fatma Gülnur (1953) ve Mehmet Celalettin (1959) adlarında üç çocuğu olmuştur.

1949'da Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah hakkında hazırladığı tezi ile “Doktor” unvanını almıştır. Harzemşahlar Devleti Tarihi adlı eseriyle 1953 yılında “Doçent” olmuştur. 1957 yılında Erzurum'da Atatürk Üniversitesi açılınca ilk dersi vermiştir, 1959'da da Profesörlüğe yükselmiştir.

Tekrar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Umumi Türk Tarihi Kürsüsü'ne atanmıştır. 1965 yılında Kültür Ocağı Başkanı, İstanbul Milliyetçi Öğretmenler Birliği Başkanı olmuştur. Birinci Milliyetçiler Büyük Kurultayını

toplamiş ve başkanlığını yapmıştır. 1969 da 2. Milliyetçiler İlmi Semineri'ni yönetmiştir. Türkiye Millî Kültür Vakfı “Türk Millî Kültürüne hizmet şeref armağanı” almıştır.

1970 yılında, A. Zeki Velidi Togan'ın vefatıyla Türk Tarihi Kürsüsü Başkanı olmuştur. 1983 yılı Ocak ayında yaş haddinden emekli olana kadar bu görevi sürdürmüştür. “Aydınlar Ocağı”nı kurarak ilk başkanı olan Kafesoğlu birçok derneğin de kurucusu olmuştur. Bu derneklerden en önemlisi Türk Edebiyatı Cemiyeti'dir.

1971 yılında Yüksek Öğretmen Okulu Müdürlüğü'ne getirilen Kafesoğlu Malazgirt Meydan Muharebesi'nin 900. yılı kutlamalarına katılmak, seminer vermek üzere Van'a gitmiştir. 1974'te Sofya'da Türkiye-Bulgaristan Kültür ilişkileri konseyinde Millî Eğitim Bakanlığı adına katılmıştır.

1976'da Altan Deliorman ile birlikte lise 1 ve lise 2 tarih ders kitaplarını yazmıştır. Yayınlanacak pek çok eseri de henüz kitaplaşmamıştır. “Türk Millî Kültürü” eserinden dolayı Türkiye Millî Kültür Vakfı'nın büyük armağanını kazanmıştır.

Üniversitelerin çeşitli kademelerinde binlerce öğrenci yetiştiren İbrahim Kafesoğlu 18 Ağustos 1984'de İstanbul'da geçirdiği kalp krizi sonunda vefat etmiştir. Geride İslam Ansiklopedisi'nde pek çok madde, Belleten, Boğaziçi, Türk Kültürü dergilerinde 300 civarında makale ve pek çok kitap bırakmıştır. Macarca, Fransızca, Almanca, İngilizce'yi 60 yaşında öğrenen Hoca Arapça ve Farsça da bilmekteydi. Adı doğduğu yer olan Tefenni'de bir okulda yaşatılmaktadır.

3.4.1.2. Eserleri

Kafesoğlu'nun eserlerinin hazırlanmasında Millî Kütüphane Başkanlığı kataloglarından yararlanılmıştır. Eserlerin sıralanmasında alfabetik sıraya riayet edilmiştir.

1. “11. Yıla Girerken”, Bilgi, S.121, İstanbul, Nisan 1957.
2. “19 Mayıs'ın Işığında: Türk Gencinin Vazifesi”, Türk Kültürü, S. 43, Ankara, Mayıs 1966, s. 573–576.
3. “*À propos d'un nom Turkmén (Fr.)*”, Oriens, IX/1-2, Leiden, (1958), s.146-150.
4. “*Abdullah el-Bârânî'ye Dair Bir Açıklama*”, Orkun (Sanat Bilim ve Kültürde Orkun), S. 4, İstanbul, Aralık 1981, s. 29–30.
5. “*Ahlat Araştırma Enstitüsü*”, İş Mecmuası, XII/57, İstanbul, 1946.
6. “*Ahlat ve Çevresinde 1945'de Yapılan Tarihi ve Arkeolojik Tetkik Seyahati Raporu*”, Tarih Dergisi, I/1, İstanbul, 1949, s. 167–200.
7. “*Ak Koyunlu Devleti*”, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, 1976, s. 884.
8. “*Ali Şir Nevaî Devri Tarihine Toplu Bir Bakış*”; Ali Şir Nevaî Hayatı, Eserleri, (1962), s. 18–26.
9. “*Anadolu (ikmâl)*”, Küçük Türk-İslâm Ansiklopedisi, 2. Fasikül, İstanbul, 1978.
10. “*Anadolu Medeniyetleri Hakkında Mülakat*”, Türk Edebiyatı Dergisi, S. 119, İstanbul, Eylül 1983, s. 8–9.
11. “*Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu?*”, Tarih Enstitüsü Dergisi, S. X-XI, İstanbul, 1981.
12. “*Anadolu'nun Sesi*”, İstanbul Dergisi, S. 9, İstanbul, Temmuz 1954.
13. “*Anarşizmin Kaynağı Nihilizmdir*”, Töre, S. 142, İstanbul, Mart 1983, s. 18–20.
14. “*Anayasa Tasarısı Hakkında Bir Mülakat*”, Yeni Düşünce, S. 44, İstanbul, Ağustos 1982, s. 10.
15. “*Anayasa'nın Prensipleri Meselesi*”, Yeni Düşünce, S. 21, İstanbul, 16 Şubat 1982, s. 7–8.
16. “*Ankara'daki Anıt ve 16 Türk Devleti Meselesi*”, Tercüman, İstanbul, (11 Haziran 1984).
17. “*Asırlık Adam, Değil Asrın Adamı*”, 100. Yaşında Celal Bayar'a Armağan, İstanbul, 1982, s. 123–125.
18. “*Atabeylikler*”, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, 1976, s. 842–843.
19. “*Atatürk İçin*”, Türk Yurdu, S. 262, İstanbul, Kasım 1956, s. 221–222.
20. “*Atatürk İhtilâlcî mi idi?*”, Tercüman, İstanbul (26 Mart 1984).
21. “*Atatürk Kültür Yüksek Kurumu*”, Tercüman Gazetesi, İstanbul, (14 Eylül 1983).
22. “*Atatürk Ne İstiyordu*”, Bilgi, S. 116, İstanbul, Kasım 1956, s. 3.
23. “*Atatürk ve Atatürkçülük*”, Türk Kültürü, S. 13, Ankara, Kasım 1963, s. 5–8; [“*Atatürk ve Atatürkçülük*”, Töre (Aylık Fikir ve Sanat Dergisi), S. 78, Ankara, Kasım 1977]
24. “*Atatürk ve Türk Devleti*”, Türk Kültürü, S.61, Ankara, Kasım 1967, s. 8–11.
25. “*Atatürk'ün Doğumunun Yüzüncü Yılı Takvimi Üzerine Düzeltme ve Düşünceler*”, Türk Kültürü Araştırmaları, S. 262, Ankara, Eylül 1983, s. 141–171.
26. “*Atatürk'ün Kurduğu Devlet*”, Atatürk Haftası Armağanı/10 Kasım 1984, Atatürk Dizisi, 17. Gn. Kur. ATESE, Ankara, 1984, s. 81–84.
27. “*Atatürkçülükte Tarihi Gerçek*”, Türk Kültürü, S. 37, Ankara, Kasım 1965, s. 5–8; [aynı makale, Türk Kültürü, XXXIII/391, Ankara, Kasım 1995, s. 641–644; Türk Kültürü, XXVII/316, Ankara, Ağustos 1989, s. 449–452; Türk Kültürü, XXXIV/400, Ankara, Ağustos 1996, s. 449–452].
28. “*Aynî*”, Küçük Türk-İslâm Ansiklopedisi, 3. Fasikül, İstanbul, 1980.
29. “*Batı Medeniyeti ve Türkler*”, İstanbul Dergisi, C. III/8, İstanbul, Ağustos 1956.
30. “*Bilge Kagan'ın Adı ve Lâkabı*”, Türk Dünyası Araştırmaları, İstanbul, Nisan 1985, s. 4–8.
31. “*Bir “İlinç” Yanıtı*”, Yeni Ufuklar Mecmuası, S. 21, İstanbul, Haziran 1955, s.105.
32. “*Bir Devrin Tarihi, Prof. Dr. Ahmet Ateş'in Yayınladığı Mevlid Münasebetiyle*”, İstanbul Dergisi, S.13, İstanbul, Kasım 1954.

33. “*Bir Gençlik Meselemiz Var: Gençlik Buhranı, En Mühim Mesele*”, Yeni İstanbul Gazetesi, (1 Temmuz 1965).
34. “*Bir Gençlik Meselemiz Var: Gençlik Buhranı*”, Yeni İstanbul Gazetesi, (30 Haziran 1965).
35. “*Bir Millî Kültür Siyasetine İhtiyacımız Var Mıdır?*”, Türk Kültürü, S. 18, Ankara, Nisan 1964, s. 3–6.
36. “*Bir Mukayese*”, İstanbul Dergisi, S. 2, İstanbul, Aralık 1953.
37. “*Bir Tenkide Cevap (Fr.)*”, Journal Asiatique, VIII, Paris (1956).
38. “*Bir Türk Kültürü Yok Mudur?*”, Türk Kültürü, S. 25, Ankara Kasım 1964, s. 5–9.
39. “*Bir Yıl Dönümü*”, Türk Kültürü, S. 1, Ankara, Kasım 1962, s. 29–32.
40. “*Bizim İstanbul*”, Türkiye Dergisi, İstanbul, (27 Haziran 1953).
41. “*Bizim Üniversiteler*”, Bilgi, S. 89, İstanbul, Eylül 1954.
42. “*Bütün Türklük*”, Orkun, Yıl: 2, S. 17, İstanbul, 15 Haziran 1963, s. 10–11.
43. “*Bütün Türklük*”, Türk Kültürü, S. 8, Ankara, Haziran 1963, s. 1–4.
44. “*Büyük Davamız*”, Türk Kültürü, S. 12, Ankara, Ekim 1963, s. 1–4.
45. “*Büyük Selçuklu İmparatorluğu’nun Dünya Tarihinde Rolü*”, V. Türk Tarih Kongresi (12–17 Nisan 1956), Ankara, 1960, s. 267–278.
46. “*Büyük Selçuklu Veziri Nizâmü’l-Mülk’ün Eseri Siyâsetnâme ve Türkçe Tercümesi*”, İA, C. XII, İstanbul, 1955, s. 231–256.
47. “*Cambazhane Arslanı*”, İstanbul Dergisi, S. 14, İstanbul, Aralık 1954.
48. “*Cengiz Türk müdür?*”, Türk Yurdu, S. 253, Şubat 1956, s. 582–586.
49. “*Cumhurbaşkanlığı Forsundaki 16 Yıldız*”, Yıllar Boyu Tarih, S. 2, İstanbul, Şubat 1981, s. 33–37.
50. “*Cumhuriyetimizin 45. Yılında Türkiye’de Gençlik Buhranı*”, Türk Kültürü, S. 72, Ankara, Ekim 1968, s. 889–893.
51. “*Çanakkale’deki Şehid*”, Tercüman, İstanbul (8 Mayıs 1984).
52. “*Danimarka’da Toplanan Tarih Kongresi*”, Türk Kültürü, S. 36, Ankara, Ekim 1965, s. 1001–1002.
53. “*Delhi Türk Sultanlığı*”, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, 1976, s. 865.
54. “*Demokraside Soysuzlaşma ve Milliyetçilik*”, Türk Kültürü, S. 85, Ankara, Kasım 1969, s. 11–15.
55. “*Devlet Siyasetimizde Milliyetçilik*”, Türk Kültürü, S. 39, Ankara, Ocak 1966, s. 206–212.
56. “*Doğu Anadolu’ya İlk Selçuklu Akımı (1015–1021) ve Tarihi Ehemmiyeti*”, Fuad Köprülü Armağanı, İstanbul, 1953, s. 259–274.
57. “*Dünya Müzeler Haftası ve Türkiye Müzeleri*”, Bilgi, S. 115, İstanbul, Ekim 1956, s. 3.
58. “*Dünya Öğretim Mesleği Teşekkülleri Konfederasyonunun VI. Kongresi*”, Bilgi, S. 126–127, İstanbul, Eylül-Ekim 1957.
59. “*Dünya Tarihi Türklük*”, Millet Mecmuası, 11, İstanbul, 1943.
60. “*Dünyada ve Bizde Tarih Anlayışı, Cevap III*”, Yeni Ufuklar Mecmuası, IV/21, İstanbul, Haziran 1955, s. 9–11.
61. “*Esaret ve İstiklâl*”, Türk Kültürü, S. 21, Ankara, Temmuz 1964, s. 3–5.
62. “*Eski Türk Dini*”, Tarih Enstitüsü Dergisi, S. 3, İstanbul, 1972.
63. “*Eski Türk Hukuku*”, İstanbul Dergisi, C. II/7, İstanbul, Temmuz 1955.
64. “*Eski Türk Medeniyetinin Tarihi Rolü*”, İstanbul Dergisi, C. II/6, İstanbul Haziran 1955.
65. “*Eski Türklerde Devlet Meclisi (Toy)*”, Türk Kültürü, S. 211–214, Mayıs-Ağustos 1980, s. 218–222.
66. “*Eski Türklerde Milliyet Fikri*”, İstanbul Dergisi, C. II/12, İstanbul, Aralık 1955.
67. “*Eski Türklerde Şehir Hayatı*”, İstanbul Dergisi, C. II/10, İstanbul, Ekim 1955.
68. “*Eski Türklerde Yerleşik Hayat*”, İstanbul Dergisi, C. II/11, İstanbul, Kasım 1955.
69. “*Eşitlik mi, Adalet mi?*”, Gençlikte Hamle, S. 243–244, İstanbul, Ocak-Şubat 1984, s. 17.
70. “*Fâtih ve Fetih*”, Yeni Düşünce, S. 86, İstanbul, 27 Mayıs 1983, s. 27–28.
71. “*Fâtih ve İstanbul’un Fethi*”, Bilgi, S. 122, İstanbul, Mayıs 1957.
72. “*Fâtih ve Millî Birlik*”, Türk Yurdu, S. 246, Ankara, Temmuz 1955, s. 28–30.
73. “*Fetih ve Biz*”, Türkiye Dergisi, İstanbul, (30 Mayıs 1953).
74. “*Garphlaşmanın Neresindeyiz ?*”, İstanbul Dergisi, C. II/3 İstanbul, Mart 1955.
75. “*Gençlik Haklı*”, Türk Yurdu, S.256, Ankara, Mayıs 1956, s. 829–830.
76. “*Gerçeklerimizden Biri*”, İstanbul Dergisi, S. 11, İstanbul, Eylül 1954.
77. “*Gürcü İddialarının Tarih Karşısında Muhakemesi*”, Jeopolitik, İstanbul, 1946, s. 25–28.
78. “*Haberler; Profesör Berthold Spuler’in Konferansları*”, Tarih Dergisi, C. VIII/11–12, İstanbul, Eylül 1956, s. 230–233.

79. “*Hakikât Karşısında*”, İstanbul Dergisi, S.5, İstanbul, Mart 1954.
80. “*Hakikât Yolu*”, Türk Kültürü, S. 49, Ankara, Kasım 1966, s. 5–9.
81. “*Harezşahlar Devleti*”, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, 1976, s. 876–882.
82. “*Hümanizm ve Milliyetçilik*”, Türk Kültürü, S. 89, Ankara, Mart 1970, s. 297–301.
83. “*I. Millî Kültür Şurası’ndan sonra...; Humanizm Aşırı Sol Propagandaya Öncülük Yapmaktadır*”, Yeni Düşünce, S. 57, İstanbul, Kasım 1982, s. 10–11.
84. “*II. Kılıç Arslan Bizans’ı Nasıl Dize Getirdi?*”, Hayat Tarih Mecmuası, I/6, İstanbul, Temmuz 1965, s. 13–17.
85. “*Is There No Turkish Culture ?*”, Cultura Turcica, 2, 1965, s. 131–136.
86. “*İbn Arabşah*”, İA, V/2, İstanbul, 1950, s. 698–701.
87. “*İbn Arabşah*”, Türk Ansiklopedisi, C. XIX, İstanbul, 1971.
88. “*İbn Battûta*”, İA, V/2, İstanbul, 1950, s. 708–711.
89. “*İbn Dokmak*”, Türk Ansiklopedisi, C. XIX, İstanbul, 1971.
90. “*İbn-i Sina ve Kimliği*”, Türk Kültürü, S. 246, Ankara, Ekim 1983, s. 685–686.
91. “*İki 26 Ağustos*”, İstanbul Dergisi, S.10, İstanbul, Ağustos 1954.
92. “*İki Çeşit Medeniyet Anlayışı*”, İstanbul Dergisi, C. II/5, İstanbul, Mayıs 1955.
93. “*İlim Ahlâki*”, Türk Yurdu, S. 258, Ankara, Temmuz 1956, s. 23–24.
94. “*İlk Türk-İslâm Siyasî Teşekkülleri: Türklerin İslâmiyet’e Girişi, Abbasiler Zamanında Türkler*”, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, 1976, s. 791–793.
95. “*İmlâ Keşmekeşi*”, Bilgi, S.94, İstanbul, Şubat 1955.
96. “*İnkılâplarımız*”, Bilgi, S. 118, İstanbul, Ocak 1957.
97. “*İslâmî Türk Devletlerinde Kültür ve Teşkilât*”, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, 1976, s. 885–905.
98. “*İstanbul Enstitüsü Dergisi*”, Türk Yurdu, S.251, Ankara, Aralık 1955, s. 421–423.
99. “*İstanbul Festivali Dedikleri*”, Yeni Düşünce, İstanbul (13 Temmuz 1984), s. 3.
100. “*İstanbul’un Fethi*”, Türk Yurdu, S. 274, Ankara, Haziran 1959, s. 16–17.
101. “*Kafesoğlu Diyor ki (Mülâkat)*”, Boğaziçi, S. 9, İstanbul, Mart 1983.
102. “*Kalkaşandî’nin Bilinmeyen Bir Eseri: Mesâirü’l-İnâfe*”, Tarih Dergisi, C. VIII/11–12, İstanbul, 1956, s. 93–104.
103. “*Kalkaşandî*”, İA, VI, İstanbul, 1952, s. 134–139.
104. “*Kansuh Gavri (İkmâl)*”, İA, VI, İstanbul, 1952, s. 162–165.
105. “*Kara-Koyunlu Devleti*”, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, 1976, s. 883.
106. “*Kavurd*”, İA, VI, İstanbul, 1953, s. 456–459.
107. “*Kaybettiğimiz Değer ve Hazin Bir Gerçek*”, Türk Kültürü, S. 45, Ankara Temmuz 1966, s. 744–746.
108. “*Keykubâd*”, İA, C. VI, İstanbul, 1954, s. 662–663.
109. “*Kıbrıs Faciası ve Tarih*”, Türk Kültürü, S. 16, Ankara, Şubat 1964, s. 2–4.
110. “*Kitabiyât: Prof. Dr. Osman Turan’ın Selçuklular ve İslâm-Türk Medeniyeti Adlı Eseri Hakkında*”, Tarih Dergisi, XV/20, İstanbul, Mart 1965, s. 167–188.
111. “*Kitabiyât: Szász Béla, A Hunok Története Attila nagykirály*”, (Hun Tarihi), Türkiyat, Mecmuası, IX, İstanbul, 1951, s. 189–198.
112. “*Komedi Sona Erdi (İstanbul Festivali Hakkında)*”, Yeni Düşünce, İstanbul, (27 Temmuz 1984).
113. “*Kongrelerimiz ve Matbuât*”, Bilgi, S. 113/114, İstanbul, Ağustos 1956.
114. “*Kök-Böri*”, İA, C. VI, İstanbul, 1955, s. 885–893.
115. “*Kutadgu Bilig ve Kültür Tarihimizdeki Yeri*”, Tarih Enstitüsü Dergisi, S.1, İstanbul, 1970.
116. “*Kutbeddin Muhammed Harezşah*”, İA, C. VI, İstanbul, 1955, s. 1048–1049.
117. “*Kuteybe (Tadil ve İkmâl)*”, İA, C. VI, İstanbul, 1955, s. 1050–1053.
118. “*Kültür Büyük Ödülü Münasebetiyle*”, Boğaziçi, S. 21, İstanbul, Mart 1984.
119. “*Kültür Milliyetçiliği*”, Türk Kültürü, S.5, Ankara, Mart 1963, s. 1–5.
120. “*Kültür Nedir?*”, Türk Kültürü, S. 77, Ankara, Mart 1969, s. 335–338.
121. “*Kültür ve Millî Kültür*”, Türk Edebiyatı, S. 80, İstanbul, Haziran 1980, s. 4–6.
122. “*Kültür ve Teşkilât*”, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, 1976, s. 752–790.
123. “*Kür-Boğ’a*”, İA, C. VI, İstanbul, 1955, s. 1084–1086.
124. “*Mahmud Gaznevî*”, İA, C. VII, İstanbul, 1956, s. 173–183.
125. “*Malazgirt Bize Vatan Verdi*”, Köprü (Dergi), S. 29, İstanbul, Ağustos 1979.
126. “*Malazgirt Meydan Muharebesi*”, Türk Yurdu, S. 276, Ankara, Ağustos 1959, s. 16–19.
127. “*Malazgirt Muharebesi*”, İA, C. VII, İstanbul, 1956, s. 242–248.
128. “*Mecd-ül-Mülk Kummî*”, İA, C. VII, İstanbul, 1956, s. 432–433.

129. “Melikşah”, İA, C. VII, Ankara, 1957, s. 665–673.
130. “Millet Anlayışımız ve Azerbaycan”, Türk Kültürü, S.19, Ankara, Mayıs 1964, s. 6–9.
131. “Millet Olma Yolunda”, İstanbul Dergisi, C. II/1, İstanbul, Ocak 1955.
132. “Millî Devlet”, Türk Kültürü, S. 161, İstanbul, Mart 1976, s. 257–59.
133. “Millî Kültür Şurası”, Türk Edebiyatı, S. 110, İstanbul, Aralık 1982, s. 6–7.
134. “Millî Kültür ve Devlet Politikası”, İnanc Dergisi, 7, İstanbul, Eylül 1984.
135. “Millî Kültür ve Siyaset (Tebliğ)”, Millî Kültür Şûrası (23–27 Ekim 1982), Ankara, 1982, s.161–171.
136. “Millî Kültür ve Siyaset”, Türk Kültürü, S. 157, Ankara, Kasım 1975, s. 5–7.
137. “Millî Kültür-Siyaset İlişkisi”, Türk Dünyası Araştırmaları, S. 29, İstanbul, Nisan 1984, s. 1–17.
138. “Millî Kültürümüz (Millî Kültürümüz ve Temel Meseleleri Semineri I. Tebliği)”, Boğaziçi, S. 25, İstanbul, Temmuz 1984.
139. “Millî Kültürün Kudreti”, Türk Kültürü, S. 79, Ankara, Mayıs 1969, s. 449–452.
140. “Millî Siyaset İlkesi”, Tercüman, İstanbul (13 Mart 1984).
141. “Millî Siyaset”, Türk Kültürü, S. 35, Ankara, Eylül 1965, s. 808–811.
142. “Millî Tarih Şuuru”, Boğaziçi Dergisi, İstanbul, 1982.
143. “Millî Tarih Şuuru”, Türk Kültürü, S. 189, Ankara, Temmuz 1978, s. 513–516.
144. “Millî Türkoloji Kongresi”, Tercüman, İstanbul (3 Ekim 1983).
145. “Millî Varlığımız Bakımından Türk Kültürünün Ehemmiyeti”, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Konferanslar, I, Ankara, 1965.
146. “Milliyetçiliğin İlmî Temelleri”, Türk Kültürü, S. 20, Ankara, Haziran 1964, s. 2–7.
147. “Milliyetçiliğin Yanlış Tefsirleri”, Türk Kültürü, S. 7, Ankara, Mayıs 1963, s.1–5.
148. “Milliyetçilik ve Aile”, Türk Kültürü, S. 88, Ankara, Şubat 1970, s. 233–235.
149. “Milliyetçilik ve İdeoloji”, Türk Kültürü, S. 52, Ankara, Şubat 1967, s. 233–239.
150. “Milliyetçilik ve İktisat”, Türk Kültürü, S. 51, Ankara, Ocak 1967, s. 161–166.
151. “Milliyetçilikte İhtilâl Görüşü”, Türk Kültürü, S. 55, Ankara, Mayıs 1967, s. 465–467.
152. “Milliyetçilikte Şahsiyet”, Türk Kültürü, S. 54, Ankara, Nisan 1967, s. 393–396.
153. “Mülteci Macar Meslektaşlara Yardım”, Bilgi, S. 123, İstanbul, Haziran 1957.
154. “Münevverin Vazifesi”, İstanbul Dergisi, S.12, İstanbul, Ekim 1954.
155. “Ne Kara Kuvvet, Ne Beyaz Taassup”, Türk Yurdu, S. 287, Ankara, Ağustos 1960, s.23–24.
156. “Ne Yazık (Prof. Dr. Erol Güngör İçin)”, Türk Edebiyatı, S. 116, İstanbul, Haziran 1983, s. 30.
157. “Nizâmül-mülk”, İA, C. IX, İstanbul, 1962, s. 329–333.
158. “Okul Kitapları”, Tercüman Gazetesi, İstanbul (13 Ekim 1983).
159. “Ord. Prof. Dr. Zeki Velidi Togan’ın Ardından”, Millî Işık, S. 40, İstanbul, Ağustos 1970.
160. “Ordu-Millet”, Türk Kültürü, S. 167, İstanbul, Eylül 1976, s. 648–650.
161. “Ordunun Vazifesi”, Türk Kültürü, S. 82, Ankara, Ağustos 1969, s. 669–672.
162. “Orta Doğuda Kurulmuş Türk Devletleri”, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, 1976, s. 838–841.
163. “Orta Öğretimde Kadrosuzluk”, Bilgi, S. 119, İstanbul, Şubat 1957, s. 3–4.
164. “Ortaçağ Türk-İslâm Dünyasında İlim ve Batı’ya Tesirleri”, Türk Yurdu, S. 290, Ankara, Kasım 1960, s. 17–21.
165. “Ortaçağın Türk Asıllı Tarihçileri II; Zehebi”, Türk Kültürü Araştırmaları, 2, Ankara, 1964, s. 191–196.
166. “Otoriter Devlet ve Demokrasi”, Tercüman- Pazar İlâvesi, (26 Ağustos 1984). Daha sonra tekrar, Boğaziçi Dergisi, S. 27, İstanbul, Eylül 1984.
167. “Ölümünü 683. Yıldönümü Münasebetiyle Mevlâna Celâleddin”, Bilgi, S.117, İstanbul, Aralık 1956, s. 3.
168. “Ölümünün 1250. Yıldönümü Münasebetiyle Bilge Kagan”, Belleten, XLIX/194, Ankara, 1985, s. 260–271.
169. “Ölümünün 300. Yıldönümü Münasebetiyle Kâtip Çelebi”, Bilgi, S. 128, İstanbul, Kasım 1957, s. 3.
170. “Ölümünün 40. Yılı Münasebetiyle Ziya Gökalp”, Türk Kültürü, S. 24, Ankara, Ekim 1964, s. 7–9.
171. “Ölümünün 42. Yıldönümü Münasebetiyle Ziya Gökalp’in Edebî Hatırasına: Türk Milliyetçiliği ve Türk Dili”, Türk Kültürü, S. 48, Ankara Ekim 1966, s.1093–1096.
172. “Prof. A. Gabriel ve Türk Sanat Âbideleri”, Bilgi, S.116, İstanbul, Kasım 1956, s. 7–18.

173. “Prof. Osman Turan’ın Tenkid Yazısı Dolayısıyla, Selçuklu Tarihi Meselelerine Toplu Bir Bakış”, Belleten XXX/119, Ankara, 1966, s. 467–479.
174. “Rahmetli Cafer Bey”, Emel Mecmuası, İstanbul, Nisan 1970.
175. “Rebîb-üd-Devle”, İA, C. IX, İstanbul, 1963, s. 656–657.
176. “Remzi Oğuz Arık İçin”, İstanbul Dergisi, S.7, İstanbul, Mayıs 1954.
177. “Remzi Oğuz Arık”, Dünya Gazetesi, İstanbul, (10 Nisan 1954).
178. “Sadaka Bin Mansur”, İA, C. X, İstanbul, 1965, s. 24–25.
179. “Sahurlar (İkmal)”, İA, C. X, İstanbul, 1964, s. 136–138.
180. “Selçuk’un Oğulları ve Torunları”, Türkiyat Mecmuası, XII, İstanbul, 1958, s. 117–130.
181. “Selçuklu Çağındaki İzmir Türk Bey’inin Adı: Çaka mı, Çağa mı, Çakan mı?”, Tarih Dergisi, S. 34, İstanbul, 1984, s. 55–60.
182. “Selçuklu Tarihinin Meseleleri, Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu Adlı Eser’in Tenkidi Dolayısıyla”, Belleten, C. XIX/76, Ankara, 1955, s. 463–489.
183. “Selçuklular ve İslâm Dünyası”, Türk Yurdu, S. 279, Ankara, Aralık 1959, s. 13–14.
184. “Selçuklular”, İA, C. X, İstanbul, 1964–1965, s. 353–416.
185. “Selçuklular”, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, 1976, s. 801–831.
186. “Seminerlerden Beklenen”, Aydınlar Ocağı Haberleri, İstanbul, 15. V. 1980.
187. “Sübaşı (Tadil ve İkmal)”, İA, C. XI, İstanbul, 1967, s.78–79.
188. “Süleymaniye-Ayasofya”, İstanbul Dergisi, S.7, İstanbul, Mayıs 1954.
189. “Tarih 1954”, İstanbul Dergisi, S. 4, İstanbul, Şubat 1954.
190. “Tarih İlmi ve Bizde Tarihçilik”, Tarih Dergisi, XIII/17–18, İstanbul, Eylül 1963, s. 1–16.
191. “Tarih Kitapları Mes’elesı”, Tercüman, İstanbul (3 Aralık 1983), s. 685–686.
192. “Tarih Tartışması (Mülakat)”, Türk Edebiyatı, S. 105, İstanbul, Temmuz 1982, s.14–16.
193. “Tarihin Işığında Millet-Atatürk Beraberliği”, Türk Kültürü, S. 4, Ankara, Şubat 1963, s. 1–4.
194. “Tarihin Işığında Türk Milliyetçiliği”, Türk Kültürü, S. 2, Ankara, Aralık 1962, s. 1–5.
195. “Tarihte “Türk” Adı”, Reşit Rahmeti Arat İçin, İstanbul, 1966, s. 306–319.
196. “Tekiş, Alâeddin Muhammed Hârizmşah”, İA, C. XII/1, İstanbul, 1971, s. 10–11.
197. “Tekiş, Şihâb-üd-Devle”, İA, C. XII/1, İstanbul, 1971, s. 135.
198. “The State Parliament Among Ancient Turks”, Studia Turcologia Memoriae Alexu Bombaci Dicata, Napoli, 1982.
199. “Tuhaflık Bir İlmi Zihniyet”, Türk Yurdu, S. 250, Ankara, Kasım 1955, s. 343–345.
200. “Tuna Bulgar Devletinin 1300. Kuruluş Yıldönümü Münasebetiyle: Türk Bulgarların Tarih ve Kültürlerine Toplu Bir Bakış”, Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, S. 10- 11, İstanbul, 1983, s. 91–122.
201. “Türk Devleti”, Nihal Atsız Armağanı, İstanbul, 1976, s. 307–353.
202. “Türk Devleti”, Orta Doğu Gazetesi, 11, İstanbul (21 Ocak–31 Ocak 1975), 1975.
203. “Türk Fütuhât Felsefesi ve Malazgirt Muharebesi”, Tarih Enstitüsü Dergisi, S.2, İstanbul, Ekim 1971, s. 1–16.
204. “Türk Kadını”, İstanbul Dergisi, C. II/8, İstanbul, Ağustos 1955.
205. “Türk Kültürü”, Yeni Düşünce, İstanbul (18 Mayıs 1984).
206. “Türk Kültürünün Özellikleri”, Türk Kültürü, S. 27, Ankara, Ocak 1965, s. 181–184.
207. “Türk Kültürünün Özellikleri”, Türk Kültürü, S. 66, Ankara, Nisan 1968, s. 15–17.
208. “Türk Medeniyeti ve Batıya Tesirleri”, Türk Yurdu, S. 271, Ankara, Mart 1959, s. 20–23.
209. “Türk Milleti Zaferler Ay’ını Yaşıyor”, Yeni Düşünce, S. 47, İstanbul, 27 Eylül 1982.
210. “Türk Milletinin Medeniyet Yolu”, Türk Kültürü, S. 15, Ankara, Ocak 1964, s.1–5.
211. “Türk Milliyetçiliği Nedir?”, Türk Kültürü, S. 58, Ankara, Ağustos 1967, s. 697–711.
212. “Türk Milliyetçiliğinde Zafere Doğru”, Türk Kültürü, S. 44, Ankara, Haziran 1966, s. 666–668.
213. “Türk Milliyetçiliğinin Bugünkü Durumu (Röportaj)”, Boğaziçi, S.27, İstanbul, Eylül 1984.
214. “Türk Ordusu”, Türk Kültürü, S. 22, Ankara, Ağustos 1964, s. 7–10; [aynı makale Türk Kültürü, XXX/352, Ankara, Ağustos 1992, s. 449–452; Türk Kültürü, XXX/II/376, Ankara Ağustos 1994, s. 449–452].
215. “Türk Ordusunun Tarihi”, Türk Kültürü, S. 46, Ankara, Ağustos 1966, s. 837–840. (aynı makale Türk Kültürü, XXXII/401, Ankara, Eylül 1996, s. 513–516.)
216. “Türk Şiiri”, İstanbul Dergisi, S.6, İstanbul, Nisan 1954.
217. “Türk Tahinin Üç Büyük Şahsiyeti (Anket)”, Ocak Gazetesi, İstanbul, (4 Mayıs 1956).
218. “Türk Tarihi: Giriş, Asya Türk Devletleri”, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara 1976, s. 691–738.

219. “*Türk Tarihinde Çağlar Mes’esi*”, Türk Kültürü, S. 254, Ankara, Haziran 1984, s. 343–353.
220. “*Türk Tarihinde Laiklik*”, İstanbul Dergisi, III/6, İstanbul, Haziran 1956.
221. “*Türk Tarihinde Moğollar ve Cengiz Meselesi*”, Tarih Dergisi, C.V, S. 8, İstanbul, Eylül 1953, s. 105–136.
222. “*Türk Tarihinde Mukaddes Yurt Telâkkisi*”, Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul (3 Ocak 1946).
223. “*Türk Terbiye Üçgeni*”, Tercüman, İstanbul (23 Mayıs 1984).
224. “*Türk Zaferleri*”, Türk Kültürü, S. 34, Ankara, Ağustos 1965, s. 638–641. [aynı makale Türk Kültürü, XXII/256, Ankara, Ağustos 1984, s. 471–474; Türk Kültürü XXVII/316, Ankara, Ağustos 1989, s. 449–452; Türk Kültürü, XXXIII/388, Ankara, Ağustos 1994, s. 449–452].
225. “*Türkçe’nin Hakkı*”, Tercüman, İstanbul (30 Haziran 1984).
226. “*Türkçülüğün Tarihçesi*”, Lázsló Rasonyi; Dünya Tarihinde Türklük, Ankara, 1942, s. 221–238.
227. “*Türkiye Muallimler Birliği, Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu Kongresinde*”, Bilgi, S. 111/112, İstanbul, Haziran-Temmuz 1956.
228. “*Türkiye ve Câmî-ül Ezher Medresesi*”, Türk Düşüncesi Mecmuası, İstanbul, Nisan 1954.
229. “*Türkiye’de Eğitim Meselesi*”, Tercüman, İstanbul (11 Nisan 1984).
230. “*Türkiye’de İlmî Millileştirme Meselesi*”, Türk Kültürü, S. 65, Ankara, Mart 1968, s. 274–277. (aynı makale Türk Kültürü, XXXIII/381, Ankara, Ocak 1995, s. 1–4).
231. “*Türkiye’de Millî Eğitim ve Meseleleri*”, Türk Kültürü, S. 40, Ankara, Şubat 1966, s. 297–300.
232. “*Türkiye’de Selçuklu Tarihçiliği*”, Cumhuriyet 50. Yılına Armağan (Edebiyat Fakültesi), İstanbul, 1973, s. 83–92.
233. “*Türkiye’nin Millî Kültür Politikası Yok (Röportaj)*”, Boğaziçi, S. 27, İstanbul, Eylül 1984.
234. “*Türkler ve Din*”, İstanbul Dergisi, C. III/1, İstanbul, Ocak 1956.
235. “*Türkler ve İslâmlık*”, İstanbul Dergisi, C. III/2, Şubat 1956.
236. “*Türkler, Moğollar ve Cengiz’in Milliyeti*”, Türk Yurdu, S.252, Ankara, Ocak 1956, s. 505–508.
237. “*Türkler*”, İA, İstanbul, 1976–1979, s. 142–280.
238. “*Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti*”, Jean Deny Armağanı, Haz: Janos Erkmann, Ağah Sırrı Levent, Mecdut Mansuroğlu, 1958, s.121–133.
239. “*Uygurlar*”, Doğu Türkistan’ın Sesi, S. 7–8, Aralık 1985, s. 9–11.
240. “*VI. Maarif Şurası*”, Bilgi, S.120, İstanbul, Mart 1957, s. 3.
241. “*X. Türk Dil Kurultayı Dolayısıyla: Türkçe’nin Yarını*”, Türk Kültürü, S. 9, Ankara, Temmuz 1963, s.1–3.
242. “*XII. Asra Kadar İstanbul’un Türkler Tarafından Muhasarası*”, İstanbul Enstitüsü Dergisi, S. III, İstanbul, 1957, s. 1–16.
243. “*XIV. Yüzyıldan Sonra Kurulmuş Türk Devletleri*”, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, 1976 s. 969–973.
244. “*Yabancı Dil Hastalığı*”, Türk Edebiyatı Dergisi, S. 132, İstanbul, Ekim 1984.
245. “*Yabancı Dil Hastalığı*”, Türk Edebiyatı, S. 132, İstanbul, Ekim 1984, s. 57.
246. “*Yabancı Gözü ile Türkler*”, Türk Yurdu, S. 247, Ankara, Ağustos 1955, s. 99–101.
247. “*Yanlış Kullanılan Türk Kültür Terimlerinden Birkaç Örnek: Ulus, Yasa, Kurultay*”, Tarih Enstitüsü Dergisi, 12, (İstanbul 1982), s. 249–258.
248. “*Yıkılan İstanbul*”, Türkiye Dergisi, İstanbul, (20 Haziran 1953).
249. “*Yıldönümü (Dandanakan Savaşı)*”, İstanbul Dergisi, S. 8, İstanbul, Haziran 1954.
250. “*Yıltavar Unvanı*” (K. Czegledy’den Macarca’dan tercüme), Türkiyat Mecmuası, IX, İstanbul, 1951, s. 179–187.
251. “*Zaferler Ayı’nda: Türk Zaferlerinin Özellikleri*”, Yeni Düşünce, S. 98, İstanbul, 26 Ağustos 1983, s. 7–8.
252. “*Ziya Gökalp’de Tarihçilik*”, Belleten, S. XL VIII/189–190, Ankara, 1985, s. 241–248.
253. “*Ziya Gökalp’te Tarihçilik*”, Yeni Düşünce, S.58, İstanbul, 12 Kasım 1982, s. 24–25.
254. A History of the Seljuks: İbrahim Kafesoğlu’s İnterpretion and the Resulting Controversy, çev: Gary La Viere Leiser, Southern İllions Universty Press, Carbondale, 1988.
255. A Short History of Turkish-Islamic States: (excluding the Ottoman States), Ankara, 1994.
256. Ali Şir Nevaî Devri Tarihine Bir Bakış, İstanbul, 1962.
257. Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu, İstanbul, 1981.
258. Atatürk İlkeleri ve Dayandığı Tarihi Temeller, İstanbul, 1983.

259. Büyük Selçuklu İmparatoru Sultan Melikşah, Ankara, 1972.
260. Eski Türk Dini, İstanbul, 1973.
261. Göktürk Hakanlığı, 1965.
262. Harzemşahlar Devleti Tarihi, Ankara, 1956.
263. Kutadgu Bilig ve Kültür Tarihimizdeki Yeri, Ankara, 1971.
264. Macaristan Tarihi, Ankara, 1949.
265. Malazgirt Meydan Muharebesi, İstanbul, 1959.
266. Origins of Bulgars, Institute for The Study of Turkish Culture, Ankara 1986.
267. Prof. Osman Turan'ın Tenkid Yazısı Dolayısıyla Selçuklu Tarihi, Meselelerine Toplu Bir Bakış, Ankara, 1966.
268. Selçuklu Ailesinin Menşei Hakkında, Ankara, 1955.
269. Selçuklu Çağındaki İzmir Türk Beyi'nin adı: Çaka mı, Çağa mı, Çakan mı?, İstanbul, 1984.
270. Selçuklu Tarihinin Meseleleri, Ankara, 1955.
271. Selçuklular Tarihi, İstanbul, 1964.
272. Tarih (Lise I ve II sınıfları için), Ankara, 1977.
273. Tarih İlmi ve Bizde Tarihçilik, İstanbul, 1963
274. Türk Bozkır Kültürü, Ankara, 1987.
275. Türk Fütuhât Felsefesi ve Malazgirt Muharebesi, Ankara, 1971.
276. Türk Milli Kültürü, İstanbul, 1983.
277. Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, Ankara, 1965.
278. Türk Tarih ve Kültürü, Ankara, 1977.
279. Türk Tarihi, Ankara, 1972.
280. Türk Tarihinde Moğollar ve Cengiz Meselesi, İstanbul, 1953.
281. Türk-İslam Sentezi, İstanbul, 1985.
282. Türkiye'de Selçuklu Tarihçiliği, İstanbul, 1973.
283. Türkler ve Medeniyet, İstanbul, 1957.
284. Türkmen Adı, Mânâsı ve Mahiyeti, İstanbul, 1958.
285. Yanlış Kullanılan Kültür Terimlerinden Birkaç Örnek: Ulus, Yasa, Kurultay, İstanbul, 1982.

3.4.1.3. Hakkında Yazılanlar

1. Akça, Şakir, "Aydın'ın Hakikisiydi..", Yeni Düşünce, S. 149, Ağustos 1984, s. 1.
2. Bilgiç, Said, "Aziz Dost Gerçek Bilgin, Haysiyetli Aydın", Yeni Düşünce, S. 149, Ağustos 1984, s. 1 ve 10.
3. Büyük Larousse, "Kafesoğlu (İbrahim)", Büyük Larousse, C. 12, İstanbul, 1986, s. 6177.
4. Copeaux, Etienne, Tarih Ders Kitaplarında (1931–1993) Türk Tarih Tezinden Türk İslâm Sentezine, çev; Ali Berktaş, İstanbul 1998.
5. Çandarlıoğlu, Gülçin, " Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu için...", Yeni Düşünce, S. 149, Ağustos 1984, s. 1.
6. Çayır, Yasemin, Mehmet Şahin, "Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hayatı ve Eserleri", I. Burdur Sempozyumu 16–19 Kasım 2005, Bildiriler, C. II, Burdur, 2007, s. 1602–1614, MAKÜ Rektörlüğü.
7. Çetin, Neşe, Bir Tarihçi ve Aydın Olarak İbrahim Kafesoğlu Hayatı ve Eserleri, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2006, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 170 s.
8. Deliorman, Altan, "Kafesoğlu'ndaki İlmî Titizliğe Dair Birkaç Hatıra ve Makale", Prof. Kafesoğlu Hatırasına Armağan, Türk Kültürü Araştırmaları, XXIII/1–2, 1985.
9. Deliorman, Altan, "Bir Âlem Göçtü!", Yeni Düşünce, S.149, Ağustos 1984, s. 1.
10. Deliorman, Altan, "Türk- İslâm Sentezi ve Türkçülük", Üç Makale, İstanbul 1989.
11. Devlet, Nâdir, "Bir Talebenin Gözüyle Kafesoğlu", Yeni Düşünce, S. 149, İstanbul, Ağustos 1984, s. 3.
12. Donuk, Abdülkadir, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu, İstanbul, 1989, Acar Yayınları, 192 s.
13. Donuk, Abdülkadir, "Türk Kültürünün Mimarı Kafesoğlu", Yeni Düşünce, S. 149, Ağustos 1984, s. 1.
14. Donuk, Abdülkadir, "Kafesoğlu ve Türk Devleti'nin Karakteri", Türk Kültürü, S. 271, Ankara, 1987, s. 37–46.

15. Donuk, Abdülkadir, “*Kafesoğlu ve Türk Dili*”, Türk Edebiyatı, S. 167, İstanbul 1987, s. 48–49.
16. Donuk, Abdülkadir, “*Kafesoğlu, İbrahim*”, DİA, C. XXIV, İstanbul 2001, s. 145–146.
17. Donuk, Abdülkadir, “*Ölümünü Dördüncü Yıldönümünde İbrahim Kafesoğlu'nun Gözü ile Hürmanizm ve Milliyetçilik*”, Türk Yurdu, S. 19, Ankara, 1988, s. 24–26.
18. Donuk, Abdülkadir, “*Ölümünün I. Yıldönümünde Tarihçi Kafesoğlu*” Türk Kültürü, S. 261, Ocak 1985, s. 575–581.
19. Donuk, Abdülkadir, “*Ölümünün İkinci Yıldönümünde Kafesoğlu'nun Gözüyle Atatürk*”, Türk Kültürü, S. 280, Ankara, 1986, s. 1–5.
20. Donuk, Abdülkadir, “*Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hayatı ve Eserleri*”, Tarih Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu Hatıra Sayısı, S. 13, İstanbul, 1987.
21. Donuk, Abdülkadir, “*Tarih Eğitim-Öğretimi'nde Eksik ve Yanlışlarımız*”, Cumhuriyetin 80. Yılında Üniversitelerde Tarih Öğrenimi, Araştırma ve Yayınları Semineri 16–17 Aralık 2003, İstanbul 2004.
22. Donuk, Abdülkadir, “*Zaferler Ayında Yitirdiğimiz Büyük Âlim Kafesoğlu*”, Türk Edebiyatı, 132, İstanbul (Ekim 1984), s. 54–55.
23. Elçin, Şükrü, “*Prof. Dr. Kafesoğlu*”, Yeni Düşünce, S. 149, İstanbul, Ağustos 1984, s. 2.
24. Ergin, Muharrem, “*Beklenmeyen Bir Ölüm*”, Prof. Kafesoğlu Hatırasına Armağan, Türk Kültürü Araştırmaları, S. XXIII/1–2, 1985, s. 63–70.
25. Erkal, Mustafa, “*Örnek Bir İlim Adamının Kaybı...*”, Yeni Düşünce, S. 149, İstanbul, Ağustos 1984, s. 3.
26. Hacıeminoğlu, Necmettin, “*Bir Çınar Devrildi*”, Yeni Düşünce, S. 148, İstanbul, Ağustos 1984, s. 9.
27. Hacıeminoğlu, Necmettin, “*Bir Seminerin Düşündürdükleri*”, Yeni Düşünce, S. 151, İstanbul, Eylül 1984, s. 1.
28. Kabaklı, Ahmet, “*Eskiler Rahat Ölürlerdİ*”, Türk Edebiyatı, S. 132, İstanbul, Ekim 1984, s. 52.
29. Kabaklı, Ahmet, “*Olaylar ve Mânâlar*”, Türk Edebiyatı, S. 132, İstanbul, Ekim 1984, s. 57.
30. Kafalı, Mustafa, “*Hocam Kafesoğlu*”, Yeni Düşünce, S. 149, İstanbul, Ağustos 1984, s. 3.
31. Kafalı, Sevgi, “*Uluğ Türk Kafesoğlu'nun Kaybı*”, Yeni Düşünce, S. 149, İstanbul, Ağustos 1984, s. 3.
32. Kaplan, Mehmet, “*Prof. Kafesoğlu*”, Yeni Düşünce, S. 149, İstanbul, Ağustos 1984, s. 3.
33. Kardaş, Rıza, “*Sistemin Bir Alt-Sistemi Olarak Ziya Gökalp'in Kültür ve Medeniyet Tarihi Rolü ve Statüsündeki Yazıları ve Eserleri Hakkında Kafesoğlu'nun Bir Değerlendirmesi Üzerine Düşünceler*”, Tarih Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu Hatıra Sayısı, S.13, İstanbul 1987.
34. Meydan Larousse, “*Kafesoğlu İbrahim*”, Meydan Larousse, C. 10, İstanbul, 1992, s. 355.
35. Prof. Kafesoğlu Hatırasına Armağan, Türk Kültürü Araştırmaları, XXIII/1–2, 1985.
36. Saray, Mehmet, “*Hocam Kafesoğlu ve Türk Millî Kültürü*”, Türk Edebiyatı, S. 132, İstanbul, Ekim 1984, s. 53.
37. Sezer, Emin, “*Aziz Hocam*”, Yeni Düşünce, S. 149, İstanbul, Ağustos 1984, s. 3.
38. Uğurlu, Cafer, “*Gitme Kafesoğlu*”, Yeni Düşünce, S. 149, İstanbul, Ağustos 1984, s. 2.
39. Ürekli, Muzaffer, “*Hocam Kafesoğlu'nun Ardından*”, Yeni Düşünce, S. 149, İstanbul, Ağustos 1984, s. 3.
40. Yalçın, Süleyman, “*Halefım Kafesoğlu*”, Boğaziçi, 27, İstanbul, Eylül 1984, s. 9–11.
41. Yalçın, Süleyman, “*Kafesoğlu ve Türk-İslâm Terkibi*”, Prof. Kafesoğlu Hatırasına Armağan, Türk Kültürü Araştırmaları, S. XXIII/1–2, 1985, s. 55–61.

3.4.1.3. Aldığı Ödüller

1. *Büyük Armağan*; 1976 Mayıs'ında Türkiye Millî Kültür Vakfı tarafından verilmiştir.

2. *Üstün Hizmet Armağarı*; 1982 Şubat'ında Aydınlar Ocağı tarafından verilmiştir.
3. *İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü Veda Armağarı*; 1983 yılında emekliliği dolayısıyla Tarih Bölümü adına Prof. Dr. Mübahat Kütükoğlu tarafından kendisine verilmiştir.
4. *Kültür Büyük Ödülü*; 1984 Şubat'ında Boğaziçi Yayınevi tarafından verilmiştir.
5. *Türk Millî Kültürüne Hizmet Şeref Armağarı*; 1984 Nisan'ında Millî Kültür Vakfı tarafından verilmiştir.
6. *Yunus Emre Kültür Sanat Haftası Omur Belgesi*: Eskişehir Valiliği tarafından 1984 yılında verilmiştir.

3.4.2.Ahmet Hilmi Bey



İBTİDÂÎ MUALLİMİ

Konya, 25 Şubat 1884

?

3.4.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri³¹⁷

25 Şubat 1884'te Konya'da Sipahizâde Ali Osman Efendi'nin oğlu olarak doğmuştur. 1895'te Rüşdiye Mektebini aliyyü'l-a'lâ derece ile bitirmiştir. 2 Ocak 1913'de İstanbul Dâr'ül-Muallimîn İbtidaîyyesi'nden aliyyü'l-a'lâ derecede başşahadetname almıştır.

14 Ocak 1913'te Afyonkarahisar Dâr'ül-Muallimîn-i Sâ'nîsi olarak 500 kuruş maaşla muallimliğe başlamıştır. 25 Ekim 1913'te Erzurum'da göreve başlamış 4 Eylül 1920'ye kadar burada görev yapmıştır. Buradaki görevi sırasında maaşı 800 kuruşa kadar çıkmış ve burada başmuallimlik görevi yaptığı sırada istifa etmiştir. 20 Kasım 1923'te Burdur İdadisi başmuallimi olarak göreve başlamış buradaki görevi 1 Eylül 1926'ya kadar sürmüştür.

Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan tercüme-i hâlinde evli ve iki oğlu olan Ahmet Hilmi Bey'in kendine ait iki hanesi ve bahçesi olduğu bilgisi yazılmıştır. Buradaki bilgiler soyadı kanunu öncesinde olduğu için adı geçenin bundan sonraki yaşamı hakkında bilgi edinilememiştir.

³¹⁷ Burdur Lisesi Arşivi, Ahmet Hilmi Bey Tercüme-i Hâli, No: 2533.

3.4.3. Ahmet Refik Bey



İBTİDÂÎ MUALLİMİ

Burdur, 1899

?

3.4.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri ³¹⁸

1895'te Arif Bey'in oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. 1907 yılında Burdur Merkez Ayan-ı İbtidaîyye Mektebi'nden şahadetname almıştır.

3 Ağustos 1915'te Bekçi Sınıfından İhtiyat Zabıta Memuru olarak devlet memurluğuna başlamıştır. Bu görevde Mülazım-ı Evvelîğe (Üsteğmen) kadar yükselmiştir. İşe 325 kuruş maaşla başlamış, Mülazım-ı Sâni olunca maaşı 700 kuruşa, Mülazım-ı Evvel olunca da 800 kuruşa çıkmıştır.

İlköğreniminden sonra eğitimine ara verdiği anlaşılan Ahmet Refik Bey daha sonra Burdur'da bulunan muallimlik okuluna devam etmiş 23 Ocak 1921'de buradan pekiyi derece ile şahadetname almıştır.

1921'de Zabıta görevine ilaveten muallimlik de yapmaya başlamıştır. 11 Eylül 1923'te Bekçi Sınıfı Zabıta Mülazım'ı-Evveli ve aynı zamanda Burdur Merkez Maarif Mektebi Muallimi'dir. Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan tercüme-i hâline

³¹⁸ Burdur Lisesi Arşivi, Ahmet Refik Bey Tercüme-i Hâli, No: 3273.

göre 14 Ekim 1924'ten sonra sadece muallimlik görevine devam ettiği anlaşılmıştır. 1926'da Burdur Orta Mektep İbtidaî Muallimliği görevinde olduğu anlaşılan sicilinden bundan sonraki vazifelerine ulaşılamamıştır.

Aynı yerde bulunan bilgilere göre evli olan Ahmet Refik Bey'in bir oğlu olduğu anlaşılmıştır. Hakkında bulabildiğimiz tek kaynak olan tercüme-i hâlinde, vasat derecede resim yapabildiği ancak el sanatlarından oymacılık, marangozluk konusunda iyi seviyede olduğunu görölmüştür. Bununla birlikte sicilinde çiftçilik işlerinden olan ekim dikim işlerini de yapabildiği yazılmıştır.

3.4.4. Ali Hamza Bey



MUSİKİ MUALLİMİ

İstanbul, 1903

?

3.4.4.1. Hayatı ve Faaliyetleri³¹⁹

1903'te Alaybeyizâde Ziya Bey'in oğlu olarak İstanbul'da doğmuştur. İlköğrenimini İstanbul Nişantaşı Numune Mektebi'nde yapmış 1915'te buradan mezun olmuştur. Ardından Adana Sultanî Mektebi ikinci sınıfına kadar okuyup şahadetname almıştır.

İstanbul'da Musiki Cemiyeti müdavimi olduğu için muallimlik etmeğe vakıf olduğuna karar verilmiş ve 26 Eylül 1923'te Burdur İdadisi Musiki Terbiyesi Muallimi olarak atanmıştır. 1926 Ağustos sonuna kadar Burdur'daki görevine devam etmiş bu tarihten sonra İzmir'e tayin olmuştur.

Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan tercüme-i hâline göre tambur, keman ve kemençe çalabilmektedir. Aynı yerde kendisine ait bir ev ve 10 dönümlük bir bahçesinin olduğu bilgileri görülmüştür. Bekâr olduğu yazılı olan Ali Hamza Bey İtalyanca bilmektedir.

³¹⁹ Burdur Lisesi Arşivi, Ali Hamza Bey Tercüme-i Hâli, No: 2776.

3.4.5. Hacı Ahmed Arif Efendi

MÜDERRİS

Burdur, 1870

?

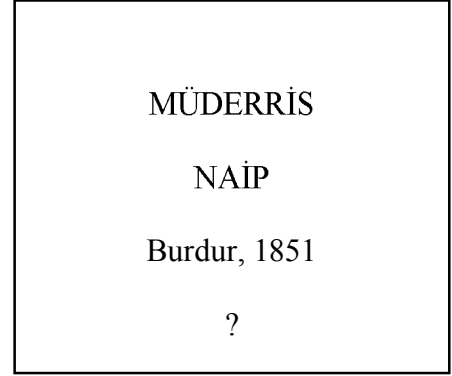
3.4.5.1. Hayatı ve Faaliyetleri

1870 yılında Hancıoğlu İbrahim Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. İlköğrenimini Aşçıbaşı Mektebi'nde tamamlayan Hacı Ahmed Arif Efendi aynı zamanda Osman Necmi Efendi'den de dini bilgiler almıştır. Ardından İstanbul'a giderek Beyazıd Dersiâmlarından Safranbolulu İsmail Necati Efendi'den 10 Aralık 1896 ve 11 Aralık 1904 tarihlerinde iki icazetname almıştır.

Burdur'da bulunan Hacı İsmail Efendi medresesinde fahri olarak derslere girmiştir. 13 Nisan 1910'da Bucak'a naib olarak görevlendirilmiştir. Bir yıl sonra 11 Ocak 1912'de de Kemer nahiyesi naibliklerinde görevlendirilmiştir.³²⁰ Hayatının bundan sonraki bölümü hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

³²⁰ Abdulkerim Abdulkadiroğlu, **a.g.m.**, s. 390 ve Sadık Albayrak, **Son Devir Osmanlı Uleması**, C. I. İstanbul, 1996, s. 169; Zahit Karaçam, *"Burdur Medreseleri ve Yetişen Önemli Alimler"*, **Burdur'un Manevi Değerleri ve Millî Mücadele**, Ed. Mehmet Tanır, Burdur, 2013, s.130.

3.4.6. Hacı Hasan Hilmi Efendi



3.4.6.1. Hayatı ve Faaliyetleri³²¹

1851'de Sipahi Hafız oğlu Abdullah Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. Müftü Sofuzâde Hasan Hüsnü Efendi'den dersler almıştır. 27 Haziran 1892 ile 26 Haziran 1903 tarihleri arasında Burdur Livası Eytam Müdürlüğü görevinde bulunmuştur. Bu dönemde medresede müderrislik yapmıştır. 26 Mart 1906'de Beşiri kazası naibliğine atanmıştır. 8 Mart 1906'da Eğirdir naibliğine başlamış ve 10 Şubat 1910 tarihine kadar bu görevde kalmıştır.

28 Nisan 1911'de Mekteb-i Kâzat'tan icazetnâme alarak Bayındır Nâibi olmuştur. Bayındır'daki görevi 6 Nisan 1913'ta son bulmuş ve 14 Eylül 1916'da emekli olmuştur. Hayatının bundan sonraki bölümü hakkında bilgi bulunamamıştır.

³²¹ Abdulkerim Abdulkadiroğlu, **a.g.m.**, s. 391, Zahit Karaçam, **a.g.m.**, s. 130, Sadık Albayrak, **a.g.e.**, C. 2, s. 80.

3.4.7. Hafız Rahmi Efendi

MÜDERRİS

Burdur, 1867

?

3.4.7.1. Hayatı ve Faaliyetleri³²²

1867 yılında Gül İbrahim Usta'nın oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. 1872'de Pazar Hocası Sıbyan Mektebi'nde eğitimine başlamıştır. 7 yıl süren eğitimin nihayetinde 1879'da hafızlık icazetini almıştır. Şeyh Sinan Mahallesi'nde bulunan Çelikpaşa Medresesi'nde Müderris Hacı Abbas Efendi'den sarf ve nahiv dersleri alarak 1883'te mezun olmuştur. Buradaki öğretimin ardından İstanbul'da Abdurrahim Efendi Medresesi'ne başlamıştır.

İstanbul'da Fatih Dersiâmlarından Gümölcine'li Hacı Ali Efendi'den dersler almış ve 1899'da icazetnamesini almıştır. Mesleğe Edirne'de müderrislikle başlamıştır. Burada iki sene kalmış ve 1901 Haziran'ında Burdur'a atanmıştır. Burdur'da Kuyu Mahallesi'nde bulunan Demirçarık Medresesi Müderrisliği'ne başlamıştır. Adı geçenin bundan sonraki hayatı hakkında bilgilere ulaşılammıştır.

³²² Abdulkadir Abdulkerimoğlu, **a.g.m.**, s. 391; Zahit Karaçam, **a.g.m.**, s. 130.

3.4.8. Hasan Hıfzı Bey



TERBİYEYİ BEDENİYYE

MUALLİMİ

Burdur, 13 Eylül 1890

?

3.4.8.1. Hayatı ve Faaliyetleri³²³

13 Eylül 1890 tarihinde Mustafa Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. İlköğrenimini Burdur'da Deli Hoca ismiyle bilinen İbtidâî Mektebi'nde yapmıştır. Bundan sonrasında ise bir süre medreseye gitmiş ve eğitime devam edememiştir. Askerliğini ihtiyat mülazımı olarak tamamlamıştır. 7 Temmuz 1915'te İhtiyat Zâbiti adaylığı başlamıştır. 10 Eylül 1915'te 5. Ordu 2. Tabur 8. Alay Takım İhtiyat Zâbiti adayı olmuş bu görevi 27 Kasım 1915'e kadar devam etmiştir. 28 Kasım 1915'ten 7 Aralık 1918'e kadar orduda Teğmen olarak görev yapmıştır. Tercüme-i hâlinde 1920–1923 yılları arasındaki görevi okunamamıştır.

1 Aralık 1923'te Burdur İdadisi Terbiye-i Bedeniyye Muallimliği'ne nakledilmiştir. 1 Ağustos 1926'ya kadar bu okulda Beden Eğitimi Öğretmenliği yapan Hasan Hıfzı Bey'in evli ve bir erkek çocuk babası olduğu yazılmıştır. Sicil

³²³ Burdur Lisesi Arşivi, Hasan Hıfzı Bey Tercüme-i Hâli, No: 2587.

kayıtlarında yabancı dilinin olmadığı yazılmıştır. Aynı yerde pratik olarak ud çalabildiği bilgisi de bulunmuştur. Hasan Hıfzı Bey'in şahsına ait 30 dönüm arazisi de bulunmaktadır.

Burdur Lisesi Arşivi'nde bulabildiğimiz bilgiler bunlarla sınırlıdır. Bu kayıtlar soyadı kanunu öncesine ait kayıtlar olduğundan adı geçenin bundan sonraki hayatı hakkında bilgi bulunamamıştır.

3.4.9. Hüseyin Sait Bey



FRANSIZCA MUALLİMİ

Filibe, 1894

?

3.4.9.1. Hayatı ve Faaliyetleri³²⁴

1894 yılında Osman Bey'in oğlu olarak Filibe'de doğmuştur. Filibe'de başladığı öğrenimine Edirne Lisesi'nde devam etmiştir. 1920 yılında buradaki eğitiminden aliyyü'l-a'lâ derece ile mezun olmuştur.

1 Kasım 1923'te Fransızca Muallimi olarak atanan Hüseyin Sait Bey 1926 Ağustos sonuna kadar burada görev yapmıştır. Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan tercüme-i hâlinde evli ve bir kızı olduğu yazılmıştır. Bu bilgilerin dışında hakkında başka bir bilgiye ulaşılamamıştır.

³²⁴ Burdur Lisesi Arşivi, Hüseyin Sait Bey Tercüme-i Hâli, No: 2051.

3.4.10. İbrahim Hilmi Bey



RİYAZİYE MUALLİMİ

Akseki, 1886

?

3.4.10.1. Hayatı ve Faaliyetleri³²⁵

1886'da Mustafa Behçet Bey'in oğlu olarak Akseki'de doğmuştur. İlköğrenimine Akseki'de İbtidaî Mektebi'nde başlamış ardından Rüşdiye'ye devam etmiş 1899'da buradan mezun olmuştur. Konya İdadîsi'nde başladığı lise öğrenimini 1904'te tamamlayarak İstanbul Dâr'ül-Muallimîn'e gitmiştir. 20 Eylül 1908'de Dâr'ül-Muallim Mektebi'nden aliyyü'l-a'lâ dereceden şahadetname alarak mezun olmuştur.

14 Eylül 1909'da 485 kuruş maaşla muallimliğe başlamıştır. 1920'ye kadar Balıkesir merkez ilçe, Edremit ve Gönen kazalarında ibtidaî mekteplerinde riyaziye muallimliği yapmıştır. 1 Eylül 1920'de 1000 kuruş maaşla Burdur Orta mektep riyaziye muallimliğine atanmış burada bir yıl çalıştıktan sonra memleketi olan Antalya'ya tayin edilmiştir. 1926'ya kadar Antalya'da çalışmış 1 Eylül 1926'da tekrar

³²⁵ Burdur Lisesi Arşivi, İbrahim Hilmi Bey Tercüme-i Hâli, No: 7987.

Burdur Orta mektebine riyaziye muallimi ve müdürü olarak atanmıştır. 1 Eylül 1930 tarihli son kaydında Antalya'ya tekrar nakledildiği yazılmıştır.

Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan tercüme-i hâlinde Fransızca bildiği, evli olduğu ve bir kızı ile iki oğlunun olduğu kaydedilmiştir. Aynı yerde musikiye vakıf olmadığı az miktarda resim yapabildiği yazılmıştır. Adı geçenin bundan sonraki hayatı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. .

3.4.11. İbrahim Hulûsi Bey

TABIYYE MUALLİMİ

İstanbul, 1890

?

3.4.11.1. Hayatı ve Faaliyetleri³²⁶

1890'da Ahmed Efendi'nin oğlu olarak İstanbul'da doğmuştur. Beyazıd Merkez Rüşdiye'sinde ilköğrenimine başlamıştır. 1908'de İstanbul Vefa İdadisi'nde ortaöğrenimini tamamlayarak, Dâr'ül-Muallimîn Âlî-i Ulûm-ı Tabiiyye şubesinden 1913'te a'lâ dereceden mezun olmuştur.

1914 Ocak'ında 1000 kuruş maaşla Bitlis Sultanisi Ulûm-ı Tabiiyye Muallimliği'ne başlamıştır. 1914'te I. Dünya Savaşı'na katılmak için öğretmenlik mesleğini bırakarak cepheye gitmiştir. İhtiyat zabıt adaylığı ardından İhtiyat Zâbit Vekilliği'ne getirilmiştir. Orduda 1917'den 1921'e kadar İhtiyat Teğmeni olarak görev yapmıştır.

1921'te 1200 kuruş maaşla Çanakkale Sultanisi tabiiyye muallimliğine atanmıştır. 1923 Nisan'ında Silifke Sultanisi ardından Silifke Lisesi Tabiiyye Muallimliği ve Müdür Muavinliği görevlerinde bulunmuştur. 1928'de 3250 kuruş maaşla Burdur Orta Mektep Tabiiyye Muallimliği ve Müdürlüğü'ne atanmıştır. Burada 1930'a kadar görev yapmıştır.

³²⁶ Burdur Lisesi Arşivi, İbrahim Hulûsi Bey Tercüme-i Hâli, No: 1486.

Burdur Lisesi Arşivi'nde görülen tercüme-i hâl kayıtlarında evli olduğu, bir kız bir erkek çocuk babası olduğu yazılmıştır. Aynı yerde Fransızca bildiğine dair bilgilerde bulunmuştur. Tercüme-i hâl kayıtlarında fotoğrafının yırtılmış olduğu görülmüştür. Soyadı kanunu öncesine ait kayıtlarına ulaşabildiğimiz İbrahim Hulûsi Bey'in bundan sonraki yaşamı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır.

3.4.12. Mahmut Bey



İBTİDAÎ MUALLİMİ

Burdur, 1899

?

3.4.12.1. Hayatı ve Faaliyetleri ³²⁷

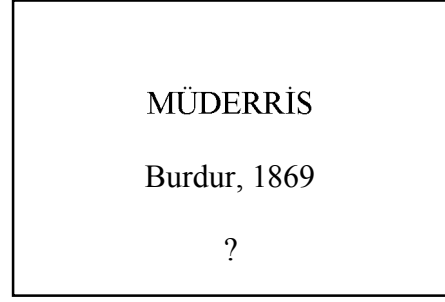
1899'da Çakırcalı İbrahim Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. İlköğrenimini Burdur'da İbtidaî okulunda yapmış buradan İstanbul'da Dâr'ül-Muallimîn Okulu'na gitmiştir. Dâr'ül-Muallimîn Okulunu aliyyü'l-a'lâ dereceyle 1917 yılında bitirmiştir.

6 Ekim 1917'de Asitane (?) merkez mektebinde 500 kuruş maaşla İbtidaîyye Muallimliği'ne başlamıştır. Bir yıl sonra maaşına zam ve terfî almış ve burada 1 Şubat 1920'ye kadar öğretmenlik yapmıştır. 1 Şubat 1920'de Burdur'da Orta mektep muallimliğine başlamış ve bu görevi 1 Ağustos 1926'ya kadar devam etmiştir.

Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan tercüme-i hâlinde Mahmut Bey'in Fransızca bildiği, evli ve bir kız babası olduğu yazılmıştır. Ayrıca oymacılık yapabildiği, resim konusunda ise vasat derecede olduğu bilgileri bulunmuştur. Adı geçenin bundan sonraki hayatı ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

³²⁷ Burdur Lisesi Arşivi, Mahmut Bey Tercüme-i Hâli, No: 2472.

3.4.13. Mahmud Efendi



3.4.13.1. Hayatı ve Faaliyetleri³²⁸

Tüccardan Hafız Ahmet Efendi'nin oğlu olarak 1869 Ekim'inde Burdur'da doğmuştur. Firakîzâde şöhreti ve Mahmut Nedim adıyla bilinen Mahmut Efendi Hacı Ahmed Mahallesi'nde doğmuştur. Hacı Ömer Mahallesi'nde bulunan Akkavuk Medresesi muallimi Sivasîzâde Hafız Ahmed Efendi'den dersler alarak yedi yaşında Kur'an-ı hıfzetmiştir. Aynı zamanda rik'a ve ta'lik hat sanatını da öğrenmiştir.

1883'te Çınaraltı Mahallesi'nde bulunan Zekeriyya Medresesi Müderrisi Hacı Veli Efendi'den ders almaya başlamış ve buradaki eğitimi 4 yıl sürmüştür. Aynı zamanda 1885'de Hacı Yahya Efendi Medresesi'nde bedi', beyan ve Beyzavî gibi metinleri okuyarak 1895'de icazetname almıştır. 1896'da İstanbul'da Çelebi Hacı Mehmet Ağa Medresesine kaydolup burada Muğlalı Ali Rıza, Eğinli Rahmi ve Çarşambalı Hacı Ahmed Efendilerin öğrencisi olmuştur.

Eğitimin altıncı yılında rahatsızlanmış ve memleketine dönmüştür. 1902'de Burdur daha önce öğrencisi olduğu Hacı Yahya Efendi Medresesi'nde müderrisliğe başlamıştır. 1909 yılına kadar burada müderrislik yaptıktan sonra yarım kalan eğitimini tamamlamak üzere tekrar İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'da Muğlalı Ali Rıza

³²⁸ Abdulkadir Abdulkerimoğlu, **a.g.m.**, s. 392; Zahit Karaçam, **a.g.e.**, s. 128.

Efendi ve Medineli Hacı İsmail Efendi'den eğitim alarak 14 Nisan 1910'da icazet almıştır.

1910'da Karacasu ilçesine müderris olarak atanmıştır. Karacasu'da müderrislik yaparken Şubat 1914'te ilçeye haber vermeden görevinden ayrılmıştır. Hayatının bundan sonrası hakkında bilgi bulunamamıştır.

3.4.14. Mehmet Emin Bey



İHTİYAT SUBAYI

İBTİDÂÎ MUALLİMİ

Burdur, 22 Temmuz 1899

?

3.4.14.1. Hayatı ve Faaliyetleri³²⁹

22 Temmuz 1899'da Ali Hoca'nın oğlu Ahmet Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. 1908'de İzmir Alaşehir Mektebi İbtidaîye'sinden aliyyü'l-a'lâ derece ile mezun olmuştur. 1917'de Harbiye Dâr'ül-Muallimîn Okulu'ndan icazetname almıştır. Öğretmenlik mesleğine esas diploması olmadığından idadi şahadetnamesi ve ek olarak Konya tatbikatından aldığı ahitnamesi diploma yerine kullanılmıştır.

15 Mart 1915'te Burdur Harita Tanzimi Kontrolörlüğü ile göreve başlamıştır. 5 Aralık 1916'dan 10 Ağustos 1923'e kadar askeri görevlerde bulunmuş İhtiyat Subayı olarak Teğmenlik yapmıştır. 1 Eylül 1923'te Burdur İdadisi'nde Muallimliğe başlamıştır. 1 Eylül 1926'ya kadar burada muallim olarak görev yapmıştır.

Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan tercüme-i hâlinde evli olduğu ve bir kızı olduğu yazılmıştır. Yabancı dil olarak Fransızca bilen Mehmet Emin Bey'in sanatla ilişkisi de şu şekilde açıklanmıştır. Musikiye vakıf olup olmadığı sorusuna, biraz ud

³²⁹ Burdur Lisesi Arşivi, Mehmet Emin Bey Tercüme-i Hâli, No: 2589.

aldığı yazılmıştır. Resim yapma konusunda vasat olan adı geçenin el işlerinden halıcılık, oymacılık ve marangozluk bildiğı kaydedilmiştir.

1 Eylül 1926'dan sonra hakkında herhangi bir kayıt olmayan Mehmet Emin Bey ile ilgili bilgiler bundan ibarettir. Soyadı kanunu öncesine ait olan bu kayıtlardan başka da kendine ait herhangi bir bilgi ve belge bulunamamıştır.

3.4.15. Mehmet Şevket Bey



RESİM VE GÜZEL YAZI

MUALLİMİ

Burdur, 24 Nisan 1896

?

3.4.15.1. Hayatı ve Faaliyetleri³³⁰

24 Nisan 1896'da Ahmet Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. İlköğrenimini Burdur'da İbtidâî Mektebi'nde yapmıştır. Buradan Burdur İdadisi'ne devam etmiş ve 1908'de iyi derece ile mezun olmuştur. Kendisine ait 1000 dönüm arazisi olan Mehmet Şevket Bey'in asıl mesleği Tahrîrât Kalemi Kâtipliği'dir.

27 Haziran 1908'de 300 kuruş maaş ile Burdur Tahrîrât Kalemi Mübeyyiz-i Evveli olarak devlet işine girmiştir. 14 Ocak 1915'te Burdur İdadisi'nde resim ve güzel yazı dersleri vermeye başlamıştır. 1920 yılına kadar kâtipliğin yanı sıra vekâleten Burdur İdadisi'nde resim, el işi, güzel yazı ve tarih muallimliği görevlerini yapmıştır. 1920 yılında yapılan bir imtihan ile resim öğretmeni olmayı hak etmiş ve bu tarihten sonra Burdur İdadisi'nin resim öğretmenliğini yapmıştır. 1931 yılına kadar Burdur İdadisi'ndeki görevine devam etmiştir.

³³⁰ Burdur Lisesi Arşivi, Mehmet Şevket Bey Tercüme-i Hâli, No: 217.

Tercüme-i hâlinde evli ve üç oğlu olduğu yazılı olan Mehmet Şevket Bey yabancı dil hanesinde Fransızca okuyup yazabildiği yazılmıştır. Aynı yerde el işlerinden oymacılık, marangozluk, halıcılık gibi el sanatları yanı sıra mukavva, tel ve çamur ile ilgili sanatlara da vakıf olduğu bildirilmiştir.

Adı geçenin soyadı kanunu öncesindeki kayıtlarına ulaşabildiğimiz için hayatının bundan sonraki bölümü hakkında bilgi bulunamamıştır.

3.4.16. Mehmet Tevfik Bey



RİYAZİYE MUALLİMİ

Selanik, 18 Ocak 1887

?

3.4.16. Hayatı ve Faaliyetleri³³¹

18 Ocak 1887'de Ahmed Efendi'nin oğlu olarak Selanik'te doğmuştur. Manastır Mekteb-i İdadisi'nin sınıf-ı mahsusa kısmında ilköğrenimini yapmıştır. Manastır Mektebi İdadisi Askerisi'nin son sınıfına kadar okumuş ancak askeri okullarda şahadetname verilmediğinden şahadetname almamıştır. Mühendishane-i Berri son sınıfından 19 Haziran 1909'da başşahadetname alarak Topçu Mülazım-ı Sâni olarak mezun olmuştur.

14 Temmuz 1909'da 700 kuruş maaş ile 5. Kolordu 17. Sahra Topçu Alayı 4. Bölük Mülazım-ı Sâni'liğine atanmıştır. 14 Mart 1911'de 8. Kolordo Cebel Topçu Taburu 2. Bölük'te görevlendirilmiştir. 1 Aralık 1912'de Mülazım-ı Evvel rütbesine terfi ederek 800 kuruş maaşla 15. Cebel Topçu Taburu'na atanmıştır. 14 Mart 1914'te 27. Sahra Topçu Alayı 3. Bölüğe atanmıştır. 18 Ocak 1917'de Harb-ı Umûmî 7. Kol Topçu Kumandanlığı Yaverliği'ne getirilmiştir. 28 Mart 1917'de Sahra Topçu Taburu 2. Bölüğe atanmıştır. 3 Ocak 1918'de 5. Cebel Obüs Topçu Taburu'na

³³¹ Burdur Lisesi Arşivi, Mehmet Tevfik Tercüme-i Hâli, No: 1679.

nakledilmiştir. 24 Ocak 1920'de 23. Fırka Topçu Alayı İâşe Memurluğu'na nakledilmiştir. 15 Şubat 1922'de Beray-ı Staj Topçu Talimgâhına atanmış buradan 6 Haziran 1922'de emekliye sevk edilmiştir.

I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele boyunca o cepheden bu cepheye topçu subayı olarak görev yapmış son görevinde maluliyetten ötürü emekliye sevk edilmiştir. Malul olmasına rağmen ülkenin öğretmen ihtiyacı had safhada olduğu için öğretmenliğe başlamış vatan hizmetine bu şekilde devam etmiştir.

Öğretmenliğe 24 Şubat 1923'te 1000 kuruş maaş ile Karaman İdadisi Riyaziye (Matematik) öğretmeni olarak başlamıştır. 6 Kasım 1923'ten 1926 Ağustos sonuna kadar Burdur İdadisi matematik öğretmenliği yapmıştır.

Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan tercüme-i hâl kaydına göre konuşma seviyesinde Arapça, okuma seviyesinde ise Fransızca ve Almanca bilmektedir. Evli ve üç erkek bir kız çocuğu olduğu görülmüştür. Aynı kayıttaki ud, kanun ve keman çalabildiği, oymacılık, marangozluk ve fotoğrafçılıktan anladığı yazılmıştır.

Bulabildiğimiz resmi kayıtlar bunlarla sınırlıdır. Adı geçenin bundan sonraki yaşamı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır.

3.4.17. Mustafa Bey

LİSAN MUALLİMİ

Çal- Orta Köyü, 1880

?

3.4.17.1. Hayatı ve Faaliyetleri³³²

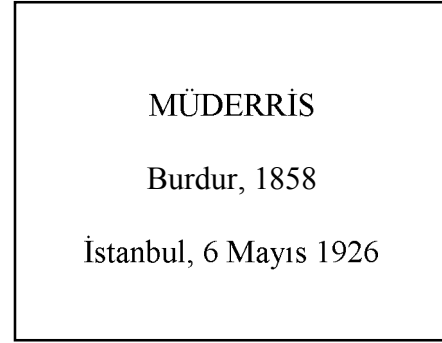
Denizli Çal Kazası Orta Köyünde 1880 yılında Mehmet bey'in oğlu olarak doğmuştur. İlköğrenimini İstanbul'da Fatih civarında bulunan Samancızâde Medresesi'nde yapmıştır. Buradan icazet alınca yine İstanbul'da Dâr'ül-Muallimîn Rüşdiyesi'nde orta öğrenimini yapmış 7 Kasım 1909'da iyi derece ile buradan mezun olmuştur. Yüksek tahsilini ise Dâr'ül-Fünûn Edebiyat şubesinde 12 Temmuz 1910'da tamamlamıştır. Aynı dönemde Fatih Dersiâmlarından Şakir Efendi'nin de derslerine devam etmiş ve 1911'de icazetname almıştır.

28 Mart 1911'de Burdur İdadisi'nde 800 kuruş maaş ile Dil Muallimi olarak göreve başlamıştır. Ek olarak 12 Haziran 1911'de Fransızca Muallimliği ve 29 Nisan 1915'te Coğrafya Muallimliği görevleri de yapmıştır. 25 Mart 1933'e kadar burada Lisan Muallimliği görevini yapmıştır.

Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan tercüme-i hâline göre Arapça, Fransızca ve Farsça bilmekte olan Mustafa Bey evli ve bir kız bir erkek babasıdır. Adı geçen bu arşiv kayıtları soyadı kanunu öncesine ait olduğundan hayatının bundan sonraki bölümü hakkında bilgi bulunamamıştır. Ayrıca sicil kayıtlarında bulunan fotoğrafı da yırtıldığı için biyografisine fotoğraf eklenememiştir.

³³² Burdur Lisesi Arşivi, Mustafa Bey Tercüme-i Hâli, No: 215.

3.4.18. Mustafa Hilmi Efendi



3.4.18.1. Hayatı ve Faaliyetleri

1858'de Dervişağazâde Ali Efendi'nin oğlu olarak doğmuştur. Çınaraltı İlk Mektebi'nde ve Eski Yeni Camiî Şerif'inde eğitim almıştır. 1878'de İstanbul'a gitmiş Fatih'te Tetimme-i Rabî'a Medresesi'ne kaydolmuştur. Burada Ruhavî Mehmed ve İstanbullu Hafız Şakir Efendi'den dersler almıştır. 1882'de Hafız Şakir Efendi'den icazetname almıştır. 1886'da rüus sınavına girerek müderris olma hakkını elde etmiştir. 1886'da Fatih Camiî'nde ders vermeye başlamıştır. 1899'da öğrencilerinden ilkinde icazet vermiştir.³³³ Burada yaptığı hizmetlere binaen bir altın madalya ile ödüllendirilmiştir. 1907'de icazet verdiği öğrencilerinden olan Hatip Hoca Burdur'da Hey'et-i Milliye'nin oluşumunda etkili olan cemiyetçilerdendir.

1896'da Eyüp Sultan Askeri Baytar Rüşdiyesi Kavâid-i Osmaniyye Muallimliği'ne atanmıştır. 1898'de de aynı okulda Arapça Öğretmeni olmuştur. 1904'te Toptaşı Rüşdiyesi Kavâid-i Osmaniyye Öğretmeni olarak atanmıştır. Buradaki hizmeti sırasında ikinci dereceden ve beşinci rütbeden Mecidî nişanı ile ödüllendirilmiştir.³³⁴ 1909'da da Kuleli İdadisi Ulûm-ı Diniyye ve Arapça Öğretmenliği'ne tayin olmuştur. 1909 sonunda Eyüp Askeri Rüşdiyesi Lisan-ı Osmanî Öğretmeni olmuştur. 1910 Eylül'ünde Beşiktaş Askeri Rüşdiyesi Ulûm-ı

³³³ Abdülkerim Abdulkadiroğlu, **a.g.m.**, s. 393; Zahit Karaçam, **a.g.e.**, s.128.

³³⁴ Ebû'l-Ula Mardin, **Huzur Dersleri**, (Haz. İsmet Sungurbey), C. II, İstanbul, 1966, s. 229, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Aygün Matbaası.

Diniyye Öğretmeni olan Mustafa Hilmi Efendi buradan 1913'te Kocamustafapaşa Askeri Rüşdiyesi Ulûm-ı Diniyye ve Arapça Muallimliği'ne nakledilmiştir. 1914 Eylül'ünde askeri okulların maarife bağlanmasıyla kadro dışında kalmıştır.³³⁵

1914 Temmuz'unda Huzur Dersleri muhataplığına tayin olmuş ve 1922'deki son derse kadar burada görev yapmıştır. Aynı zamanda Halvetiyye-i Uşakiyye tarikatına mensuptur. Tarikattaki adı “Şafî”dir. İstanbul'da Fındıkzâde Dergâhı'nda ve daha sonra da Hazret-i Hüsameddin Uşşakî Dergâhı'nda postnişin olmuştur.

6 Mayıs 1926'da vefat eden Mustafa Hilmi Efendi'nin mezarı Kasımpaşa'daki Sakızağacı mezarlığındadır. Huzur Dersleri muhataplarından Muhammed Hazmi Efendi'nin damadıdır.

³³⁵ Ebû'l-Ula Mardin, **a.g.e.**, s. 229.

3.4.19. Nahide Muammer Hanım

MUSİKİ MUALLİMİ

İstanbul, 1897

?

3.4.19.1. Hayatı ve Faaliyetleri³³⁶

1897'de Hacı Ali Rıza Efendi'nin kızı olarak İstanbul'da doğmuştur. Yanya Kız Rüşdiyesi'nde başladığı eğitimine özel hocadan ders alarak devam etmiştir. Dâr'ül-Elhân'dan aldığı ehliyetnâmesi sayesinde muallimlik yapabilmıştır. 1 Kasım 1923'te 130 kuruş maaşla Karesi Dâr'ül-Muallimîn'de stajyer Musiki Öğretmeni olarak göreve başlamıştır. Birkaç ay sonra asil memur olarak 400 kuruş maaş almaya başlamıştır.

1924'te Antalya seyyar Musiki Muallimliği'ne atanmıştır. 1926'da Burdur Orta Mektebi'nde Musiki Muallimliği'ne nakledilmiştir. 1930 Aralık'ında istifa ederek ayrılmıştır.

Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan tercüme-i hâlindeki kayıtlarında ud çalabildiği ve el işlerine de vakıf olduğu yazılmıştır. Evli olan Nahide Muammer Hanım'ın çocuğunun olmadığı kaydedilmiştir.

Resmi kayıtlarında ulaşabildiğimiz bilgiler bununla sınırlıdır. Adı geçenin bundan sonraki hayatı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır.

³³⁶ Burdur Lisesi Arşivi, Nahide Muammer Tercüme-i Hâli, No: 5103/178.

3.4.20. Namık Kemal Bey



TARİH COĞRAFYA
MÂLÛMÂT MUALLİMİ

Aydın, 25 Eylül 1901

?

3.4.20.1. Hayatı ve Faaliyetleri³³⁷

25 Eylül 1901'de Mustafa Asım Bey'in oğlu olarak Aydın'da doğmuştur. İlköğrenimini Üsküp'te özel öğretmenden almıştır. Orta öğrenimini 2 Haziran 1919'da Aydın'da tamamlamıştır. 8 Aralık 1921'de Maarif Nezareti'nin bir sınavına girerek aldığı belgeyle muallimlik yapmaya başlamıştır. Orta derecede resim yapabilmekte olduğunun da yazılı olduğu sicilinde fotoğraf çekebildiği ifade edilmiştir.

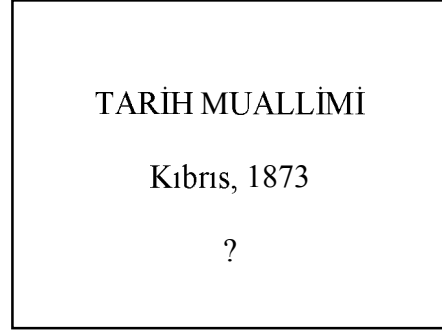
6 Aralık 1919'da 600 kuruş maaş ile Dinar Merkez Mecidiye İbtidâî Mektebi'nde Muallimliğe başlamıştır. Aynı okulda terfi ederek maaşına 160 kuruş zamlı Başmüdür Muavinliği'ne getirilmiştir. 18 Ağustos 1920'de buradan istifa ederek Dinar Maliye Kitâbet Kalemi'nde çalışmaya başlamıştır. Burada iki ay çalışıp 28 Ekim 1920'de Ankara Ziraat Umumi Müdürlüğü Kitâbeti'ne 1000 kuruş maaşla tayin olmuştur.

³³⁷ Burdur Lisesi Arşivi, Namık Kemal Tercüme-i Hâli, No: 1599.

1921'de Isparta'da çeşitli okullarda muallimlik yapmıştır. 1923 Eylül'ünde Burdur'da Tarih-Coğrafya Mâ'lûmât Muallimliği'ne başlamıştır. 1928'e kadar Burdur'da Tarih-Coğrafya Öğretmenliği yanı sıra Müdür Muavinliği görevi de yapmıştır. 1928 Mart sonunda Giresun'a tayin olmuştur. Tercüme-i hâl kayıtlarından 20 Ağustos 1931'de Denizli Orta Mektebi'nde olduğu anlaşılmaktadır.

Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan tercüme-i hâli haricinde resmi kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

3.4.21. Nâzım Bey



3.4.21.1. Hayatı ve Faaliyetleri³³⁸

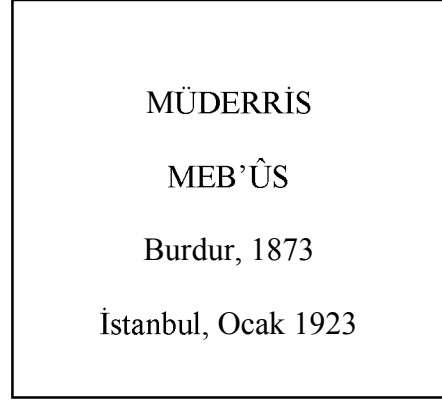
1873'te Hacı Kamil Bey'in oğlu olarak Kıbrıs'ta doğmuştur. Kıbrıs'ta ilköğrenimini tamamladıktan sonra Mülkiye Mektebi Leyli İdadisi kısmında eğitimine devam etmiştir. 18 Temmuz 1897'de Mülkiye Mektebi'nden mezun olmuştur.

28 Ağustos 1897'de 50 kuruş maaşla Aydın'da Maiyyet Memurluğu'na başlamıştır. 29 Ağustos 1899'da 150 kuruş maaşla İzmir İdadisi Tarih Muallimliği'ne atanmıştır. 14 Nisan 1900'de asaleti tasdik olunup maaşı 600 kuruşa çıkmıştır. 14 Temmuz 1901'den 1927 Kasım'ına kadar 4000 kuruş maaş ile çeşitli kazalarda kaymakamlık yapmış bu tarihten sonra da emekliye ayrılmıştır. 4 Şubat 1928'de 2500 kuruş maaşla Burdur Orta Mektebi Fransızca Muallimliği'ne atanmıştır. Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan tercüme-i hâlindeki son kayıt 1 Eylül 1930 tarihinde yapılmıştır. Bu tarihte Burdur Orta mektebi Fransızca öğretmenidir.

Aynı yerde evli olduğu ve bir çocuğu olduğu bilgisi görülmüştür. Musiki, resim ve el işleri konusunda ise vakıf olmadığı bilgisi yazılmıştır. Ulaşabildiğimiz tek resmi kayıt bununla sınırlıdır. Hayatının bundan sonraki kısmı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

³³⁸ Burdur Lisesi Arşivi, Nazım Bey Tercüme-i Hâli, Sicil No: (numara yazılmamıştır).

3.4.22. Ömer Lütflî Efendi



3.4.22.1. Hayatı ve Faaliyetleri

Burdur Müderrisi Hasan Tahsin Efendi'nin oğlu olarak 1873 Ocak ayında Burdur Hacı Ömer Mahallesi'nde doğmuştur. Cami-i Kebir Mektebi'nde hafızlığını tamamlamıştır. Rüşdiye eğitimini alırken üçüncü sınıfta burayı terk ederek İstanbul Fatih Bahr-i Sefid Tetimme-i Râbi'a Medresesi'nde Burdurlu Dervîşzâde Hafız Mustafa Efendi'nin derslerine devam etmiştir.³³⁹ 1887'de başlayan eğitimi 1901'de alınan icazetnameyle sonuçlanmıştır. Eğitimi sırasında 1899'da Mekteb-i Kuzât sınavında başarılı olarak burada da dört yıllık bir eğitim almıştır.³⁴⁰ 1901 yılında gümüş liyakat madalyası ile ödüllendirilmiştir.

1903 Nisan'ından 1905 Mart'ına kadar Lâpseki Niyâbeti'nde ve aynı zamanda buradaki Bidâyet Mahkemesi'nde Reislik görevlerinde bulunmuştur. 1905–1907 arası Mürefte, 1907–1908 yılları arası İncesu Nâipliği'nde bulunmuştur.³⁴¹

17 Ekim 1908'de Burdur Livası Meb'ûsu olarak Meclis-i Meb'ûsân'a girmiştir. Meclis-i Meb'ûsân'ın I. dönemi olan 1908–1912 yılları arasında 11 kez söz

³³⁹ Abulkerim Abdulkadiroğlu, “*Son Devir Burdurlu Osmanlı Âlimleri ve Devlet Arşivlerinde Burdur*” **I. Burdur Sempozyumu 16-19 Kasım 2005, Bildiriler**, Burdur, 2007, C.I, s.391, MAKÜ Rektörlüğü.

³⁴⁰ Hayati Kuzucu, <http://www.burdurtarihi.com/omer.html>, Erişim tarihi: 14.03.2014, st: 23:50.

³⁴¹ Abulkerim Abdulkadiroğlu, **a.g.m.**, s. 391.

almıştır.³⁴² Mecliste aldığı sözlerle ilgili olarak Zabıt Cerideleri'nde bulunan sayfa numaraları aşağıda verilmiştir. Meclisteki görevinden sonra 10 Ağustos 1916'da Safranbolu Kadısı olmuştur.

Kuvâ-ı Milliye aleyhinde faaliyette bulunan Ömer Lütfü Efendi Kuvâ-ı Milliye kuvvetlerinin 1920 yılında Safranbolu'ya gelmesi üzerine Zonguldak-Kozlu yolundan İstanbul'a gitmiştir. 6 Temmuz 1920'de Medresetü'l-Kuzât Müdürü olmuştur. Bu görevde iken 1923 Ocak'ında Büyükdere'de bulunan evinde intihar etmiştir.³⁴³

³⁴² **Meclis-i Meb'ûsân Zabıt Ceridesi**, TBMM Basımevi, C.1, Ankara, 1991, s. 229, 310, 498: C. 2, Ankara, 1985, s. 299, 361, 414, 435, 527: C. 4., Ankara, 1986, s. 96, C. 5., Ankara, 1986, s. 386, 678: C. 6 , s. 284, 608.

³⁴³ Sadık Albayrak, **a.g.e.**, C. IV. İstanbul, 1996, s. 288–289.

3.4.23. Rasim Bey



TABIYYE MUALLİMİ

Amasya, 1888

?

3.4.23.1. Hayatı ve Faaliyetleri³⁴⁴

1888'de Bekir Bey'in oğlu olarak Amasya'da doğmuştur. 1904'te Amasya İdadi'sinden mezun olmuş, 1906'da Sivas İdadisi'nden aliyyü'l-a'lâ dereceden mezun olmuştur. 1912'de Dâr'ül-Fünûn Ulûm-ı Tabiyye bölümünden şahadetname almıştır.

22 Şubat 1912'de 500 kuruş maaşla kâtipliğe başlamıştır. 14 Eylül 1913'te muallim olmuştur. 3 Ağustos 1914'te Harbiye Mektebi'nde Muallimliğe başlamıştır. Buradaki maaşı 462,5 kuruştur. 14 Temmuz 1915'te Zabıt Vekilliği görevine getirilmiştir maaşı yine 462,5 kuruştur. 14 Nisan 1916'da 700 kuruş maaş ile Teğmen rütbesine yükselmiştir. 14 Ocak 1917'de 700 kuruş maaş ile Nişantaşı Sultanisi'nde Tabiyye Muallimliği'ne vekâleten görevlendirilmiştir.

1 Kasım 1919'da Vefa İdadisi Kayıt Memurluğu'na başlamıştır. Buradaki görevine ilaveten Usul-i Defter Muallimliği de yapmıştır. 1 Şubat 1923'te vekâleten Gazi Osman Paşa Sultanisi Müdür Muavinliğine atanmıştır. 26 Mart 1923'te Daver Paşa Sultanisi ibtidaî bölümünde muallimliğe atanmıştır. 15 Eylül 1923'te Mardin

³⁴⁴ Burdur Lisesi Arşivi, Rasim Bey Tercüme-i Hâli, No: 1437.

İdadisi Tabiiyye Muallimliği'ne atanmışsa da bu göreve gitmemiştir. Bunun yerine 1 Kasım 1923'te 1500 kuruş maaşla Burdur İdadisi Tabiiyye Muallimliği görevine atanmıştır. Buradaki maaşı 3250 kuruşa kadar yükselmiştir. 1 Eylül 1926 tarihinde sicilindeki kayıtlar sona ermiştir.

Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan tercüme-i hâl bilgilerine göre yabancı dili Fransızca olan Rasim Bey evli olup, bir kız ve bir erkek babasıdır. Resim ve müzik konusunda bilgisi olmayan Rasim Bey'in telgraf ve telefonculuk konusunda oldukça iyi olduğu yazılmıştır.

Soyadı kanunu öncesi kayıtlarına ulaşabildiğimiz Rasim Bey'in bundan sonraki hayatı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

3.4.24. Rıza ERDEM



345

MUSİKİ MUALLİMİ
BELEDİYE BAŞKANI

Burdur, 26 Şubat 1901

?

3.4.24.1. Hayatı ve Faaliyetleri

26 Şubat 1901 tarihinde Hacı İsmailzâde İsmail Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur.³⁴⁶ İlköğrenimini Burdur'da İbtidâî Mektebi'nde yapmış, buradan 1909 yılında mezun olmuştur. 29 Eylül 1917'de İdadi'den mezun olmuştur.

1 Şubat 1917'de 250 kuruş maaşla Burdur Tahrîrât Kalemi Mübeyyizliği'ne başlamıştır. 31 Mart 1918'de Dâr'ül-Muallim'e gitmek için görevinden ayrılmıştır. 1921 Eylül'ünde Dâr'ül-Muallim'den mezun olarak 600 kuruş maaşla Burdur Büğdüz Köyü'nde Öğretmenliğe başlamıştır. 19 Ekim 1922'de 800 kuruş maaşla Burdur İdadisi'ne Musiki Muallimi olarak atanmıştır. 1926 yılına kadar burada öğretmenlik yapmıştır.

Burdur Lisesi Arşivi'ndeki sicil kayıtlarına göre Fransızca bilen Rıza Bey evlidir ancak çocuğu yoktur. Aynı yerde beş hisseli bir dükkân ile 16 hisseli bir un

³⁴⁵Fotoğrafı <http://www.burdurweb.com/web/burdur-belediye-baskanlari.html/riza-erdem-4-burdur-belediye-baskani> Erişim Tarihi: 10.02.2014 st: 08:10'dan alınmıştır.

³⁴⁶Burdur Lisesi Arşivi Rıza Bey Tercüme-i Hâli, No: 2588.

değirmeni sahibi olduğu yazılmıştır. Sicilinde oturduğu evin de kendine ait olduğu bilgisi görülmüştür.

Aynı yerde ud, keman ve piyano çalabildiği, resim yapabildiği bilgilerinin yanı sıra el işlerinden de marangozluk ve ciltçiliğe vakıf olduğu bilgileri bulunmuştur. Burdur Lisesi Arşivi'ndeki bilgiler bunlarla sınırlıdır.

Rıza Bey 1928 yılında çevresinde sözü geçen öğretmenlerden biri olmalı ki oluşturduğu bir komisyonla “Burdur Vilayeti 1928” kitabını hazırlamıştır. 1936–1938³⁴⁷ yılları arasında halkın da takdirini kazanmış biri olarak Burdur Belediye Başkanı seçilmiştir. 1946 yılında “Burdur Hakkında Genel Bilgiler” isimli kitabı yazmış ancak bastırmamıştır. Rıza Bey'in bu tarihten sonraki hayatı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

3.4.24.2. Eserleri

1. Burdur 1928, Burdur Belediye Başkanlığı yaptığı dönemde Burdur Lisesi öğretmenlerinden bir komisyon oluşturarak ilin o günkü durumu hakkında bir eser vücuda getirilmesinde görev yapmıştır. Eser basılmamış daktilo edilmiş hâldeydi. Burdur İl Kültür Müdürlüğü'nün katkısı ile 2012 yılında Kadir Şeker tarafından düzenlenerek yayınlanmıştır. Burdur Vilayeti 1928-Burdur'un Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Durumu, (Haz. Kadir Şeker), Burdur, 2012, Burdur Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 240 s.

2. Burdur İline Ait Genel Bilgiler 1946³⁴⁸, (Düzenleyen: Osman Koçibay)

³⁴⁷ <http://www.burdur-bld.gov.tr/eski-baskanlar/>, Erişim tarihi, 27.05.2014, st. 19:47.

³⁴⁸ http://www.kocibay.net/riza_erdem.html, Erişim tarihi, 19.05.2014, st. 23:50.

3.4.25. Sadullah Ali Bey



TABIYE MUALLİMİ

MAARİF MÜDÜRÜ

Sivas, 1894

?

3.4.25.1. Hayatı ve Faaliyetleri³⁴⁹

1894 yılında Mehmet Raif Bey'in oğlu olarak Sivas'ta doğmuştur. İlköğrenimine Sivas Çerkez Musa Efendi Mekteb-i İbtidai'de başlamıştır. 7 Ağustos 1909'da aliyyü'l-a'lâ dereceden şahadetname almıştır. Sivas İdadisi'nden 7 Ağustos 1911'de aliyyü'l-a'lâ derece ile mezun olmuştur. İdadiden sonra İstanbul'a giderek Dâr'ül-Muallimi Âliye Ulumu Tabiiye şubesi'nden 25 Temmuz 1915'te aliyyü'l-a'lâ dereceden şahadetname almıştır.

22 Eylül 1915'te 800 kuruş maaşla Halep Dâr'ül-Muallimi'nde hikmet-i kimya, biyoloji, hıfzı's-sıhha ve hayvanât muallimliğine atanmıştır. 7 Kasım 1917'de 1100 kuruş maaşla Balıkesir Dâr'ül-Muallimîni Ulum-u tabiiyye Muallimliği ve Müdür Muavinliği'ne atanmıştır. 4 Ekim 1919'da 1450 kuruş maaşla Sivas Dâr'ül-Muallimîn fizik, kimya muallimliği ve Müdür Muavini Vekilliği'ne görevlendirilmiştir. 14 Ekim 1922'de 2000 kuruş maaşla Elazığ Dâr'ül-Muallimîn Müdürlüğü ile fen ve terbiye muallimliğine atanmıştır. 11 Ekim 1923'te Trabzon

³⁴⁹ Burdur Lisesi Arşivi, Mustafa Ali Bey Tercüme-i Hâli, No. 196.

Dâr'ül-Muallimîn Ulûm-u Tabiiyye Muallimliği'ne nakledilmiştir. 1 Eylül 1924'te 3000 kuruş Kayseri Erkek Muallim Mektebi Müdürlüğü'ne atanmıştır. Buradan 4 Haziran 1925'te 3500 kuruş maaşla Burdur Lisesi Müdürlüğü ve Maarif Müdürlüğü'ne atanmıştır.

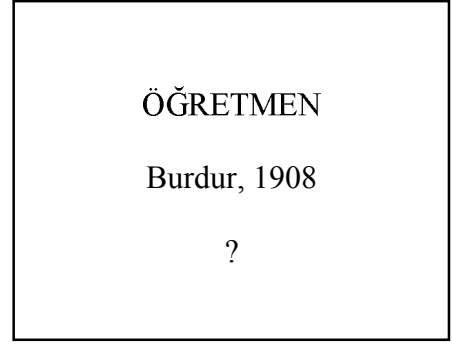
Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan tercüme-i hâl kayıtlarına göre evli ve üç erkek bir kız babası olan Sadullah Bey Fransızca'yı çeviri yapacak kadar bilmektedir. "Vilyam Çeymis'den (William James) Terbiye Musahabeleri'ni" tercüme etmiş ancak basılmamıştır. Tercüme-i hâlde ud çaldığı, resim yapabildiği ve fotoğrafçılıktan anlayıp, kolonya imal edebildiği de yazılmıştır.

Adı geçeninin bundan sonraki hayatı hakkında herhangi bir kayıt bulunamamıştır.

3.4.25.2. Eserleri

1. Terbiye Musahabeleri, William James'ten tercüme olan eser basılmamıştır.

3.4.26. Şevket ŞENER



3.4.26.1. Hayatı ve Faaliyetleri

1908'de Burdur'da doğmuştur. İlköğrenime Burdur'da Manastır Mahalle Mektebi'nde başlamıştır. Burada hocası Hasan Hafız Efendi'den iki yıl eğitim almıştır. Eğitimin bundan sonraki altı yılını Rehber-i İntizam Mektebi'nde tamamlamıştır. Bu okulda tarih, coğrafya, kıraat, matematik, geometri, din dersleri ve manzume derslerini almıştır.³⁵⁰

1 Eylül 1923'te 600 kuruş maaşla Arvallı (Bağsaray) köyünde öğretmenliğe başlamış ve 41 yıl boyunca öğretmenlik yapmıştır. 1932 yılında çalıştığı Bağsaray köyünde okul binasının yapılmasına önayak olmuştur.³⁵¹ 2 Aralık 1964 tarihinde emekli olan Şevket Bey ile 1998 yılında yapılan bir röportaj metni “Burdur İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası (1923–1998)” isimli kitapta bulunmaktadır. Bunun dışında kendisi hakkında başka bir bilgiye ulaşılamamıştır.

³⁵⁰ İsa Kayacan, **Burdur'un Saz ve Söz Ustaları–2**, Burdur, 2012, s. 184–185, Burdur Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

³⁵¹ http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/15/11/720739/icerikler/okulumuzun-tarihcesi_.html, Erişim tarihi:03.05.2014, st: 12:56.

3.4.27. Şevki Bey



GÜZEL YAZI MUALLİMİ

KATİP

Burdur, 1888

?

3.4.27.1. Hayatı ve Faaliyetleri³⁵²

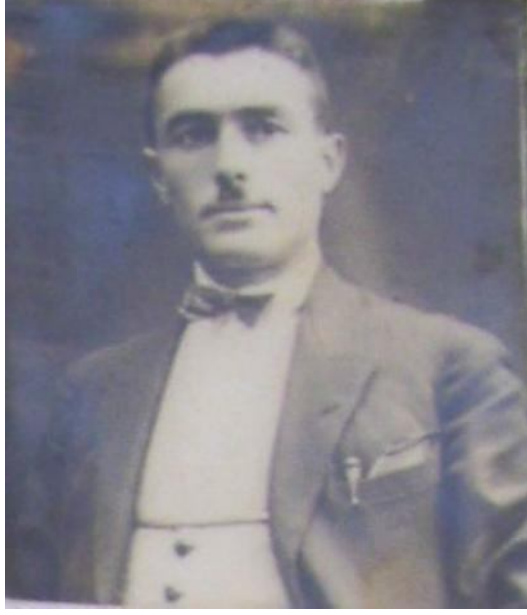
1888 yılında Hacı Mehmet Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. 1897'de Burdur Merkez İbtidâî Mektebi'nden mezun olmuş, 1899'da da rüşdiye mektebini bitirmiştir.

5 Ocak 1908'de 150 kuruş maaş ile Burdur Tapu Memuru Yardımcısı olarak atanmıştır. 9 Mayıs 1912'de 450 kuruş maaş ile Varidât Dairesi Kâtipliği'ne tayin olmuştur. 1 Ocak 1919'da 500 kuruş maaşla Burdur Muhasebe Kâtibi olmuştur. 18 Ağustos 1920'da 800 kuruş maaşla Maarif Başkâtipliği'ne atanmıştır. 1 Temmuz 1921'de Burdur İdadisi Kâtipliği ve Yazı Dersi Muallimliği'ne atanmıştır. 1 Eylül 1924'te Burdur Orta Mektep Kâtipliği'ne atanmış, 1 Eylül 1926'da mektebin lağvına kadar burada çalışmıştır.

Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan kayıtlar bundan sonrasına ait bilgiler içermemektedir. Defter kayıtları soyadı kanunu öncesine ait olduğu için de adı geçeninin bundan sonraki hayatı hakkında bilgi bulunamamıştır.

³⁵² Burdur Lisesi Arşivi, Şevki Bey Tercüme-i Hâli, No: 210.

3.4.28. Talat Tahsin Bey



TARİH COĞRAFYA VE

HAT MUALLİMİ

Antalya, 1892

?

3.4.28.1. Hayatı ve Faaliyetleri³⁵³

1892'de Hasan Tahsin Bey'in oğlu olarak Antalya'da doğmuştur. Antalya Feridiye İlk Mektebi'nde ilköğrenimini yaptıktan sonra İstanbul'da Mercan İdadisi'ne devam etmiştir. 1909'da buradan mezun olarak Dârü'l-Fünûn Hukuk Mektebi'ne girmiştir.

Tercüme-i hâlinde 6 Aralık 1912'de evlendiği ve bir kızı bir oğlu olduğu, Fransızca okuyup yazabildiği kayıtlıdır. Aynı yerde resim yapabildiği ve hâsılatı donanma cemiyetine bırakılmak üzere Zeria-i İntibâh isimli bir eser bastırıldığı yazılıdır. Hizmet cetvelinin de bulunduğu sicilinde yaptığı görevleri de sıralanmıştır. 14 Ekim 1913'te 250 kuruş maaş ile Adliye Nezareti Birinci Ticaret Mahkemesi Zabıt Kâtipliği'ne başlamıştır. Buradan 14 Ekim 1914'te ayrılmıştır. 28 Ekim 1915'ten 1920 Ocak'ına kadar Antalya Zabıtasında görevlendirilmiştir. 1 Ekim 1920'de Antalya Dârü'l Hilâfesi tarih, coğrafya ve hat dersi muallimliğine atanmıştır.

³⁵³ Burdur Lisesi Arşivi, Talat Tahsin Tercüme-i Hâli No. 1581.

Bu görevine ek olarak 19 Ekim 1921'den 1 Kasım 1922'ye kadar Müdafaâ-ı Milliyye Dairesi Muhakemât Dairesinde de görev yapmıştır.

4 Kasım 1922'de Burdur Orta Mektebi Müdürlüğü'ne atanmıştır. 1924 Mart'ında Maarif Memurluğu görevi de eklenerek maaşı 2500 kuruşa çıkmıştır. 1 Haziran 1925'te maaşına zam almış maaşı 3000 kuruşa çıkarılmıştır. 4 Eylül 1926'da Antalya Orta Mektep Müdüriyeti'ne tayin olmuştur.

Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan tercüme-i hâli haricinde resmi kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

3.4.28.2. Eserleri

1. Zeria-i İntibâh, 1912.

3.5. SAĞLIKÇILAR

Bu bölümde Burdur'da hükûmet tabibliği yapmış olan hekimlerin yanısıra Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Burdur'da kurmuş olduğu hastanede görev yapmış olan hekimlerin biyografileri de ele alınmaya çalışılmıştır. Biyografilerin hazırlanmasında alfabetik sıralamaya riayet edilmiştir.

3.5.1. Abdülhalim Galip KAHRAMAN



354

DOKTOR
MİLLETVEKİLİ
KUVÂ-I MİLLİYYECİ
BELEDİYE BAŞKANI
Korkuteli, 1893
Antalya, 14.10.1975

3.5.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri

1893'te Antalya'nın Korkuteli kazasında Hacı Ahmet Efendi ve Pakize Hanım'ın oğlu olarak doğmuştur.³⁵⁵ İlköğrenimine Korkuteli'de ibtidaî mektebinde başlamıştır. Ardından Antalya, İzmir ve Midilli'de ortaöğrenimini tamamlamıştır.³⁵⁶

1911'de İstanbul'da Dârü'l-Fünûn Tıbbiye bölümüne girmiştir. I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Gümüşsuyu Askeri Hastanesi'nde tabib yardımcısı olarak görevlendirilmiştir. 22 Eylül 1914'te sıhhiye çavuşu olarak İzmir Askeri Hastanesi'ne atanmıştır. 1916'da Dârü'l-Fünûn Tıp Fakültesinden mezun olmuştur. 1 Mayıs 1916'da tıp fakültesi iç hastalıklar asistanlığı ve Eyüp Mıntıkası bulaşıcı

³⁵⁴ TBMM Arşivi, Abdülhalim Galip Kahraman Dosyası, IV. Dönem, Sicil No: 783, Tercüme-i Hâl'den alınmıştır.

³⁵⁵ TBMM Arşivi, Abdülhalim Galip Kahraman Dosyası, IV. Dönem, Sicil No: 783, Tercüme-i Hâl.

³⁵⁶ Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IV. Dönem 1931-1935**, C. II, Ankara, 1996, s. 125, TBMM Basımevi.

hastalıkla mücadele birimine atanmıştır. 17 Eylül 1916'da Burdur Hükûmet Tabipliği'ne atanmıştır.

5 Temmuz 1918'de Antalya Belediye Başhekimliği'ne atanmıştır. 1918'de Antalya Müdafaâ-ı Hukûk Cemiyeti'nin teşkilatlanmasında görev almıştır. Millî Mücadeleye katılmış bizzat cephede doktorluk yapmıştır. İstiklal Harbi'nin kazanılmasından sonra 1923 Haziran'ında terhis edilerek Antalya'daki görevine dönmüştür. Antalya'da CHF'nin teşkilatlanmasında görev almış merkez ve kaza mutemetliğini yapmıştır. 20 Nisan 1926'ya kadar iki kez Sıhhat Müdürlüğü Vekâleti'ne getirilmiştir. Bu tarihte resmi görevinden istifa ederek serbest hekimlik yapmaya başlamıştır. Türk Ocağı, Hilâl-i Ahmer, Gençler Yurdu ve İdman kulüpleri hekimliği yapmıştır.

1927'de CHF'nin büyük kongresine Antalya üyesi olarak katılmıştır. 1928 Mart'ında fırkanın vilayet mutemedi olmuştur. 1928 ve 1930 da belediye başkanı seçilmiştir. Antalya da dört yıl Türk Tayyare Cemiyeti Başkanlığı'nı yapmıştır.

4 Mayıs 1931'de TBMM 4. dönem Bursa Milletvekili olarak meclise girmiştir. 5. ve 6. dönem Bursa Milletvekili, 7. ve 8. dönemde de Antalya Milletvekili olarak mecliste çalışmıştır. 1950'de emekliye ayrılarak kendini hayır işlerine adanmıştır.

14 Ekim 1975'te Antalya'da vefat eden Abdülhalim Galip Bey'in TBMM Arşivinde bulunan tercüme-i hâl kâğıdında evli olduğu, iki çocuğu olduğu, Fransızca bildiği yazılmıştır. Aynı yerde “Kahraman Oğlu” sülalesinden geldiği, iç hastalıkları ve zührevi hastalıklar konusunda uzman olduğu bilgileri de görülmüştür. 1969 yılında Antalya'da kendi adını taşıyan 10 derslikli bir okul yaptırmıştır.³⁵⁷

³⁵⁷ http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/07/19/702693/, Erişim tarihi, 01.06.2014, st. 02:44.

3.5.2. Burhanettin ONAT



358

DOKTOR
KUVÂ-I MİLLİYYECİ
BELEDİYE BAŞKANI
MİLLETVEKİLİ
Rodos, 1894
İstanbul, 14.12. 1976

3.5.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri

22 Mayıs 1894'te Cafer Sadık Efendi ve Hanife Münire Hanım'ın oğlu olarak Rodos'ta doğmuştur. İstanbul ve Halep'te lise öğrenimini tamamlayarak 1912'de İstanbul Tıp Fakültesi'ne girmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında İhtiyat Zâbiti Talimgâhı'nda askerlik görevini yapmıştır. 1914–1916 yıllarında Gümüşsuyu Askeri Hastanesi'nde Başçavuş rütbesi ile tabip muaviniği yapmıştır.

1918 yılında tıp fakültesinden mezun olup, Gülhane Askeri Hastanesi'nde ihtisasını tamamlamıştır. 1919 Aralık'ında Hilâl-i Ahmer 5. İmdâd-ı Sıhhiye Heyeti Operatörlüğü görevi ile Aydın cephesinde Kuvâ-ı Milliyyecilere katılmıştır. 1920 yılında cephenin bozulmasıyla önce Dinar sonra Burdur Hilâl-i Ahmer Hastanesi'nde çalışmıştır. Daha sonra Konya Askeri Hastanesi'nde görevlendirilmiştir.

1922 Şubat'ında Antalya Askeri Menzil Hastanesi'ne tayin edilmiş, 1923'te terhis edilinceye kadar bu hastanede çalışmıştır. Ardından Antalya Memleket

³⁵⁸ Fotoğrafi TBMM Arşivi, Burhanettin Onat Dosyası, IX. Dönem, Sicil No: 1569, Tercüme-i Hâl'den alınmıştır.

Hastanesi'nde iki yıl çalışmış buradan kendi isteğiyle ayrılarak serbest hekimlik yapmaya başlamıştır. Millî Mücadele esnasındaki hizmetleri İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

1930'da kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Antalya İdare Heyeti Başkanlığı yapan Burhanettin Onat bu görevinden ötürü Denizli İstiklal Mahkemesi'nde üç kez yargılanmış ve serbest bırakılmıştır.³⁵⁹

II. Dünya Savaşı sırasında Orman Koruma Taburu Talimgâhı'nda Tabur Hekimi olarak görev yapmıştır. Savaş bitiminde terhis edilmiştir.³⁶⁰ 26 Mayıs 1946 ile 10 Haziran 1947 tarihleri arasında CHP'den Antalya Belediye Başkanlığı yapmıştır.³⁶¹

Evli ve bir çocuk sahibi olan Burhanettin Onat IX., X., ve XI. dönem DP Antalya Milletvekili olarak mecliste görev yapmıştır.³⁶² Milletvekilliği döneminde Antalya'yı Tanıtma ve Turizm Derneği'ni destekleyerek 1956'da Antalya Belkis Tiyatro ve Müzik Festivali'nin başlamasına vesile olmuştur. Festival daha sonra Antalya Altın Portakal Müzik, Tiyatro ve Film Festivali adını almıştır ve her yıl Ekim ayında kutlanmaktadır.³⁶³ Yüksek Adalet Divanı'nda yargılanan Burhanettin Onat 15 Eylül 1961'de 10 yıl ağır hapis ve ömür boyu kamu haklarından men cezası almıştır.³⁶⁴

³⁵⁹ TBMM Arşivi, Burhanettin Onat Dosyası, IX. Dönem, Sicil No: 1569, Tercüme-i Hâl.

³⁶⁰ Ali Rıza Gönüllü, **Cumhuriyet Döneminde Antalya (1923–1960)**, İstanbul, 2010, Tarihçi Kitabevi, s. 313.

³⁶¹ Muhammed Güçlü, **Dr. Burhanettin Onat ve Hayatı (1894–1976)**, Antalya, 2004, s. 96.

³⁶² TBMM Arşivi, Burhanettin Onat Dosyası, IX. Dönem, Sicil No: 1569, Tercüme-i Hâl.

³⁶³ Hüseyin Cimrin, “*Festivalimiz 50 Yaşında*”, **Sabah Gazetesi Akdeniz Eki**, 5.10.2013, <http://m.sabah.com.tr/Akdeniz/2013/10/05/festivalimiz-50-yasinda>, Erişim tarihi, 14.04.2014, st: 11:00.

³⁶⁴ Ali Rıza Gönüllü, **a.g.e.**, s. 314.

14 Aralık 1976 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Antalya'da bir caddeye ismi verilerek ölümsüzleştirilmiştir. O Antalya'da sıtma ile savaşın kahramanlarından.

3.5.2.2.Eserleri³⁶⁵

1. “Tetkikler- Antalya Vilayeti Tarihi”, Türk Akdeniz Antalya Halk Evi Dergisi, C. 4, S. 8, Nisan 1938.
2. “İstanbul Şehir Tiyatrosu Antalya’da”, Türk Akdeniz Antalya Halk Evi Dergisi, C. 3, S. 18, Haziran 1940.
3. “Buhran” isimli hikâyesi Türk Akdeniz Antalya Halk Evi Dergisi, C. 5, 25., 26., 27., 28. Sayılarında 1943 yılında yayınlanmıştır.
4. Bir Zamanlar Antalya- Bir Antalya Sevdalısının Kaleminden, İstanbul, 2000.
5. Hamal (Piyes)³⁶⁶
6. Ay Tutuldu (Piyes)

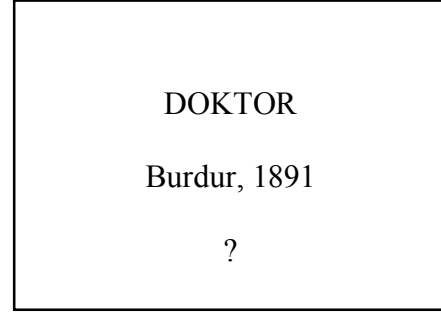
3.5.2.3 Hakkında Yazılanlar

1. Muhammet Güçlü, Dr. H. Burhanettin Onat ve Hayatı, Antalya, 2004, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, 197 s.
2. Muhammet Güçlü, “Dr. Burhanettin (Onat) Bey’in Raporuna Göre Antalya’da 1930 Seçimleri”, Toplumsal Tarih, S. 65, Mayıs 1999.
3. Muhammet Güçlü, “Dr. H. Burhanettin Onat (1894–1976) ve Cumhuriyet Döneminde Antalya’daki Faaliyetleri”, Antalya’nın Son Bin Yılı Sempozyumu Bildiriler, 18–19 Aralık 2003.

³⁶⁵ Muhammet Güçlü, **a.g.e.**, s.160-161.

³⁶⁶ Muhammet Güçlü, **a.g.e.**, s.143.

3.5.3. Mehmet Cevat Efendi



3.5.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri³⁶⁷

1891'de Burdur Sancağı Belediye Tabibi Arif Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. İlköğrenimine İstanbul'da Feyezan Mektebi'nde başlamıştır. Aksaray Mekteb-i Rüşdiyesi'nde orta öğrenimini tamamlayınca İstanbul'da Mercan İdadisi'ne devam etmiştir. Sicil kayıtlarında Türkçe okuyup yazabildiği ve Fransızcaya aşina olduğu yazılmıştır.

Dârü'l-Fünûn Osmanî Tıp Fakültesi'nden 19 Mayıs 1912'de 1562 numara ile şahadetname almıştır. 3 Haziran 1912'de 600 kuruş maaşla Konak Kazası Belediye Tabipliği'ne atanmıştır. Burada bir süre çalışmıştır. Sicil kayıtlarında bilgilerinin mülkiyeyi tıbbiye sicil şubesinde tutulduğu, şahadetnamesinin bir suretinin ve nüfus tezkereyi Osmanîsi'nin de dosyasında birer suretinin bulunduğu bilgisi görülmüştür.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Defterleri'ndeki bilgiler bununla sınırlıdır. Adı geçenin bundan sonraki yaşamı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

³⁶⁷ BOA, DH., SAİD., D. 183, G. 231.

3.5.4. Mehmet Şerif KORKUT



368

DOKTOR
KUVÂ-I MİLLİYYECİ
MİLLETVEKİLİ
Burdur, 1895
Ankara, 21.01.1957

3.5.4.1 Hayatı ve Faaliyetleri

1895 yılında Topal Hacı Bekir oğlu Hacı Sofu adıyla tanınan Nakşî Şeyhi Hacı Abdullah Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. Lakapları Kabacaoğulları'dır.³⁶⁹ Anne ve babasını küçük yaşta kaybedince akrabaları tarafından büyütülmüştür. Recep Mahallesi'nde bulunan Hacı Mustafa Mahalle mektebini müteakip rüşdiyeye gitmiştir. Burdur İdadîsi'ni 13 yaşında bitirince Konya vilayetinde bulunan 7 sınıflı idadîde yatılı olarak eğitimine devam etmiştir. 15 yaşında buradaki eğitimi bitmiştir. Konya idadîsinde eğitimi sırasında Türkçülük Fikir akımı ile tanışan Mehmet Şerif memleket severliğini bu dönemde edinmiştir. İdadî eğitimi sonrasında 1913 yılında İstanbul'da Askerî Tıbbiye'ye kaydolmuştur.

³⁶⁸Fotoğrafı Hayati Kuzucu, <http://www.burdurtarihi.com/serifkorkut.html>, Erişim Tarihi: 05.03.2013, st. 19:00'dan alınmıştır.

³⁶⁹ Aldulkerim Abdulkadiroğlu, **a.g.m.**, s.394.

1918 yılında Tabip Yüzbaşı unvanıyla mezun olmuş önce Gülhane Hastanesi'nde ardından El-Cezire cephesi hastane ve kıtalarında görevlendirilmiştir.³⁷⁰

Cephe görevi sırasında bir suçtan ötürü Halep'te hapsedilmişse de kaçarak Millî Mücadele'ye katılmıştır. Savaş sırasında tabip asker olarak görev almıştır. 1925'te tazminatını ödeyerek askerlikten istifa etmiştir. Daha sonra İmar, İskân ve Mübadele Vekâleti Sıhhiye Müşavirliği'ne atanmıştır. Aynı yıl Hamidiye Çocuk Hastanesi Cerrahi Ortopedi asistanlığına tayin edilmiştir. 18 Ekim 1925'te Cerrahpaşa Hastanesi Cerrahi Asistanlığı'na atanmıştır. 24 Şubat 1927'de Tıp Fakültesi 2. Cerrahi Kliniği Asistanlığı'na atanmışsa da 3 Nisan 1928'de bu görevinden istifa etmiştir. Bir yıl Irmak-Filyos Demiryolu inşaatı nedeniyle Çaycuma'da kurulmuş olan hastanede çalışmıştır. Buradan mesleki bilgi ve tecrübelerini artırmak için Güney Almanya'da bulunan Tubingen Üniversitesi'ne giderek Operatör olmaya hak kazanmıştır.³⁷¹

1931 yılında yurda dönüşünde Kayseri ve Zonguldak devlet hastanelerinde baş operatörlük görevlerini yapmıştır. 1937 yılında Ankara Numune Hastanesi baş operatörlük görevine atanmıştır. Hekimlik yaptığı bu dönemde 1 Haziran 1934 yılında doktor arkadaşları ile birlikte Anadolu Kliniği Mecmuası'nı çıkarmaya başlamışlardır.

1946–1950 yıllarında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Burdur Milletvekilliği yapmıştır. 1950 yılında kendi isteği ile emekliye ayrılmıştır. Devlet Malzeme Ofisi idare meclisi azalığı da yapan Mehmet Şerif Korkut 21 Ocak 1957

³⁷⁰ TBMM Arşivi, Mehmet Şerif Korkut Dosyası, VIII. Dönem, Sicil No: 1359, Tercüme-i Hâl.

³⁷¹ Mustafa Hacıömeroğlu, "Dr. M. Şerif Korkut", **Ötüken**, S. 2–134 (Şubat 1975), s. 9.

yılında Ankara’da vefat etmiştir. Cenazesi Cebeci Asri Mezarlığı’na defnedilmiştir.³⁷²

Mehmet Şerif Korkut Cumhuriyet’in ilk yıllarında bir yandan siyasi görevlerde bulunurken bir yandan da mesleğinde ilerleme yolunda çalışmıştır. Ülkemizin sağlık politikalarının oluşmasında oldukça etkili olmuştur. Özellikle koruyucu hekimlik ve halk sağlığı konusunda çalışmalarda bulunmuştur. Sıtma ile savaş ve diğer bulaşıcı hastalıkların yok edilmesinde önemli görevlerde bulunmuştur. Aynı zamanda memleket sevdalısı bir hekim olan Mehmet Şerif Korkut Burdur ile ilgili anılarını bir kitapta toplamış ve yurt sevgisini burada ifade etmiştir.³⁷³

3.5.4.2. Eserleri

1. Rusgu’l-yed İ’zamı Arasında Zevrâk-i Kesri’nin Ehemmiyeti, İzmir, 1933, 15 s., Bilgi Matbaası (İzmir Kliniği’nden Ayrı Basım).
2. Ameliyat Sonrası Zatürreleri, İstanbul, 1933, 15 s., Kader Matbaası.
3. Harp Cerrahisi, Ankara, 1944, 84 s., Başvekâlet Devlet Matbaası.
4. Hayattan Çizgiler- Tanıdıklarım (Ankara, 1949, 70 s.) (Tekrar yayına hazırlayan Ali Birinci), İstanbul, 2006, 112 s., Ötüken Neşriyat.
5. Sıhhat ve İktisat, Ankara, 1949, 16 s., Ar Basımevi.
6. Sıtma ve Çeltik, Ankara, 1950, 87 s., Yeni Matbaa.
7. Yaşadığım Dört Devir, 19 Defter, 1824 s. (Basılmamış Eser)

3.5.3.3. Hakkında Yazılanlar

1. Birinci, Ali, “Burdur Muharriri Mehmet Şerif Korkut”, Türk Yurdu, S. 106 (Haziran 1996), s. 70–71.
2. Ekinci, Yusuf, “Eski Burdur Mebusu M. Şerif Korkut’un Burdur Hatıraları”, Karınca, S.710, Ankara, Şubat 1996, s. 46–52.
3. Hacıömeroğlu, Mustafa, “Dr. M. Şerif Korkut”, Ötüken, S.2–134, Şubat 1975, s. 9–10.
4. Korkut, Kamuran, “Eşinin Ağzından Şerif Korkut”, Yeni Yayınlar, C.II, S. 3, Mart 1957, s. 89.
5. S. Necmettin, “Dr. Şerif Korkut’un Arkasından”, Toprak, S. 40, Mart 1958, s. 5–13.
6. Sançar, Nejdî, “Şerif Korkut’un Hayatı ve Eserleri”, Yeni Yayınlar, C.II, S. 3, Mart 1957, s. 86–88.
7. Sofuoğlu, M. Zeki, “Dr. M. Şerif Korkut’u Rahmetle Analım”, Ötüken S.38, Şubat 1967, s.8.
8. Toplu, Abdülhadi, “Ardından”, Ötüken, S. 44, 5 Şubat 1958, s. 4.

³⁷² İsa Kayacan, **Burdur Hatırlamaları**, s. 155. Aldulkerim Abdulkadiroğlu, **a.g.m.**, s.392

³⁷³ Ali Birinci, “Burdur Muharriri Mehmet Şerif Korkut”, **Türk Yurdu**, S. 106 (Haziran 1996), s. 70–71.

3.5.4. Lütfi KIRDAR



374

DOKTOR
MİLLETVEKİLİ
VALİ
BELEDİYE BAŞKANI
KUVÂ-I MİLLİYYECİ
Kerkük, 1889
Yassıada, 17 Şubat 1961

3.5.4.1. Hayatı ve Faaliyetleri

1889'da Kırdarzâdeler diye tanınan sülaleden Abüssamet Bey ve Ayşe Hanım'ın oğlu olarak Kerkük'te doğmuştur.³⁷⁵ İlköğrenimini Kerkük'te, lise öğrenimini ise Bağdat'ta tamamlamıştır. 1908'de İstanbul'a gelerek Tıp Fakültesi'ne girmiştir. Fakülteden mezun olduğu günlerde Balkan Savaşı çıkmıştır. Savaşa gönüllü olarak katılmış, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Doktoru olarak Trakya cephesinde Çatalca'da görev yapmıştır.

Savaştan sonra Musul Seyyar Tababeti'ne tayin olmuş bu görevi sırasında umumi seferberlik ilan edilmiştir. Orduya katılarak birliği ile Suriye ve Filistin bölgesinde çalışmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında tabur hekimi, hastane başhekimisi, fırka başhekimliği görevleri yapmıştır. Savaş sonunda Cebel-i Lübnan (Antura)

³⁷⁴ Fotoğrafı TBMM Arşivi, Lütfi Kırdar Dosyası, V. Dönem, Sicil No: 939, Tercüme-i Hâl'den alınmıştır.

³⁷⁵ TBMM Arşivi, Lütfi Kırdar Dosyası, V. Dönem, Sicil No: 939, Tercüme-i Hâl.

bölgesinde ordu tarafından açılan Dâr'ül-Eytam kurumunun müdürü olarak çalışmıştır.

Mondros Mütarekesi öncesinde İstanbul'a gelmiş ve Muhâcirîn Umûm Müdürlüğü'ne bağlı Sıhhiye Müdürlüğü'ne tayin olmuştur. Bu görevi sırasında Hilâl-i Ahmer tarafından Erzurum'a gönderilen heyetin başkanlığını yapmıştır.

İzmir'in işgalinden sonra Millî Kuvvetlere katılmış Aydın ve Nazilli mıntıkasında oluşturulan Hilâl-i Ahmer 5. İmdâd-ı Sıhî Heyeti Başkanlığı'na getirilmiştir. Millî Mücadele'nin sonuna kadar bu bölgede Aydın, Denizli, Burdur ve Antalya'da sıhhi teşkilatın başkanlığını yapmıştır.

Kurtuluş Savaşı sonunda Münih, Viyana ve Paris'te göz hastalıkları konusunda ihtisas yapmıştır. Dönüşünde İzmir Sıhhat ve İctimaî Muavenet Müdürlüğü'ne tayin olmuş burada dokuz yıl görev yapmıştır.

1934'te Sıhhat Müdürlüğü görevinden çekilerek hastanede göz doktoru olarak ve aynı zamanda serbest hekim olarak çalışmaya başlamıştır. Bu dönemde Cumhuriyet Halk Fırkası İzmir İdare Hey'et-i Üyeliği'ni de yürütmüştür. 1935 seçimlerinde 5. dönem Kütahya Milletvekili olarak TBMM'ye girmiştir.

29 Eylül 1936'da Manisa Valiliği'ne, 5 Aralık 1938'de de İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı görevine atanmıştır. 24 Ekim 1949'da 8. dönem Manisa Milletvekili olmuştur. 10–11. dönemde de İstanbul Milletvekili olarak TBMM'ye girmiştir.

Kızılay, Verem Savaş, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Türk Ocakları gibi kültür ve hayır kurumlarında gönüllü hizmet etmiştir.

3.5.6. Reşit Galip (Mustafa Reşit BAYDUR)



376

DOKTOR
KUVÂ-I MİLLİYYECİ
MİLLETVEKİLİ
MİLLÎ EĞİTİM BAKANI
Rodos, 1893
Ankara, 05.03.1934

3.5.6.1. Hayatı ve Faaliyetleri³⁷⁷

1893'te mahkeme reislerinden Mehmet Galip Efendi ve Fatma Münevver Hanım'ın oğlu olarak Rodos'ta doğmuştur. İlköğrenimini Rodos'ta tamamladıktan sonra İzmir İdadîsi'ne devam etmiştir. Buradaki eğitiminden sonra iki sene Fransa'da eğitim almış burada Fransızcasını geliştirmiştir.

1911'de İstanbul'da Tıbbiye Mektebi'ne başlamıştır. Tıbbiye öğrencisi iken arkadaşları ile “Hakikat” gazetesi adlı bir gazete ve “Sivrisinek” adlı karikatür dergisi çıkarmış, çeşitli gazetelerde de yazılar yayınlamaya başlamıştır. Okulunda Türk Ocakları'nın bir şubesini açıp diğer askeri okullarda bulunan Türk Ocakları'nın müfettişi olmuştur.

1912-1913'te gönüllü olarak Balkan Savaşları'na katılmış ve yaralanmıştır. I. Dünya Savaşı'nda da gönüllü olmuş Batum havalisi, Mardin, Artvin, Borçka, Hopa

³⁷⁶ Fotoğrafı TBMM Arşivi, Mustafa Reşit Baydur Dosyası, III. Dönem, Sicil No: 455, Tercüme-i Hâl'den alınmıştır.

³⁷⁷ TBMM Arşivi, Mustafa Reşit Baydur Dosyası, III. Dönem, Sicil No: 455, Tercüme-i Hâl.

ve Arhuy bölgesinde bulunmuştur. Giresun seyyar jandarma müfrezesi ile Tortum ve havalisinde 3. Ordu'ya iltihak etmiştir. 30. Fırka, 90. Alay 3. Taburu'nun hekimliğini yapmıştır. Erzurum yenilgisinden sonra İstanbul'a dönerek 1917'de Tıbbiye Okulu'ndan mezun olmuştur.

Tedavi Seririyâtı Asistanlığı'na başlamış ancak Cemal Paşa'nın Harbiye Nezareti'nden ismen isteği ile Şam 4. Ordu Hıfzısıhha müessesesine ve bilhare Cebel-i Lübnan Aniterra'da bin mevcutlu Dârü'l-Eytâm'ın Dâhiliye Müdürlüğü'ne getirilmiştir. 1918'de İstanbul'a dönmüş yarım bıraktığı Seririyât-ı Tedaviye ve Fenni Tedavi Muavinliği'ne aynı zamanda Dârü'l-Eytâmlar merkez hastanesi Dâhiliye Uzmanlığı'na atanmıştır. Mondros Antlaşması'ndan sonra İstanbul'da daha uzun süre kalamayarak 1919'da Anadolu'ya geçmiştir.

Kütahya Tavşanlı'da hekimliğe başlamış ve aynı zamanda Müdafaâ-ı Hukûk teşkilatını kurarak reisliğini yapmıştır. Bölgeye yapılan taarruzdan sonra yer değiştirmek durumunda kalmıştır. Hilâl-i Ahmer 5. İmdâd Sıhhi Heyeti Baştabibi olarak Aydın, Denizli, Burdur ve Antalya havalisinde çalışmıştır.

1921'de Hıfzısıhha-i Umûmiye Muavinliği'ne atanmıştır. 1922'de Mersin'de Hükûmet Doktorluğu'na başlamış aynı zamanda Gümrük Kimyagerliği ve İstihbarat Müdürlüğü Vekâleti'nde de bulunmuştur. 1924'te Gaziantep Sağlık Müdürlüğü görevini kabul etmemiş ve Mersin'deki memuriyetlerinden de istifa ederek serbest hekimliğe başlamıştır. 30 Mayıs 1924'te İzmir'den Beyrut'a kadar olan Güney Anadolu bölgesinde Mübadele Komisyonu'nda görev almıştır. Bu görevi sırasında Aydın'dan Milletvekili seçilmiştir.³⁷⁸

³⁷⁸ TBMM Arşivi, Mustafa Reşit Baydur Dosyası, Sicil No: 455, Tercüme-i Hâl.

TBMM 2. döneminde İzzettin Çalışlar'ın istifası ile boşalan Aydın Milletvekilliği'ne ara seçimle gelmiştir. 2. mecliste bulunduğu sürece Ankara İstiklal Mahkemesi üyeliği yapmıştır. Mahkeme 1927'de kapatılmıştır.

3. ve 4. dönemde de Cumhuriyet Halk Fırkası adayı olarak meclise katılmıştır. Atatürk'ün isteği ile Serbest Cumhuriyet Fırkasına girmiş, parti kapanmadan istifa etmiştir.

28 Nisan 1930'da yapılan Türk Ocakları VI. kurultayında Türk Tarihi Tedkik Heyeti üyesi olmuş ve heyetin genel sekreterliğine seçilmiştir.³⁷⁹ 29 Mart 1931'de Türk Ocakları'nın VII. kurultayında Ocakların kapatılması kararı alınmıştır. Bunun yerine kurulan Halkevleri'nin oluşturulmasında aktif rol almıştır.

Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kuruluşunda ve çalışmalarında da etkili olmuştur. Türk Dil Kurumu olan cemiyetin çıkardığı Öz Dilimiz dergisinin başyazarlığını yapmıştır.³⁸⁰

19 Eylül 1932'de Maarif Bakanlığı'na getirilmiştir. Bakanlığı döneminde Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin çalışmaları başlatılmış, üniversite reformu planlanıp belirli bir aşamaya gelmiştir. Üniversite reformu ile ilgilendiği dönemde hastalığını bahane ederek bakanlıktan ayrılmıştır. Bu konuda üniversite kadrolarının nasıl oluşturulacağı mevzuunun etkili olduğu söylenilmiştir.³⁸¹

Afet İnan'ın Reşit Galip ile ilgili bir anısı ise şöyledir: *"1933 yılının 23 Nisan Çocuk Bayramı idi. O heyecanla Çankaya Köşküne geldiği vakit, Atatürk'ün yanında bana bir kâğıt uzattı ve şunları anlatmaya başladı. Sabahleyin ilk bayramlaşmayı kızlarımla yaptım. Onlara bir şeyler söylemek istediğim vakit bir and meydana çıktı. İşte*

³⁷⁹ <http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Sayfa&No=1>, Erişim tarihi, 28.04.2014, st: 01:51.

³⁸⁰ Saadet Tekin, *"Dr. Reşit Galip ve Üniversite Reformu"*, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları**, C. 1, S. 2, İzmir, 1992, s. 182.

³⁸¹ Şerafettin Turan, *"Dr. Reşit Galip'in Atatürk'e Yakınmaları"*, **Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 25, S. 39, Ankara, 2006, s. 12.

*Cumhuriyetimizin 23 Nisan çocuklarına armağanı dedi: “Türküm, doğruyum, çalışkanım, yasam küçüklerimi saymak, yurdumu milletimi, özümnden çok sevmektir. Ülküm, yükselmek, ileriye gitmektir. Varlığım Türk varlığına armağan olsun.”*³⁸²

Afet İnan'ın aktardığı bu olaydan sonra Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu 10 Mayıs 1933 tarih ve 101 sayı kararı³⁸³ ile bu “Öğrenci Andı”nı uygulamaya koymuş ve bu and 80 yıl öğrenciler tarafından her sabah tekrar edilmiştir. 29 Ağustos 1972 tarih ve 14291 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan ilkokullar yönetmeliğinin 78. maddesinde “Öğrenci Andı”na aşağıdaki son bölüm eklenmiştir.

*“Türküm, doğruyum, çalışkanım; yasam, küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak, yurdumu, milletimi özümnden çok sevmektir. Ülküm yükselmek, ileri gitmektir. Varlığım Türk varlığına armağan olsun. Ey bu günümüzü sağlayan, Ulu Atatürk; açtığın yolda, kurduğun ülküde, gösterdiğin amaçta hiç durmadan yürüyeceğime ant içerim. Ne mutlu Türküm diyene”*³⁸⁴

8 Ekim 2013 tarih ve 28789 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile 12 madde olan “Öğrenci Andı” kaldırılmıştır.³⁸⁵ Millî Eğitim Bakanlığı'nın bir kararı ile okullarda andımız kaldırılmıştır. Andımızın kaldırılma gerekçesinde geçen “Türk” kelimesinin bütün halkı kapsamadığı ifade edilmiştir.

³⁸² Afet İnan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Ankara, 1984, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 208.

³⁸³ http://ttkb.meb.gov.tr/kurulkararlari/fihristler/fihrist_1933.pdf, Erişim tarihi, 30.04.2014, st. 00:48.

³⁸⁴ **Resmi Gazete**, 29.08.1972, s. 11.

³⁸⁵ **Resmi Gazete**, 8.10.2013, s. 12.

3.5.6.2. Eserleri

1. Tıp Fakültesinin İslahına Mütedair Broşür (Derdlerimiz Derdler midir? Türk Tebabeti İçtimaiyesi Mevzuları).
2. Köy Muallimleriyle Sıhî Musahabe, Ankara, 1928, 163 s., Maarif Vekaleti Yayını.
3. Sıhat Koruma Bilgisi, Ankara, 1929, 24 s., Maarif Vekaleti Yayını.
4. Yiyecekler, Ankara, 1929, 32 s., Maarif Vekaleti Yayını.
5. Çocuk Bakımı Öğütleri, Ankara, 1929, 51 s., Maarif Vekaleti Yayını.
6. “*Türk Tarih İnkılâbı ve Yabancı Tezler*”, Ülkü, S.9, Ankara, Ekim 1933, ss.164–177.

3.5.6.3. Hakkında Yazılanlar

1. Elman, Ahmet Şevket, Dr. Reşit Galip, 1892–1934, 1. Baskı, Ankara, 1953, 196 s., 2. Baskı, Ankara, 1955, 438 s.
2. Barut, Mustafa, Dr. Reşit Galip Zamanı ve Düşünce Sistemi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 1993, 125s. Yayımlanmamış Doktora Tezi.
3. Başar, Erdoğan, “*Maarif Vekili Olarak Dr. Reşit Galip (Eğitim Görüşleri ve Önemli Eğitim İcraatları)*”, Askerî Tarih Bülteni, S. 40, Ankara, Şubat 1996, ss. 43–66.
4. Binbaşıoğlu, Cavit, “*Dr. Reşit Galip’in Millî Eğitim Bakanlığındaki Hizmetleri ve Bu Hizmetlerin Türk Eğitim Bilimleri Tarihindeki Yeri*”, Çağdaş Eğitim, S. 250, Ankara, 1999, ss. 5–15.
5. Göksel, Burhan, “*Atatürk’ün Üç Maarif Vekili [Mustafa Necati-Dr. Reşit Galip-Vasıf Çınar]*”, Millî Eğitim, Ankara, S. 57, Ankara, Nisan-Haziran 1982, ss. 39–42.
6. Hüseyin, Namık, [Orkun] “*Reşit Galip*”, Ülkü, S.14, Ankara, Nisan 1934, ss. 88–91
7. Keçecioğlu, Yusuf, “*Cumhuriyet Döneminde Bir Tıbbiyeli Millî Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip*”, Dirim, S. 3–4, İstanbul, Mart-Nisan1997, ss. 120–121.
8. Kırdar, Lütfü, “*Reşit Galip*”, Kaynak, S. 38, Balıkesir, Mart 1936, ss. 50–51.
9. Şapolyo, Enver Behnan, “*Reşit Galip’in Hayatı*”, Çığır, Mayıs 1934.
10. Tekin, Saadet, “*Dr. Reşit Galip ve Üniversite Reformu*”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları, C. 1, S. 2, İzmir, 1992, ss. 179–212.
11. Turan, Şerafettin, “*Dr. Reşit Galip’in Atatürk’e Yakınmaları*”, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, C. 25, S. 39, Ankara, 2006, s. 1–25.
12. Turgut, Ertuğrul, Dr. Reşit Galip’in Millî Eğitim Bakanlığı ve Millî Eğitim Düşüncesi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2007, 113 s. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
13. Oruç, Yener, Atatürk’ün ‘Fikir Fedaisi’ Dr. Reşit Galip, 1. Baskı, İstanbul, 2007, 320 s., Gürer Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2008.

3.6. HABERLEŞMECİLER

Haberleşmeciler, asırların ardından tarihî bilgilere ulaşabilmemiz için geçtikleri her yola izlerini bırakmış nadir insanlardır. Bu bölümde özellikle Millî Mücadele döneminde izlerine rastlayabildiğimiz, dönemin bizzat tanıklığını yapmış ve bizim de bu bilgilere ulaşabileceğimiz nadir arşiv vesikaları bırakmış kişileri anlatmaya çalıştık. Ancak resmi kayıtların dilsiz kaldığı olağanüstü bir durumun yaşandığı küçük bir Anadolu kasabasında çok fazla bilgiye ulaşamamıştır. Devlet Arşivleri Osmanlı Kataloğu taraması esnasında kayıtlarına ulaşılan iki telgraf memuru ile Burdur Lisesi Arşivi'nde öğretmenlere ait tercüme-i hâl kayıtları arasında bilgilerine ulaşılan bir posta memuru bu bölümde incelenmiştir.

3.6.1. Suphi Bey

TELGRAFCI

?

3.6.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri

Vatansever bir telgrafçı olan Subhi Bey İtalyanların faaliyetlerini gizlice Isparta Müdafaâ-ı Hukuk Başkanı Hafız İbrahim Demiralay Bey'e bildirmiştir.³⁸⁶ Subhi Bey'in Kuvâ-ı Milliyye taraftarı olması Millî Mücadele karşıtı olan Konya Valisi Cemal Bey tarafından hoş karşılanmamıştır. Bu yüzden Konya Valisi Cemal Telgraf ve Posta Genel Müdürü Refik Halid'e çektiği telgrafta Burdur Posta Müdürü Subhi Bey'in görevden alınmasını istemiştir.³⁸⁷

Hakkında bulabildiğimiz bilgi bununla sınırlıdır. Kayıtlar Soyadı Kanunu öncesine ait olduğundan emekli sandığına verdiğimiz inceleme ve araştırma talebimize de “soyadı bilgisi bulunmadığı” bahanesiyle olumlu cevap alınamamıştır.

³⁸⁶ Metin Özata, **a.g.e.**, s.105.

³⁸⁷ Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s. 23.

3.6.2. Ahmet Şükrü Efendi

TELGRAFCI

Burdur, 1885

?

3.6.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri

1885 yılında Antalya Telgraf Müdürü Işılakzâde Ahmet Şefkati Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur.³⁸⁸ Burada sıbyan mektebi ve Rüşdiye mektebinde eğitim görmüştür. 1909'da telgraf ve muhabere memurluğuna başlamıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sicill-i Ahvâl Defterleri'ndeki kayıtlarına göre 24 Ocak 1911'de 300 kuruş maaşla İzmir Posta Merkezi Muavenet memurluğuna tayin edilmiştir. Sicil kayıtlarındaki son tarih 31 Mart 1912 tarihli'dir. Hayatının bundan sonrası ile ilgili bilgilerimiz ise biraz muğlaktır. Kuvâ-ı Milliye döneminde yabancılarla muhaberat için Antalya'dan geçici olarak Burdur'a geldiğine dair bilgiler bulunmuştur.³⁸⁹

Hakkında bulunabilen bilgiler bununla sınırlıdır. Yapılan araştırmalarımızda hakkında daha fazla bilgiye ulaşılamamıştır.

³⁸⁸ BOA, DH.SAİD., D.188, G.12.

³⁸⁹ BOA, DH. EUM, AYŞ, D.12, G. 78. Metin Özata, **a.g.e.**, s. 106.

3.6.3. İzzet Bey



POSTACI

MUALLİM

Burdur, 27 Eylül 1902

Burdur, 25 Eylül 1926

3.6.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri³⁹⁰

27 Eylül 1902'de Serdarzâde Ali Haydar Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. İlköğrenimini Rehberi İntizam İbtidâî Mektebi'nde aliyyü'l-a'lâ derece şahadetname ile tamamlamıştır.

1 Mayıs 1917'de 400 kuruş maaşla Burdur Merkez Posta Memurluğu'na başlamıştır. 21 Kasım 1917'de Merkez Posta teşkilatındaki görevinden istifa etmiştir. 23 Temmuz 1918'den 26 Eylül 1918'e kadar Burdur Emaneti Aşar 2. Kâtipliği görevini yapmıştır.

1 Kasım 1918'de Burdur Rehberi İntizam Mektebi Başmuallimliği'ne atanmıştır. 1918'de Burdur İdadisi'nde başladığı orta öğrenimi 1921'de aliyyü'l-a'lâ derece şahadetname ile sonuçlanmıştır. 6 Ağustos 1920'ye kadar Rehberi İntizam Mektebi'nde öğretmenlik yapan İzzet Bey bu tarihte Burdur İdadi kısmında derslere girmeye başlamıştır. Burdur İdadisi'nde muallimliği sırasında kendine ek olarak

³⁹⁰ Burdur Lisesi Arşivi, İzzet Bey Tercüme-i Hâli, No:219.

Tarih-Coğrafya Muallimliği görevi de verilmiştir. 1 Eylül 1926'ya kadar Burdur İdadisi'nde görev yapmış ve 25 Eylül 1926'da vefat etmiştir.

Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan tercüme-i hâlinde evli olduğu yazılan İzzet Bey'in yabancı dil hanesinde Fransızca bildiği yazılmıştır. Aynı yerde resim yeteneği olduğu ve karakalem resim yapabildiği de yazılmıştır.

3.7. DİN GÖREVLİLERİ

Din görevlileri bölümümüzde haklarında bilgiler bulabildiğimiz Burdurlu iki din âlimi ile Burdur'da müftülük yapmış kişileri anlatmaya çalışacağız. Bu âlimlerden ilki isminin başındaki Elmalılı ifadesinden dolayı Antalya'nın Elmalı ilçesinden olduğu düşünülen Elmalılı Hamdi Yazır, ikincisi ise Mehmet Âkif Ersoy'un damadı olan Ömer Rıza Doğrul'dur. Her ikisi de ülkemizde dini manâda önemli çalışmaları olmuş olan âlimlerdir.

Âlimlerden sonra ise alfabetik sıraya riayet edilerek Burdur'da müftülük yapmış kişiler hakkında bilgiler verilmiştir. Burdur'da müftülük yapmış olduğu hâlde bu bölüme almadığımız Hatibzâde Mehmet Refet ise oradaki aktif faaliyetleri nedeniyle Cemiyetçiler bölümünde verilmiştir.

3.7.1. Elmalılı Hamdi YAZIR



391

DİN ÂLİMİ

Elmalı, 1878

İstanbul, 27.05.1942

³⁹¹ Fotoğrafı http://www.cevaplar.org/images/album/1/5/3/b_1533.jpg, Erişim tarihi, 18.05.2014, st.11:10'den alınmıştır.

3.7.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri

Antalya'nın Elmalı ilçesinde Elmalı Şer'iyye Mahkemesi Başkâtibi Numan Efendi'nin oğlu olarak doğmuştur. Babası Numan Efendi Burdur vilayeti Gölhisar nahiyesi Yazır köyündendir. Annesinin ismi ise Fatma Hanım'dır.³⁹²

Elmalı'da özel öğretmenden Kur'an-ı Kerim tilaveti ve hıfzı ile ilgili dersler aldıktan sonra İptidâî Mektebi ve Rüşdiye'ye devam etmiştir. Bu dönemde Kur'an-ı Kerimi de hıfzetmiştir. Buradaki eğitimini tamamlayan Hamdi Yazır buradan 1895'te İstanbul'a Küçük Ayasofya Medresesi'ne gitmiştir. Beyazıd Camii'nde derslerine devam etmiş buradaki Kayserili Hafız Mahmut Hamdi Efendi'den icazet almıştır.³⁹³ Hocasının isminin de Hamdi olmasından dolayı yazdığı makalelerinde “Küçük Hamdi” mahlasını kullanmıştır.

1904 yılında girdiği rûûs sınavında başarılı olarak dersiâm olmuştur. Eğitim aldığı bu dönemde hat, edebiyat, felsefe ve musiki alanında da kendini yetiştirmiştir. Antalya Meb'ûsu olarak Meclis-i Meb'ûsân'a girmiştir. Görevi olmadığı hâlde II. Abdülhamit'in halli için fetva müsveddesini yazmıştır.³⁹⁴ 24 Ekim 1907'de Şeyhülislamlık Mektubi Kalemi'nde görevlendirilmiştir. 14 Mart 1908'de Mekteb-i Nüvvab da fıkıh dersleri vermeye başlamıştır. 17 Aralık 1908'de Antalya Meb'ûsu olarak Meclis-i Meb'ûsân'a girmiştir. 25 Ekim 1909'da Mekteb-i Kuzât'ta fıkıh dersleri ve 3 gün sonra da ek olarak Bayezid Camii Şerifi'nde Dersiâmlığa başlamıştır. 13 Şubat 1910'da diğer görevlerine ek olarak Mülkiye Mektebi'nde vakıf hukuku dersi de vermeye başlamıştır. 14 Aralık 1912'de Mekteb-i Kuzât'da ilmi

³⁹² Yusuf Şevki Yavuz, “Elmalı Muhammed Hamdi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 11, İstanbul, 1995, s. 57.

³⁹³ Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, Hamdi Yazır Dosyası, No: 23.0361.

³⁹⁴ Ebû'l-Ula Mardin, **a.g.e.**, s. 243.

fıkıh, ahkâm ve evkâf nizâmâtı muallimliğine getirilmiştir. 14 Kasım 1914'te bu görevine sınıf mahsus Evkaf Muallimliği görevi eklenmiştir. 18 Şubat 1916'da fahri olarak Huzuru Hümâyûn Ders-i Şerifi Muhatablığı görevi yapmaya başlamıştır.³⁹⁵ 1 Mayıs 1917'de Medresetü'l- Mühassısîn'de usûlu-i fıkıh dersleri, 1 Eylül 1917'de de Süleymaniye Medresesi'nde mantık dersi muallimliği görevi diğer görevlerine ek olarak verilmiştir. 31 Ekim 1917'de fahri olarak Meclisi Mesalihi Talebe Azalığı görevini üstlenmiştir.

4 Ağustos 1918'de Şeyhülislamlık bünyesinde kurulan Dârü'l-Hikmet'il-İslamiyye Azalığı'na, 2 Nisan 1919'da da Dâr'ül-Hikmet'il- İslamiyye Başkanlığı'na getirilmiştir. Bu sırada Medreset'ül-Kuzât'taki Dersiâmlık görevi ve Süleymaniye Medresesi Mantık dersi muallimliği devam etmiştir. 19 Mayıs 1919'da Evkâf -ı Hümayun Nezareti'ne tayin olmuştur. Bu görevi sırasında 10 Eylül 1919'da 2. Dereceden Osmanî Nişanı ile ödüllendirilmiştir.

15 Eylül 1919'da Ayan Meclisi azalığına getirilmiştir. Bu dönemde dersiâmlıktan Süleymaniye Medresesi Müderrisliği'ne terfi etmiştir. Mesleğe 200 kuruş maaşla dersiâm olarak başlamış ve ayan meclisi azalığında bu rakam 15000 kuruşa ulaşmıştır.

Mecliste bulunduğu sürece 73 kez söz almıştır. En büyük pişmanlığı ise Abdülhamit'in halli meselesine karışmasıdır. Bunu *“Hayatımda yaptığım en büyük hata, Sultan Hamid'in halline karışmamdır”* şeklinde ifade etmiştir.³⁹⁶

Sicil kayıtlarında 2 Kasım 1919 tarihli kaydın hemen üstüne Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yönetiminde olduğu bilgisi yazılmıştır. Ayrıca ek olarak buraya

³⁹⁵ Ebû'l-Ula Mardin, **a.g.e.**, s.241.

³⁹⁶ Suat Yıldırım, “Elmalılı Hamdi Yazır ve Tefsiri”, **Yeni Ümit Dergisi**, S.20, 1993, <http://www.yeniumit.com.tr/konular/detay/elmalili-hamdi-yazir-ve-tefsiri>, Erişim tarihi, 18.05.2014, st.11:00.

ayan meclisindeki görevinin son bulduğu bilgisi eklenmiştir. 2 Kasım 1919'da tekrar 800 kuruş maaş ile Bayezid Camii Şerifi Dersiâmlığı'na başlamıştır. 10 Şubat 1930'da hâlâ aynı görevde olan Elmalılı'nın maaşı 1000 kuruşa çıkarılmıştır.

Yusuf Şevki Yavuz'un kaleme aldığı İslam Ansiklopedisi "Elmalılı Muhammed Hamdi" maddesinde ismi Muhammed olarak zikredilmiş olmasına rağmen Diyanet İşleri Başkanlığı'nda bulunan 23.0361 numaralı dosyasında adı "Mehmet" olarak geçmiştir. Aynı yerde soyadı "Yazar" olarak kaydedilmiştir.

Sicil dosyasında fotoğrafını bulamadığımız Hamdi Yazır'ın hazırlanan tercüme-i hâl kâğıdında iyi derecede Arapça bildiği az seviyede Fransızca bildiği yazılmıştır. Dosyasında bulunan bilgilere göre 27 Mayıs 1942'de İstanbul'da vefat etmiştir. Aynı dosyada eşi Firdevs Yazır'a eşinden maaş bağlandığı, ilk maaşının 11.90 lira olduğu ve Firdevs Hanım'ın maaşın artırılması için başvuru dilekçesi yazdığı görülmüştür. Dilekçesine istinaden 18 Şubat 1966'da kendisine ölmüş eşi Hamdi Yazır'dan 250 lira maaş bağlandığı görülmüştür. Yine aynı dosyada 35 yıl 4 ay 26 gün memuriyetinin olduğu bilgisi de görülmüştür.

Firdevs Yazır'ın başvuru evrakında bir kızı ve iki oğlu olduğu kayıtlıdır. Kızı Fitnat (Fatma) Hanım, oğulları Ahmet Muhtar ve Hamdum Beylerdir.

Cumhuriyetin ilanından sonra Millî Mücadele döneminde Osmanlı Meclis'inde bulunduğu için İstiklal Mahkemesi'nce gıyabında yargılanarak idama mahkûm edilmiş ve Ankara'da 40 gün tutuklu kalmıştır. Yapılan mahkeme sonrasında İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi olduğu için suçsuz bulunarak serbest

bırakılmış ve İstanbul'a dönmüştür. Bundan sonra evinden camiye gitmenin dışında hiç çıkmamış, bir anlamda inzivaya çekilmiştir.³⁹⁷

Hakkında sempozyumlar düzenlenen Elmalılı Hamdi Yazır adına doğum yeri olan Elmalı'da bir kent müzesi açılmıştır.³⁹⁸ En ünlü eseri olan Hak Dini Kur'an Dili isimli eseri 12 yıllık bir çalışmanın ürünü olup 10 cilt 6433 sayfadan ibarettir.

3.7.1.2. Eserleri

1. Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul, 1935–1938, Diyanet İşleri Reisliği.
2. İrşadü'l Ahlâf fî Ahkâmî'l-Evkâf, İstanbul, 1911.
3. Hz. Muhammed'in Dini İslâm, Anglikan Kilisesi'nin sorularına şeyhülislâmlık adına verdiği cevaplardan oluşan bir risaledir. Tefsirinin sonraki baskılarının baş tarafına eklenerek yayımlanmıştır (İstanbul, 1979).
4. Elmalılı M. Hamdi Yazır Gözüyle Vakıflar : (Ahkâmü'l-evkâf) (Haz. Nazif Öztürk), Ankara, 1995, Türkiye Diyanet Vakfı.
5. İslam Düşüncesinin Problemlerine Giriş, (Yay. R. Kılıç), Ankara, 1996.
6. Meşrutiyetten Cumhuriyete Makaleler, (Murat Kaya ile birlikte derleyen ve Osmanlıca'dan transkript ederek yayına hazırlayan: A. Cüneyt Köksal), 1. Baskı İstanbul, 1997, Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2011 Klasik Yayınları, 427 s.
7. Osmanlı Anayasasına Dair, (Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın Fıkıh ve Siyaset Düşüncesine Dair Bir Tahlil ile Birlikte Yayına Hazırlayan: A. Cüneyt Köksal), İstanbul, 2014, Ufuk Yayınları, 260 s.
8. Metâlib ve Mezâhib Tercümesinin Dibâcesi, (Fransız Paul Janet ve Gabriel Sealles'in Histoire de la Philosophie adlı eseri).
9. İstintâcî ve İstikrâî Mantık. (İngiliz Alexander Bain'in Fransızca tercümesinden tercüme edilmiştir).
10. “31 Mart Hadisesi”, Beyân'ül-Hak, II/34, 6 Temmuz 1325/25 Temmuz 1909.
11. “31 Mart Hadisesinden”, Beyân'ül-Hak, II/31. 9 Cemaziyelahir 1327/ 28 Haziran 1909.
12. “31 Mart Meclis-i Meb'ûsân'da”, Beyânü'l-Hak, s.30, 2 Cemâziye'l-evvel 1327/22 Mayıs 1909.
13. “Dinimiz, Devletimiz”, Tasvîr-i Efkâr, ss.2587, 11 Kânûn-i Evvel 1334/11 Aralık 1918.
14. “Felsefe ve Din”, Sebilürreşad, S. 569–570, İstanbul, Ekim 1923, ss. 179–180.
15. “Felsefenin Aksanı”, Sebilürreşad, S. 576, İstanbul, Kasım 1923, ss. 53–55.
16. “Garb Cereyanı Felsefesi”, Sebilürreşad, S.567–568, İstanbul, Ekim 1923, ss. 164–166.
17. “Hilafet ve Meşihat-ı İslamiye”, Beyan'ül-Hak, I/22, 16 Şubat 1324/7 Mart 1909.
18. “İlhâd Ne Büyük Cehalettir!”, Sebilürreşad, ss. 628, 7 Cemâziye'l-evvel 1343/4 Aralık 1924.
19. “Makâle-i Mühimme”, Beyânü'l-Hak, s.18, 9 Muharrem 1327/31 Ocak 1909.
20. “Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize Reva Görülen Muahezeyi Müdafâ”, Beyânü'l-Hak, ss. 48, 11 Safer 1328/22 Şubat 1910.
21. “Müslümanlık Mâni-i Terakki Değil, Zâmin-i Terakkîdir”, Sebilürreşad, ss.544–545, 27 Zilkade 1341/11 Temmuz 1923.

³⁹⁷ Yusuf Şevki Yavuz, a.g.m., s.58. Tahir Türkmen, "Unutulmayanlar: Vefatının 70. Yılında Son Devir Müfessirlerimizden Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır", **Özlenen Rehber Dergisi**, S.110, Ankara, Ocak 2013, s. 118.

³⁹⁸ <http://www.elmalilimuhammedhamdiyazir.com/index.php/2014-elmal-l-muhammed-hamdi-yaz-r-y-l>, Erişim tarihi, 20.04.2014, st. 23:45.

22. “Rü’yet-i Hilâl Mes’ele-i Fazıl-ı Muhterem Mehmet Fatin Efendi Hazretlerine 1”, Sebilürreşad, S.561–562, İstanbul, Eylül 1923, ss.115–117.
23. “Rü’yet-i Hilâl Mes’ele-i Fazıl-ı Muhterem Mehmet Fatin Efendi Hazretlerine 2”, Sebilürreşad, S.563–564, İstanbul, Eylül 1923, ss.132–134.
24. “Ulum-i İslâmiyenin Ruhu ve Mizac-ı Tasnifi”, Sebilürreşad, ss. 364, 30 Şevval 1336/7 Ağustos 1918.
25. “Vaaz”, Beyan’ül-Hak, I/2, 16 Ramazan 1326/12 Ekim 1908.

3.7.1.3. Hakkında Yazılanlar

1. Akdaş, Bülent, Elmalılı Hamdi Yazır'da İmanın Temellendirilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2010, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 138 s.
2. Aktaş, Arzu, Elmalılı Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili Adlı Tefsirinde Hristiyanlığa Yaklaşması, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2005, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 126 s.
3. Albayrak, Halis, "Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Tefsir Anlayışı", Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Sempozyumu, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991.
4. Arslan, Mehmet, Elmalılı ve Süleyman Ateş'in Tefsirlerinin İşârî Yöntem Açısından Mukayesesi, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2013, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 139 s.
5. Avan, Canan Zerenay, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Tefsirinde İsrâliyyât, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2004, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 83 s.
6. Aydın, Mehmet S., “Elmalılı'da Teceddüt Fikri”, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Sempozyumu, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.
7. Ayış, Mehmet Şirin, Elmalılı Tefsirinde Tasavvuf, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2002, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 100 s.
8. Berberoğlu, Muhammet Necati, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Kelami Görüşleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2009, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 99 s.
9. Bestil, Abdurrahman, Elmalılı Tefsir'indeki Hadislerin Tahriri (I-III Ciltler), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2004, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 121 s.
10. Can, Ali, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'da Bilgi Problemi, Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2009, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 120 s.
11. Cantürk, Seyit Ali, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın “Hak Dini Kur'an Dili” Adlı Eserinde Hristiyanlıkla İlgili Değerlendirmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 108 s.
12. Çalışkan, İbrahim, “Muhammed Hamdi Yazır'ın Hukukçuluğu”, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Sempozyumu, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.
13. Çelebi, Hüsnâ, Elmalılı Hamdi Yazır'da İrade-i Meşîet Kavramı, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2013, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 157 s.
14. Çırçır, Yasin, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Peygamberlikle İlgili Görüşleri, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1995, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 67 s.
15. Çiçek, Tevrat, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın İtikada Dair Fikirlerinin Tespiti ve Tahlili, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 1999, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 112 s.
16. Demir, Şerif, "Beyan'ül Hak Mecmuası ve Hamdi Efendi", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.32, Konya, Güz 2012, ss.309–325.
17. Demirci, Elif, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Kadınlarla İlgili Hukuki Görüşleri, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 117 s.
18. Demirel, İkrâm, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Ahiret Hayatı Hakkındaki Görüşleri, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1997, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 102 s.

19. Dikmen, Alaattin, Elmalılı Tefsirindeki Sosyolojik Yaklaşımlar, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1995, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 86 s.
20. Dönmez, İ. Kâfi, "Hamdi Yazır'ın Fıkıh Usulü Anlayışı", Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Sempozyumu, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.
21. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Sempozyumu Ankara, 1993.
22. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Sempozyumu Bildiriler 4-6 Eylül 1991, Ankara, 1991. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
23. Eren, Şadi, Elmalılı Hamdi Yazır'dan Tefsir Nükteleri, İstanbul 1998, Zafer Yayınları, 109 s.
24. Ersöz, İsmet, Elmalılı Mehmed Hamdi Yazır ve Hak Dini Kur'an Dili, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1985, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
25. Esen, Durmuş, Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın "Hak Dini Kur'an Dili" Tefsirinde Ulûmu'l-Kur'an, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2008, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 143 s.
26. Gökcan, Fahri, Commentaire du Coran par Elmalılı, Université de Paris, Faculté des Lettres et Sciences Humaines, Paris, 1970, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
27. Göz, Kemal, Düşünce Hayatımızda Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 1998, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 88 s.
28. Gözalan, Bestami, Elmalılı Tefsirindeki Hadislerin Tahrîci (VII,VIII, IX. Ciltler), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 253 s.
29. Güney, Ahmet Faruk, İbn Sina'dan Elmalılı'ya İhlâs Sûresi Felsefi Tefsir Geleneği Bir Varlık İdrakının Zemini Olarak İhlâs Sûresinin Tefsiri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 361 s.
30. Gürkan, Menderes, "Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın (1878-1942) İlmi Kişiliği ve Fıkıh İlmindeki Yerine Bir Bakış", İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 6, Konya, 2005.
31. Gürses, İbrahim, Elmalılı Tefsirinde Psikoloji Konuları, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1990, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 74 s.
32. İslamoğlu, Hatice, Elmalılı Tefsirinde Yahudi ve Hristiyanlara Bakışı, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Urfa, 2008, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 138 s.
33. Karlı, İbrahim H., "Çeviri Kuramları Açısından M. Hamdi Yazır'ın Meal Yöntemi", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. IX / 1, Sivas, Haziran 2005 s. 231-257.
34. Köksal, Asım Cüneyt, "Siyaset ve Hukuk Arasında Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın Fıkıh Düşüncesi", İSAM İslam Araştırmaları Dergisi, S. 26, İstanbul, 2011, ss. 49-79.
35. Köseoğlu, Erol, Elmalılı Hamdi Yazır'ın "Hak Dini Kuran Dili" Adlı Eserinde İlahi Sıfatlar, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2011, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 136 s.
36. Kurt, Hüseyin, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Felsefi Düşüncesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1996, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 128 s.
37. Muradov, Alekber, Elmalılı ve Tabatabai Tefsirlerinde Siyasal İçerikli Ayetler ve Yorumları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2000, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 84 s.
38. Okuyar, Murat, Kıraatler Açısından Elmalılı ve Çantay Meallerinin Değerlendirilmesi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2012, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 110 s.
39. Özdemir, Mustafa, Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın Eserlerinde Din-Toplum İlişkisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 91 s.
40. Özdemir, Şerife, Elmalılı Hamdi Yazır'ın Kıssaları Tahlili, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2007, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 110 s.
41. Özel, Mustafa, Elmalılı ve Mevdudi'nin Tefsirlerine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1999, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 214 s.
42. Özel, Recep Orhan, Elmalılı Hamdi Yazır'ın Bilimsel Tefsirciliği, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2002, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 142 s.
43. Özşarap, Hatice, Elmalılı M. Hamdi Yazır ve Tasavvuf Anlayışı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1997, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 147 s.

44. Paksüt, Fatma, “*Merhum Dayım Hamdi Yazır*”, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Sempozyumu, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993, s. 2–24.
45. Sarıgül, Fatih, Ahkâm Ayetlerine Verilen Mana Bakımından Cassas ve Elmalılı Tefsirlerinin Karşılaştırılması, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2007, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 99 s.
46. Sinanoğlu, Abdulhamit, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Tefsirinde Allah ve Âlem, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 1995, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 126 s.
47. Soyalan, Mehmet Yaşar, Elmalılı Tefsirinde Kur’âni Terimler ve Deyimler İstanbul, 2003, Ağaç Yayınları, ss. 360.
48. Subaşı, M. Hüsrev, “*Elmalılı Hamdi Efendi ve Hat Sanatımızdaki Yeri*”, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Sempozyumu, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993, s. 318 -330.
49. Tekiner, Saliha, Elmalılı Tefsirindeki Hadislerin Tahrîci (IV,V, VI. Ciltler), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2006, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 182 s.
50. Topçu, Yalçın, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır’a Göre İsbat-ı Vacib, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1996, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 128 s.
51. Tuncer, İbrahim, Kur’an’ın Modern Tevili Açısından Elmalılı M. H. Yazır’ın Tefsiri, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2003, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 96 s.
52. Türkeri, Mehmet, Elmalılı’nın Ahlak Felsefesi, Ankara, 2013, Lotus Yayıncılık, ss. 166.
53. Türkmen, Tahir, “*Unutulmayanlar: Vefatının 70. Yılında Son Devir Müfessirlerimizden Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır*”, Özlenen Rehber Dergisi, S.110, Ankara, Ocak 2013, s. 118.
54. Üzülmmez, Selvinas, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır’ın Fıkhi Görüşleri, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2011, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 156 s.
55. Vakkasoğlu, Vehbi, “*Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır*”, Tercüman, İstanbul 29 Nisan–2 Mayıs 1987.
56. Yağmur, Oğuzhan Şemseddin, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır’ın “Hak Dini Kur’an Dili” Adlı Eserinde Esbabü’n-Nüzule Yaklaşımı, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2001, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 189 s.
57. Yalçın, Yıldırım, Elmalılı’nın “Hak Dini Kuran Dili” İsimli Tefsirinde Sûreler Arası Tenâsüb ve İnsicam, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 215 s.
58. Yavuz, Yusuf Şevki, “*Elmalılı Muhammed Hamdi*”, T.D.V. İslam Ansiklopedisi, C. II, İstanbul, 1995, s. 57.
59. Yazıcı, Nesimi, “*Muhammed Hamdi Yazır’ın Hayatı ve Yazarlığı*”, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Sempozyumu, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991.
60. Yıldırım, Suat, “*Elmalılı Hamdi Yazır ve Tefsiri*”, Yeni Ümit Dergisi, S. 20, 1993.
61. Yıldırım, Yakup, Elmalılı M. Hamdi Yazır’a Göre Bilgi-İman İlişkisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2010, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 93 s.
62. Yıldırım, Yasemin, Elmalılı Hamdi Yazır’ın Ahkâm Ayetlerini Yorumlama Metodu, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2002, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 82 s.
63. Yıldız, Rıfat, Elmalılı Hamdi Yazır’ın Nüzul Sebepleri Değerlendirmesi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Urfa, 2006, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 126 s.
64. Yılmaz, Ali, “*Elmalılı Hamdi Yazır’ın Türkçesi*”, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Sempozyumu, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993, ss. 36–40.
65. Yılmaz, Engin, Said Nursi ve Elmalılı Hamdi Yazır’ın Ahiret Anlayışı, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2010, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 109 s.
66. Yılmaz, Sabri, Elmalılı Tefsirinde Kader Problemi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1997, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 68 s.

3.7.2. Ömer Rıza DOĞRUL



GAZETECİ- YAZAR
DİN ÂLİMİ
Kahire, 1893
İstanbul, 13.03.1952

3.7.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri

Ömer Rıza aslen Burdur'lu olup Mısır'a yerleşmiş bir ailenin çocuğu olarak 1893'te Kahire'de doğmuştur. Babası Mustafa Nafiz Efendi'dir.⁴⁰⁰ Ezher Üniversitesi'nde eğitimini tamamlayarak Mısır'da gazeteciliğe başlayan Ömer Rıza Kahire'de yayınlanan es-Siyâse ve eş-Şa'b gazetelerinde yazılar yazmıştır. 1915'te İstanbul'a geçmiş ve burada İstiklal Marşımızın yazarı Mehmet Âkif'in kızı Cemile Hanım'la evlenmiştir. İstanbul'da Tasvîr-i Efkâr, Tevhid-i Efkâr, Sebülü'r- Reşâd ve Vakit gazetelerinde yazılar yazmış ve gazeteciliğe devam etmiştir. Vakit gazetesinde yayımladığı Türkiye- Mısır ilişkileri hakkında yazılarından dolayı 1925 yılında İstiklal Mahkemesi'nce tutuklanmış ve yargılanmasından sonra serbest

³⁹⁹ Fotoğrafı <http://www.muslim.org/m-ali/dogrul.htm>, Erişim tarihi: 07.03.2013, s. 22:30'dan alınmıştır.

⁴⁰⁰ Ebû'l-Ula Mardin, **a.g.e.**, s. 255.

bırakılmıştır.⁴⁰¹ 1940’da arkadaşları Eşref Edip, İ. Hakkı İzmirli ve Kâmil Miras ile birlikte çıkardıkları İslam-Türk Ansiklopedisi ve Mecmua’sında çok sayıda madde ve makale yazmıştır. 1940–1950 yılları arasında birkaç yerde çalışmalarına devam etmiştir. Cumhuriyet Gazetesi’nde günlük siyasi yazılar yazarken İstanbul Radyosu için de İslam dünyası hakkında siyasi icmaller yazmıştır. Yine aynı dönemde 1947–1948 yıllarında dinî, fıkri içerikli Selamet Mecmua’sını çıkarmıştır. 14 Mayıs 1950 seçimlerinde Demokrat Parti Konya Milletvekili seçilmiş ve Büyük Millet Meclisi Dışişleri Encümeni’nde görev alarak İslam ülkeleri ile kurulan ilişkilerde öncülük etmiştir. Türk-Pakistan Kültür Cemiyeti başkanlığı görevi yapmıştır.

Ömer Rıza uzun süren bir hastalığın ardından 13 Mart 1952’de İstanbul’da vefat etmiştir. Mezarı Edirnekapi Şehitliği’ndedir.⁴⁰²

3.7.2.2. Eserleri

1. “*A Heavy Loss for The Muslim World, Muhammad Ali and His Work*”, The Islamic Review, May 1952 s.17–18.
2. “*Ana Davalarımız ve Ana Prensiplerimiz*”, Türkiye Şurayı Âlisi Kültür Muhipleri Mahfili Neşriyatı-1, İstanbul, 1949, s. 3–4.
3. “*Fuḥuşun Esbabı*”, Sebilü’r-Reşâd, 7 Şubat 1340 (1921), C. 23, s. 587.
4. “*Hicaz Kanun-i Esasisi*”, Vakıf, 25 Eylül 1926, s. 2.
5. “*İnkılâbımızın Manevi Fütuhân*”, Vakıf, 16 Temmuz 1926, s. 3.
6. “*Kadiyanilikten Teberri Ediyoruz*”, Sebilü’r-Reşâd, C. III, Sayı, 74, s. 374–378.
7. “*Mevlevi Muhammed Ali ve Himmet i Meşküresi*”, Sebilü’r-Reşâd, C.18, Sayı, 446, s. 44–45.
8. “*Mısır Hilafet Kongresi Komediyesi*”, Vakıf, 25 Mayıs 1926, s. 3.
9. “*Mısır Meselesi İngiltere Noktai Nazarına Göre Hal Edilecek*”, Vakıf, 26 Ağustos 1926, s. 2.
10. Abu’l-Ferec Tarihi, Gregory Ebul’l-Ferec’den, I-II, İstanbul, 1945–1950.
11. Cennet Fedaileri: İslâm Tarihinde Gizli ve Yıkıcı Teşekküller, İstanbul, 1945.
12. Cumhuriyet Gazetesi Yazıları, 1939–1951.
13. Dine Dönüş, Henry C. Link’den, İstanbul, 1949.
14. Ekber: Bir Türk Dâhisi, İstanbul, 1944.
15. Garbda Müslümanlık Cereyanı, Headly’den, İstanbul, 1928.

⁴⁰¹ Rabia Banu Temur, **Dış Politika Yazarı Olarak Ömer Rıza Doğrul: Hayatı ve Dış Politika Anlayışı**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2008, s. 8-10, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

⁴⁰² Mustafa Uzun, “*Doğrul Ömer Rıza*”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. IX, İstanbul, 1992, s. 489.

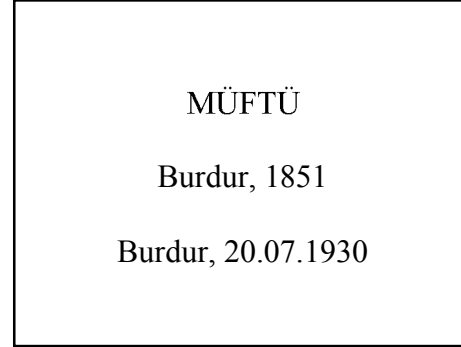
16. Hz. Muhammed Mustafa, M. Hüseyin Heykel'den, İstanbul, 1945.
17. Hz. Muhammed ve Kur'an-ı Kerim, John Devoport'tan çeviri, İstanbul, 1928.
18. Hz. Rabiatü'l-Adeviyye, İstanbul, 1976.
19. İslâm Medeniyet Tarihinde Coğrafya ve Ticaret, Kramers'den, İstanbul, 1934.
20. İslâm Medeniyet Tarihinde Fen ve Tıp, Max Mayerhof'dan, İstanbul, 1935.
21. İslâm Tarihi: Asr-ı Saadet, I-V, Mevlâna Şibli ve Süleyman Nedvî'den, İstanbul, 1928.
22. İslâm Tarihinde İlk Melâmet, es-Sülemî'den, İstanbul, 1950.⁴⁰³
23. İslâm'ın Özü ve Kur'an'ın Ruhu, İstanbul, 1946.
24. İslâmiyet ve Hükûmet, Ali Abdürrâzîk'dan, İstanbul, 1927.
25. İslamiyet'in Asriliği ve Avrupa'nın İslamlaşması, S. Ali- Bernard Shaw-M. Muhammed Ali'den, İstanbul, 1933.
26. İslamiyet'in Geliştirdiği Tasavvuf, İstanbul, 1948.
27. Kanlı Gömlek, İstanbul, 1944.
28. Kur'an Nedir? İstanbul, 1927.
29. Kur'an'dan Ayetler ve Nesirler, İstanbul, 1944.
30. Kur'an'dan İktibaslar, Muhammed Ali'den çeviri, İstanbul, 1934 ve 1982.
31. Mehmet Âkif- Şahsı ve Aile Hayatı, İstanbul, 1938.
32. Müslümanlık Nedir? İstanbul, 1933.
33. Müslümanlıkta Hac Farızası, Diplomat H. A. 'dan, İstanbul, 1939.
34. Peygamberimiz Aleyhisselâm, Muhammed Ali'den, İstanbul, 1341- 1342.
35. Ruh-ı İslâm, Seyyid Emir Ali'den, İstanbul, 1979.
36. Tanrı Buyruğu Kur'an-ı Kerim Tercüme ve Tefsiri, İstanbul, 1934, 1943, 1947, 1955 ve 1980.
37. Türkiye Nasıl Doğdu, Harold Armstrong'dan, İstanbul, 1928.
38. Yeryüzünde Din Geriliyor mu, İlerliyor mu? Nash Mecmuasından, İstanbul, 1933.
39. Yeryüzündeki Dinler Tarihi, İstanbul, 1947.
40. Yıldızların Efendisi Ömer Hayyam, Harold Lamb'dan, İstanbul, 1944.

3.7.2.3. Hakkında Yazılanlar

1. Akdemir, Salih, Cumhuriyet Dönemi Kur'an Tercümeleri, Akid Yayıncılık, Ankara, 1989.
2. Altıparmak, Murat, Ömer Rıza Doğrul'un Ekonomik Görüşleri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi 110 s.
3. Çantay, Hasan Basri, Kur'an-ı Hâkim ve Meâl-i Kerim, VII. Baskı, İstanbul, 1972.
4. Karabulut, İlhami, "*Tanrı Buyruğu ya da Bir Tahriğin Anatomisi*", İslâmiyât, III (2000), Sayı 1, s. 185–204.
5. Kulaoğlu, Rukiye Öner, Ömer Rıza Doğrul, Hayatı, Eserleri ve 'Tanrı Buyruğu' Adlı Tefsiri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2000, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 205 s.
6. Ogan, M. Raif, "*Ömer Rıza Beyle Alakası Olmayan Noktalar*", Sebilü'r-Reşâd, III, Sayı 75, s. 388–391.
7. Temur, Rabia Banu, Dış Politika Yazarı Olarak Ömer Rıza Doğrul: Hayatı ve Dış Politika Anlayışı, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2008, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 248 s.
8. Uzun, Mustafa, "*Doğrul Ömer Rıza*", DİA (Diyanet İslâm Ansiklopedisi), C. IX, İstanbul, 1992, ss. 489–492.

⁴⁰³Ali Akpınar, "**Ömer Rıza Doğrul (1893–1952) ve Tefsire Katısı**", <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/330.pdf>, Erişim tarihi: 07.03.2013 st. 23.00.

3.7.3. Hacı Necip Efendi



3.7.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri ⁴⁰⁴

1851 yılında Pirkulzâde Hacı Hasan Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. İlköğreniminin ardından babasının da müderrisi olduğu Küçük Şeyh Medresesi'nde tefsir, hadis ve fıkıh okuyup 1878 yılında icazet almıştır. Babasından da aynı sürede 3 yıl boyunca hadis eğitimi almıştır. Bu eğitiminden de 1879 Mayıs'ında icazet alarak aynı medresede ders vermeye başlamıştır.

Babasının uzun süre yatağa bağlı bir hastalığının olmasından dolayı, babasının yerine, 1885 Ocak-Şubat döneminden 1892 Ocak-Şubat'ına kadar Burdur Müftülüğü yapmıştır. Müftülükten istifa ettikten sonra da 1874 Ocak'ında Hankâh-ı Cemâlî Efendi Medresesi Müderrisliği'ne, 1890 Ekim'inde Saniye-i gafil (?) ve 1894 Aralık'ında Haremeyn ruûsuna (reisliği) getirilmiştir. 1919 Mayıs'ında Pîrî Baba Medresesi'nde müderrislik yapan Necib Efendi'nin 23 Mayıs 1920'den 1 Mart 1928 tarihleri arasında Burdur İl Müftüsü olarak görev yapmıştır. ⁴⁰⁵

20 Temmuz 1930 tarihinde vefat eden Necip Efendi'nin, Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi'nde bulunan 23.0859 numaralı dosyasında Burdur'un Merkez Özgür Mahallesi'nde ikamet ettiği ve geride kalan ailesinin soyadı kanunu ile Bulgur

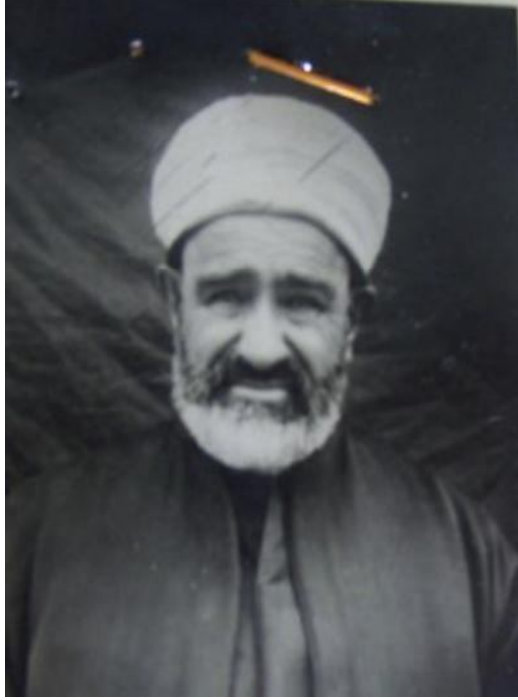
⁴⁰⁴<http://www.burdurmuftulugu.gov.tr/muftulugumuz/eski-muftulerimiz/48-haci-necip-efendi.html>, Erişim tarihi: 06.02.2014. sa: 07:10; Aldulkerim Abdulkadiroğlu, **a.g.m.**, s.390.

⁴⁰⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, Hacı Necip Efendi Dosyası, No: 23.0859.

soyadını aldığı bilgileri bulunmuştur. Bu dosyada Necip Efendi'nin dul eşi Rukiye Bulgur'un 22 Şubat 1937'de vefat ettiği ve eşinden dul maaşı bağlanmadığı öğrenilmiştir. Ayrıca Necip Efendi ve Rukiye Hanım'ın 1884 doğumlu Şevkiye Sulanç adında bir kızları olduğu, bu kızın eşi Hamdi'nin vefatı ile 12 Şubat 1936'da dul kaldığı ve babasından maaş tahsisi isteği de bulunmuştur.

Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi'nde yapılan taramamızda dosyada kendine ait çok bilgiye ulaşılammıştır. Dosyasında tercüme-i hâl kâğıdı ve fotoğraf bulunamamıştır. Dosyada ölümünden sonra dul kalan kızının babasından maaş tahsisi için yazdığı dilekçeler ve bu dilekçelere verilen cevaplar bulunabilmiştir.

3.7.4. Hüseyin Efendi



MÜFTÜ

Burdur, 1860

Burdur, 10.02.1933

3.7.4.1. Hayatı ve Faaliyetleri⁴⁰⁷

1860 yılında Burdur imamlarından Halil Musa Efendi ve Dudu Hanım'ın oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. Ailesinin lakabı Endazezâdeler olup kendisine Göncüzâde Hüseyin denilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi'nde bulunan dosyasının çeşitli bölümlerinde “Endaze oğlu” ya da “Göncüzâde” isimlerinin geçtiği görülmüştür.

Tercüme-i hâline göre ilk tahsilinden sonra Urgancı Halil Efendi Medresesi'nden 10 Aralık 1898'de icazetname almıştır. 6 Ağustos 1932 yılında kendi el yazısı ile yazdığı tercüme-i hâlinde 25 sene Urgancı Halil Efendi Medrese'sine devam ettiği yazılmıştır. Aynı yerde Türkçe ve Arapça okuyup yazabildiği de

⁴⁰⁶Fotoğrafı <http://www.burdurmuftulugu.gov.tr/muftulugumuz/eski-muftulerimiz/43-huseyin-efendi.html>, Erişim tarihi: 06.02.2014, st: 07:20'den alınmıştır.

⁴⁰⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, Hüseyin Efendi Dosyası, No: 23.1610.

yazılmıştır. 28 Temmuz 1904'te Selimzâde Camiî Şerifi'nde İmam ve Hatip olarak göreve başlamıştır.

TBMM Hükûmeti ile yapılan yazışmalardan çıkarabildiğimiz sonuca göre 1 Ocak 1923 tarihinde resmi olarak müderrislik görevine başlamıştır. Kendisi'ne 600 kuruş maaş tahsis edilmiştir. Burdur Müftülüğü'nün resmi internet sitesinde 1 Kânunusânî 339 tarihi, 1 Eylül 1923 olarak çevrilmiştir. Aynı sitede Hüseyin Efendi'nin dosyasında bulduğumuz yukarıdaki fotoğrafı Hacı Necip Efendi olarak kullanılmıştır.⁴⁰⁸

31 Temmuz 1931'de kendisine müftülük ile ilgili evrak doldurtulmuş, burada müderrisliğinin yanı sıra Cami-i Kebir'de Vaizlik görevini de yerine getirdiği görülmüştür. 16 Ekim 1932 tarihinde de Burdur İl Müftüsü olmuştur. 10 Şubat 1933 tarihinde bu görevde iken vefat etmiştir.⁴⁰⁹

Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi'nde bulunan dosyasının numarası 23.1620'dir. Dosyasında eşi Şerife Hanım'ın verdiği dilekçeye cevaben yazılmış bir evrak da bulunmuştur. Bu evrakta ise Hüseyin Efendi'nin devlete bir borcun olmadığı ifade edilmiştir.

⁴⁰⁸<http://www.burdurmufetulugu.gov.tr/muftulugumuz/eski-muftulerimiz/48-haci-necip-efendi.html>, Erişim tarihi: 23.04.2014, st: 02:01.

⁴⁰⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, Hüseyin Efendi Dosyası, No: 23.1610.

3.7.5. Ali SERDAROĞLU



MÜDERRİS

VAİZ

MÜFTÜ

Nazilli, 1874

Burdur, 02.06.1961

3.7.5.1. Hayatı ve Faaliyetleri⁴¹⁰

1874'te Yusuf Efendi ve Şerife Hanım'ın oğlu olarak Nazilli'de doğmuştur. Doğum yeri Burdur İl Müftülüğü sayfasında bulunan bilgilere göre Nazilli iken, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda bulunan dosyasına göre Burdur'dur.⁴¹¹ Burdur'da 1903 yılında Hacı Necip Efendi'den icazet almıştır. Çeşmedamı mahallesinde muallimlik yapmış aynı zamanda Taşdemir Camii'nde de fıkıh ve siyer dersleri vermiştir. Medresede ve Taşdemir Camii'nde verdiği dersler fahri olup, geçimini dokumacılıkla temin etmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nda bulunan dosyasında 7 Mayıs 1932 tarihli bir belgede Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından kâtipliğe seçildiği yazılmıştır. Belgede Serdar zâde Hoca Ali Efendi ismi geçmektedir. Belgedeki “Serdar zâade” ifadesi Ali

⁴¹⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, Ali Serdaroglu Dosyası, No: 44.0108.

⁴¹¹ <http://www.burdurmuftulugu.gov.tr/muftulugumuz/eski-muftulerimiz/50-ali-serdaroglu.html> , Erişim tarihi, 06.02.2014, st. 06:50, fotoğrafı da aynı yerden alınmıştır.

Hoca Efendi'nin Soyadı kanunu öncesinde de aslında bir soyadı kullandığını göstermektedir. Soyadı Kanunu sonrasında da Serdaroğlu soyadını kullanmıştır. Ancak dosyasında bulunan Tercüme-i hâl varakasına göre soyadı “ÖZTEN” dir. Tercüme-i hâl varakasını kendisi doldurmuştur ve burada soyadı hanesine Özten yazılmıştır. Soyadı kanunu ile Özten soyadını aldığı hâlde eski lakabı olan Serdaroğlu ismini de kullanmıştır.

9 Mayıs 1935’de Burdur Nüfus Dairesi’nden aldığı Nüfus Hüviyet Cüzdanı örneğine göre Burdur Merkez ilçede Üçdibek Mahallesi’nde ikamet etmektedir ve evlidir ve iki erkek çocuk babasıdır. Aynı evrakında fiziksel sakatlığının olmadığı, boyunun orta, göz renginin ela ve teninin buğday olduğu bilgileri de yazılmıştır.

1 Haziran 1939’da Taşdemir Camii’nde Vaizlik görevine atanmıştır. Bu görevi dört yıl yedi ay sürmüştür. Vaizlik görevini vakıf olarak yerine getirdiği dosyasında bulunan bir belgeden anlaşılmaktadır.

Burdur İl Müftülüğü görevi ise iki kez vekâleten sonrasında da asaleten atanmasıyla gerçekleşmiştir. 8 Mart 1933- 4 Nisan 1933 arası birinci vekâleti, 20 Haziran 1935- 5 İlk Teşrin (Ekim) 1935 tarihleri arasında da ikinci kez vekâleten müftülük görevine getirilmiştir. 28 Aralık 1943'te tekrar vekâleten Burdur İl Müftülüğüne görevlendirilmiş, 19 Ocak 1944 tarihinde de asaleten tayin edilmiştir. 22 Ağustos 1949 tarihli bir dilekçesinde “*altı senedir görevdeyim, hac için iki ay senelik izin kullanmak istiyorum*” demiştir. 24 Eylül 1957'de yaş haddinden emekli olmuştur. 2 Haziran 1961 tarihinde de vefat etmiştir. Adı Burdur'da önemli güzergâhlardan biri olan bir caddede yaşatılmaktadır.

3.8. HALK KAHRAMANLARI

Kahraman olağanüstü durumlarda ortaya çıkan ve halka önderlik eden kişilere verilen bir isimdir. Ülkemizin büyük badireler atlattığı bir dönemde halkın etrafında birleşeceği insanlara olan ihtiyaç daha fazla artmıştır. Çalışmanın bu bölümünde halkın takdirini kazanmış, halk tarafından sevilip adına türküler yakılmış ve destanlar yazılmış kişilerin biyografilerine yer verilmiştir. Yapılan taramalarımızın sonucunda hikâyelerine, destanlarına ve türkülerine ulaşabildiğimiz kahramanlarımız Milli Mücadele döneminde yaşamış kişilerden oluşmuştur. I. Dünya Savaşı'nın başladığı günlerde depremle yüzleşen Burdur halkı daha sonraki yıllarda da çekirge felaketiyle savaştı. Bu döneme ait yeterli kaynak bulunamadığından bu dönemin kahramanlarına da ulaşamadık. Halk kahramanlarının yer aldığı bu bölümün düzenlenmesinde çok bilinenden az bilinene şeklinde bir sıralamaya gidilmiştir.

3.8.1. Demirci Mehmet Efe



412

HALK KAHRAMANI
KUVÂ-I MİLLİYYECİ

Nazilli, 1885

Aydın, 05.02.1961

3.8.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri

1885'de Nazilli Pirlibey köyünde demircilik yapan Süleyman Usta'nın oğlu olarak doğmuştur. Doğum tarihi konusunda 1883–1885 tarihleri geçmektedir. Kesin bir tarih vermekse mümkün değildir.⁴¹³ Babasından demircilik zanaatını öğrenmiş ve askerliği sırasında da demircilik yapmıştır. Zanaatından ötürü kendine Demirci lakabı takılmıştır.

Askerlik yaptığı İzmir 5. Depo Alayı'nda yaptığı pencere kapaklarının ölçüsünün tutmaması yüzünden Ermeni Yüzbaşı Mıgırdiç'ten dayak yemiş ve

⁴¹² Fotoğrafı Ege Ekspres Gazetesi (7 Şubat 1961)'den alınmıştır.

⁴¹³ Bilal Cura, **Demirci Mehmet Efe**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2004, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 52.

yüzbaşmayı yaralamıştır. Bu olayın üzerine de firar ederek köyüne gelmiştir. Köyde de meyhaneci Hacı Gavril'i öldürünce dağlara sığınmak zorunda kalmıştır.

Babası bölgede sözü geçen efelerden Çakırcalı Mehmet Efe'ye oğlunu yanına kızan olarak alması için bir mektup yazmıştır. Çakırcalı Demirci'yi kızanlığa hemen kabul etmeyip onu Ödemiş'in Fata köyündeki imamın yanında yardımcılık ve vaizlik için göndermiştir. Çakırcalı'nın ölümüne kadar burada bulunan imamın yardımcılığı yapmış ve vaizlik yapmıştır.

Çakırcalı'nın ölümünden sonra Yanık Halil İbrahim Efe'ye başvurarak onun çetesine katılmıştır. Yanık Halil Efe ve çetesinin müfrezelerle karşılaşmasında çetenin kurtulmasında etkin olduğu için Yanık Halil Efe'nin ölümünden sonra çetenin reisliğine getirilmesini vasiyet etmiştir. Yanık Halil Efe'nin ölümüyle çetenin reisi olan Demirci Mehmet Efe kısa zamanda cesareti, kahramanlığı, üstün zekâsı ve iki yüz adamıyla Ödemiş, Aydın ve Denizli bölgesinin en aman vermez, şöhretli ve güçlü efesi olmuştur. Birçok kaza ve nahiye basmış, hapishanelerden adam kaçırmış, çetesini takip eden müfreze birliklerini bir hayli oyalayıp yıpratmıştır.

İzmir'in işgalinden sonra Aydın ve havalisinde efeliği bırakmış Kuvâ-ı Milliyye'nin teşkilatlanmasında etkili olmuştur. Bölgenin sorumlu komutanı Albay Şefik Aker Demirci hakkında şunları söylemiştir: *".... zeybekliğinde bütün Aydın havalisinde hasmına bîamân olmakla beraber lisaniyla ve iyilikleriyle bağladığı pek çok taraftarı da var idi. Zekâsı ve zeybeklikteki mahareti zeybek destanlarıyla beslenen o muhitte kendisini şöhret ve nüfuz sahibi kılmıştı. Zeybekliğinde hükûmete karşı ızhar-ı husumet etmemiş ve mesela postalara ve sair hükûmet adamlarına tecaviüz etmemiş olmakla beraber buna mümasil her zeybeğin yapamadığı cür'etkarlıkları yapmış, halk üzerinde cür'et ve mehareti yayılmış destana geçmiş idi. Demirci Mehmet Efe zeybek olmakla beraber kaba değildir, hassastır, terbiyelidir. Muhatabına göre idare-i kelim eder. Tevazu ve hürmet ızhar*

eder. Celbi kulûbta mahirdir... Maa-haza, bir maksadı mahsusla hüsnü niyet perdesi arkasından vesayayı muzırta'da bulunanlara da kapılmak kusurları var idi....”⁴¹⁴

Kuvâ-ı Milliye'ye katılması konusunda Rauf (ORBAY), Celal (BAYAR), Denizli Müftüsü Ahmet Hulûsi Efendi, Pirlibey'den Mehmet Ağa ve Jandarma Yüzbaşı Unkapanlı Nuri Bey kendisi ile görüşmüşlerdir. Bu görüşmelerden en önemlisi ise eski milletvekillerden Hoca Süleyman Efendi ile mektuplaşmasıdır. Hoca Süleyman Efendi mektubunda Kuvâ-ı Milliye'ye katılmasını teşvik etmiştir. Demirci ise "Oğlunu göndersin, rehin kalsın, bana bir kötülük olursa öldü bilsin!" şeklinde haber salmıştır. Cevap iki gün sonra Hoca'nın oğlunun Demirci'nin yanına gelmesi şeklinde olmuştur.⁴¹⁵ Görüşmelerin sonunda Demirci 11 Haziran 1919'da iki yüz adamıyla birlikte Umurlu'ya gelerek Kuvâ-ı Milliye'ye katılmıştır. Yaptığı hizmetlerinden ötürü bölgenin Kuvâ-ı Milliye Komutanı olmuştur. Disiplinli ve ahlaklı bir vatansever olan Demirci'nin sert tedbirleri ve Millî Mücadele karşıtlarına karşı takındığı zorbaca tavrı sayesinde Aydın bölgesinde güçlü bir Kuvâ-ı Milliye teşkilatının oluşumunda etkili olmuştur.

Kuvâ-ı Milliye'nin Umurlu'da kurulan cephesinde çarpışmıştır. Umurlu'nun düşmesi üzerine Köşk cephesi kurulmuştur. Cephe gerisinde de Denizli Heyet-i Milliyyesi'nin iâşe desteğini almışlardır. Köşk cephesinde gönüllülerin, efelerin yiyecek maddesi bulup sevk ve iâşenin sağlanması işleri ile meşgulken Denizli Müftüsü Ahmet Hulûsi Efendi'nin kendisini ziyareti ve ardından Galip Hoca'nın (Celal Bayar) müşaviri olmasıyla Demirci Aydın Cephesi Kuvâ-ı Milliye Kumandanı olmuştur.

⁴¹⁴ Şefik Aker, **İstiklal Harbi'nde 57. Tümen ve Aydın Millî Cidali**, s. 162–163.

⁴¹⁵ http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/09/11/718757/icerikler/haci-suleyman-bilgen-efendi_687382.html, Erişim tarihi, 25.05.2014, st: 00:17.

Kumandan oluşunun ardından bölgede bulunan bütün Heyet-i Milliyye teşkilatlarına, mutasarrıflık ve kaymakamlıklara gönderdiği telgrafla seferberlik ilan etmiştir. Telgraf işe yaramış Denizli, Muğla, Burdur, Antalya ve Isparta livalarından gönüllüler cepheye gitmeye başlamıştır. Seferberlik ilanından İstanbul Hükûmeti'nin de haberdar olması ile bölgeye gönderilen bir emir ile emre riayet edilmemesi istenmiştir.⁴¹⁶

Demirci bölgede sayı bakımından askerlerden fazla zeybek, efe ve gönüllüye kumandalık etmesine rağmen mesele ulvi vatan savunması olduğundan bu konuda askerlerle çatışma yaşamamış aksine bir işbirliği hâlinde çalışmıştır. Kuvâ-ı Milliyye adına 11 Haziran 1919'dan Düzenli Ordunun kurulduğu 1920 Aralık'ına kadar çalışmıştır. Düzenli Orduya geçmeyi kabul etmemiştir.

Bunun üzerine Nazilli'nin düşmesinden sonra yerleştiği İğdecik köyüne baskın düzenlenmiştir. Demirci'nin bertaraf edilmesi görevi Refet (BELE) Bey'e verilmiştir. Refet Bey Demirci ile sekiz ay teşriki mesai yapmış ve O'nun Nazilli cephe gerisinde nasıl çalıştığını görmüş bir kişi olarak Düzenli Orduya katılmamasını hoş karşılamasa da O'na değer vermektedir. İğdecik baskını aslında bir danışıklı döğüş şeklinde gerçekleşmiştir. Demirci'nin baskından haberi vardır ve aslında Demirci'nin adamlarının orduya alınması esastır. 15 Aralık 1920'de baskın gerçekleşir ve Demirci'ye uzaklaşması için top ateşi ile işaret verilir. Bu baskında Demirci kaçmış adamları ise yakalanmıştır. Adamlarından yaşı uygun olanlar orduya alınıp diğerleri terhis edilmiştir. Bu baskında ele geçirilen hazinesi Refet Bey'in mahiyetinde kalmış kendisine ve çocuklarına buradan ödemeler yapılmıştır. Ele

⁴¹⁶ Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s. 122.

geçirilen silahları da Refet Bey tarafından ölümünden sonra Askerî Müze'ye verilmiştir.⁴¹⁷

Demirci Mehmet Efe ise 30 Aralık 1920'de TBMM Hükûmeti'ne teslim olmuştur. Efe ve elli adamı Aydın Karacasu- Dualar Köyü'ne yerleştirilmiştir. Kuvâ-ı Milliye'ye yaptığı hizmetlerinden sonra yerleştirildiği köyde sessiz ve sakin bir yaşam sürmüş ve 5 Şubat 1961'de de burada vefat etmiştir.

3.8.1.2. Hakkında Yazılanlar

1. Akcan, Erol, Millî Mücadele'de Demirci Mehmet Efe'nin Faaliyetleri (1919–1920), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2005, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 178 s.
2. Cura, Bilal, Demirci Mehmet Efe, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2004, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 172 s.
3. Çelebi, Mevlüt, "*Demirci Mehmet Efe'nin İki Mektubu*", Tarih İncelemeleri Dergisi, S. XIV, İzmir, 1999.
4. Danış, Naci Sadullah, "*Oğlunun, Kardeşinin, Yaşayan Zeybeklerin Anlattıklarına Göre Demirci Efe*", Demokrat İzmir Gazetesi, (29 Ekim 1970–2 Şubat 1971).
5. Danış, Naci Sadullah, "*Demirci Mehmet Efe'nin Heyet-i Temsiliye Emrine Giriş*", Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, C. XXVII, S. 77, Ankara, Eylül 1978.

⁴¹⁷ Sabahattin Selek, **Millî Mücadele**, C.II. İstanbul, 1982, s. 901.

3.8.2. Mehmet TURGUT (Paskal Mehmet)

MAHALLİ TÜRK HALK
MÜZİĞİ SANATÇISI
Tefenni- Burdur, 1914
Tefenni- Burdur, 1998

3.8.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri ⁴¹⁸

Tefenni Höyük köyünde 1914 yılında doğan Mehmet Turgut, ilköğrenimini Tefenni’de yapmıştır. Ailesinden müzisyenlik eğitimi almış, babasından okuyuculuğu öğrenmiştir. Kendini geliştirmek için Tefenni’ye gelen sanatçılarla temaslar kurmuş ve mahalli sanatçılarla işbirliği yapmıştır.

1977’de TRT Antalya Radyosu’nun açtığı mahalli sanatçı sınavını kazanarak, TRT’de bant kaydı ve canlı yayını yapılmıştır. Ayrıca Burdur İnsuyu’nda yapılan festivale Tefenni’li mahalli ses sanatçısı olarak katılmış ve komisyon üyesi olarak görevlendirilmiştir.

Yöre müziğine araştırma ve derlemeleriyle katkıda bulunmuştur. Derlemelerinin Burdurlu Hamit Çine vasıtasıyla TRT’de yayınlanmasını sağlamıştır. Herhangi bir enstrüman çalamamış olmasına rağmen halk tarafından takdir edilen ve sevilen bir sanatçı olmuştur. Evli ve iki çocuk babası olan Paskal Mehmet, 1998 yılında vefat etmiştir.

⁴¹⁸ http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/15/07/134153/icerikler/unlu-sahsiyetler_123604.Html, Erişim tarihi:13.03.2014, st: 23:33 : İsa Kayacan, **Burdur’dan Kültür Yağmuru**, Burdur 2011, s. 346: Osman Gülmen- Fatih Şimşek, **Tefenni**, Ankara, 2009, s.114.

3.8.3.2. Eserleri

1. Vay Benim Evlerim, Vay Benim Yurdum (Uzun Hava)
2. İstanbul'dan Tel Vurdular Konya'ya
3. Çam İçine Allı Bayrak Diktiler
4. Karga Galem İle Yazı Yazarım
5. Gazamat Derler Adıma⁴¹⁹

Eserlerinden biri aşağıdaki gibidir:

*“Vay benim evlerim, vay benim yurdum
Bende kendime böyle olmaz derdim
Uçurdum yavruyu Bursa'da buldum
Bursa'nın güzeli çokmuş eğlendim kaldım”*

“Gazamat Derler Adıma” türküsünün sözleri şöyledir.

*“Gazamat derler adıma
Çok düşen oldu ardıma
Beşyüz kater fişeklik kuşandım
Nazife'nin derdine
Aman Gazamat olmasaydın sen*

*Gazamat daşta oturur
Canlandırmalar onu bitirir
Kemer'in gelinleri
Gazamede gatmer götürür”*

⁴¹⁹ <http://www.burdur.gov.tr/burdur-turkuleri.asp> Erişim tarihi, 27.03.2014, st: 21:30.

3.8.3. İsmail GÖÇER

HALK KAHRAMANI

Dirmil, 1878

Dirmil, 05.08.1939

3.8.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri⁴²⁰

İsmail Göçer Dirmil ayanlarından Hacı Osman Ağa ile Fethiye-Eldelek köyünden Hatice Hanım'ın oğlu olarak 1878 tarihinde Dirmil'de doğmuştur. 1910 yılında amcası Hüseyin Ağa'nın vefat etmesinden sonra Dirmil ayanlığını üstlenmiş ve 1930 senesine kadar aralıksız Dirmil muhtarlığı yapan halası Ümmügülsüm Erkan'a yardımcı olmuştur. Bu süre zarfında Kuvâ-ı Milliye hareketlerine destek vermiş, 1921 yılında Tekâlifi Milliye emirleri doğrultusunda hane hane Dirmil halkından toplanan yiyecek ve giyecek malzemelerini kendi develerine yükleterek üç gün içinde Burdur'a, Çilzâde Fahrettin Ağa'ya ulaştırmıştır. Fahrettin Ağa da Burdur yöresinin tanınmış eşrafından ve millî kuvvetleri destekleyen kişilerden olup aynı zamanda bu dönemde belediye başkanlığı yapan kişidir.

İsmail Ağa'nın adı bugüne kadar yazılı bir tek kaynakta geçmiştir. O da Sadettin Demirayak'ın kaleme aldığı "Aydın'ın Üç Efesi" adlı kitabın Sökeli Ali Efe Dirmil'de başlıklı bölümünde İsmail (Göçer) Efe'nin ismi geçmektedir. Şöyle ki:

"Sökeli Ali Efe'nin yaşamından kesitler sunmaya çalışalım. Yunan Ordusunun hem Aydın Cephesinden hem de Alaşehir Cephesinden saldırısı karşısında; 57. Tümen Karargâhı artık Denizli Goncalı istasyonundadır. Tümen kumandanı Albay Şefik ve Demirci Mehmet Efe Goncalı'dan savaşı yönetmektedirler. Geri çekilen kuvvetlerin ihtiyacı bulunan

⁴²⁰ İsmail Göçer hakkındaki bilgiler Gazi Üniversitesi Hak Edebiyatı Bölümünde Yüksek Lisans öğrencisi ve aynı zamanda Altınyayla (Dirmil) ilçesi ile ilgili çalışmalar yapan Veli Cem Özdemir Bey ile 28 Nisan 2014 tarihinde yapılan mülakâttan elde edilmiştir.

gıda temini için Sökeli Ali Efe görevlendirildiğinden yanına aldığı zeybekleri ile birlikte önceden tanıdıkları ve yardımlarını aldıkları Garbi Karaağaç (Acıpayam) ilçesine bağlı Dirmil köyüne gitmişlerdir. Dirmilli Türkmen Yörük'lerinden İsmail Efe'nin (Göçer) yanına gitmişler ve onun misafiri olmuşlardır. İsmail Efe gelen misafirleri yedirip içirmiş ve atlarını, katırlarının da ihtiyaçlarını gidermiştir.

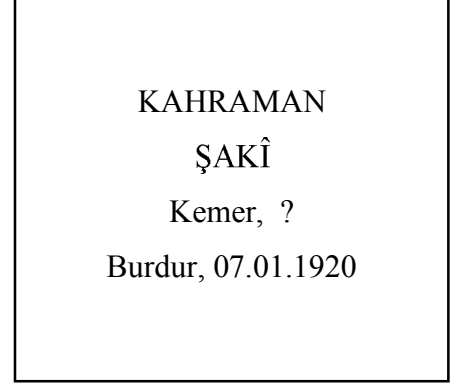
Gece misafirliği sonrası, yorgunlukları giderilen Sökeli Ali Efe müfrezesinin kızan ve atları tekrar yola çıkmak için sabahın erken saatinde ayağa kalkmışlardır. Türkmen Yörük İsmail Efe; atların ve katırların heybelerine, evinin kilerinde ne kadar bulgur, nohut, fasulye ve buğday varsa doldurmuştur. Yörük usulü ile (kendileri için güvenlik ve sorumluk bölgesi olarak çizilen sınır) Dirmil'den uğurlamıştır. Bu gıda maddelerini alan Sökeli Ali Efe övünçle, gururla Goncalı'ya dönmüşlerdir.

Yunan'a karşı canlarını ortaya koyarak savaşan asker ve efelerimize köylerinde yaşamlarını devam eden yaşlılarımız kendi kilerlerini bile boşaltarak verebiliyorlar. Millî Mücadele güven duygusu içinde başarı ile yürütülmektedir."⁴²¹

Sadettin Bey'in yazdığı bölüm büyük çoğunlukla doğrudur. Sadece Dirmil, Acıpayam'a bağlı değil Tefenni-Burdur'a bağlıdır.

⁴²¹ <http://www.sadettindemirayak.com/kitaplar.php?c=2>, Erişim tarihi: 30.05.2014, st: 17:50.

3.8.4. Kaz Ahmet (Gaz Amad)



3.8.4.1 Hayatı ve Faaliyetleri

Kimine göre bir şakî kimine göre bir kahramandır Gaz Amad (Kaz Ahmet). Burdur'un Kemer ilçesi Belenli köyü ileri gelenlerinden Hacı Ali Bey'in yanında çalışanlardan birisiyken, köydeki bir kız kaçırma olayına karışıp dağlara sığınmıştır. Bölgede etkili bir eşkîya çetesi oluşturunca İtalyanlar bölgedeki asayişsizlik olaylarının artmasını istediğinden İtalyanlar tarafından desteklenmiştir.⁴²² Devlet arşivlerindeki kayıtlara bakılırsa Gaz Amad bir şakîdir, yerel tarihçilerin yazılarına bakılırsa bir kahramandır.⁴²³ Bölgedeki türküler ise onun kahramanlıklarının anlatıldığı destanları arasında yer almaktadır.

Gaz Amad hakkında bölgede yaşayan halkın hafızalarında kalan hatırlarından başka Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde de belgeler bulunmuştur. Arşiv vesikalarına göre bölgedeki çete faaliyetleri ile yerel idarecileri yaklaşık on ay uğraştırmıştır. Şöyle ki, 14 Nisan 1919 tarihli belgeye⁴²⁴ göre Gaz Amad ve çetesi Ekneş köyünde olduğu haber alınarak üzerine müfreze gönderilmiş ve dağda yaşanan silahlı çatışmada bir jandarma şehit olmuş, bir jandarma da yaralanmıştır.

⁴²² Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s.193–194.

⁴²³ Hayati Kuzucu, <http://www.burdurtarihi.com/KEMER.pdf>, Erişim tarihi, 15.06.2014, st: 17:30.

⁴²⁴ Metin Özata, **a.g.e.**, s.175.

1 Haziran 1919 tarihli belgeye göre Karamanlı'da pazardan gelen ahaliyi soymak istemesi üzerine Karamanlı pazarında bulunan müfreze tarafından takibe alınmış ve çatışmada Manca'dan Halit, Höyük'ten Mehmet oğlu Süleyman, Bekir oğlu Hamdi sağ olarak, aynı köyden Hacı Halil oğlu Ali ve Ali oğlu Kadir de ölü olarak ele geçirilmiştir.⁴²⁵

Kaz Amad burada sağ kurtulanlardandır. 1919 yılı Kasım'ına kadar bölgede etkili bir çete reisi olan Gaz Amad'ın peşine görevlendirilen müferezelerin sıkı takipleri sonucunda 13 Kasım 1919'da yakalanarak Burdur hapisanesine konmuştur.⁴²⁶ 7 Ocak 1920'de Isparta'ya sevk edilirken kaçmaya çalışınca askerler tarafından bugün Gazamad deresi denen bölgede vurularak öldürülmüştür.⁴²⁷

Kaz Ahmet ile ilgili farklı hikâye ve rivayetler de bulunmaktadır. Hakkında yazılan türkülerini incelediğimiz de ise farklı bölgelerde türküler yazıldığı görülmüştür. Kemerli Gaz Amad türküsünün hikâyesi⁴²⁸ şöyledir:

“Aslı Kaz Ahmet'tir. Halk dilinin yöresel konuşma alışkanlığından dolayı Gaz Amat diye anılır. 1918 den sonra, Burdur ve çevresinde türeyen eşkıya çetelerinden biri de Gaz Amat çetesidir.

Kemer karakol kumandanı Girit'li Ali Ağa'nın yanında duran, odalığı gibi hizmet eden ve dost olarak yaşadığı kadın, bir fakirin düğününü yapmak istiyor. Gaz Amat da ben yapacağım diyor ve böylece tartışmaya giriyorlar. Gaz Amat asker kaçağı olduğu için, kadın kumandana ihbar ediyor. Karakol kumandanı Gaz Amad'ı tutuklamak isteyince, Gaz Amat dağa çıkıyor ve eşkıyalığa başlıyor. Gaz Amat, bir ara kendine yardımcıları da buluyor, bunlardan biri Sarı Keçili, Ürkütlü'lü Dede, diğeri de Antalya'lı Gırıldın Süllü'dür.

⁴²⁵ Dilşen İnce Erdoğan, **a.g.m.**, s.781.

⁴²⁶ BOA, DH. EUM. AYŞ., D.26, G. 35.

⁴²⁷ Metin Özata, **a.g.e.**, s. 176.

⁴²⁸ Evren Seçkal, <http://www.turkucu.net/turku-hikayesi.asp?turku=5227>, Erişim tarihi: 15.06.2014. st 18:40.

Bir gün Gaz Amat ve arkadaşları Kemer'e gelip, Gaz Amat'ın evinde yatıyorlar ve o gün bir jandarma öldürüyorlar, akşam vakti karakolu basıyorlar, ellerindeki fenerin şavkıyla etrafı görüp orada olan nahiye müdürünü ve onun yanında misafir olan Camadağa adlı doğulu müdürü öldürüyorlar.

Aydın'dan Gaz Amat'ı bulmak için gelen zeybekler, 15 gün Kemer'de kalıyorlar. Yanında 40-50 yörük ve efeyi barındıran Antalya'lı tavukcu Hekimoğulları, Gaz Amat'ı çekemiyor ve onu arıyorlar. Söbüce yaylasında Silme adlı yörüğün düğününe bütün efeleri davet ediyorlar. Planı Hekimoğlu kuruyor. Çavdır'dan Bunak'lı Amat geliyor. Muhabbetten sonra gece yarısı, Hekimoğlu Goca Mehmet ile Bunak'lı Amat, Gaz Amat'ı çeviriyorlar. Gaz Amat, eşkıya geleneğine uyup yanında gezdirdiği kadını Arife Hanım ile daha önceden çemberin dışında kalmayı başarıyorlar. Hekimoğlu, Bunak'lı Amat, Pazaravdan'lı çoban ve diğeriyle, şafak vakti, Gaz Amad'ın arkadaşları olan Dede ile Süllü'yü öldürüyorlar. Baskından sonra Gaz Amad Kemer Yaylasına geliyor 5 el domdom kurşunu sıkıyor ve böylece sağ olduğunu bildiriyor. Daha sonra, kendisine yanaşan, Gök İbremoğlu (Gök İbrahimioğlu) Efe ile Yüreğil'e geliyorlar. Çoban evin tabanından sürünüp çıkarken Gaz Amat tarafından öldürülüyor. Bana Gaz Amat derler, arkadaşlarımı öldürdü diyor ve ciğerini söküp ısırtıyor.

Deniz'li Gümüşgöl'ünde (Çardak yakınında), arkadaşı Payamlı'lı Veli Efe ile giderlerken Denizli müfrezesi ile vuruşuyorlar. Gaz Amat kaba yerinden yaralanıyor, dağılıyorlar. Gaz Amat, Musalla yaylasına çıkıyor orada kadını Arife Hanım'ın yardımı ile yarasını tedavi ediyor. Daha sonra müfreze üzerine gidiyor. Gaz Amat 5 el ateş ediyor, müfreze kaçıyor. Arife Hanım da kaçıyor, arkasından ateş ediyor vuramıyor. Yarası nüksediyor, o vaziyette Eşenli İbrem (İbrahim) Ağa'nın yanına geliyor. Gaz Amadın kardeşi Omar ile Eşen'li Ağası, Gaz Amadı karakola teslim ediyorlar. Burdur hapisanesindeyken, Yunan Savaşı için hapisanelerden adam toplayan Demirci Mehmet Efe'ye sen efeysen ben de efeyim deyip kalkmamış ve hapisanede kalmış. Daha sonra Isparta damına sevk ediyoruz

diye götürülürken, Kışla köyü yakınında, şimdiki Gaz Amat çeşmesinde, kaçıyor bahanesiyle jandarmalar tarafından öldürülmüş.”

3.8.4.2 Hakkında Yazılanlar

Hakkında yazılan türkülerden biri Paskal Mehmet Turgut’un derlediği türkü olarak yukarıda verilmiştir. Burada yöresi Bigadiç olarak geçen başka bir ‘Kaz Ahmet Türküsü’nün’ sözlerini verilmiştir. Kaz Ahmet ile ilgili taramalar neticesinde Kaz Ahmet’in Kemerli olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bigadiç yöresi ile ilgili türkünün sözlerinin incelenmesi sonucunda sözler Burdur yöresindeki diğer türkülere benzediği için bu türkünün de Burdur türküsü olduğunu söyleyebiliriz.

*“Kaz Ahmet çaydan geçiyor
Al atı yerden uçuyor
Kaz Ahmet’i görünce
Candarmalar kaçıyor*

*Aman Kaz Ahmet
Olmayaydın sen
Dağlara ovalara
İnmeyeydin sen*

*(Atatürk)
Kemal de derler Adıma
Düşme Yunan ardıma*

*(Yunan)
Aman Kemal Paşa
Pişman oldum ben*

*(Atatürk)
Sen pişman oldun emme
Benim harbim var”⁴²⁹*

⁴²⁹http://www.turkcemuzik.com/sarki/S%C3%B6z/189368/Mustafa-Salman_Kaz-Ahmet-%C3%87aydan-Ge%C3%A7iyor.html, Erişim tarihi: 15.06.2014, st: 18:56.

3.8.5. Koca Mustafa BATTAL



HALK KAHRAMANI

Anbarcık - Burdur, 1891

Anbarcık - Burdur, 1968

3.8.5.1. Hayatı ve Faaliyetleri

1891'de Burdur iline bağlı Anbarcık köyünde doğmuştur. Ömrünün büyük bölümü cepheden cepheye savaşıarak geçmiştir. Katıldığı savaşlar I. Dünya Savaşı ve Türk İstiklal Savaşı'dır. I. Dünya Savaşı sırasında Sarıkamış Harekâtına katılmıştır. Buradan Çanakkale cephesine geçmiştir. Çanakkale cephesinde kendi deyimiyle Tarassut Meydanında süngü ile yaralanıp gazi olmuştur.

Kurtuluş Savaşı sırasında Sakarya Savaşı'na katılmış, buradan Afyon'dan Denizli üzerinden İzmir'e kadar Yunanlıların peşinden gitmiştir. Savaş sonunda gazi olarak köyüne dönen Koca Mustafa evsiz - barksız, fakir bir hayat yaşamıştır. Savaşta gösterdiği başarılarından dolayı kendisine verilen üç şeritli İstiklal Madalyasını kabul edip, gazi maaşını kabul etmemiştir. *“Ben vatanıma parayla hizmet etmedim, Allah için hizmet ettim”* diyecek kadar büyük bir vatan sevgisiyle doludur. Kıt kanaat geçindiği Anbarcık köyünde 1968 yılında vefat etmiştir.⁴³¹

⁴³⁰ Fotoğrafı Hayati Kuzucu, <http://www.burdurtarihi.com/kocamustafa%20.html>, Erişim tarihi, 23.04.2014, st. 19:25.'den alınmıştır.

⁴³¹ Hayati Kuzucu, aynı yer.

3.9. KADIN KAHRAMANLAR

Kahramanlar halkın zor durumda olduğu zamanlarda ortaya çıkan insanlardır. Yaptıkları bazen resmi görevliler tarafından kabul görmemekle birlikte halkın takdirini kazanan bu kişiler olağanüstü zamanların, kötü şartların mücadelecisidirler. Halkın içinden çıkan bu insanlar diğerlerinin yol göstericisi olma özelliği göstermişlerdir. Bu bölümde iki kadın kahramanımızdan bahsedilmektedir. Birincisi 1914 yılında eşinin vefatıyla muhtarlık görevini üstlenen bir kadın, diğeri ise aslen bir Macar olmasına rağmen eşinin peşinden Anadolu'ya gelmiş Millî Mücadele döneminde eşiyle birlikte Anadolu'nun kurtuluşu için mücadele vermiştir.

3.9.1. Ümmügülsüm ERKAN



MUHTAR
Dirmil, 1855
Dirmil, 26.01.1961

3.9.1.1. Hayatı ve Faaliyetleri

1855'de Dirmil'de (Altınyayla) Hacı Ömer Ağa ve Hatice Hanım'ın kızı olarak doğmuştur. 1875'te Sarı Halilzâde Molla Hacı Mustafa Efendi ile evlenmiştir. Bu tarihten sonra kendisi “Hacı Mısdava Ümüsünü” diye anılmıştır.⁴³³ Eşi Hacı Mustafa 1905–1913 yılları arasında köyün ayanı, muhtarıdır. 1913'te bir suikast

⁴³² Fotoğrafı <http://www.dirmilim.com/news.php?readmore=313>, Erişim tarihi, 25.04.2014. st. 10:10'dan alınmıştır.

⁴³³ <http://www.dirmilim.com/news.php?readmore=313>, Erişim tarihi, 25.04.2014. st. 10:15.

sonucu Hacı Mustafa'nın ölümüyle boşalan muhtarlık eşi Ümmügülsüm tarafından devralınmıştır.⁴³⁴

Hacı Mısıdva Ümüsünü cephe gerisinde Dirmil'in yönetiminden sorumlu ve varlıklı bir hanımdır. Yoksulluk ve kıtlığın olduğu ve üstüne 1917 yılında yaşanan çekirge afetinden yöre halkını korumuştur. Ambarlarındaki zahiresini bölgedeki beş köyün halkıyla paylaşmıştır.

Memleketin açlık ve sefaletle mücadelesine bölgede türeyen eşkıyanın da katılmasıyla tam bir kaos ortamı oluşmuştur. Hacı Mıstavanın Ümüsünü eşkıyaya pabuç bırakmayan sert ve otoriter bir kadındır. 17 yıllık muhtarlık geçmişinde kendisine köyünden istenen kızların listesini uzatan Dinarlı Koca Mustafa'nın suratına listesini fırlatıp şakîye kurşun yağdırmıştır. Kocasının kâtillerinin yakalanması için kaza merkezi Tefenni'ye gidip gelerek kadından “*Kocanın kâtillerini astık!*” cevabını alana kadar davanın peşini bırakmamıştır. Yörede hâlâ “Ümüsünün bıçağı kanlıdır!” sözü kullanılır.

Köyün muhtarı Ümmügülsüm Erkan köyde erkekler askere gittikleri için köyün İtalyanlar tarafından işgalini önlemeyi de köydeki kadınlarla gerçekleştirmiştir. 11 Mayıs 1919'da Fethiye İtalyan birlikleri tarafından işgal edilmiştir.⁴³⁵ İşgalin ardından İtalyanlar iç bölgelere askerler göndererek buralara da hâkim olmak istemişlerdir. Dirmil'in işgalinin önlenmesini yöre halkından derleyerek hazırlayan Veli Cem Özdemir büyük ninesi Ümmügülsüm Erkan'ın ölümünün 52. yılında yazdığı anma yazısında şöyle aktarmaktadır⁴³⁶: “*Müfreze birliklerinden bir grup asker bir ikindi vakti Horzum'a (Göhlisar) girmiş ve hiçbir müdahale ile karşılaşmamışlardır. Haber Dirmil'e “Düşman geliyor kaçın!” şeklinde ulaşmış ancak Dirmilliler aksine üzerine gidip savaşımayı*

⁴³⁴ <http://www.altinyayla.gov.tr/p/41/ilcemizin-tarihi>, Erişim tarihi: 10.03.2014, st. 15:35.

⁴³⁵ Mevlüt Çelebi, **a.g.e.**, s.91.

⁴³⁶ Veli Cem Özdemir, “*Vefatının 52. Yılında Muhtar Ümmügülsüm Erkan*”, <http://www.dirmilim.com/news.php?readmore=313>, Erişim tarihi, 25.04.2014, st. 13:52.

tercih etmiştir. Hacı Mıstıvanın Ümüsün hemen harekete geçerek Dirmil içine haber göndermiş ve muhitteki keçi ve tekeleri Sarımar (Sarıpınar) mevkiinde toplanmasını istemiştir. Ayrıca bulunan çıraların da getirilmesini istemiştir. Akşam saatlerinde 500 kadar keçi toplanmış ve her keçinin boynuzlarında ikişer tane olmak üzere yaklaşık 1000 çıra bağlanmıştır. İtalyan birliği akşam ezanından sonra Bazar Gediği'ne ulaşmıştır. Bu gedik Dirmilcilik'in bitiminde, Gölhisar ile Dirmil'in ortak pazarı olan Sultan Pazarı'nın hemen yakınlarında olduğu için "Bazar Gediği" denilmiştir. O akşam vakti İtalyan müfrezesi gediği aşarak ve Dirmil'e doğru ilerlemektedir. Düşmanın gediği aşmasıyla keçilerin boynuzlarındaki çıralar yakılmış ve İtalyanlar üzerine doğru sürülmüştür. Hava karardığından İtalyanlar bunların keçi olduğunu fark edememiş ve Türk askeri ile karşılaştıklarını düşünerek bölgeden uzaklaşmışlardır. O günden sonra Bazar Gediği, cavırın geçemediği gedik anlamında "Cavır Gediği" olarak anıla gelmiştir. O gün Hacı Mıstıvanın Ümüsün ile beraber üstün yararlılıkları görülen diğer kahraman Dirmilli analar şunlardır: Hacı İbrahim'in kızları Sultan, Eminedudu ve Güllü Hanıfesi, Koca Ömer kızı Halime, Ümüsün nenenin yeğeni Hacı Osman Ayşesi ve anası Fatma nene, Hacı Ömer Ağa kızı Feden, Usdalı Alisi kızı Halime, Hacı Mesut Efendi kızı Mahbube ve Hafsa, Molla Velilerin Veli anası Teslime, Ayan Mehmet Ağa karısı Ayşe ve Çepni Tursunu. Diğer kadınlarımız da yararlılık göstermişlerdi ancak bu isimler öne çıkanlardır."

Aynı yerde muhtar hanımın hayatından kesitler verilmektedir. Muhtarlığı 17 yıl sürmüş ancak sonrasında da yörede sözü geçmiştir. Köyden fakir olup da öksüz yetim kalanları alıp beslemiş, evlenme çağlarına gelince de düğünlerini yapmıştır. Dirmil ile Çataklılar arasındaki su davasını da kazılan arığın başına geçerek bizzat imeceyi yönetmiştir.

1914 yılında Teke yöresinde bir kadın muhtar. Hem köyü yönetmiş, köyünü korumuş, kocasını öldürenlerin cezalandırılmasını sağlamış, köye gelip giden eşkıyaya silah sıkmış, açları doyurmuş, anasız-babasız kalanları besleyip büyütüp düğünlerini yapmış, köyüne gelen şakîlere ait altınların bir tanesine bile el sürmemiş bir kadın. İşgalcileri savaş hilesi ile kaçırarak kadar akıllı ve organizatör bir kadın

her fani gibi 26 Ocak 1961 Perşembe günü fani dünyadan göçmüştür. Mezarı evlatlarının medfun bulunduğu Kızılyaka-Kalaycılar Mezarlığı'ndadır.

Hayatını yazan torununun da söylediği gibi “Ümüsün nene 106 senelik ömründe 100 yıllara sığacak işler başarmıştır, hem de kadın başına...” Torunu aldığı görevin büyüklüğünün farkında olarak şu mısraları eklemiştir yazısına:

*“Dirmil’e hizmet içindi mücadelesi, erkekliği, yaşamı, nefesi
Karşısında ne müdürler durabildi, ne cavırlar, ne de zeybeği-efesi
Dünyada meskeni Gülmari’ydi, ölümde mekânı Galaycılar tepesi
Hacı Mısdava Ümüsünü’nden bir nâm kaldı geriye!”*

*“Dirmil’i anlamak için Hacı Mısdava Ümüsünü’nü sormak gerek
Zalimin, haksızın karşısında Ümüsün gibi durmak gerek
Torun Veli, sana düşen Ümüsün nenen gibi olmak gerek
Hacı Mısdava Ümüsünü’nden asil kan kaldı geriye!”⁴³⁷*

Muhtar Ümmügülsüm Erkan ile ilgili yapılan araştırmalarda resmi kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak, Muhtar Ümmügülsüm Erkan ile ilgili çalışmalar yapan torunu Veli Cem Özdemir Bey ile 28 Nisan 2014 tarihinde yapılan görüşmede bu kahramanımızın hayatının yakın bir zamanda bir sempozyumda bildiri olarak sunulacağı bilgisi alınmıştır.

⁴³⁷ Yazarın (Veli Cem Özdemir, Gazi Üniversitesi Halk Edebiyatı Yüksek Lisans Öğrencisi) notu, Bu otobiyografik araştırma yazısı 2008 yılına kadar 158 kaynak kişi ile görüşülerek kaleme alınmıştır. Bu kaynak kişilerden 56 tanesi 2008 sonrası vefat etmişlerdir. Bu biyografi, 2009 yılında Dirmil Dergisi 3.Sayıda Yunus Demirörs hocamızın ısrarları ve teşvikleri neticesinde yayınlanmıştır. Ayrıca www.dirmilliler.biz sitesi, www.altinyaylahem.com sitesi ve diğer Dirmil sitelerinde zaman zaman yayında kalmıştır.

3.9.2. Martha Josefa Fenhl (Madam Marten ya da Martha KÜÇÜK)

BURDUR MÜDAFAÂ-I
VATAN KADINLAR
CEMİYETİ ÜYESİ
Macaristan, 1875/1876
? 20.04.1948

3.9.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri

Burdur Müdafaâ-ı Hukûk Kadınlar Cemiyeti'nin 19 Şubat 1920 tarihinde yaptığı toplantıda 110 oy alarak cemiyet üyelerinden en çok oy alan ve cemiyetin çalışmasına katkıda bulunan bir kadındır.⁴³⁸ 4. Kolordu 12. Ahz-ı Asker Kalem reisi İsmail Hakkı'nın da eşidir. 1875'te Macaristan'da doğmuştur. Nüfus kayıt bilgilerine göre çocuğu olmadığı yazılı olmasına rağmen, Burdur Müdafaâ-i Hukûk Kadınlar Cemiyeti toplantısında İsmail Hakkı Bey'in Zehra adında bir de kızının ismi geçmektedir. Zehra Hanım, İsmail Hakkı Bey'in manevi kızı ya da daha önceki evliliğinden olan kızı olabilir. Kaynaklarda bu konuda bir bilgi bulunamamıştır.

Madam Marten'in akrabasının Çekoslavakya ve Avusturya'da yaptıkları araştırmalarda asıl adının Martha Josefa Fenhl olduğu saptanmıştır.⁴³⁹ Millî Mücadele'nin yaşandığı bir dönemde Burdur gibi küçük bir sancakta cephe gerisinde cephenin ihtiyaçlarını karşılamak için çalışan bir Macar kızı, Albay'ın eşi ve çevresine duyarlı bir kadındır. Hakkında bulunabilen bütün bilgi bundan ibarettir.

⁴³⁸ TİTE Arşivi, K.27,G.169,B.169–1001.

⁴³⁹ Metin Özata, **a.g.e.**, s. 144.

3.10. CEMİYETÇİLER

Burdur Millî Mücadele döneminde Kuvâ-ı Milliye fikrinin ilk çıktığı bölgedir. Albay İsmail Hakkı daha İzmir'in işgalinden iki gün sonra 17 Mayıs 1919'da elindeki askerleri ile bir teşkilatın kurulabileceğini üstlerine bildirmiş, ancak çalışmalarında Burdur Mutasarrıfı Vasfî Efendi'nin baskıları ve engellemeleri ile karşılaşmıştır. Buna rağmen Burdur halkı Millî Mücadele'ye elinden gelen bütün desteği yapmıştır. Bu desteklerden bazıları şunlardır: Burdur'da toplanan gönüllüler Sarayköy Müfrezesi'ne katılmış, Bademağacı köyünde bulunan cephaneyi Batı Cephesine taşımış, Çelikalay adında bir alay kurmuş, Müdafaâ-ı Hukûk Cemiyeti kurmuş, cephe gerisinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne destek vermiş, Menzil Hastanesi kurulmuştur. Cemiyetçiler başlığı altından isimleri ve haklarında bir iki cümleden fazla bilgi bulamadığımız kişilerin isim ve bilgilerini bu bölümde toplu olarak verilmektedir. Cemiyetçiler başlığı altında Millî Mücadele'ye destek vermiş Burdurlu ya da bu dönemde Burdur'da bulunanların biyografilerini vermeye çalışacağımız kişilerin sıralanışında alfabetik bir sıra gözetilmemiştir. Kişilerin önem sırasına göre dizilmesi uygun bulunmuştur.

3.10.1. Burdur Müdafaâ-ı Hukûk Cemiyeti Üyeleri ⁴⁴⁰

3.10.1.1. Tayyarzâde Osman Efendi

Burdur'da tüccarlık yapmıştır. Burdur'u temsilen 23 Eylül 1919'da toplanan II. Nazilli Kongresi'ne katılmıştır.

⁴⁴⁰ Metin Özata, **a.g.e.**, s. 112,130,131,132,133,134 ve Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s. 91-95'ten yararlanılarak hazırlanmıştır.

3.10.1.2. Şamdanizâde Osman Efendi

23 Eylül 1919'da toplanan II. Nazilli Kongresi'ne Burdur'u temsilen katılmıştır.

3.10.1.3. Abdülbaki Beyzâde Mehmet Reşit

Abdülbaki Beyzâde Mehmet Reşit, Burdur'da bulunan Baki Bey Konağı'nın sahipleri olan Baki Beyler ailesindendir. Burdur Milletvekili Hüseyin Baki Bey'in kardeşidir. 1930 yılı öncesinde Belediye Başkanlığı yapmıştır.⁴⁴¹

3.10.1.4. Hacı Hamid Beyzâde Hacı Süleyman

Burdur'da halkın takdir ettiği kişilerden olup 1930 yılı öncesi Belediye Başkanlığı yapmıştır.⁴⁴² Çine ailesinden gelmektedirler, oğullarından Fahri Kayaalp 15.09.1956–15.10.1956 arasında bir ay Belediye Başkanlığı yapmıştır.⁴⁴³

3.10.1.5. Hamamcızâde Hüsni

Hamamcızâde Hüsni, Koca Bali Hamamı kurusucu olan aileden gelmiştir. Aile sonradan Hamamcıoğlu soyadını almıştır.

3.10.1.6. Kazancızâde Ziya

Kazancızâde Ziya, Burdur Yukarı Çarşı mevkiinde bulunan Şadırvanlı Kahve'nin sahibi olup aynı zamanda işletmecisidir. Metin Özata'nın “İlk Çağlardan Kurtuluş Savaşı'na Burdur” kitabında huzurevi sâkinlerinden 99 yaşında olan

⁴⁴¹ Hüseyin Bal, "Burdur Belediye Meclisi'nin Tarihsel ve Sosyolojik Değerlendirilmesi(1930–2005)", **I. Burdur Sempozyumu, 16-19 Kasım 2005, Bildiriler**, Burdur, 2007, C.II, s. 1364, Mehmet Âkif Ersoy Üniversitesi (MAKÜ) Rektörlüğü, Sempozyum Dizisi:1, Fakülte Kitabevi Baskı Merkezi Isparta.

⁴⁴² Hüseyin Bal, aynı yer.

⁴⁴³ <http://www.burdur-bld.gov.tr/eski-baskanlar/>, Erişim tarihi, 25.05.2014, st: 15:54.

Mehmet Gül ile 16 Mayıs 2008'de yapılan röportaja⁴⁴⁴ göre bu kahvehaneyi daha sonra Mehmet Gül işletmiştir.

3.10.1.7. Ethem Efendi

Nafia kâtipliği yapmıştır.

3.10.1.8. Bedirzâde Necip

Burdur'da Necip Ağa olarak bilinen Bedirzâde Necip, Çendik Çiftliği'nin sahibidir. Kendisi çiftçi olan Necip Bediroğlu 1930 yılı öncesinde Belediye Başkanlığı yapmıştır.⁴⁴⁵

3.10.1.9. Mısırlızâde Hacı Rıfat

Mısırlızâde Hacı Rıfat, Burdur'da Oluklaraltı mevkiinde günümüzde müze olarak kullanılan Mısırlılar Evi'nin⁴⁴⁶ sahibi olup eşinin adı da Nafia Hanım'dır. Aile daha sonra İstanbul'a taşınmıştır.

3.10.1.10. Hacı Velizâde Ethem Efendi

Hacı Velizâde Ethem Efendi dokuma ustasıdır. 1921 yılındaki Burdur Müdafaâ-ı Hukûk Cemiyeti'ne hizmetleri bulunmuştur.

⁴⁴⁴ Metin Özata, **a.g.e.**, s. 195-206.

⁴⁴⁵ Hüseyin Bal, **a.g.m.**, s.1364.

⁴⁴⁶ <http://www.burdurmuzesi.gov.tr/M%C4%B1s%C4%B1r%C4%B1lar%20Evi.pdf>, Erişim tarihi: 24.05.2014, st: 16:00.

3.10.2. Halil Hulûsi Efendi [ERMİŞ]



447

MÜDERRİS
MÜFTÜ
KUVÂ-I MİLLİYYECİ
MİLLETVEKİLİ
Burdur, 1877
Ankara, 25.04.1920

3.10.2.1. Hayatı ve Faaliyetleri

Hacı Rahmi Efendi'nin oğlu olarak 1877 yılında Burdur'da doğmuştur.⁴⁴⁸ İlköğreniminin ardından babası Hacı Rahmi Efendi'den sarf, nahiv ve mantık dersleri almıştır. Daha sonra İstanbul'a giderek Fatih Dersiâmlar'ından Çarşambalı Ahmed Hamdi Efendi'den dersler alarak 1899 Ekim'inde icâzet almıştır.

10 Temmuz 1902 tarihinde Burdur Sancağı Müderrisliği'ne tayin olmuş, 1909 yılına kadar bu görevde kalmıştır. Burdur Yenice Mahalle'de bulunan Sadenzâde Hacı İsmail Ağa medresesinde müderrislik yapmıştır.⁴⁴⁹ Burdur'daki gayretli çalışmaları 29 Temmuz 1909 tarihinde bir tunç madalyayla ödüllendirilmiştir. 6 Aralık 1910⁴⁵⁰ tarihinde Burdur Livası Müftülüğü'ne atanmıştır. Fakat bu son görevi ile bağdaşır hareketleri görülmemesi sebebiyle 8 Mayıs 1919

⁴⁴⁷Fotoğrafı <http://www.kocibay.net/halilhulusi.pdf> Erişim tarihi: 14.02.2014, st: 11:14'den alınmıştır.

⁴⁴⁸ Aldulkerim Abdulkadiroğlu, **a.g.m.**, s. 392.

⁴⁴⁹ **Salname-i Maarif-i Umumiye** H 1321, s. 594.

⁴⁵⁰ Tarihin 13 Mayıs 1910 olduğuna dair bilgiler de bulunmaktadır. <http://www.kocibay.net/halilhulusi.pdf> Erişim tarihi: 14.02.2014, st: 11:14.

tarikhinde görevinden uzaklaştırılmıştır.⁴⁵¹ Millî Mücadele içinde yer alması, Burdur Heyet-i Milliyesi'ndeki çalışmaları müftülük göreviyle bağdaşır olmayan hareketleri olmalıdır.

Millî Mücadele'nin başlamasıyla birlikte İtilaf Devletleri'nin işgallerine karşı yapılan protestolarda Burdur'un da yer almasında kardeşi Hacı Ahmed Efendi'yle birlikte fevkalade hizmetleri olmuştur.⁴⁵² 19 Ağustos 1919 tarihinde kurulan Heyet-i Milliye'nin daha iyi bir teşkilat durumuna getirilebilmesi ve ıslahı için çalışmalar yapılmıştır. Ocak 1920'de Burdur Hey'et-i Milliyesi'nde öncekilere oranla daha çalışkan ve yaralı olan kişiler vazife almışlardır. Bu kişiler arasında başta Müftü Halil Hulûsi Efendi, Belediye Başkanı Ahmet Efendi ve Süleyman Beyzâde Mahmut Bey bulunmuştur.⁴⁵³

Burdur Müdafaâ-ı Hukûk Cemiyeti'ndeki yaptığı hizmetleri halk tarafından takdir edilmiş ve 3 Nisan 1920'de Burdur Müdafaâ-ı Hukûk Cemiyeti'nce düzenlenen seçimde, Muntelib-i Sanilerin⁴⁵⁴ tamamının oyunu alarak, 57 oyla Burdur Milletvekili seçilmiştir. 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM'nin açılışında hazır bulunmuş olmasına rağmen bir gün sonra henüz mazbatasını almadan ve mecliste yemin edemeden Ankara'da vefat etmiştir.

Halil Hulûsi Efendi'nin vefatı nedeniyle, 25 Nisan 1920'de Isparta Milletvekilleri Hüseyin Hüsnü, Mehmet Nadir, Mehmet Tahir, Bursa Milletvekili Muhittin Baha, Karahisar-ı Sahip (Afyonkarahisar) Milletvekili Nebil, Kırşehir Milletvekili Ahmet Müfit ve ismi belirtilmeyen bir Burdur Milletvekili imzasıyla TBMM Başkanlığı'na bir önerge verilmiştir. Bu önergede Halil Hulûsi Efendi'nin

⁴⁵¹ Aldulkerim Abdulkadiroğlu, **a.g.m.**, s.393.

⁴⁵² Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s.78.

⁴⁵³ Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s. 116.

⁴⁵⁴ <http://www.kocibay.net/halilhulusi.pdf>, Erişim tarihi: 14.02.2014, st: 11:14.

vefatı nedeniyle meclisin bir çeyrek tatil edilmesi, merhumun ailesine taziye beyan edilmesi ve cenaze törenine Meclis adına bir heyetin katılması teklif edilmiştir.⁴⁵⁵ Önerge kabul edilmiş, meclis 15 dakika tatil edilmiş ve meclis adına oluşturulan bir heyet cenaze merasimine katılmıştır. Cenaze namazı Hacı Bayram Veli Camii'nde kılınmış ve Hacı Bayram Veli mezarlığına defnedilmiştir. Halil Hulûsi Efendi yeni kurulan Büyük Millet Meclisi'nin vefat eden ilk milletvekilidir.

Evli ve dört çocuk babası olan Halil Hulûsi Efendi'nin ailesi soyadı kanunundan sonra Ermiş soyadını almıştır.⁴⁵⁶ Yabancı dil olarak Arapça bilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı'na verdiğimiz dilekçeye binaen incelememize müsaade edilen dosyalar arasında Halil Hulûsi Ermiş'e ait 23.1239 dosya bulunamamıştır.

3.10.2.2. Hakkında Yazılanlar

Mustafa Ceylan, Millî Mücadele'de Burdur Sancağı İki Günlük Mebus Destanı (Gülce-Bahçe)⁴⁵⁷

*“19 Ağustos 1919,
Dayanmış ellerini salondaki masaya
Koymuş yüreğini Antalya'dan gelen yol üstüne
Hacı Hüsnü Beyzade.
Bir süre sonra çalındı kapı:
-“Tak..! Tak...! Takkk! ...”
Gelenin yüzünde kara bulut öfkesi
Ve bir selam getirmişti gün öğlesi
Sarı güneş öfkesi
Demirci Mehmet Efe'den
Bir selam ki
İçi dışı kan,
Başı sonu vatan...*

*Çeltikçi Belini sarmalı duman
Geçmemeli bu tarafa, geçmemeli
İşgalci İtalyan, Gavur Yunan.
Burdur'da bir askerlik Şubesi
Şube'de İsmail Hakkı Komutan*

⁴⁵⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, C. 1, (Birleşim: 3, Oturum: 1, 25.04.1920), s.42.

⁴⁵⁶ Fahri Çoker, a.g.e., s.205

⁴⁵⁷ <http://www.gulceedebyiat.net/konu-Millî-mucadelede-burdur-sancagi-gulce-bahce-19557.html>, Erişim tarihi: 16.03.2014, st: 21:57.

*Telgraflar gider gelir 57'nci tümene
Telgraflar ki
İçi dışı can
Başı sonu vatan...*

*Mutasarrıf Vasfi Bey
Yavaş, munis, korkak
Buna karşılık
Avazı çıktığı kadar bağırmakta
Bağırmakta çarşı meydan
Hacı Ahmet Efendi Eşrâftan
- "İzmir dağlarına alev düştü ey millet
Uyan... Uyan! Uyan! ...
Kazma, kürek, çapa, tüfek
Ne varsa haydi dayan... Dayan! ..."*

*Kadere bak kadere
Kara çiçekler dere
Burdur'da gökler yere
İndi, inecek şimdi.*

*Saatleri sen de kur
Gri, yeşil sabah, nur.
Geceyi döven yağmur
Dindi, dinecek şimdi.*

*Hey'et-i Milliye 'yi kurdular insan insan
Belediye Başkanı Ahmet Efendi ile
Ata'dan emir gelmiş tehlikede bu vatan
Ele yar edemeyiz, can sağ iken elbette.*

*Diyordu ki emirde:
....."Müdafaa-ı vatan uğrunda
.....Kemal-i hamiyetle
.....Teşrik-i mesai..."*

*Durulmaz el böğürde, söz konusu memleket
Çağıldayan kara su, dinlenmeden durulmaz.
Yad yabanın bayrağı nasıl durur gönderde?
Gönder de Mehmetçiği, indirsin, haydi gayret.*

*Topla malı-mülkü hey; tüfek, top, mermi, silah
Burdur yiğitlerini cephede toplamalı.
Altından ırmak akan dağlarım nerde benim?
Vınlaya gümüş oklar, yaylarım var altından.
Al da gel gökyüzünden kopar ayla yıldızı
Besmele çek, suya at, aksın ırmaklar al al
Sev dalı, kenarında nasıl durur ırmağın?
Bu özgür bulutların kuşları var sevdalı
Deyin Fitnat Hanım 'a ağlamasın analar
Analar şanlı mazi, olmadı daha buhar.
Şehit Asım 'ın kızı kollarını sıvasın
Sivasın, tamir etsin kanayan yareleri...*

*Maraş mezalimini tel'in eden bir miting
Altı şubat gününde gerçekleşti Burdur'da.
Protesto telgrafi yüzbin kalemde çıkıp
İşgalci Fransız'a tüfekleştirdi Burdur'da.*

*Eşrâftan Hacı Hüsnü Beyzade Mahmut Bey'im
Ezan, bayrak, yurt için feda olsun her şeyim,
Göl suyunda efkârım, mermilerde neşeyim
Diyorken bakışları mermileşti Burdur'da.*

*Müderriş Hatipzâde Hacı Mehmet Efendi
Tüccardan Tayyazâde Osman'la bahtı yendi,
Çekilen bir telgrafla cenge hazırız dendi
Yedisinden yetmişe yürekleştirdi Burdur'da.*

*Nafta kâtibiydi Hacı Veli Efendim,
Bedirzâde Necip'le, Naibzâde de kalbim;
Dava Vekili Fuad, Çilzâde Fahrettin'im
Mehmet Âkif Ersoy'la çağı deştirdi Burdur'da...*

*Geçtiler yardan, serden
Uyandılar seherden
Bahtımın yeli birden
Döndü, dönecek şimdi.
Kader denen şey bu mu?
Haram edip uykumu
Kahpe düşmanın mumu
Söndü sönecek şimdi.*

*19 Ağustos 1919,
Dayanmış ellerini haritanın köşelerine
Dili kılıçtan keskin, sözleri kor ateş
Ayakları camilerin merdivenlerinde
Üstünde öte dünya aklı bir giysi
Kafasında ay yıldız işlemeli bembeyaz simli fes
Müftü Halil Efendi geceden, gecelerden uykusuz
Mustafa Kemal'e yanmış yakılmış
"Mustafa Kemal" der de başka bir şey demez
Ezan-ı Muhammedi'nin özgür göklerde
Özgür kuşlar gibi yankılanması için
....."Esaret, işgal, zulüm; asla kabul etmeyiz
.....İslam'ın kılıcı, doğunun güneşiyiz
.....Bize yakışanı yapmalıyız biz..."
Diye haykırıyordu
Burdur Müftüsü Halil Efendi...*

*"Kurula Demiralay,
Kurula Çelikalay
Gönüllüler ordusu
Tümen tümen yola çıka..."
Diyor ve askerin matarasına su
Askerin yüreğine vatan duyusunu
Askerin parmaklarına tetik olup
Gidiyordu
Askerle beraber cepheye
Alaylar dolusu "Rap! Rap!"
Ve avuçları göğün iki yakasında
-"Bizi zelil etme Yarab!"
Diye Dua ediyordu...
28 Ağustos
Üçüncü günü Kurban Bayramı'nın
Sarayköy yakınında
Demirköprü mevkiinde
"Dur!" dedi düşmana Demiralay*

*Ve 17 Eylöl gece baskını
İmha oldu düşman kuvvetleri
Kurtuldu Tepeköy
Kurtuldu Ahmetli.
Menderes İrmağı'nın yüreğinde yas havası
Zafer muştusuna dönüverdi bir anda.*

*Kim biliyor, deyin hele kim biliyor?
İlk Mecliste sadece iki gün
Evet sadece iki gün mebusluk yapıp
Hakk'a yürüyen Müftü Halil Efendi'yi
Deyin hele kim biliyor?*

*Burdur'da ilk direniş, ilk ses,
Secdeye kapanan alın
Bayrağa can olan nefes
Milli Kuvvetlerin iman meşalesi
İnsan ırmaklarının göğü saran gürültüsü
Burdur Müftüsü
Halil Efendi.*

*İlk Meclis'te iki gün Mehmet Âkif Ersoy'la
Atatürk'ün emrinde parlayan bir güneşti.
Bir gurur âbidesi, Burdur gibi başı dik
Ateşti Müftü Halil Atatürk'le kardeşti...*

*Çevir tarihi, oku yazılanı, araştır, bul
Yazılmamış ne varsa, kalmasın üstünde çul
Uzan, aydınlat, derle, topla, bak
Selam olsun Burdur mebuslarına
İlk mebus, iki günlük mebus
Burdur Müftüsü Halil'den..."*

3.10.3. Hatibzâde Hacı Mehmet Refet (ÖĞÜTÇÜ) Efendi



MÜFTÜ
MUALLİM
KUVÂ-I MİLLİYYECİ
Burdur, 14 Şubat 1879
Burdur, 23 Ekim 1945

3.10.3.1. Hayatı ve Faaliyetleri

27 Şubat 1879'da Hacı Hasan Efendi ve Ayşeli Hanım'ın oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. İlköğrenimini Divanbaba mahallesinde bulunan Sıbyan Mektebi'nde tamamlamıştır. Ardından Rüşdiye'ye devam etmiş ve 1893'te buradan mezun olmuştur. Daha sonra Hacı Mahmut Bey Medresesi'ne devam eden Hatibzâde, burada sarf, nahiv, mantık, beyan, kelam, fıkıh, ferâiz, tefsir ve hadis gibi dersler okuyarak 24 Şubat 1907'de icazet almıştır.⁴⁵⁸

14 Aralık 1914'te maaşsız olarak Ziraat Bankası azalığı görevine başlamış burada bir yıl çalışmıştır. 4 Aralık 1916'da 250 kuruş maaş ile Burdur Bidayet Mahkemesi azalığı görevine atanmıştır. Buradaki görevi 12 Haziran 1917'de sona ermiştir.

Millî Mücadele'de Burdur'da emeği geçenlerden biri olan Hatibzâde Burdur Müdafaâ-ı Hukûk Cemiyeti'nin de faal üyelerinden biri olmuştur. Cemiyetin cephe

⁴⁵⁸ Burdur Lisesi Arşivi, Hacı Mehmet Tercüme-i Hâli, Sicil No: 1284.

gerisi iâne ve îâşe işlerinden sorumlu olmuş ve görevini layıkıyla yerine getirmiştir. Aynı zamanda Ankara Müftüsü Rıfat Börekçi'nin Anadolu Fetvası'nı kabul etmesiyle yöre halkının Millî Mücadele'yi benimsemesi ve desteklemesinde önyak olmuştur. Bu konuda mülakât yapılan oğlu Mehmet Said Hatioğlu'nun ifadeleri şu şekildedir:

“Millî Mücadele yıllarında Burdur Müdafaa-ı Hukûk Cemiyeti Başkanlığı ve İâne Komisyonu Başkanlığı da yapmış olan Hatib Hoca, hem Burdur halkının hem de bölge ve Türkiye insanının, ilim çevrelerinin de tanıdığı, değer verdiği bir simadır. O yıllarda, yörenin ünlü Demirci Efe'si, aldığı yalan beyanlar üzerine bir gün Hatib Hoca'yı çağırır, o da hiç tereddüt etmeden gider. Herkes “eyvah, gitti bizim hoca” diye düşünürken, Hatib Hoca'nın konuşmasına ve vakarına hayran kalan Demirci Efe, ona belindeki altın kabzalı silahını ve deri yeleğini hediye edip gönderir. Yine, aslen Burdurlu ve Mehmet Âkif'in damadı olan Ömer Rıza Doğrul Burdur'a geldiğinde onu ziyaret edermiş; hatta hocayı İstanbul'a götürmek için çok uğraşmış. Hatib Hoca'yı, Kur'ân ve Sünnete dayalı İslam anlayışını kitab hâline getirmesi için çok teşvik etmiş. Hoca bu kitabı yazmaya başlamış ama ömrü yetmemiş. Ömer Rıza Doğrul, yazılan kadarını çocuklarından istemiş; kendisi -o sıralar sağcı ve Almancı denen- Cumhuriyet gazetesinde yazdığından, bu kitabı “Ana Kaynaklarıyla İslâm Dini”adı altında orada 1946'da yayımlamıştır.”⁴⁵⁹

Burdur Müftüsü Halil Hulûsi Efendi'nin milletvekili seçilmesi ile boşalan müftülük için seçime katılmış, seçim sonucunda en çok oyu olmasına rağmen yerine ikinci sırada olan Hacı Necip Efendi atanmıştır.⁴⁶⁰

12 Ocak 1922 ile 30 Ekim 1922 arasında Burdur Belediyesi Meclis azalığı görevi yapmıştır. Bu görevinde de maaş almamıştır. 1 Kasım 1922'den 1926 Ağustos

⁴⁵⁹<http://musabagci.tr.gg/Prof.-Dr.--Mehmet-Sait-Hatipo%26%23287%3Blu-h-nun-Hayat%26%23305%3B--Ue-zerine.htm>, Erişim tarihi: 17.02.2014, st: 09:10.

⁴⁶⁰ Ali Sarıkoyuncu, Esra Sarıkoyuncu Değer, “Burdurlu Hatibzâde Hacı Mehmet Refet Efendi ve Millî Mücadeledeki Hizmetleri”, <http://konyaarastirmalari.blogspot.com.tr/2013/12/burdurlu-hatibzade-haci-mehmet-refet.html>, Erişim tarihi: 17.02.2014, st: 08:51.

sonuna kadar 1200 kuruş maaş ile Burdur İdadisi din dersleri muallimi olarak çalışmıştır.⁴⁶¹ 1926'da görevinin lağvı ile açıkta kalmıştır.

Daha sonra Burdur Belediyesi Nikâh Memurluğu'nda görevlendirilmiş aynı zamanda Eskiye Cami-i Şerif'i Hatibliği görevini de yürütmüştür. Burdur Vaizliği yaptığı sırada Burdur Müftüsü Hacı Necip Efendi'nin vefatı ile vekâleten 14 Mart 1930'da Burdur Müftüsü olmuştur. 25 Mayıs 1932'de Şebinkarahisar Müftülüğü'ne atanmıştır. Ancak gidip görevine başlamamıştır. Bu sırada Burdur Müftülüğü'ne Hüseyin Efendi atanmıştır.

1934'de kabul edilen Soyadı Kanunu ile 'Öğütçü' soyadını almıştır. 14 Ağustos 1939'da yeniden Burdur Vaizliği'ne atanmış ve 13 Temmuz 1943'te de emekli olmuştur. Emeklilik sonrası tekrar müftülük seçimine katılmış ve yine en çok oyu almış olmasına rağmen yine asaleten müftü olarak atanmamıştır.⁴⁶² En fazla oyu almasına rağmen valilikçe ikinci sırada oy alan Ali Özten'in Diyanet İşleri Başkanlığı'na teklif edilmesinden dolayı Burdur Müftülüğü'ne atanamamıştır. Atanmama gerekçesi ise Burdur Valiliği'nin 18.10.1943 tarih ve 3684/45 sayılı yazısında; "*Mehmet Öğütçü'nün emsallerine nazaran daha ziyade bilgili olduğu ancak hakkında şikâyet olduğu*" belirtilmiştir.⁴⁶³

Burdur Lisesi Arşivi'nde bulunan dosyasına göre iki evli olan Hatibzâde'nin dört erkek, iki kız çocuğu vardır. Arapça bilen Hoca'nın tercüme-i hâlinde daha öncesinde ve memuriyeti süresince müderrislik yaptığı kaydı da görülmüştür. Oğullarından Mehmet Said Hatipoğlu Hadis Profesörü olmuştur. Diğeri, Ahmet Hatipoğlu ise, Tasavvuf Musîkisi müzisyenidir.

⁴⁶¹ Burdur Lisesi Arşivi, Hacı Mehmet Tercüme-i Hâli, Sicil No: 1284

⁴⁶² Bekir Şahin, "*Hatip Hoca*", **Burdur'un Manevi Değerleri ve Millî Mücadele**, (Editör: Mehmet Tanır), Burdur, 2012, s. 138.

⁴⁶³ Ali Sarıkoyuncu, Esra Sarıkoyuncu Değer, **a.g.m.**, Erişim tarihi: 17.02.2014, st: 08:51.

3.10.3.2. Eserleri

1. Ana Kaynaklara Göre İslam Dini Usûl ve Tatbikat, (Basan ve yayan Hasan Hatipoğlu), Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1946.

3.10.3.3. Hakkında Yazılanlar

1. Doğrul Ömer Rıza, “*Büyük Bir Din Âlimi Mehmet Hatipoğlu*”, Cumhuriyet Gazetesi, 29 Ekim 1945, s.2.
2. Kökten, Hülya, “*Hafız Rahmi Sultan ve Mehmet Refet Hatipoğlu Derleme Çalışması*”, Unutulmayan Burdurlular İkinci Paneli Bildirileri, Burdur’un Manevi Değerleri ve Millî Mücadele, Burdur, 2013, ss.51–73.
3. Sarıkoyuncu Ali: Esra Sarıkoyuncu Değer, “*Burdurlu Hatipzade Hacı Mehmet Refet Efendi ve Millî Mücadeledeki Hizmetleri*”, Unutulmayan Burdurlular İkinci Paneli Bildirileri, Burdur’un Manevi Değerleri ve Millî Mücadele, Burdur, 2013, ss.9–36.
4. Şahin, Bekir, “*Hatip Hoca*”, Burdur’un Manevi Değerleri ve Millî Mücadele, Burdur, 2013, ss.138–140.

3.10.4. Hacı Hüsnü Beyzâde Mahmut (ÇELİK) Bey



464

KUVÂ-I MİLLİYYECİ

ÇİFTÇİ

Burdur, ?

Burdur, 28.01.1944

3.10.4.1. Hayatı ve Faaliyetleri

19 Ağustos 1919'da kurulan Burdur Hey'et-i Milliyesi başkanıdır.⁴⁶⁵ Daha sonra Sivas Kongresi'nde alınan karara göre teşkilatın kuruluş nizamnamesine uygun olmadığı gerekçesi ile değişiklik yapılması istenmiştir.⁴⁶⁶ Kendisine ait fotoğraf bulunamadığından sadece Burdur Mezarlığı'nda bulunan mezar taşının fotoğrafını eklenebilmiştir.

Rıza Erdem'in komisyon başkanlığında yazılan “Burdur Vilayeti 1928” adlı kitapta Mahmut Bey hakkında Armut çiftliği sahibi olduğu ve burada çiftçilik yaptığı yazılmıştır.⁴⁶⁷

⁴⁶⁴ Fotoğrafı Hayati Kuzucu Özel Arşivi'nden alınmıştır.

⁴⁶⁵ Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s. 92.

⁴⁶⁶ Gen. Kur. ATASE Arşivi, ATAZB, K. 2, G. 64-4.

⁴⁶⁷ **Burdur Vilayeti 1928**, (Haz. Kadir Şeker), Burdur, 2012, s. 44.

3.10.5. Mehmet SANLI



KUVÂ-I MİLLİYYECİ

MİLLETVEKİLİ

Tefenni- Burdur, 1897

?

3.10.5.1. Hayatı ve Faaliyetleri⁴⁶⁸

1897'de Hüseyin Efendi ve Fâtıma Hanım'ın oğlu olarak Tefenni'de doğmuştur. Rüşdiye mektebine kadar okuyabilmiş daha sonrasında ise I. Dünya Savaşı'na katılmıştır. I. Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi, 49. Kafkas Fırkası'nda ve diğer başka fırkalarda görev yapmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Millî Mücadele'ye de katılmış zafere kadar askerliğe devam etmiştir. Ömrünün yedi yılını cepheden cepheye savaşarak geçirmiştir.

Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra memleketi olan Tefenni'ye dönmüş Tefenni Müdafaâ-ı Hukûk Cemiyeti üyesi olmuştur. Cumhuriyet Halk Fırkası temsilcisi de olduğu Tefenni'de 1927- 1935 yılları arasında Parti Başkanlığı yapmıştır. Parti Başkanlığı döneminde ise 1928–1929 yıllarında Tefenni Belediye Başkanı seçilmiştir.

⁴⁶⁸ TBMM Arşivi, Mehmet Sanlı Dosyası, VII. Dönem, Sicil No: 1035, Tercüme-i Hâl.

6. ve 7. dönemde Burdur Milletvekilliği yapmıştır. Milletvekilliğinin ilk dönemi olan 6. dönemde mecliste sadece bir kez söz almış, 7. dönemde ise hiç söz almamıştır.

7 Nisan 1939 tarihinde doldurulmuş olan kısa tercüme-i hâlinde evli ve beş çocuk babası olduğu, milletvekilliğinden önce çiftçilik yaptığı yazılmıştır.

3.10.6. Hacı Hamzazâde Fuad ONURER



AVUKAT
KUVÂ-I MİLLİYYECİ
?
Burdur, 1972

3.10.6.1. Hayatı ve Faaliyetleri

Burdur'un ünlü ve titiz avukatlardandır. Burdur barosunun bir numaralı avukatı olan Fuat Onurer'in 1912'de avukatlığa başladığı söylenmektedir. Hakkında resmi kayıtlarda herhangi bir bilgiye ulaşılamayan Fuat Onurer, Burdur'da baronun kurulmasında etkili olmuş kişilerdendir. Emniyet Müdürlüğü'nün arsasını bağışlayan Fuat Bey belediye başkanlarından Çilzâde Fahrettin'in de komşusudur. Hayatının son günlerini Burdur Burç Mahallesi'ndeki evinde geçirmiştir.⁴⁶⁹

⁴⁶⁹ Metin Özata, **a.g.e.**, s. 132–133.

3.11. BURDUR'DA KISA SÜRE KALMIŞ ÜNLÜLER

Burdur daha önce de değindiğimiz gibi Güneybatı Anadolu'da büyük liman şehirleri arasında ve özellikle Antalya'nın iç kesimlere bağlantı noktası üzerindedir. Bu hâliyle yolcuların uğrak noktası özelliği göstermiştir. Günümüzde de karayolu ile Ankara'dan Antalya ve Fethiye gibi hem liman kenti hem de turistik merkezlere geçen karayolu üzerinde önemli bir durak noktasıdır.

I. Dünya Savaşı'ndan Cumhuriyet'in ilanına kadar olan süreçte de Burdur bu önemli geçiş noktası ve uğrak yeri olma özelliğini sürdürmüştür. Deniz yolu ile Antalya Limanı'na gelenler özellikle Millî Mücadele döneminde Burdur'dan geçmişlerdir. Bu bölümde Burdur'dan geçmiş olan, iz bırakan kişiler hakkında kısaca bilgiler verilmesi uygun bulunmuştur.

1919 yılında Demirci Mehmet Efe tarafından Burdur, Bademağacı mevkiinde bulunan cephaneyi önce Çeltikçi'ye daha sonra da Nazilli cephesine taşımak için bölgede görevlendirilen⁴⁷⁰ Şükrü Bey (Saraçoğlu) daha sonra Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı(1942–1946) olacaktır.

Burdur'da kalarak Millî Mücadele'yi izleyen Fransız Gazeteci Berthe Georges Gaulis 1921 Nisan ayında Burdur'da bulunmuş, cephe gerisinde olayları takip etmiştir. Daha sonra buradaki günlerini yazdığı kitabında anlatmıştır.⁴⁷¹

Aydın'da Kuvâ-ı Milliyyeci olan Esat (İleri) Efendi Millî Mücadele döneminde sık sık Burdur'a gelmiştir. Burada toplanan yardım ve iâşenin cepheye sevkinde görev almıştır.⁴⁷² Millî Mücadele döneminde Isparta'nın teşkilatlanmasında etkin rol oynayan Hafız İbrahim Demiralay'da bu dönemde sık sık Burdur'da

⁴⁷⁰ TBMM Arşivi, Şükrü Saraçoğlu Dosyası, VI. Dönem, Sicil No: 197, Tercüme-i Hâli.

⁴⁷¹ Metin Özata, **a.g.e.**, s. 161.

⁴⁷² Ayten Can Tunalı, '*Kurtuluş Savaş'ında Esat Efendi (İleri)*', <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/38/323.pdf>, Erişim tarihi: 20.06.2014, st. 14:50.

bulunmuştur.⁴⁷³ 1922 yılında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin açtığı Burdur Hastanesi'nde çalışmak için kısa süreliğine Halide Edip (Adıvar) da Burdur'da bulunmuştur.⁴⁷⁴

Mutlaka bu dönemde Burdur'a gelen çok insan olmuştur. Çünkü Burdur'un stratejik konumu itibari ile yoldan geçenlerin en azından dinlenmek için duğrayacağı bir özelliğe sahiptir. Burada sadece ünlü insanlardan bir bölümünün ismi zikredilmiştir.

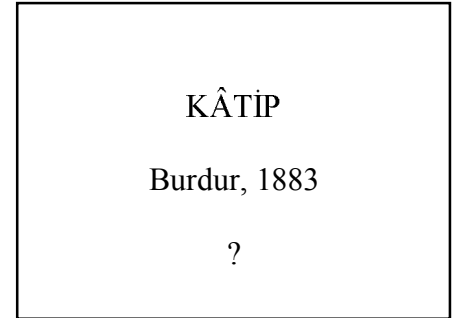
⁴⁷³ Bayram Kodaman, Hasan Babacan (Haz.), **a.g.e.**, s.47.

⁴⁷⁴ Metin Özata, **a.g.e.**, s.168.

3.12. BURDURLU YA DA BURDUR'A HİZMET ETMİŞ MEMURLAR VE DİĞER KİŞİLER

Bu bölümde diğer gruplara koyamadığımız hemen hemen hepsi Burdurlu olan Burdur'da ya da çevresinde hizmet etmiş olan memurların biyografilerine yer verilmiştir. Memurlarla ilgili bilgiler Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan Sicill-i Ahvâl Defterleri'nden derlenmiştir. Transkripsiyonu yapılan belgelerdeki bilgiler günümüz diline çevrilerek verilmeye çalışılmıştır. Sicill-i Ahvâl Defterleri'nde bulunan kayıtlar I. Dünya Savaşı başlamadan bir-iki yıl öncesine kadar getirilmiştir. Bu kişilerin yaşlarına ve göreve başlama yıllarına bakılarak yeni başlamış olanları seçilerek burada ele alınmıştır. Ancak Soyadı Kanunu öncesine ait olan kayıtlardan dolayı bu kişilerin hayatlarının daha sonraki dönemleri hakkında bilgi bulunamamıştır. Memurların yanı sıra bölgede hizmeti olan esnâftan bir kişi de bu gruba dâhil edilmiştir.

3.12.1. Abdülkerim Nâfiz Efendi⁴⁷⁵



1883'te Mustafa Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. Burdur'da İbtidâî Mektebi'nde dini eğitim almış ardından Rüşdiye Mektebi'ne devam etmiştir. 2 Ağustos 1895'de vasat derecede şahadetnâme almıştır.

Burdur Sancağı Tahrîrât Kalemi ve Nâfia Dairesi'ne bir müddet devam ettikten sonra 29 Ocak 1901'de Burdur Tahrîrât Kitabeti'ne tayin olmuştur. Burada

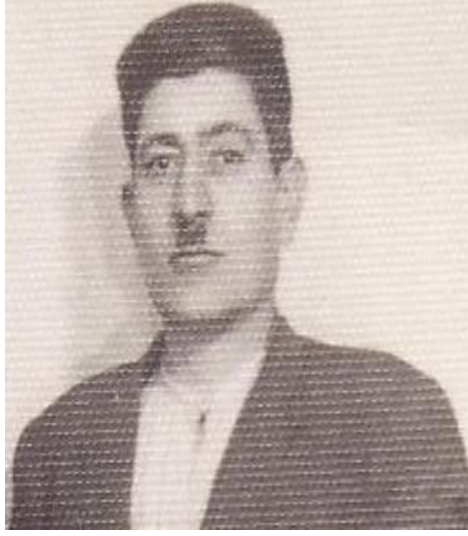
⁴⁷⁵ BOA, DH., SAİD, D. 153, G. 207.

bir süre çalışıp kâtipliği öğrenmiştir. 15 Haziran 1908'de Burdur Ziraat Bankası'nda 200 kuruş maaş ile görev yapmıştır.

Burdur Mutasarrıflığı'nda bulunan sicil kayıtlarına göre vazifeye uygun bulunduğu, banka müdürlüğü tarafından da görevde olduğu 9 Haziran 1912'de onaylanmıştır.

Adı geçenin Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Defteri'ndeki kayıtları bunlarla sınırlıdır. Soyadı kanunu öncesine ait olan bu kayıttan dolayı sonraki safahâtı hakkında bilgi bulunamamıştır.

3.12.2. Abdullah Efendi ⁴⁷⁶



477

ESNÂF
ŞEKERCİ
Burdur ?
Burdur ?

Şekerci Abdullah Efendi 1900'lerin başında Burdur'da ceviz ezmesi işi ile uğraşmıştır. Burdur Pazar Mahallesi Uzun Çarşı Sokak No:48'deki Remzi Kanaat Şekercisi'nin işletmecisi Alper Tür'ün anlattığına göre 161 yıldır bu işi yapıyorlar. Dükkân yaklaşık 90 yıldır aynı yerde hizmet vermektedir. Alper Bey ailenin 4. kuşak şekercisidir.

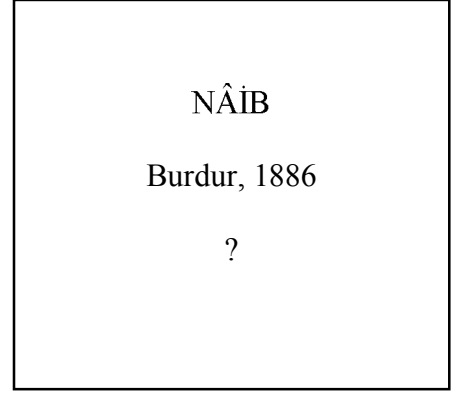
Aile, şekercilik işine 1853'te Şekerci Salih Efendi ile başlamıştır. Salih Efendi Şekerci Abdullah'ın abisidir. Abisinin ölümünden sonra işin başına Abdullah Efendi geçmiştir. Abdullah Efendi ise mesleği oğlu Remzi Bey'e, Remzi Bey de oğlu Alper Bey'e öğretmiştir.

Şekercide yaptığımız görüşmede Remzi Bey imalathanede çalışmaktaydı. 66 yıllık şeker ustası olan Remzi Bey'de babasından övgüyle söz etmiştir. Birbuçuk asırlık geçmişi ile ceviz ezmesinin patentinin alınmasında etkili olan bu aile hâlâ aynı işi yapmaktadırlar. Ceviz Ezmesi, şeker, yağ ve irmikten yapılan doğal bir tatlıdır.

⁴⁷⁶ Fotoğrafi 01.02.2012'de torunu Alper Tür ile yapılan mülakâta alınmıştır.

⁴⁷⁷ <http://www.cevizezmecisi.com/>, Erişim tarihi: 04.04.2012, st: 10:25.

3.12.3. Abdullah Adli Efendi⁴⁷⁸



1886'da Hafızzâde Hacı Hüseyin Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. Burdur Mekteb-i Rüşdiyesi'nden 1897'de mezun olmuştur. 22 Ağustos 1911'de Dâr'ül-Fünûn Hukûk şubesinden ala derecelerden şahadetname almıştır. Ayrıca medresede beş sene Ulûm-ı Arabiyye tahsil etmiştir. Türkçe okuyup yazabilmekte olup, Arapçaya aşina olduğu tercüme-i hâl varakasına kaydedilmiştir.

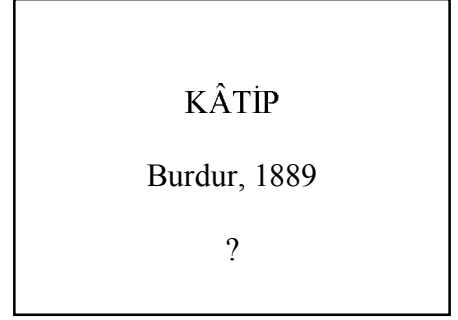
1905 Ağustos'undan 1907 Ekim'ine kadar 60 kuruş maaş ile Burdur Sancağı Mahkeme-i Şer'iyye Mülazımlığı'nda bulunmuştur. 20 Ağustos 1912'de 1000 kuruş maaşla Encümeni İntihâb-ı Me'mûrîn-i Adliyye kararıyla Cidde Sancağı Bidayet Mahkemesi azalığına tayin edilmiştir.

Mahkeme-i Şer'iyye Mülazımlığı yaptığı dönemde mektep şahadetnâmeleri, aldığı maaşı ve mazbatasını memuriyet sabıkasına kaydedilmiştir. Adliye Nezareti sicil memuriyeti müdüriyetinde kayıtları tutulmuştur.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Defteri'nde bulunan kaydı bu kadardır. Soyadı kanunu öncesine resmi kayıtlarını bulabildiğimiz adı geçenin bundan sonraki safahâtı hakkında bilgi bulunamamıştır.

⁴⁷⁸ BOA, DH.SAİD., D.192, G.70.

3.12.4. Halil Hilmi Efendi⁴⁷⁹



1889'da Mumcuzade Osman Ağa'nın oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. İlköğrenime Burdur'da Sıbyan Mektebi'nde başlamıştır. Burada İslami bilgiler öğrenmiştir. Ardından Rüşdiye okuluna devam etmiştir. 11 Ağustos 1899'da ve 23 Kasım 1902'de bu okullardan şahadetname almıştır. Türkçe okuyup yazabildiği sicil kayıtlarında yazılmıştır.

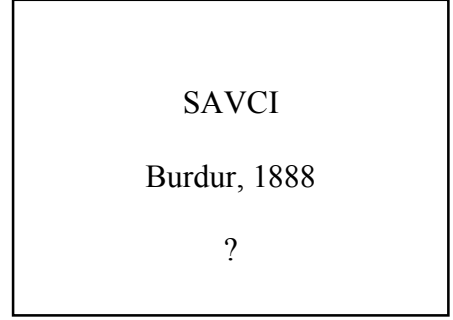
Burdur Sancağı Tahrîrât Kalemi'ne staj için bir müddet devam ettikten sonra 8 Temmuz 1904'te 28 kuruş maaş ile Meclis İdare Baş Kitabet Muavinliği'ne asaleten atanmıştır. 30 Haziran 1906'da 50 kuruş maaş ile Tahrîrât Kalemi Kâtipliği'ne atanmıştır. 14 Temmuz 1906'da 97 kuruş maaş ile Muhasebe Kalemi Evrâk Kayıt Memurluğu'na nakil olmuştur.

Burdur Sancağı Muhasebe Kalemi'nin kararı ve Konya Vilayeti Tahsil Müdürlüğü ile Veznedarlığı'ndan yazılan mülahazalara atıf ile durumu Maliye Nezareti'ne bildirilmiştir.

Adı geçenin Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Defteri'ndeki bilgileri bunlardan ibarettir. Soyadı kanunu öncesine ait olan bu sicil kayıtları dışında hakkında başka bilgi bulunamamıştır.

⁴⁷⁹ BOA, DH., SAİD., D. 153, G.93.

3.12.5. Halil Vehbi Efendi⁴⁸⁰



1888'de Müderris Muhaddiszâde Hasan Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. 10 Eylül 1909'da Dârü'l- Fünûn Hukûk şubesinden aliyyü'l-a'lâ dereceyle şahadetnâme Beyazıt Camii Şerifi Dersiâmlarından Kastamonulu Hasan Efendi'den 1909'da icazetnâme almıştır.

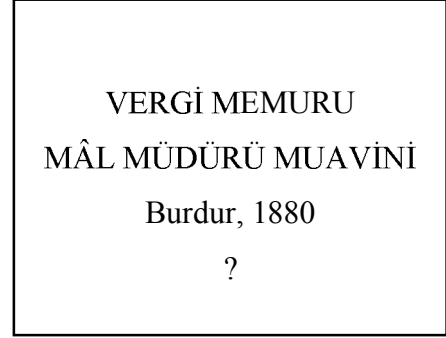
9 Eylül 1909'da 1000 kuruş maaşla 15'inde Alanya Kasabası Bidayet Mahkemesi (asliye mahkemesi) Müdde-i Umûmî (savcı) Muavinliği'ne tayin edilmiştir. Alanya Kasabası'ndaki hizmetleri beğenildiğinden görevine devam etmesi vilayet makamlarınca da uygun görülerek burada Savcılık yapmaya devam etmiştir.

Halil Vehbi Efendi'nin şahadetnamesi ile icazetnâme ve nüfus tezkire-i Osmaniyyesi Adliye Sicill-i Me'mûrîn Müdürlüğü tarafından görülerek 10 Ocak 1911'de sicil kayıtlarına işlenmiştir.

Adı geçenin ulaşabildiğimiz tek resmi makamlarca tutulan kaydı bundan ibarettir.

⁴⁸⁰ BOA, DH. SAİD., D. 172, G. 164.

3.12.6. Hasan Efendi ⁴⁸¹



1880'de eski Ilgın Bidayet Mahkemesi Başkâtibi Mehmet Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. Türkçe okuyup yazabilmektedir.

Konya Vilayeti ve Beyşehir Bidayet Mahkemeleri ve Ilgın Tahrîrât Kalemleri'nde birer müddet stajyer olarak çalışmıştır. 20 Aralık 1897'de 85 kuruş maaşla Ilgın Kazası Mekteb-i Rüşdiyyesi Fen Muallimliği'ne atanmıştır. 21 Mayıs 1898'de 136 kuruş maaş ile ve ilaveten memuriyet suretiyle aynı kazanın Tahrîrât Kalemine tayin edilmiştir.

10 Mayıs 1901'de 300 kuruş maaşla Akşehir kazası mâl müdürü refakatine tayin olmuş, buradan 250 kuruş maaşla Aladağ nahiyesi Vergi Kâtipliği'ne atanıp burada 17 Mayıs 1905'e kadar çalışmıştır.

5 Eylül 1905'te vilayet merkezinde girdiği sınavdaki başarısından ötürü 300 kuruş maaşla Kaş kazası mal müdürü muavinliğine tayin olunmuştur. Yapmış olduğu hizmetleri, okul şahadetnameleri ve nüfus tezkere-i Osmaniyyesi görölerek bilgileri sicil defterine kaydedilmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dâhiliye Nezareti'nde bulunan Sicill-i Ahvâl Defterleri'ndeki bilgiler bunlarla sınırlıdır. Resmi makamlarda bulunabilen kayıtlarına göre Burdur'da başkâtibin oğlu olarak doğmuş, önce fen öğretmeni olarak göreve başlamış, ardından bu görevine yazı işlerinde memurluk eklenmiş ve son olarak da mal müdürlüğüne kadar ilerlemiştir.

⁴⁸¹ BOA, DH., SAİD., D. 173, G. 173.

3.12.7. Hüseyn Hüsni Efendi ⁴⁸²

BELEDİYE KÂTİBİ
NÜFUS MEMURU
Burdur, 1869
?

1869'da Debbâğ esnâfindan Hacı Salih Ağa'nın oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. Tercüme-i hâl varakasına göre Burdur'da Sıbyan Mektebi'ne devam etmiş, sonra medresede sarf, nahv, Arabî ve Farisî eğitim almıştır. Aynı yerde Gülistan ve Tuhfetü'l-Kebîr okuduğu ve Ziraat Mektebi'ne devam ettiği de yazılmıştır.

4 Şubat 1886'de 54 kuruş maaşla Burdur Sancağı Tahrîrât Kalemî Mübeyyizliği'ne (temize çekme) tayin edilmiş 14 Ekim 1886'da 100 kuruş maaşla Tahrîrât Kalemî'nde Mukayyit olarak atanmıştır. 1887'de 220 kuruş maaşla Sandık Emaneti Kitabeti'ne atanmış burada görevdeyken askere gitmiştir. Askerlik dönüşü 14 Aralık 1894'te 150 kuruş maaşla tekrar terk olunan beledi kitabetine başlamıştır.

19 Ocak 1898'de bir ay izne ayrılarak İzmir'e gitmiş ve görevine zamanında dönmediğinden açığa alınmıştır. 7 Ocak 1908'de Tekfurdağı (Tekirdağ) Sancağında 250 kuruş maaşla nüfus memuriyetine başlamıştır. Yeniden asaletinin tasdiğiyle 500 kuruş maaş almaya başlamış ve burada 1914'e kadar görev yapmıştır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dâhiliye Nezareti'nde bulunan Sicill-i Ahvâl Defteri'ndeki bilgiler bununla sınırlıdır. Adı geçenin bundan sonraki yaşamı hakkında bilgi bulunamamıştır.

⁴⁸² BOA, DH., SAİD., D. 169, G. 186.

3.12.8. Hüseyin Memduh ÖZORAN⁴⁸³

TAHRÎRÂT MÜDÜRÜ

KAYMAKAM

İstanbul, 1884

Ankara, 23.06.1958

Diyarbakir Merkez İstinaf Mahkemesi Müdde-i Umûmî'lerinden Mehmed Enver Efendi'nin oğlu olarak 1884'de İstanbul'da doğmuştur. Bitlis'te ilköğrenimini tamamlayıp ardından Askeri Rüşdiye'ye gitmiştir. İstanbul'da Vefa İdadisi'nde lise öğrenimini tamamlamıştır. 1908 Temmuz'unda Mülkiye'den mezun olup aynı yılın Eylül ayında tayin edildiği Konya Vilâyeti Maiyyet Memurluğu'nda stajını bitirip Kaymakamlığa terfi etmiştir. 1911 Eylül ayında Eğirdir, 1914 Nisan ayında da Şarkîkaraağaç Kaymakamlığı yapmıştır.

1914 Aralık ayında Burdur Sancağı Tahrîrât Müdürlüğü'ne atanmıştır. 1915 Temmuz ayında da Ayaş Kaymakamlığı'na tayin edilmiştir. 1917 Mayıs ayında Konya Vilayeti Muhacirîn Müdürlüğü'ne atanmış, aynı yılın Kasım ayında Develi Kaymakamı olmuştur. 1918 Nisan ayında Bünyan, 1922 Ağustos ayında ikinci defa Develi Kaymakamı olmuştur. 1923 Mart ayında Hassa aynı yılın Ekim ayında da İslâhiye'de görev yapmıştır. 1924 Mayıs ayında Ceyhan, 1925 Eylül ayında Karaisalı Kaymakamlığı'na atanmıştır.

Devlet Şûrasının Ankara'da yeniden kuruluşu üzerine 1927 Aralık ayında Devlet Şûrası İkinci Muavinliği'ne, 1928 Nisan ayında Birinci Muavinliği'ne, 1932 Ekim ayında da Başmuavinliğe atanmıştır. 1939 Aralık ayında Devlet Şûrası

⁴⁸³ <http://www.daplatform.com/news.php?nid=25253> Erişim tarihi, 23.03.2014. st. 23:30.

Üyeliği'ne getirilmiştir. 1944 Nisan ayından itibaren Danıştay Üyeliği'ne getirilmiş ve ek olarak Danıştay Genel Sekreterliği görevini de yapmaya başlamıştır. Bu görevlerden 1 Mayıs 1948'de yaş haddinden emekliye sevk edilmiştir. 23 Haziran 1958'de Ankara'da vefat etmiştir.

3.12.9. Mehmet Nuri Efendi⁴⁸⁴

KÂTİP
TAPU MEMURU
Burdur, 7.10.1869
?

7 Ekim 1869'da Hasan Ali Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. Şöhreti "Mütekaitzâde" olan Mehmet Nuri Efendi ilköğrenimine Burdur'da İbtidâî Mektebi'nde başlamıştır. Ardından medresede bir süre eğitim almış, burada konuşma seviyesinde Arapça, okuma- yazma seviyesinde Türkçe öğrenmiştir.

27 Haziran 1886'de Burdur Sancağı Defter-i Hakânî Kalemi'nde staja başlamıştır. Bir yıl sonra asaleten tayini yapılmıştır. 4 Ocak 1892'de Ağlasun nahiyesi Yoklama Kâtipliği'ne tayin olmuştur. 13 Aralık 1894'te Kemer nahiyesi Yoklama Katipliği'ne Kâtipliği'ne tayin edilmiştir. Yoklamanın bitimine kadar burada görev yapmıştır. 16 Mart 1895'te tekrar Ağlasun'a dönmüştür. 23 Mart 1896'da Burdur kasabası Yoklama Kâtipliği'ne tayin olmuş, 12 Ekim 1896'da Burdur Sancağı Defter-i Hakânî Kalemi'ndeki görevine dönmüştür.

Adı geçen yaptığı görevlerinden birinde sahtekârlık yaparak Burdur Hacı İbrahim Mahallesi'nde oturan Hacı Mestan Ağa'nın arazi ve emlâkını kendi üzerine kaydettirmiştir. Mestan Ağa'nın damadı Hacı Hüseyin bu suçtan ötürü görevlilerden Abdi, Burç Mahallesi'nden Abdibeyzâde Efendi ve Mehmet Nuri Efendi'yi mahkemeye vermiştir. Mahkeme neticesinde suçlular birer buçuk yıl hapis cezasına çarptırılmışlardır.

⁴⁸⁴ BOA, DH., SAİD., D. 179, G. 217.

Hapisten çıktıktan sonra 11 Kasım 1900'de Burdur Kasabası Mîrî Kalemi Kâtipliği'ne tayin edilmiştir. 31 Temmuz 1903'te 380 kuruş maaşla İçel Sancağı Defter-i Hakânî Başkâtipliği'ne atanmıştır. 1904 yılında Defter-i Hakânî Nezaret Encümeni'nde girdiği imtihan sonucunda 3. sınıf memurluğa geçmiştir. 1 Kasım 1904'te 190 kuruş tenzil-i maaşla Biga Sancağı Defter-i Hakânî Kalemi Başkâtipliği'ne tayin olmuştur. 2 Kasım 1905'te 360 kuruş maaşla Gelibolu Sancağı Defter-i Hakânî Kalemi başkâtipliğine tayin edilmiştir.

Burdur, İçel, Biga ve Gelibolu'daki hizmetlerinden zimmeti olmadığı sicil kayıtlarında yazılmıştır. 19 Aralık 1909'da 4. sınıf memurluğa yükseltilerek 800 kuruş maaşla Kozan Sancağı Defter-i Hakânî Me'mûrîyeti'ne atanmıştır.

Mehmet Nuri Efendi'nin Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sicill-i Ahvâl Defteri'ndeki son kaydı 9 Ekim 1912 tarihlidir. Bu tarihten sonraki hayatı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. 1914 yılında başkâtiplik görevine devam etmiştir.

3.12.10. Mehmet Tevfik Efendi⁴⁸⁵

EVKÂF MEMURU

Burdur, 1890

?

1890'da Hüseyin Hüsnü Efendi'nin oğlu olarak doğmuştur. Çekirgeoğlu adıyla tanınan Mehmet Tevfik Efendi ilköğrenimine İzmir'de Namazgâh Mekteb-i İbtidâî'sinde başlamıştır. Buradan a'lâ dereceden şahadetnâme olarak İzmir İdâdîsi Mülkiye Kısmı Rüşdiyesi'nde eğitimine devam etmiştir. Rüşdiye'den 1905 yılında mezun olarak idadiye devam etmiştir. İdadiden 1908'da mezun olup ardından Mekteb-i Hukûk'a girmişse de 3. sınıftan ayrılmıştır. *“Türkçe'yi okuyup yazma seviyesinde bildiği”* tercüme-i hâlinde kaydedilmiştir.

18 Mayıs 1911'de Evkâf Nezareti Me'mûrîn Encümeni'nin açtığı sınav sonucunda 750 kuruş maaşla Menteşe Sancağı Evkâf Memurluğu'na tayin olmuştur. 27 Mayıs 1911'de göreve başlamıştır.

Aydın Vilayeti Mutasarrıflığı'nda görülen mazbatası, nüfus kaydı ve mektep şahadetnâmeleri sicil kayıtlarına işlenmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sicill-i Ahvâl Defterleri'ndeki kayıtları 28 Kasım 1912'ye kadardır. Bundan sonraki yaşamı hakkında bilgi bulunamamıştır. Göreve yeni başlamış bir memur olarak 1914 yılında hâlâ çalışıyor olabileceğinden hareketle burada ele alınmıştır.

⁴⁸⁵ BOA, DH. SAİD., D. 192, G. 42.

3.12.11. Mustafa Lütfü Efendi⁴⁸⁶

KÂTİP
TAPU MEMURU
Burdur, 1865
?

1865'te Konakçızâde Hasan Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. Burdur'da Sıbyan Mektebi'nde başladığı eğitime medrese de devam etmiştir. Tercüme-i hâlinde “*Arapça ve Farsça eğitimi aldığı, Türkçe okuyup yazabildiği*” kaydedilmiştir.

24 Şubat 1877'de Burdur Sancağı Defter-i Hakânî emrine atanmıştır. 13 Kasım 1877'de 920 kuruş maaşla Emlâk Kâtipliği'ne atanmıştır. 1880'de 95 kuruş gündelikle Tefenni Kazası Tapu Kâtipliği'ne nakledilmiştir. 18 Mart 1912'ye kadar burada görev yapmıştır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sicill-i Ahvâl Defteri'nde hakkındaki son kayıt 18 Mart 1912'de Tefenni Kaymakamlığı Vekâleti Kâtipliği'nde görevde olduğuna dairdir. Hakkında bunun dışında herhangi bir resmi kayda ulaşılamamıştır.

⁴⁸⁶ BOA, DH., SAİD., D. 183, G. 140.

3.12.12.Osman Nuri Efendi⁴⁸⁷

BANKACI
Burdur, 1863
?

1863'te Hacı Hamza Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. İstanbul'da Mekteb-i Sultani ve İdâdî'nde eğitim görmüştür. Tercüme-i hâlinde okuyup yazma seviyesinde Türkçe bildiği yazılmıştır.

14 Kasım 1889'da 400 kuruş maaşla Kandıra Ziraat Bankası'na Kâtip olarak atanmıştır. 18 Şubat 1894'te 500 kuruş maaşla Kütahya Ziraat Bankası'na, 1895'te 700 kuruş maaşla Uşak Kazası Ziraat Bankası'na tayin edilmiştir. Sicill-i Ahvâl Defteri'ne 13 Aralık 1896'da adı geçenin daha önceki hizmetlerinden zimmeti bulunmadığı, mektep şahadetnamelerinin ve mazbatasının görülüp kayıtlara işlendiği yazılmıştır.

28 Kasım 1896'da 1000 kuruş maaşla Aydın Vilayeti Ziraat Bankası Şubesi Memuriyeti'ne atanmıştır. Burada hizmette bulunduğu dönemde kendinden önceki memurdan aldığı iki buçuk milyon kuruşluk banka muhasebesinde bir karışıklık olduğu ve kalan paranın iki milyon kuruş olduğuna dair bir olay yaşanmıştır. Hesaplardaki karışıklık nedeniyle kendisi azledilmişse de sonrasında suçsuzluğu anlaşılmış görevine tekrar dönmüştür.

Aynı dönemde Tezkere-i Osmanîsi'ndeki kayıtlar ile sicilindeki kayıtların birbirini tutmadığı asıl doğum tarihinin 1869 değil 1863 olduğu anlaşılmıştır. Aydın Vilayeti Ziraat Bankası'na verdiği dilekçede maaşına zam yapılmasını ve terfilerinin düzeltilmesini istemiştir.

⁴⁸⁷ BOA, DH., SAİD., D. 100, G. 62.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sicill-i Ahvâl Defterleri'ndeki sayfasında 12 Haziran 1912'de kayıtlarının sonuncusu görülmüştür. Bu tarihte Aydın Vilayeti Ziraat Bankası'nda görevli olduğu anlaşılan kayıtlarından başka resmi bir kaydına ulaşamamıştır.

3.12.13. Ömer Ziya Efendi ⁴⁸⁸

NÜFUS MEMURU

Burdur, 1887

?

1887’de Hacı Hasanzâde Hacı Ahmet Efendi’nin oğlu olarak Burdur’da doğmuştur. İlköğrenimine Burdur’da başlamış ve 17 Ağustos 1898’de Rüşdiye’den aliyyü’l-a’lâ dereceden şahadetnâme almıştır. Tercüme-i hâl kayıtlarında “*Arapça ve Farsça’ya aşina olduğu, okuyup yazma seviyesinde Türkçe bildiği*” kaydedilmiştir.

7 Şubat 1908’de 200 kuruş maaşla Burdur Sancağı Nüfus Kâtibi refakatine tayin edilmiştir. Bir yıl sonra Nüfus Kâtibi olarak asaleti tasdik edilmiştir.

Hakkında Konya Valiliği’nde tutulan kaydına göre mesleği yapmaya muktedir ve iyi ahlaklı olduğu kaydedilmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sicill-i Ahvâl Defterleri’ndeki kayıtlarında, 26 Temmuz 1912’de Burdur’da Nüfus Memuru olarak görevde olduğu görülmüştür. Bunun dışında resmi kayıtlarda hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

⁴⁸⁸ BOA, DH., SAİD., D. 174, G. 194.

3.12.14. Süleyman Sırrı Efendi⁴⁸⁹

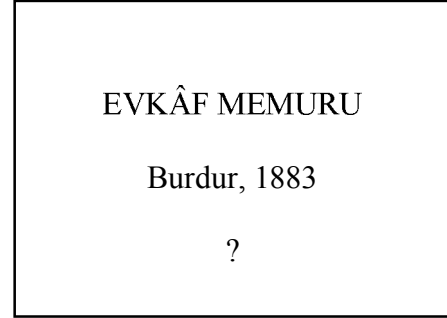
BANKACI
Burdur, 1886
?

1886'da Zühtü Efendi'nin oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. İlköğrenimine Burdur'da İbtidâî Mektebi'nde başlamış ardından devam ettiği Rüşdiye Mektebi'nden 18 Ocak 1901'de aliyyü'l-a'lâ dereceden şahadetnâme ile mezun olmuştur. Mezuniyetinden sonra Burdur Kazası Muhasebe Kalemi'nde staja başlamıştır. 10 Haziran 1907'de 200 kuruş maaşla Burdur Ziraat Bankası Muhasebe Kâtipliği'ne başlamıştır. 25 Ocak 1911'de aynı bankada maaşına 100 kuruş zam yapılarak maaşı 300 kuruş olmuştur. 20 Ağustos 1911'de Karaağaç Sandık Memuru olarak görevlendirilmiştir. 26 Ekim 1911'de 500 kuruş maaşla Alaiye (Alanya) Banka Sandık Memuru olarak tayin edilmiştir. 24 Nisan 1912'den 14 Haziran 1912'ye kadar Akseki Ziraat Bankası'na günlük 17,5 kuruş maaşla geçici göreve gönderilmiştir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sicill-i Ahvâl Defterleri'ndeki son kayıt olan 28 Aralık 1912 tarihli kayıta Nüfus Tezkere-i Osmanîsi'nin ve mektep şahadetnâmelerinin görüldüğü daha önceki hizmetlerinden zimmet ve borcu olmadığına anlaşıldığı yazılmıştır. 1913 başında Antalya bölgesinde Ziraat Bankası görevlisi olarak bulunan Süleyman Sırrı Efendi'nin bundan sonraki yaşamı hakkında resmi kayıtlarda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

⁴⁸⁹ BOA, DH., SAİD., D. 155, G. 228.

3.12.15. Zühtü Efendi⁴⁹⁰



1883'te Mehmet Ağa'nın oğlu olarak Burdur'da doğmuştur. İlköğrenimine İbtidâî Mektebi'nde başlayıp ardından Rüşdiye'ye devam etmiştir. Tercüme-i hâlinde “*okuyup yazabilme seviyesinde Türkçe bildiği*” kaydedilmiştir. 24 Ağustos 1902'de 100 kuruş maaşla Kozan Vergi Defteri Kâtipliği'ne başlamıştır. 6 Mayıs 1910'da girdiği imtihan sonucuna göre 200 kuruş maaşla Burdur Sancağı Evkâf Sandık Emmini olmuştur.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sicill-i Ahvâl Defteri'ndeki son kayıt olan 30 Nisan 1914 tarihli kayda göre resmi belgelerinden mektep şahadetnâmeleri, mazbatası, tercüme-i hâl varakası ve nüfus kaydı meclis idaresi tarafından görülüp kendisine iade edilmiştir. Adı geçen 1914 Nisan'ında Burdur Sancağı'nda görevli memurlardan birisi olup, bundan sonraki yaşamı hakkında bilgi bulunamamıştır.

⁴⁹⁰ BOA, DH., SAİD., D. 175, G. 189.

SONUÇ

Tarih boyunca birçok uygarlığa beşiklik etmiş olan Anadolu'un Güneybatısında yer alan Burdur bölgesi, Anadolu Selçuklu Devleti döneminde Türk yurdu hâline gelmiştir. Bu dönemden itibaren geçirdiği savaflara, işgale doğal afetlere rağmen Türk kimliğini korumuş ve Türk kültürünün bütün renkleriyle çeşitliliğiyle ve zenginliğiyle yaşandığı Anadolu'nun küçük bir köşesi olmuştur. Türk milletinin ölüm kalım savaşı verdiği I. Dünya Savaşı'ndan Cumhuriyet'in ilk yıllarına uzanan süreçte de önemli olayların yaşandığı Burdur öncelikle Konya vilayetine bağlı bir sancak iken müstakil bir vilayet hâlini almıştır.

Tezimizde; Burdur ve çevresinin arkeolojik, jeopolitik, sosyo-kültürel, ticari özellikleri incelenip kendini nasıl toparladığı ve diğer Anadolu kentlerine nasıl örnek olduğu gözler önüne serilmiştir. Buradan hareketle Burdurlular ve Burdur'da görev yapanların mücadeleleri, arşiv belgeleri ışığında araştırılıp incelenerek değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Ayrıca, I. Dünya Savaşı sırasında bölgede yaşanan deprem felaketinin şehri nasıl etkilediği anlatılmaya çalışılmıştır. Yine aynı dönemde tüm Anadolu'da yaşanan "Çekirge Felaketi"nin etkileri ve halkın ayakta kalma çabaları da burada ele alınan konular arasında yer almıştır. Savaş, deprem ve ardından gelen kıtlık yılları bölge halkının verdiği yaşam mücadelesi gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Millî Mücadele döneminde yaşanan İtalyan işgali, işgale tepki göstermekte geç kalan mülki amire rağmen halkı bir araya getirmeye çalışan askerlik şubesi başkanının çalışmaları takdire şayandır. İzmir'in işgalinden iki gün sonra Kuvâ-ı Milliye fikrinin filizlendiği ve ilk kez kayıtlara geçirildiği yer olması bakımından Burdur, Millî Mücadele'de önemli bir merkez olmuştur.

Her ne kadar bizzat çarpışmaların yaşandığı yer olmasa da bölge, cephe gerisindeki koordinasyonun sağlanması, cepheden kaçan sivil halkın yaralarının sarılması, cepheye gönüllü askerlerin katılması bakımından önem arz etmektedir. Aynı zamanda İtalyanların, Antalya'dan Burdur'a ilerledikleri yol güzergâhında bulunan cephaneliğin Nazilli cephesine taşınmasında da vatansever Burdurlular görev almışlardır.

Yaşadığımız dünyayı daha iyi anlayabilmek için geçmişimizi bilmemiz gerekmektedir. Eğer geçmişimizi anlayamıyorsak bir yerlerde eksiklikler vardır. Bu eksik parçaların tamamlanabilmesi için geçmişimizin ilmi olarak araştırılmasına ihtiyaç vardır. Konuyla ilgili yapılmış çalışmaların ve eserlerin neler olduğu incelendiğinde dikkat çekici bir nokta ortaya çıkmıştır. Yerel kaynakların kullanıldığı, bazı bilgilerin söylentilere dayandığı, arşiv vesikalarının çok kullanılmadığı ve bilinenlerin küçük küçük hikâyeler olduğu görülmüştür. Bu küçük hikâyelerin resmi belgeler ile karşılaştırılarak gerçeğin ortaya konması gerektiğinden yola çıkılan bu çalışmada, küçük hikâyelerden bütünleşen bir dönem ve bölge tarihi hazırlanmaya çalışılmıştır. Böylece kurtuluş ve kuruluş dönemlerinin yerel tarih araştırmasında tipik, orijinal bir örneği Burdur'da ortaya çıkmış ve bölgeyle birlikte diğer bölgelere de örnek teşkil edecek bulgular elde edilmiştir.

İz bırakanlar açısından bakıldığında ise, I. Dünya Savaşı'ndan Cumhuriyet'in ilanına uzanan süreçte birçok hamiyetli ismin ön plana çıktığı, bunların bölgenin idaresinde, temsil edilmesinde, eğitim ve sosyal faaliyetlerin yürütülmesinde, korunmasında, kollarında nihayetinde Anadolu'nun düşman işgalinden kurtarılacak selamete kavuşmasında önemli görevleri başarıyla yerine getirdikleri görülmüştür.

İz bırakanlar bölümünde Burdurlu ya da Burdur'a hizmet etmiş kişilere ait biyografiler belirli bir tasnife tabi tutularak incelenmiştir. Dönem sınırlamamızdan dolayı sadece I. Dünya Savaşı'ndan Cumhuriyet'in ilanına kadar olan dönemdeki görevliler hakkında araştırma yapılmıştır. Kurtuluş ve kuruluş dönemlerinde olağanüstü görevlere ve görevlilere rastlanılmıştır.

Öncelikle mülki-idari amirlerinin bulunduğu alt başlık kendi içinde iki alt başlığa ayrılmış olup bunlar mutasarrıf ve valiler ile belediye başkanlarıdır. Bu bölümde biyografileri verilen kişilerin göreve geliş tarihleri esas alınarak kronolojik bir sıralamaya tabi tutulmuştur. Mutasarrıf ve valilerin olduğu bölümde ele alınan toplam altı kişi bulunmaktadır. Bunlardan biri İtalyan işgaline sessiz kalmış ve Millî Mücadele'nin mihenk taşlarından olan Sivas Kongresi'ne bölgeden temsilci gönderilmesini engellemiş bir kişi olan Darbazzâde Vasfî Efendi'dir ki, askeri erkânın telgraflarında kendisinden hâin olarak bahsedilmiştir. İçlerinde mülkiye mezunu olmayan tek kişi de yine Vasfî Efendi'dir. Diğerleri Mekteb-i Mülkiye mezunu ve vatansever insanlardır. Bir diğer dikkat çekici kişi ise Haşim el-Attaşi Bey'dir. Kendisi Suriyeli bir aileden gelen Haşim Bey Meclis-i Meb'ûsân'da Burdur'u temsil etmiş, ancak I. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra Fransız Mandası altında kalan Suriye'de yeni kurulan hükûmette görev almıştır. Kral Faysal'ın baş vezirliğini de yapan Haşim Bey daha sonra Suriye Cumhurbaşkanı olmuştur. Diğer mutasarrıfımız olan İsmail Sâfa Bey aynı zamanda yazardır. Tarih ile ilgili bir kitabı mevcuttur. Cumhuriyet'in ilanı ile ilk Burdur Valisi olan Faik Bey'in de eserleri bulunmaktadır. Mülki idari amirlerden vali ve mutasarrıfların olduğu bölümde en çok eser veren Faik Bey'dir.

Mülki amirlerin bir diğer alt başlığında ise belediye başkanları incelenmiştir. Bu bölümde ele alınan kişi sayısı, üçtür. Bir kişi de daha çok eğitimci kimliği ile ön

plana çıktığı için eğitimciler bölümünde ele alınmıştır. Belediye başkanlarının olduğu bölümde, hakkında en çok bilgiye ulaşabildiğimiz kişi Ahmet Ruhi Yelişyurt'tur. Ahmet Bey, askeri doktordur. Askerlik görevinin bitiminde memleketine gelmiş burada hükûmet tabipliği, orta mektep sıhhat muallimliği gibi görevler yapmış daha sonra da milletvekili olarak Meclis'e girmiştir. Meclis arşivindeki verilerin saklanması hususunda gösterilen titizlikten dolayı Ahmet Bey'in biyografisinin hazırlanması daha kolay olmuştur. Hacı Ahmet ve Çilzâde Fahrettin Ağa hakkında ise maalesef çok fazla bilgiye ulaşamamıştır.

İkinci alt başlığımızda Meclis-i Meb'ûsân ve TBMM'ye gönderilen milletvekillerinin biyografilerine yer verilmiştir. Milletvekillerinin biyografilerinin hazırlanmasında TBMM Arşivi ana kaynağımız olmuştur. Dokuz milletvekilinin incelendiği bu bölümde ilk sırayı, haklı ünü nedeniyle Mehmet Âkif Ersoy almıştır. Mehmet Âkif'in en önemli özelliği, İstiklal Marşı'nın yazarı yani Millî Şairimiz oluşudur. Mehmet Âkif, biyografisinin hazırlanması esnasında en çok zorlanılan milletvekili olmuştur. Çünkü bizzat kendinin kaleme aldığı eserlerin yanı sıra hakkında yazılan eserler de derlenmeye çalışılmıştır. Millî Kütüphane Başkanlığı tarafından hazırlanan Mehmet Âkif Bibliyografyası buradaki en önemli başvuru kaynağımız olmuştur. Mehmet Âkif'in telif eserleri sayısı 8, tercümeleri 5, makaleleri 285'tir. Hakkında yazılanlardan kitap sayısı 84, lisansüstü tez sayısı ise 33'tür. Hakkında yazılan makale sayısı her geçen gün artmakta olduğu için 19 ile sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmamızın nedeniyse Mehmet Âkif ile ilgili her yıl en az bir tane sempozyum düzenleniyor olmasındandır.

Milletvekillerinin incelendiği bölümde, I. TBMM, II. TBMM ve Meclis-i Meb'ûsân şeklinde bir sıralamaya gidilmiştir. Dokuz milletvekilinin biyografisi incelenmiştir.

I. Dünya Savaşı'nda ve Millî Mücadele döneminde Burdurlu ya da Burdur'da görev yapmış olan askerler ile ilgili bir araştırma yapılmıştır. İsimlerinin tespitinden sonra önce kıdem sıralaması ardından alfabetik bir sıralamaya riayet edilerek askerlerin biyografileri incelenmiştir. Askerler başlığı altında, on sekiz askerin biyografisine yer verilmiştir. Araştırmamızda 8 albay, 5 yarbay, 1 binbaşı, 2 yüzbaşı, 1 çavuş ve 1 erin biyografisi bulunmuştur

Eğitimciler ile ilgili bölümde alfabetik bir sıralamaya riayet edilerek Burdurlu ya da Burdur'a hizmet etmiş eğitimcilerin biyografileri üzerinde durulmuştur. Eğitim sistemindeki değişiklikler nedeniyle eğitimcilerin bir bölümü medresede görev yapan müderrislerden, bir bölümü ise modern eğitim sistemi içinde eğitim veren muallimler ve daha sonraki adıyla da öğretmenlerden oluşmuştur. Eğitimcilerin olduğu bölümde, 28 eğitimcinin biyografisi derlenmeye çalışılmıştır. En çok eser veren eğitimci İbrahim Kafesoğlu'nun çalışma alanının tarih olmasından dolayı biyografisi, ilk sırada ele alınmıştır. Kafesoğlu'nun biyografisinin hazırlanması diğer eğitimcilere nazaran biraz daha meşakkatli olmuştur. Bunun nedeni telif, tercüme eserleri ve hakkında yazılan eser sayısının fazlalığından kaynaklanmıştır. Kafesoğlu'nun 28 telif, 7 yabancı dile çevrilen kitabı ve 250 makalesi belirlenmiştir. Hakkında yazılan 4 kitap ve 39 makale bulunan hocanın 6 tane de ödülü bulunduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Araştırma dönemimizde hakkında bilgilere ulaşılan 27 erkek eğitimcinin yanı sıra bir de kadın muallim bulunmuştur. Kadın olan muallimin branşı, musikidir. Diğer eğitimcilerden 6'sı müderris, 4'ü ibtidaî muallimi, 3'ü tabiye muallimi, 2'si musiki muallimi, 2'si tarih-coğrafya malumât muallimi, 2'si riyaziye muallimi, 1'i Fransızca muallimi, 1'i tarih muallimi, 1'i lisan muallimi, 1'i resim ve güzel yazı muallimi, 1'i güzel yazı muallimi, 1'i terbiye-i bedeniyye muallimi ve 1'i de sınıf

öğretmenidir. Eğitimci olduğu hâlde diğer bölümlerde yer alanlar burada tekrar edilmemişlerdir. Eğitimcilerimizden ikisinin daha önceki mesleklerinin askerlik olduğu bilgisine de ulaşılmıştır.

Bölgede hizmet vermiş olan sağlıkçıların incelendiği bölümde, biyografilerini bulabildiğimiz hekimler ön plana çıkmıştır. Sağlıkçıların olduğu bölümde, 6 hekimin biyografisi verilmiştir. Doktor olduğu hâlde burada yer almayan Ahmet Ruhi Yeşilyurt, Belediye Başkanları başlığı altında yer almıştır. Doktorların biyografileri incelendiğinde sadece ikisinin hekimlikten başka bir iş yapmadığı görülmüştür. Diğer 5 doktor aynı zamanda Kuvâ-ı Milliyyeci, Belediye Başkanı, Vali, Milletvekili gibi başka işlerle de ilgilenmişlerdir. Doktorlardan en ünlüsü “andımız”ın yazarı olan Reşit Galip’tir. Hakkında en çok eser hazırlandığı tespit edilen de yine Reşit Galip olmuştur.

Haberleşmeciler kısmında ortaya çıkan hususiyet ise dönemin en önemli iletişim araçları olan telgraf ve postanın çokca kullanılması ve teşkilatta görevli memurların biyografilerinin az, ancak renkli olmasıdır.

Din görevlileri başlığı altında Burdurlu olup da Türk kültürüne hizmet etmiş olan din âlimlerinin yanı sıra bölgede hizmet vermiş din görevlileri üzerinde durulmuştur. 5 kişiden, 3’ü Burdur’da imamlık, vaizlik ve müftülük yapmıştır. Diğer ikisi ise daha çok din âlimi olan kişilerdir. Her iki âlimden Elmalılı Hamdi Yazır günümüzde de hâlâ etkililiğini koruyan bir âlim olma özelliğinden ve hakkında yazılan eserlerin büyük bir yekûn tutmasından dolayı biyografisi en meşakkatli olan kişi olmuştur. Elmalılı aynı zamanda en çok eser veren din görevlisi olmuştur. Günümüze değin 7 basılmış 4 basılmamış olmak üzere 11 telif eseri, 2 de tercüme kitabı ve 16 makalesi bulunmaktadır. En meşhur eseri ise, bugün Diyanet İşleri Başkanlığı ve çeşitli kurum ve kişilerce defalarca baskısı yapılan ve Atatürk

zamanında O'nun emriyle yapılmış olan Kur'an Meali, Hak Dini Kur'an Dili isimli eseridir. Adına sempozyumlar düzenlenen âlim hakkında yazılan 5 kitap, 16 makale ve 45 lisansüstü tez belirlenmiştir. Bir diğer âlimimiz ise Ömer Rıza Doğrul'dur. Ömer Rıza Bey, Mehmet Âkif Ersoy'un damadı olma özelliği ile ünlü olup aynı zamanda Âkif'in ölümünden sonra onun eserlerinin derlenip tekrar yayınlanmasında etkin olmuştur. Aslında gazetecilik eğitimi almış olmasına rağmen din ve Kur'an-ı Kerim hakkında çalışmalar yapmıştır.

Burdur'da hâlâ hikâyeleri anlatılan kahramanlardan hareketle gerek söylentilerden gerekse resmi arşivlerden istifade edilerek halk kahramanlarının biyografilerinde kahraman sayısı 6'dır. Bu altı kişiden; 2'si şâki diğerleri ise yararlılıkları görülmüş kişilerdir. Şâki olup içlerinde devleti en çok uğraştıran kişi Kaz Ahmet'tir. Adına türküler yakılmış olan Kaz Ahmet, resmi kayıtlara bakılırsa bir şâki olmasına rağmen halkın nazarında bir kahramandır.

Diğer kahramanlardan en ünlüsü Demirci Mehmet Efe'dir. Demirci Mehmet Efe'nin ne memleketi Burdur'dur ne de Burdur'da çok kalmıştır. Burada zikredilmesinin nedeni Kuvâ-ı Milliye döneminde bölgede etkili olmasından dolayıdır. Burdur'a birkaç kez gelen Efe, Nazilli'de kurulan cephede önemli görevler yerine getirmiştir. Görev almak için kendisine başvuran Şükrü Saraçoğlu'na da Antalya-Burdur yolu üzerindeki Bademağacı mevkiinde bulunan cephaneyi taşıma görevi vermiş, böylece bölgenin savunulmasında etkili olmuştur. Hakkında 6 eser verilmiştir. Kahramanlar bölümünde, tek eser veren halk müziği sanatçısı Paskal Mehmet'tir.

Kadın kahramanlar başlığı altında iki kişinin biyografisi bulunmuştur. Bunlardan biri eşinin ölümüyle I. Dünya Savaşı'ndan Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar köyünü savunan ve bölgede huzur ve asayiş sağlayan bir muhtar diğeri ise,

Macaristan'dan, memleketinden çok uzaklarda Millî Mücadele'ye destek vermeye çalışan bir albayın eşidir.

Diğer tarafta taramalarımız sonucunda sadece isim ve yaptığı mesleği hakkında bilgi bulabildiğimiz nice isimsiz vatan evladından olan cemiyetçiler ele alınmıştır. Bu kişiler halkın önderliğini yapmış, Millî Mücadele döneminde yaptıkları çalışmalar ile cephe gerisinden yardımlar toplayarak cepheye sevk etmiş insanlardır. Ayrıca gönüllü askerlerin toplanması, İtalyan işgal bölgesinde bulunan cephanenin batı cephesine taşınması gibi hizmetleri bulunan bu kişilerin halkı bir araya getirdiği ve vatan savunmasında omuz omuza mücadele verdikleri tespit edilmiştir. Cemiyetçiler bölümünde sayılarının daha çok olduğunu düşündüğümüz ancak hakkında bilgi bulabildiğimiz 10 Müdafaâ-ı Hukûk üyesi ve cemiyetçi beş kişinin biyografisine ulaşılmıştır. Diğer beş kişiden sadece ikisi hakkında eserlere ulaşılabilmektedir.

Ayrıca kurtuluş ve kuruluş dönemlerinde Burdur'a gelmiş ve Burdur'da kısa süreli kalmış olan kişilerle ilgili önemli bulgulara ulaşılmıştır. Burdur, İzmir-Antalya ve Ankara-Antalya yolu üzerindedir dolayısıyla Antalya'ya deniz yolu ile gelenlerin Ankara ya da İzmir'e ulaşım için kullanacakları yol üzerinde olduğundan buradan geçen çok insan olmuştur. Özellikle Millî Mücadele'de vatan savunmasına katılmak için yurt dışından gelenlerin uğrak noktası olmuştur.

Osmanlı Arşivleri'nde hakkında bilgi bulabildiğimiz hemen hemen hepsi Burdurlu olan, Burdur'da ya da çevresinde hizmet etmiş olan özellikle memurlar ve bölgede hizmeti olan esnaf da incelenmiştir. Bu bölümde biyografileri verilmiş olan kişilerden 5'i kâtip, 2'si evkâf memuru, 2'si bankacı, 1'i naib, 1'i savcı, 1'i vergi memuru ve daha sonra mal müdürü, 1'i Tahrîrât müdürü, 1'i nüfus memuru ve 1'i de şekerçi olmak üzere 15 kişidir.

Netice itibari ile tezimizde toplamda 115 kişi hakkında bilgiler derlenmiş ve ele alınmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan Cumhuriyet'in ilanına dokuz yıllık bir sũreç incelenmiş olup bu dönemde mutlaka daha çok kişinin yaşadığı, hizmet ettiğı bu vatan kőşesinde hakkında bilgiler bulup derleyebildiğimiz kişi sayısı ancak bununla sınırlı kalmıştır. Her ne kadar daha kapsamlı bir çalışmaya ihtiyaç olsa da bu hâliyle tezimiz dönemsel ve bölgesel bir panorama oluşturması açısından geçmişe açılan pencerelerden birini aralayabilmiştir. Hafızalarda bulunan insanların biyografilerinin bir araya getirilmesi bakımından da önemli bir eksikliğin giderildiğı düşünölmektedir.

Dokuz yıllık kurtuluş ve kuruluş döneminin önemli olaylarının cereyan ettiğı, renkli görevlerinin yapıldığı ve birçok mesleğin yanı sıra halk kahramanlarının gözlendiğı bir yerel tarih araştırması örneğı oluşturmuştur. Burdur bu çalışmamızda tüm yönleriyle dönemsel olarak incelenerek yerel tarihe dolayısıyla ölk tarihine katkı sunulmaya çalışılmış ve konu hakkında eksikliklerin giderilmesi hedeflenmiştir.

KAYNAKLAR

1. ARŞİVLER

1.1. Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi

TBMM Arşivi, Abdülhalim Galip Kahraman Dosyası, IV. Dönem, Sicil No: 783,
Tercüme-i Hâl.

TBMM Arşivi, Ahmet Ruhi Yeşilyurt Dosyası, VI. Dönem, Sicil No: 1034,
Tercüme-i Hâl.

TBMM Arşivi, Ali Ulvi Dosyası, I. Dönem, Sicil No: 67, Tercüme-i Hâl.

TBMM Arşivi, Atıf Bayındır Dosyası, V. Dönem, Sicil No: 457, Tercüme-i Hâl.

TBMM Arşivi, Burhanettin Onat Dosyası, IX. Dönem Sicil No: 1569, Tercüme-i
Hâl.

TBMM Arşivi, Faik Üstün Dosyası, IX. Dönem, Sicil No: 1756, Tercüme-i Hâl.

TBMM Arşivi, Hüseyin Baki Bey Dosyası, 2. Dönem, Sicil No: 468, Tercüme-i
Hâl.

TBMM Arşivi, İsmail Suphi Soysallıoğlu Dosyası, I. Dönem, Sicil No:71, Seçim
Mazbatası.

TBMM Arşivi, İsmail Suphi Soysallıoğlu Dosyası, I. Dönem, Sicil No: 70,
Tercüme-i Hâl.

TBMM Arşivi, Lütfi Kırdar Dosyası, V. Dönem, Sicil No: 939, Tercüme-i Hâl.

TBMM Arşivi, Mehmet Âkif Dosyası, I. Dönem, Sicil No: 72, Tercüme-i Hâl.

TBMM Arşivi, Mehmet Sanlı Dosyası, VII. Dönem, Sicil No: 1035, Tercüme-i
Hâl.

TBMM Arşivi, Mehmet Şerif Korkut Dosyası, VIII. Dönem, Sicil No: 1359,
Tercüme-i Hâl.

TBMM Arşivi, Mithat Şükrü Bleda Dosyası, V. Dönem, Sicil No: 347 Tercüme-i Hâl.

TBMM Arşivi, Mustafa Reşit Baydur Dosyası, III. Dönem, Sicil No: 455, Tercüme-i Hâl.

TBMM Arşivi, Mustafa Şeref Özkan Dosyası, 5. Dönem, Sicil No: 469-64, Tercüme-i Hâl.

TBMM Arşivi, Şevket Candaner Dosyası, I. Dönem, Sicil No:73, Tercüme-i Hâl.

TBMM Arşivi, Şükrü Saraçoğlu Dosyası, VI. Dönem, Sicil No: 197, Tercüme-i Hâl.

TBMM Arşivi, Veli Saltıkgil Dosyası, I. Dönem, Sicil No:74, Tercüme-i Hâl.

1.2. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Arşivleri

1.2.1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA, BEO, D. 3933, G. 294917.

BOA, BEO, D. 3977, G. 298261.

BOA, BEO., D. 4323, G.324213.

BOA, BEO., D. 4350, G.326187.

BOA, BEO., D. 4213, G. 315958.

BOA, BEO., D. 4312, G. 323344.

BOA, DH. EUM, AYŞ, D.12, G. 78.

BOA, DH. EUM. AYŞ, D. 4, G. 46

BOA, DH. EUM. AYŞ., D.29, G.111.

BOA, DH. EUM. SSM., D.53, G. 73.

BOA, DH. KMS., D.53/-2, G. 32.

BOA, DH. SAİD, D. 153, G. 207.

BOA, DH. SAİD., D. 100, G. 62.
BOA, DH. SAİD., D. 153, G.93.
BOA, DH. SAİD., D. 155, G. 228.
BOA, DH. SAİD., D. 169, G. 186.
BOA, DH. SAİD., D. 172, G. 164.
BOA, DH. SAİD., D. 173, G. 173.
BOA, DH. SAİD., D. 174, G. 194.
BOA, DH. SAİD., D. 175, G. 189.
BOA, DH. SAİD., D. 179, G. 217.
BOA, DH. SAİD., D. 183, G. 140.
BOA, DH. SAİD., D. 183, G. 231.
BOA, DH. SAİD., D. 192, G. 42.
BOA, DH. SAİD., D.188, G.12.
BOA, DH. SAİD., D.192, G.70.
BOA, DH. ŞFR., D. 105, G. 103.
BOA, DH. UMVM., D.90, G.19.
BOA, İ. DUİT, D.42, G. 31.
BOA, İ..DH., D.1501, G. 1331/L-22
BOA, İ..DH., D.1501, G. 1331/L-22.
BOA, İ..DUİT, D. 115. G.1.
BOA, İ..DUİT, D.180, G.90.
BOA, İ..DUİT, D.43, G. 43.
BOA, İ..DUİT., D.42, G. 31.
BOA, İ..DUİT., D.42, G.117.

1.2.2. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, 18/6/1920,S.63, D73-6, F: 30..18.1.1, Y: 1.4.5.

BCA, 24/11/1921, D. 2382, F: 30..10.0.0, Y: 200.362..2.

1.3. İçişleri Bakanlığı Arşivi

İçişleri Bakanlığı Arşivi, Faik Üstün Dosyası, Sicil No: 440, Tercüme-, Hâl.

İçişleri Bakanlığı Arşivi, İsmail Sâfa Apaydın Dosyası, Sicil No: 432, Tercüme-i
Hâl.

İçişleri Bakanlığı Arşivi, M. Celalettin Dosyası, Sicil No: 914.

İçişleri Bakanlığı Arşivi, Suat Bey Dosyası, Sicil No: 1232.

1.4. Millî Savunma Bakanlığı Arşivi

MSB Arşivi, Albay Bölümü, Kl. 18, D. 548:

MSB Arşivi, Albay Bölümü, Kl. 33, D. 1052.

MSB Arşivi, Albay Bölümü, Kl. 57, D. 1813.

MSB Arşivi, Albay Bölümü, Kl. 67, D.2131.

MSB Arşivi, İsmail Hakkı Küçük Şahsi Dosyası. Sicil No: 310—4.

MSB Arşivi, Yarbay Bölümü, Kl. 18, D. 548.

MSB Arşivi, Yarbay Bölümü, Kl. 5, D. 134.

MSB Arşivi, Yarbay Bölümü, Kl.93, D. 2948.

1.4.1. Kara Kuvvetleri Arşivi

KKK'lığı Emeklilik Şubesi Arşivi, Besim Koka Şahsi Dosyası, Sicil No: 1311 -
c.P.222

KKK'lığı Emeklilik Şubesi Arşivi, Hafız Cevdet Bilge Şahsi Dosyası Sicil No:
312—37.

KKK'lığı Emeklilik Şubesi Arşivi, Mehmet Mazhar Şahsi Dosyası, Sicil No: 308–
74.

KKK'lığı Emeklilik Şubesi Arşivi, Mehmet Saip Şahsi Dosyası, Sicil No: 1312-
P.285.

KKK'lığı Emeklilik Şubesi Arşivi, Mehmet Tevfik Atalay Şahsi Dosyası, Sicil
No: 1313-P.445.

KKK'lığı Emeklilik Şubesi Arşivi, Mehmet Tevfik Şahsi Dosyası, Sicil No:311-P-
148.

1.5. Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi

Gen. Kur. ATASE Arşivi, ATAZB, K. 2, G. 64–4

Gen. Kur. ATASE Arşivi, ATAZB, K. 2, G. 64-4af

Gen. Kur. ATASE Arşivi, ATAZB, K.7, G.33/2.

Gen. Kur. ATASE Arşivi, İSH., D.433, G.42.

Gen. Kur. ATASE Arşivi, İSH., D.433, G.44

1.6. Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi

Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, Hacı Necip Efendi Dosyası, No: 23.0859.

Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, Hamdi Yazır Dosyası, No: 23.0361.

Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, Hüseyin Efendi Dosyası, No: 23.1610.

Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, Ali Serdaroglu Dosyası, No: 44.0108.

1.7. Türk Kızılayı Arşivi

Türk Kızılayı Arşivi, D 73, 241–1.001

Türk Kızılayı Arşivi, D 73, 241–2.001

Türk Kızılayı Arşivi, D. 1138, B. 16.001.
Türk Kızılayı Arşivi, D. 1198, B. 20.001.
Türk Kızılayı Arşivi, D. 153, B. 11.001.
Türk Kızılayı Arşivi, D. 28, B. 18.001.
Türk Kızılayı Arşivi, D. 28, B. 55–3.001.
Türk Kızılayı Arşivi, D. 28, B. 57.001.
Türk Kızılayı Arşivi, D. 28, B.55–2.001
Türk Kızılayı Arşivi, D. 665, B. 289.001
Türk Kızılayı Arşivi, D. 73, B. 241.001
Türk Kızılayı Arşivi, D. 817, B. 207.001.
Türk Kızılayı Arşivi, D.665, B.289–1.001.

1.8. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi

TİTE Arşivi, K. 27, G. 52, B.52–001.
TİTE Arşivi, K. 297, G. 34, B. 34-001.
TİTE Arşivi, K. 297, G. 82, B. 82-001.
TİTE Arşivi, K. 298, G. 14, B. 14-001.
TİTE Arşivi, K.27, G.169, B.169–1001.
TİTE Arşivi, K.27, G.20, B.20–001.
TİTE Arşivi, K.27,G.169,B.169–1001.
TİTE Arşivi, K.297, G.82, B. 82-001
TİTE Arşivi, K.298, G.14, B.14–001.

1.9. Burdur Lisesi Arşivi

Burdur Lisesi Arşivi Rıza Bey Tercüme-i Hâli, No: 2588.
Burdur Lisesi Arşivi, Ahmet Hilmi Bey Tercüme-i Hâli, No: 2533.

Burdur Lisesi Arşivi, Ahmet Refik Bey Tercüme-i Hâli, No: 3273.

Burdur Lisesi Arşivi, Ahmet Ruhi Bey Tercüme-i Hâli, No: 2.

Burdur Lisesi Arşivi, Ali Hamza Bey Tercüme-i Hâli, No: 2776.

Burdur Lisesi Arşivi, Hacı Mehmet Tercüme-i Hâli, Sicil No: 1284

Burdur Lisesi Arşivi, Hacı Mehmet Tercüme-i Hâli, Sicil No: 1284.

Burdur Lisesi Arşivi, Hasan Hıfzı Bey Tercüme-i Hâli, No: 2587.

Burdur Lisesi Arşivi, Hüseyin Sait Bey Tercüme-i Hâli, No: 2051.

Burdur Lisesi Arşivi, İbrahim Hilmi Bey Tercüme-i Hâli, No: 7987.

Burdur Lisesi Arşivi, İbrahim Hulûsi Bey Tercüme-i Hâli, No: 1486.

Burdur Lisesi Arşivi, İzzet Bey Tercüme-i Hâli, No:219.

Burdur Lisesi Arşivi, Mahmut Bey Tercüme-i Hâli, No: 2472.

Burdur Lisesi Arşivi, Mehmet Emin Bey Tercüme-i Hâli, No: 2589.

Burdur Lisesi Arşivi, Mehmet Şevket Bey Tercüme-i Hâli, No: 217.

Burdur Lisesi Arşivi, Mehmet Tevfik Tercüme-i Hâli, No: 1679.

Burdur Lisesi Arşivi, Mustafa Ali Bey Tercüme-i Hâli, No. 196.

Burdur Lisesi Arşivi, Mustafa Bey Tercüme-i Hâli, No: 215.

Burdur Lisesi Arşivi, Nahide Muammer Tercüme-i Hâli, No: 5103/178.

Burdur Lisesi Arşivi, Namık Kemal Tercüme-i Hâli, No: 1599.

Burdur Lisesi Arşivi, Nazım Bey Tercüme-i Hâli, Sicil No: (numarasız)

Burdur Lisesi Arşivi, Rasim Bey Tercüme-i Hâli, No: 1437.

Burdur Lisesi Arşivi, Şevki Bey Tercüme-i Hâli, No: 210.

Burdur Lisesi Arşivi, Talat Tahsin Tercüme-i Hâli No. 1581.

2. RESMÎ YAYINLAR

2.1 Yıllıklar

Burdur 1928, (Hazırlayan: Rıza Erdem başkanlığında öğretmenler) daktilo hâlinde eser, s.45.

Burdur Vilayeti 1928, (Haz. Kadir Şeker), Burdur, 2012.

Burdur, Burdur Valiliği Yayınları, İstanbul, 1955.

Burdur, İstanbul, 1955, İsmail Akgün Matbaası.

Burdur 1967 İl Yıllığı, (Hazırlayan: Hüsamettin Tanış), Ankara, 1967, s.110, Güven Matbaası.

Burdur 1973 İl Yıllığı

Rumi 1330 tarihli Konya Vilayet Salnamesi,

Salname-i Maarif-i Umumiyye H 1321, s.594

2.2. TBMM Zabıt Cerideleri ve Gizli Celse Tutanakları

TBMM Gizli Celse Zabıtları, C.I, (Birleşim: 37, Oturum:2, 18.07.1920) Ankara, 1981. s.94–95.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, C.V, (Birleşim: 81, Oturum: 3, 11.10.1920), Ankara, 1981, s. 153.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.I, (Birleşim: 15, Oturum: 3, 13.05.1920), Ankara, 1959, s. 288,

TBMM Zabıt Ceridesi, C. 1, (Birleşim: 3, Oturum:1, 25.04.1920), s.42.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.29, (Birleşim: 26, Oturum: 1, 16.04.1923), Ankara, 1961, s. 211–219, TBMM Matbaası.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.II, (Birleşim: 24, Oturum: 1, 05.06.1920), Ankara, 1959, s. 74.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.II, (Birleşim: 24, Oturum: 2, 05.06.1920), Ankara, 1959, s. 84.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.IV, (Birleşim:61, Oturum: 2, 11.09.1920), Ankara, 1981, s.74.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.IX, (Birleşim:10, Oturum: 1, 21.03.1921), Ankara, 1954, s.181.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.IX, (Birleşim:4, Oturum: 1, 07.03.1921), Ankara, 1954, s.40.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.V, (Birleşim: 99, Oturum: 1, 18.11.1920), Ankara, 1959, s. 407.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.X,(Birleşim:34, Oturum:2, 16.05.1921), Ankara, 1958, s.303-304.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.XI,(Birleşim:53, Oturum:1, 21.07.1921), Ankara, 1958, s.327.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.XIX,(Birleşim:109, Oturum:3, 27.09.1922), Ankara, 1960,s.210-211.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.XIX,(Birleşim:32, Oturum:4, 22.04.1922), Ankara, 1959, s.351-353.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.XVIII,(Birleşim:20, Oturum:4, 04.04.1922), Ankara, 1959, s.519.

2.3. Meclis-i Meb'ûsân Zabıt Cerideleri

Meclis-i Meb'ûsân Zabıt Ceridesi, 3. Dönem, C. I, Ankara, 1991, s. 193, TBMM Basımevi.

Meclis-i Meb'ûsân Zabıt Ceridesi, 3.Devre, C.I-II-III, Ankara, 1991, İndeks, TBMM Basımevi

Meclis-i Meb'ûsân Zabıt Ceridesi, C.1, (Birleşim:19, Oturum: 1, 06.03,1920),
Ankara,1992, s.386, TBMM Basımevi.

Meclis-i Meb'ûsân Zabıt Ceridesi, TBMM Basımevi, C.1, Ankara, 1991, s. 229,
310, 498: C. 2, Ankara,1985, s. 299, 361, 414, 435, 527: C.4.,Ankara,
1986, s. 96,C.5.,Ankara,1986, s.386, 678: C.6, s. 284, 608.

3. BAŞVURU ESERLERİ

Afet İnan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Ankara, 1984, Türkiye İş
Bankası Kültür Yayınları.

Aker, Mehmet Şefik, **57.Tümen ve Aydın Millî Mücadelesi (1918–1920)**,
Ankara, 2006, Genel Kurmay ATASE Yayınları.

Akgün, Seçil Karal ve Murat Uluğtekin, **Hilâl-i Ahmer'den Kızılay'a**, Ankara,
2002, Türk Kızılayı Yayınları.

Albayrak, Sadık, **Son Devir Osmanlı Uleması**, C. IV. İstanbul, 1996.

Arıkan, Zeki, **XV-XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı**, İzmir, 1988, Ege
Üniversitesi Tarih Bölümü Yayınları.

Atatürk'ün Tamim Telgraf Ve Beyannameleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih
Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, C. IV. Ankara, 1991,
Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Atay, Abdullah (Yay. Kur. Bşk), **Türk İstiklal Harbine Katılan Alay ve Tugay
Komutanlarının Biyografileri**, C. I, Ankara, 2010.

Aydinel, Sıtkı, **Güneybatı Anadolu'da Kuvâ-yı Millîye Harekâtı**, 3. Baskı,
Ankara, 2002, Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Bal, Mehmet Âkif, **Sürgün Türkler Millî Mücadele’de Malta Sürgünleri**, İstanbul, 2007, Gahura Kitabevi.
- Bleda, Mithat Şükrü, **İmparatorluğun Çöküşü**, İstanbul, 2010, Destek Yayınları.
- Böcüzâde Süleyman Sami, **Isparta Tarihi**, (Transkript: Suat Seren), İstanbul, 1983, Serenler Yayınları.
- Böcüzâde Süleyman Sami, **Üç Devirde Gördüklerim**, (Yayına hazırlayanlar: Hasan Babacan ve Servet Avşar), Ankara, 2011, TTK Yayınları.
- Bulgur, Yücel, **Burdur Şehri Monografyası**, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Mezuniyet Tezi, İstanbul, 1967.
- Çankaya, Mücellidoğlu Ali, **Son Asır Türk Tarihinin Önemli Olayları ile Birlikte Yeni Mülkiye Târîhi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, C.III, Ankara, 1968–1969, Mars Matbaası,
- Çelebi, Mevlüt, **Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri**, Ankara, 2002, Atatürk Araştırma Merkezi
- Dağ, Ahmet Emin, **Suriye Bilad-i Şam’ın Hazin Öyküsü**, İstanbul, 2013.
- Duru, Refik, **Kuruçay Höyüğü Kazıları: 1978-1979 Çalışma Raporu**, İstanbul, 1980.
- Duygulu, Hasan, **Dünü, Bugünü ve Yarınıyla Burdur**, Burdur, 1995, Burdur Ticaret ve Sanayi Odası Araştırmalar Dizisi–1.
- Ebû'l-Ula Mardin, **Huzur Dersleri**, (Haz. İsmet Sungurbey), C. II., İstanbul, 1966, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Aygün Matbaası.
- Ekinci, Yusuf, **Burdur**, Ankara, 1995.
- Erkan, Yusuf, **Zamanın Ötesinden Burdur Gezi Rehberi**, İstanbul, 2008.

- Fahri Çoker, **Türk Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve T.B.M.M I. Dönem 1919–1923**, C.III, Ankara, 1995, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, No:6.
- Gönüllü, Ali Rıza, **Cumhuriyet Döneminde Antalya (1923–1960)**, İstanbul, 2010, Tarihçi Kitabevi.
- Güçlü, Muhammed, **Dr. Burhanettin Onat ve Hayatı (1894–1976)**, Antalya, 2004.
- Gülmen, Osman - Fatih Şimşek, **Tefenni**, Ankara, 2009.
- Hacıfettahoğlu, İsmail (Haz.), **Millî Mücadele’de Hilâl-i Ahmer (TBMM Teşkilinden Sakarya Zaferi’ne Kadar İcraat Raporu 23 Nisan 1920- 23 Eylül 1921)**, 2. Bas. Ankara, 2007.
- İlimiz Burdur**, İstanbul, 1985, Özgül Yayınları.
- Karpat, Kemal H., **Osmanlı Nüfusu (1830–1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri**, İstanbul, 2003.
- Kâtip Çelebi, **Cihannûma**, http://www.kitabicihannuma.com/Cihannuma_pdf/13-Cihannuma_601–650.pdf, Erişim tarihi:04.03.2014, st. 14:00.
- Kayacan, İsa, **Burdur Hatırlamaları**, Ankara, 1991.
- Kayacan, İsa, **Burdur’dan Kültür Yağmuru**, Burdur, 2011.
- Kayacan, İsa, **Burdur'un Saz ve Söz Ustaları–2**, Burdur, 2012, s. 184–185, Burdur Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Kodaman, Bayram, Hasan Babacan (Haz.), **Hafız İbrahim Demiralay Hatıratı ve Isparta’da Millî Mücadele İle İlgili Belgeler**, Isparta, 1998.
- Köstüklü, Nuri, **Millî Mücadele’de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları**, Ankara, 1999.

- Osman Koçibay, **Balkan Harpleri-I. Dünya Harbi ve Millî Mücadele’de Burdur’dan ehit Olanlar**, Konya, 1997, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi Bölümü Yayınlanmamış Lisans Tezi.
- Özata, Metin, **İlk ağlardan Kurtuluş Savaşı’na Burdur**, İzmir, 2009, Umay Yayınları.
- zkaya, Yücel, **Osmanlı İmparatorluğu’nda yanlık**, Ankara, 1977.
- Öztürk, Kazım, **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IV. Dönem 1931–1935**, C. II, Ankara, 1996, TBMM Basımevi.
- Sarıhan, Zeki, **Kurtuluş Savaşı Kadınları**, 6. Baskı, Ankara, 2010.
- Selek, Sabahattin, **Millî Mücadele**, C.II. İstanbul, 1982.
- şimşek, İbrahim, **Değişen ve Gelişen Burdur**, (Yayımlanmamış İl zel İdare Raporu),
- şimşir, Bilal N., **Malta Sürgünleri**, 6. Baskı, Ankara, 2012, Bilgi Yayınevi.
- Tansel, Selahattin, **Mondros’tan Mudanya’ya**, C. I, Ankara, 1973.
- TBMM Albümü 1920–2010**, (Editörler: Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel), C.2 (1950–1980), Ankara, 2010, TBMM Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları.
- Türkiye şişe ve Cam Fabrikaları Sosyetesi 6. İş Senesi İdare Meclisi Raporu**, İstanbul, 1942.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, **Anadolu Beylikleri**, Ankara, 1988.
- Ürgüplü, Münib Hayri, **Mustafa şeref zkan ve Eserleri**, Ankara, 1939, Cumhuriyet Matbaası (İstanbul).
- Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet, **İlk Meclis**, İstanbul, 1999, s. 73, Cumhuriyet Gazetesi adına Yenigün Haber Ajansı.

Yaman, Yücel (Koordinatör), **Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını**, C.3, İstanbul, 1982, Anadolu Yayıncılık.

4. SÜRELİ YAYINLAR

4.1. Gazeteler

Ege Ekspres Gazetesi (7 Şubat 1961).

Resmi Gazete, 29.08.1972.

Resmi Gazete, 8.10.2013.

4.2. Makaleler ve Bildiriler

438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), Ankara, 1993, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

A. Afetinan, “*Anadolu Müdafaa-i Vatan Cemiyeti*”, **VIII. Türk Tarih Kongresi**, C. III, (Ankara, 11–15 Ekim 1976), Ankara, 1983, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Abdulkadiroğlu, Abulkerim, “*Son Devir Burdurlu Osmanlı Âlimleri ve Devlet Arşivlerinde Burdur*” **I. Burdur Sempozyumu 16-19 Kasım 2005, Bildiriler**, Burdur, 2007, C.I, MAKÜ Rektörlüğü.

Aker, Mehmet Şefik, “57. *Tümen ve Aydın Millî Cidalî*”, **104 Sayılı Askerî Mecmuanın Tarih Kısmı** (Ayrı Basım), S. 45, İstanbul, 1937.

Akpınar, Ali, “*Ömer Rıza Doğrul (1893–1952) ve Tefsire Katısı*”, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/330.pdf>, Erişim tarihi: 07.03.2013 st. 23.00.

Armaoğlu Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, C. 1-2: 1914-1995, İstanbul, (Tarihsiz), Genişletilmiş 11. Baskı.

- Ata, Bahri, “*Mülkiye Mektebi Mezunlarının Tarih ve Coğrafya Eğitimine Katkılarına Toplu Bir Bakış (1879–1960)*”, **V. Ulusal Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi**, 13–16 Ekim 2011.
- Atayeter, Yıldırım, “*Burdur İli’nin Coğrafi Konumu ve Tarihi Dönemler İçerisindeki Önemi Hakkında Bir Değerlendirme*”, **Geçmişten Geleceğe Burdur Halk Kültürü ve Turizm Sempozyumu (2. Burdur Sempozyumu) 03–05 Haziran 2010**, Ankara, 2010.
- Bal, Hüseyin, “Burdur Belediye Meclisi'nin Tarihsel ve Sosyolojik Değerlendirilmesi(1930–2005)”, **I. Burdur Sempozyumu, 16-19 Kasım 2005, Bildiriler**, Burdur, 2007, C.II, MAKÜ Rektörlüğü,
- Birinci, Ali, “*Burdur Muharriri Mehmet Şerif Korkut*”, **Türk Yurdu**, S. 106 (Haziran 1996), s. 70–71.
- “*Burdur*” **Ana Britannica**, İstanbul, 1982, C.V, s.118.
- Cimrin, Hüseyin, “Festivalimiz 50 Yaşında”, **Sabah Gazetesi Akdeniz Eki**, 05.10.2013, <http://m.sabah.com.tr/Akdeniz/2013/10/05/festivalimiz-50-yasinda>, Erişim tarihi, 14.04.2014, st: 11:00.
- Çayır, Yasemin, Mehmet Şahin, “*Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu’nun Hayatı ve Eserleri*”, **I. Burdur Sempozyumu 16–19 Kasım 2005, Bildiriler**, C. II, Burdur, 2007, MAKÜ Rektörlüğü.
- Çelebi, Mevlüt, “*İzmir’in İşgalinden Önce Şehzade Abdürrahim Başkanlığı’nda Anadolu’ya Gönderilen Nasihat Heyeti, (Anadolu Heyet-i Nasîhası):16 Nisan–18 Mayıs 1919*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.VI, S. 18, Ankara, (Temmuz 1990).

- Çelikbaş, Fethi, “*Bir İktisat Ders Kitabının Tercümesi Münasebetiyle*”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.I, S. I, Ankara, 1943, ss. 163–180.
- Darkot, Besim, “*Burdur*”, **İslam Ansiklopedisi**, Eskişehir, 2001, C. 2, 5. Baskı, MEB Yayınları.
- Demirci, Doğan, “*Demirci Mehmet Efe ve Isparta’nın İğdecik Köyündeki Karargâh Konağı*”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 22, Isparta, 2009.
- Ekinci, H. Ali, “*Burdur İl Sınırları İçinde Yapılmış Olan Kazılar ve Araştırmalar*”, **I. Burdur Sempozyumu 16–19 Kasım 2005, Bildiriler**, Burdur, 2007, C.I, MAKÜ Rektörlüğü.
- Eltarazadov, Juliboy, “*Millî Mücadele Döneminde Türkiye- Türkistan İlişkileri*”, <http://www.juliboyeltazarov.com/Millî-mucadele-doneminde-turkiye-turkistan-iliskiler/>, Erişim tarihi: 31.03.2014, st: 01:30.
- Erdem, İlhan, “*XIII. Asrın İkinci Yarısı İle XIV. Asrın İlk Yarısı Arasında Göller Bölgesinin Siyasi, İktisadî ve Kültürel Vaziyetine Genel Bir Bakış*”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.17, S. 28, Ankara, 1995, ss.55–59.
- Erdoğan, Dilşen İnce, “*İşgal Yıllarında Burdur ve Çevresinde Eşkıyalık Hareketleri (1919)*”, **16–19 Kasım 2005, Bildiriler**, Burdur, 2007, C. I, MAKÜ Rektörlüğü.
- Eroğlu, Süreyya, “*Arşiv Belgeleri Bağlamında, W.M. Ramsay’ın Pisidia Antiokheia Çalışmalarının Yeniden Değerlendirilmesi*”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.25, Mayıs 2012.

- Gönüllü, Ali Rıza, “*Konya Vilayeti ’nde Meydana Gelen Çekirge İstilaları (1866–1917)*”, **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S. 8, Konya, 2012, s.1–41.
- Gönüllü, Ali Rıza, “*Millî Mücadele Döneminde Burdur*”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 27, Konya, 2010.
- Güzey, Ali, “*Belediyemize Dair*”, **Burdur Halkevi Dergisi**, C. 1, S. 6, Burdur, 19 Temmuz 1939, s. 2-3.
- Hacıömeroğlu, Mustafa, “*Dr. M. Şerif Korkut*”, **Ötüken**, S. 2–134 (Şubat 1975).
- Kansu, Şevket Aziz, “*Türk Tarih Kurumu Alacahöyük Kazılarında (1936–1944) Bakır Çağı Yerleşme Katlarından Çıkarılan İskeletlerin Antropolojik İncelenmesi*”, **Bulleten**, C. IX, S.36 Ankara, Ekim 1945.
- Karaçam, Zahit, “*Burdur Medreseleri ve Yetişen Önemli Alimler*”, **Burdur'un Manevi Değerleri ve Millî Mücadele**, Ed. Mehmet Tanır, Burdur, 2013.
- Karagöz, Daim, “*Burdur’u Tanıyalım*”, **Burdur Halkevi Dergisi**, C. I, S. 3, Burdur, 19 Nisan 1939, s. 5.
- Köseoğlu, A. Selçuk, “*Burdur Ne Zamandan Beri Yaşıyor*”, **Burdur Halkevi Dergisi**, C.I, S.3, 19 Nisan 1939.
- Küçükılınç, İsmail, “*Şerif Güralp’in Dinler Devrimler Kitabının Hatırat Bakımından Önemi*”, http://ismailkucukkilinc.com/articles.php?article_id=103, Erişim tarihi: 11.02.2014, st: 10:10.
- “*Mithat Şükrü Bleda*”, **Meydan Larousse**, C.II, İstanbul, 1980, s.439.
- Orkun, Hüseyin Namık, “*Burdur Hakkında Araştırmalar*”, **Burdur Halkevi Dergisi**, C. 2, S. 17–18, Burdur, 1940, s. 2.

- Okur, Mehmet Âkif, “Emperyalizmin Ortadoğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye’de Fransız Mandası”, **Bilig**, S. 48, Ankara, 2009.
- Özcan, Ayça, “Antik Yazarlar ve Modern Seyyahların Gözüyle Burdur Antik Kentleri”, **I. Burdur Sempozyumu 16–19 Kasım 2005, Bildiriler**, Burdur, 2007, C.I, (MAKÜ) Rektörlüğü.
- Özdemir, Veli Cem, “Vefatının 52. Yılında Muhtar Ümmügülsüm Erkan”, <http://www.dirmilim.com/news.php?readmore=313>, Erişim tarihi, 25.04.2014, st. 13:52.
- Özsait, Mehmet, “Arkeolojik Verilerin Işığında Burdur”, **I. Burdur Sempozyumu 16–19 Kasım 2005, Bildiriler**, Burdur, 2007, C.I, MAKÜ Rektörlüğü.
- Saden, Kemal, “Dokumacılık”, **Burdur Halkevi Dergisi**, C. I, S. 1, Burdur, 19 Şubat 1939, s.5.
- Saden, Kemal, “Mobilyacılık ve Doğramacılık”, **Burdur Halkevi Dergisi**, C. I, S. 2, Burdur, 19 Mart 1939, s.7.
- Sarıkoyuncu, Ali, Esra Sarıkoyuncu Değer, “Burdurlu Hatibzâde Hacı Mehmet Refet Efendi ve Millî Mücadeledeki Hizmetleri”, <http://konyaarastirmalari.blogspot.com.tr/2013/12/burdurlu-hatibzade-haci-mehmet-refet.html>, Erişim tarihi: 17.02.2014, st: 08:51.
- “Suriye”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.37, İstanbul, 2009, s.445–565.
- Suvla, Refii-Şükrü, “Prof. Henri Truchy’nin Eserlerinin Türkçeye Nakilleri Münasebetiyle”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C.II, İstanbul, 1940–1941.
- Şahin, Bekir, “Hatip Hoca”, **Burdur’un Manevi Değerleri ve Millî Mücadele**, (Editör: Mehmet Tanır), Burdur, 2012.

- Şeker, Kadir, “*Millî Mücadele Döneminde Burdur’da Sosyal Hayat*”, **Kuva-yı Millîye’den Cumhuriyet’e Burdur**, (Ed. Zafer Gölen), Burdur, 2011.
- Tekin, Saadet, “*Dr. Reşit Galip ve Üniversite Reformu*”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları**, C.1, S.2, İzmir, 1992.
- Tuncel, Metin, “*Burdur*”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.6, İstanbul, 1992.
- Turan, Şerafettin, “*Dr. Reşit Galip’in Atatürk’e Yakınmaları*”, **Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.25, S. 39, Ankara, 2006.
- Türkmen, Tahir, “*Unutulmayanlar: Vefatının 70. Yılında Son Devir Müfessirlerimizden Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır*”, **Özlenen Rehber Dergisi**, S.110, Ankara, Ocak 2013.
- Tüzel, Ali, “*Burdur’un İktisadi Vaziyeti*”, **Burdur Halkevi Dergisi**, C. I, S. 5, Burdur, 19 Haziran 1939, s.5–6.
- Uysal, Mustafa Ali, “*Cumhuriyet Öncesi Dönemde Burdur’un Ekonomik Yapısı*”, **Burdur Araştırmaları**, Yıl:1, S. 2., Burdur, Aralık 2001, ss. 25-56.
- Uzun, Mustafa, “*Doğrul Ömer Rıza*”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 9, İstanbul, 1992.
- Vanhaverbeke, H., “*Sagalassos Kırsal Bölgeden Bir Görüntü*”, **I. Burdur Sempozyumu 16–19 Kasım 2005, Bildiriler**, Burdur, 2007, C.I, MAKÜ Rektörlüğü.
- Yavuz, Yusuf Şevki, “*Elmalılı Muhammed Hamdi*”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 11, İstanbul, 1995.

Yazıcı, Nesimi, “*İbn Batuta’ya Şaşırtan Misafirperverlik*”, **Diyanet Dergisi**, S.122, (Şubat 2001) <http://www.diyandetdergisi.com/diyandet-dergisi-26/konu-445.html>, Erişim tarihi, 04.03.2014, st: 13:45.

Yıldırım, Suat, "Elmalılı Hamdi Yazır ve Tefsiri", **Yeni Ümit Dergisi**, S.20, 1993, <http://www.yeniumit.com.tr/konular/detay/elmalili-hamdi-yazir-ve-tefsiri>, Erişim tarihi, 18.05.2014, st.11:00

5. LİSANSÜSTÜ TEZLER

Aktaş (Yazıcı), Fatma Sultan, **Mehmet Âkif Ersoy'un Safahat İsimli Eserindeki Ahlak Anlayışı İle İlgili Görüşleri**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Bütün, Şevket, **Temettuat Defterlerine Göre Burdur'un Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Isparta 2001, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Cura Bilal, **Demirci Mehmet Efe**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2004, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Der, Halime, **Celal Nuri'nin “İttihad-ı İslam” Adlı Eserinin Tahlil ve Değerlendirmesi**, Elazığ, 2008, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Durmaz, Ahmet, **Atatürk Dönemi Burdur Milletvekilleri ve Faaliyetleri**, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, 2011, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kılınçer, Yusuf İzzettin, **Atatürk ve Kırşehir (1919–1938)**, Ankara, 2006, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sarı, Buket, **Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Antalya Şubesi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri**, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak, 2010, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Temur, Rabia Banu, **Dış Politika Yazarı Olarak Ömer Rıza Doğrul: Hayatı ve Dış Politika Anlayışı**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2008, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tolacı (Şimşek) Seda, **Burdur Tarihi Kent Dokusunun İncelenmesi**, Isparta, 2009, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Uysal, Mustafa Ali, **Salnâmelere Göre Burdur (1868–1914)**, Isparta 1998, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

6. ELEKTRONİK KAYNAKLAR

gundemdetay/16.03.2011/1365113/default.htm, Erişim tarihi: 05.06.2014, st: 20:18.

http://adana.gov.tr/?act=adana_valileri, Erişim tarihi, 14.04.2014, st. 11:38.

<http://amasya.gov.tr/amasya-valiligi-kategori.asp?SayfaAltCatId=8>, Erişim tarihi, 14.04.2014, st. 11:45.

http://burdurf.mekan360.com/iys_sanat,sehirID=15,ilceID=0,icerik=1516.-sanat-alaca-dokumaciligi.html, Erişim tarihi: 10.04.2014, st: 13:55.

http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/07/19/702693/, Erişim tarihi, 01.06.2014, st. 02:44

http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/09/11/718757/icerikler/haci-suleyman-bilgen-efendi_687382.html, Erişim tarihi, 25.05.2014, st: 00:17.

http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/15/07/134153/icerikler/unlu-sahsiyetler_123604.Html, Erişim tarihi:13.03.2014, st: 23:33.

http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/15/11/720739/icerikler/okulumuzun-tarihcesi_.html, Erişim tarihi:03.05.2014, st: 12:56.

<http://musabagci.tr.gg/Prof-.Dr.--Mehmet-Sait-Hatipo%26%23287%3Blu-h-nun-Hayat%26%23305%3B--Ue-zerine.htm>, Erişim tarihi: 17.02.2014, st: 09:10.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ha%C5%9Fim_el_Atasi, Erişim tarihi:17.03.2014,st.00:50.

http://ttkb.meb.gov.tr/kurulkararlari/fihristler/fihrist_1933.pdf, Erişim tarihi, 30.04.2014, st. 00:48.

<http://www.altinyayla.gov.tr/p/41/ilcemizin-tarihi>, Erişim tarihi: 10.03.2014, st. 15:35.

<http://www.antalya.gov.tr/icerik/11/120/antalya-da-gorev-yapmis-valilerimiz.html>, Erişim tarihi: 16.03.2014, st. 12:50.

<http://www.burdur.gov.tr/burdur-tarihi.asp>, Erişim tarihi,19.12.2011, st.08:45.

<http://www.burdur.gov.tr/burdur-tarihi.asp>, Erişim tarihi,19.12.2011, st.08:45.

<http://www.burdur.gov.tr/burdur-turkuleri.asp> Erişim tarihi, 27.03.2014, st: 21:30.

<http://www.burdur.gov.tr/eski-valilerimiz.asp>, Erişim tarihi 16.03.2014, st. 12:12.

<http://www.burdur.gov.tr/ilin-konumu.asp>, Erişim tarihi: 19.12.2011 st: 07:35.

<http://www.burdur.gov.tr/ilin-konumu.asp>, Erişim tarihi: 19.12.2011 st: 07:35.

<http://www.burdur.gov.tr/ilin-konumu.asp>, Erişim tarihi:19.12.2011, st: 07:45.

<http://www.burdur.gov.tr/ilin-konumu.asp>, Erişim tarihi:19.12.2011, st: 07:45.

<http://www.burdur.gov.tr/nufus.asp>, Erişim tarihi: 19.12.2011, st: 07:52.

<http://www.burdur.gov.tr/nufus.asp>, Erişim tarihi: 19.12.2011, st: 07:52.

<http://www.burdur-bld.gov.tr/eski-baskanlar/>, Erişim tarihi, 14.04.2014, st. 14:06.

<http://www.burdur-bld.gov.tr/eski-baskanlar/>, Erişim tarihi, 25.05.2014, st: 15:54.

<http://www.burdur-bld.gov.tr/eski-baskanlar/>, Erişim tarihi, 27.05.2014, st: 19:47.

<http://www.burdurmuftulugu.gov.tr/muftulugumuz/eski-muftulerimiz/48-haci-necip-efendi.html>, Erişim tarihi: 06.02.2014. sa: 07:10.

<http://www.burdurmuftulugu.gov.tr/muftulugumuz/eski-muftulerimiz/43-huseyin-efendi.html>, Erişim tarihi: 06.02.2014, st:07:20.

<http://www.burdurmuftulugu.gov.tr/muftulugumuz/eski-muftulerimiz/48-haci-necip-efendi.html>, Erişim tarihi: 23.04.2014, st: 02:01.

<http://www.burdurmuftulugu.gov.tr/muftulugumuz/eski-muftulerimiz/50-ali-serdaroglu.html> , Erişim tarihi, 06.02.2014, st. 06:50.

<http://www.burdurmuzesi.gov.tr/kaz%C4%B1lar.htm>, Erişim tarihi: 28.02.2014, st: 13:45.

<http://www.burdurmuzesi.gov.tr/kaz%C4%B1lar.htm>, Erişim tarihi: 28.02.2014, st:14:10.

<http://www.burdurmuzeesi.gov.tr/kaz%C4%B1lar.htm>, Erişim tarihi: 28.02.2014, st:14:10.

<http://www.burdurweb.com/web/burdur-belediye-baskanlari.html/a-ruhi-yesilyurt-3-burdur-belediye-baskani> Erişim tarihi: 10.02.2014 st: 08:00

<http://www.burdurweb.com/web/burdur-belediye-baskanlari.html/fahreddin-bey-cilzade-ciloglu-ilk-burdur-belediye-baskani> Erişim tarihi: 10.02.2014 st: 07:20

<http://www.burdurweb.com/web/burdur-belediye-baskanlari.html/riza-erdem-4-burdur-belediye-baskani> Erişim Tarihi: 10.02.2014 st: 08:10.

<http://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1967/11/26/2.xhtml>

<http://www.daplatform.com/news.php?nid=25253> Erişim tarihi, 23.03.2014. st. 23:30.

<http://www.dirmilim.com/news.php?readmore=313>, Erişim tarihi, 25.04.2014. st. 10:10.

<http://www.edebiyatbiz.com/Siir/21999-Kademlioglu-Ismail-Bascavus-Destani--Gulce--BAHcE.html>, Erişim tarihi, 19.05.2014, st: 02:34.

<http://www.elmalilimuhammedhamdiyazir.com/index.php/2014-elmal-l-muhammed-hamdi-yaz-r-y-l>, Erişim tarihi, 20.04.2014, st. 23:45.

<http://www.gulceedebiyat.net/konu-Millî-mucadelede-burdur-sancagi-gulce-bahce-19557.html>, Erişim tarihi:16.03.2014, st: 21:57.

http://www.hgk.msb.gov.tr/CografıUrunKatalogu/tematik/resimler/turkiye_siyasi_00.jpg, ve

http://www.hgk.msb.gov.tr/CografıUrunKatalogu/tematik/resimler/turkiye_siyasi_01.jpg, Erişim tarihi: 19.12.2011, st: 07:40.

http://www.hgk.msb.gov.tr/CografıUrunKatalogu/tematik/resimler/turkiye_siyasi_00.jpg, Erişim tarihi: 19.12.2011, st: 07:40

http://www.hgk.msb.gov.tr/CografıUrunKatalogu/tematik/resimler/turkiye_siyasi_01.jpg, Erişim tarihi: 19.12.2011, st: 07:40.

<http://www.ibrahimkafesoglu.k12.tr/?Bid=1347513> Erişim tarihi: 17.09.2012, s: 22:03

<http://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz>, Erişim tarihi: 01.06.2014, st. 11:57.

<http://www.kocibay.net/halilhulusi.pdf>, Erişim tarihi: 14.02.2014, st: 11:14.

<http://www.kocibay.net/1914burdur.html>

<http://www.kocibay.net/halilhulusi.pdf>, Erişim tarihi: 14.02.2014, st: 11:14.

http://www.kocibay.net/riza_erdem.html, Erişim tarihi, 19.05.2014, st. 23:50.

<http://www.mersin.gov.tr/valilik/gorev-yapmis-valilerimiz.aspx>, Erişim tarihi, 14.04.2014, st.11:40.

<http://www.Millıyet.com.tr/kandilli-den-burdur-daki-deprem-hakkinda-aciklama/gundem/>

<http://www.muslim.org/m-ali/dogrul.htm>, Erişim tarihi: 07.03.2013, s. 22:30.

http://www.nigde.gov.tr/default_B0.aspx?content=1098, Erişim tarihi, 16.03.2014,st. 13.06.

<http://www.rayturk.net/burdur-trenini-geri-istiyor.html>, Erişim tarihi: 04.03.2014. st: 13:35.

<http://www.rayturk.net/burdur-trenini-geri-istiyor.html>, Erişim tarihi: 04.03.2014. st: 13:35.

<http://www.sadettindemirayak.com/kitaplar.php?c=2>, Erişim tarihi: 30.05.2014, st: 17:50.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.53956f41560c4.69291223, Erişim tarihi: 13.04.2014, st: 12:05.

<http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Sayfa&No=1>, Erişim: 28.04.2014,st:01:51.

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim t: 28.02.2014 st: 13:30.

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim: 28.02.2014 st: 13:30.

Kuzucu, Hayati, <http://www.burdurtarihi.com/heyeti%20nasiha.pdf>, Erişim tarihi: 10.03.214, st: 00:30.

Kuzucu, Hayati, <http://www.burdurtarihi.com/kocamustafa%20.html>, Erişim tarihi, 23.04.2014, st. 19:25.

Kuzucu, Hayati, <http://www.burdurtarihi.com/omer.html>, Erişim tarihi: 14.03.2014, st: 23:50.

Kuzucu, Hayati, <http://www.burdurtarihi.com/serifkorkut.html>, Erişim Tarihi: 05.03.2013, st. 19:00.

EKLER

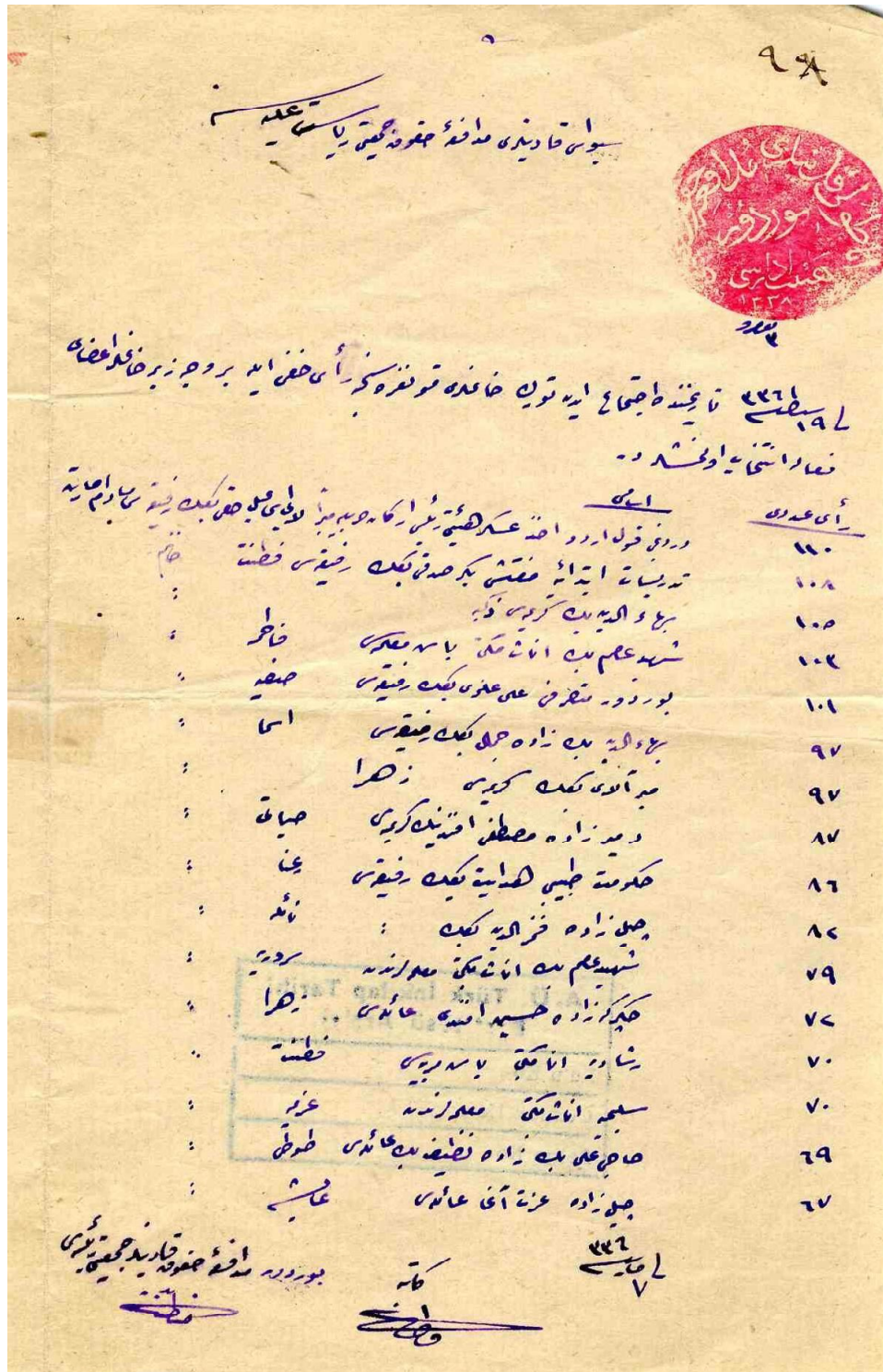
Belgeler:

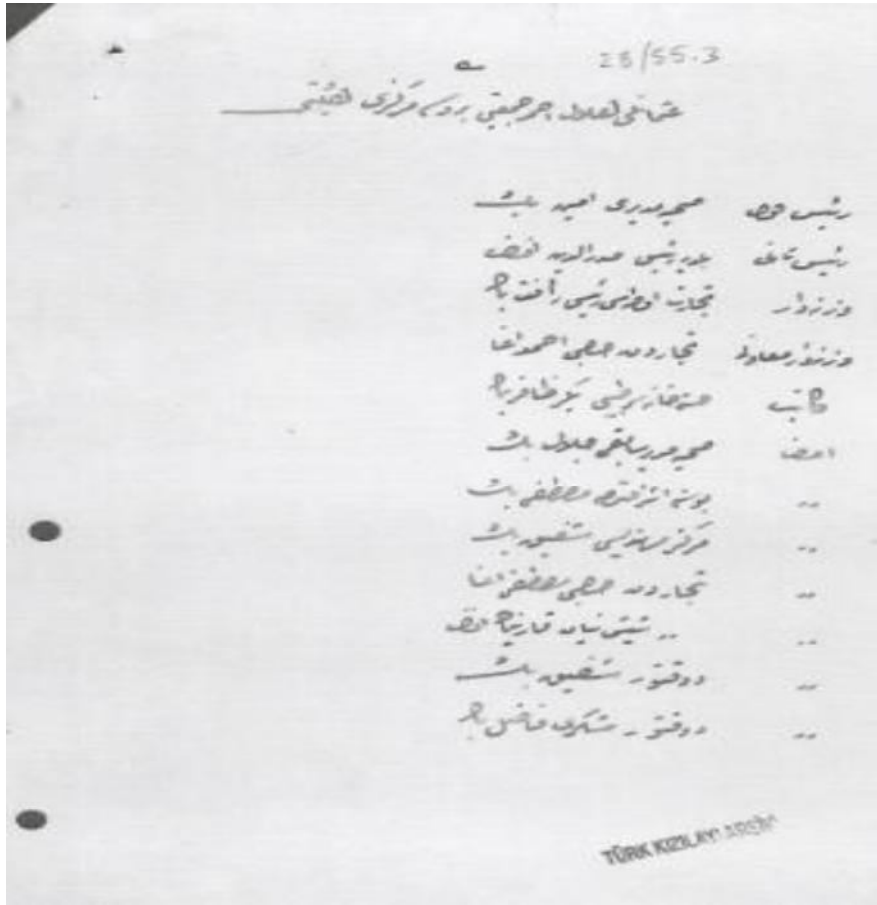
1. Burdur Müdafaâ-ı Hukûk Kadınlar Cemiyeti üyeleri (**TİTE Arşivi, K.27, G.169, B.169–1001**)
2. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Burdur Merkezi Heyeti'ni gösteren belge (**Türk Kızılayı Arşivi, K. 28, B. 55–3.001**).
3. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Tefenni Merkez Heyeti Üyelerini gösteren belge (**Türk Kızılayı Arşivi, K. 28, B. 57.001**).
4. Albay İsmail Hakkı (Küçük)'ün Kuvâ-ı Milliyye kurulması ile ilgili telgrafı. (**Gen. Kur. ATASE Arşivi, İSH., D.433, G.42**)
5. Albay İsmail Hakkı (Küçük) Bey'in Mirliva olduğuna dair belge (**Gen. Kur. ATASE Arşivi, ATAZB, K. 2, G. 64-4af**)
6. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Tercüme-i Hâli (**Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, Hamdi Yazır Dosyası, No: 23.0361**).
7. Mehmet Âkif Ersoy'un Mazbatası (**TBMM Arşivi, Mehmet Âkif Ersoy Dosyası, I. Dönem, Sicil No: 72**)
8. İsmail Suphi Soysallıoğlu Seçim Mazbatası (**TBMM Arşivi, İsmail Suphi Soysallıoğlu Dosyası, I. Dönem, Sicil No: 70**)
9. Burdurlu Gülizar'dan OHAC Üsera Komisyonuna Hindistan da esir tutulan oğlu Burdurlu Hafız Mehmed Ali Oğlu Ali ye 200 kuruşun irsali hakkında yazdığı metin. 11.TE.1333 (**Türk Kızılayı Arşivi, D. 817, G.217.0001**)
10. Ahmet Ruhi Yeşilyurt'un Burdur Lisesi Arşivindeki Tercüme-i Hâli (**Burdur Lisesi Arşivi, Ahmet Ruhi Bey Tercüme-i Hâli, No: 2.**)

11. Burdur İdadisi Lisan Muallimi Mustafa Bey'in Tercüme-i Hâli (**Burdur Lisesi Arşivi, Mustafa Bey Tercüme-i Hâli, No: 215**)
12. Doktor Mehmet Cevat Efendi Sicill-i Ahval Defteri Kaydı (**BOA, DH., SAİD., D. 183, G. 231**).

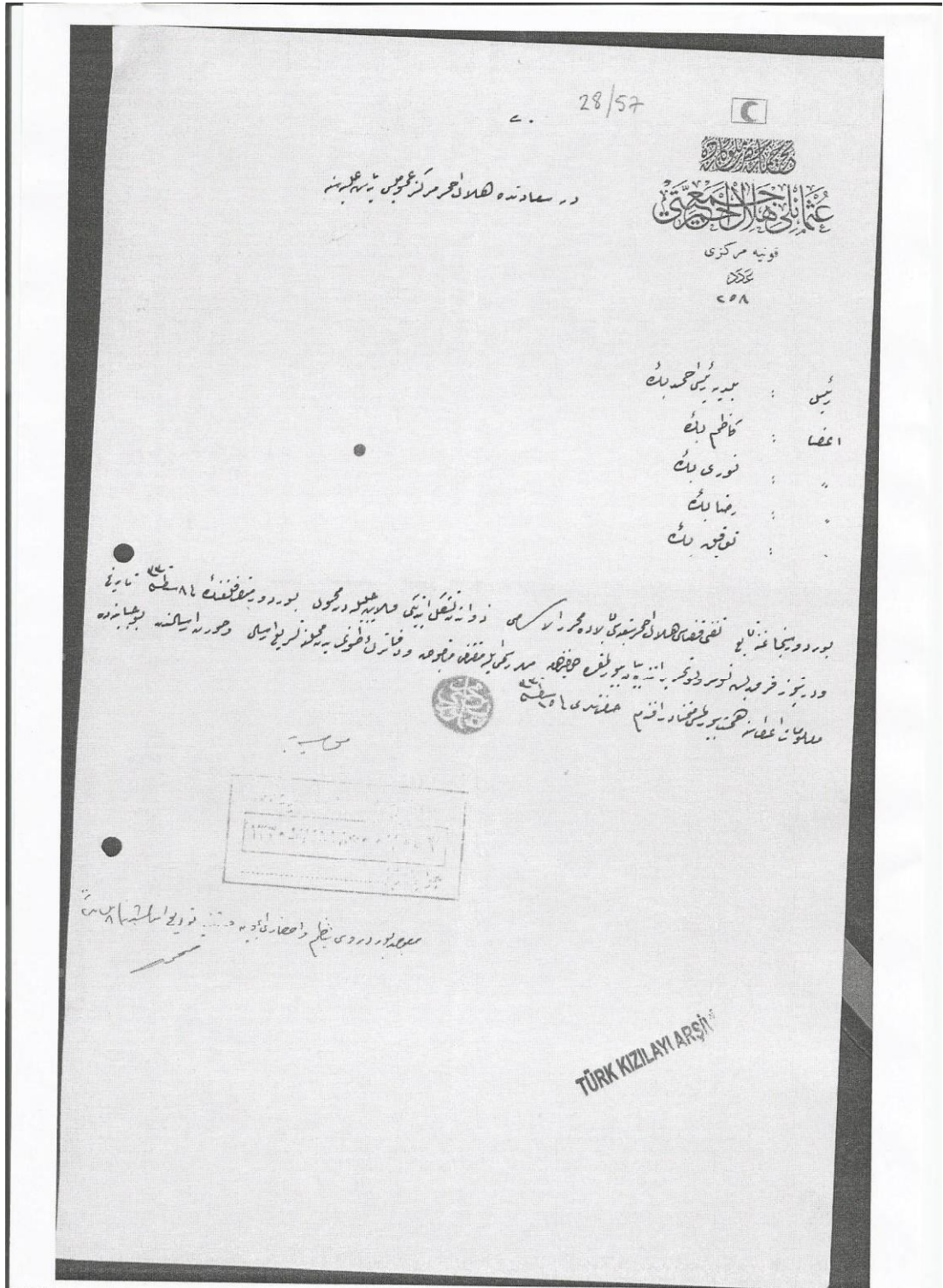
Haritalar:

1. Burdur Sancağı Haritası -1, 1330 (1914)
2. Burdur Sancağı Haritası -2, 1330 (1914)

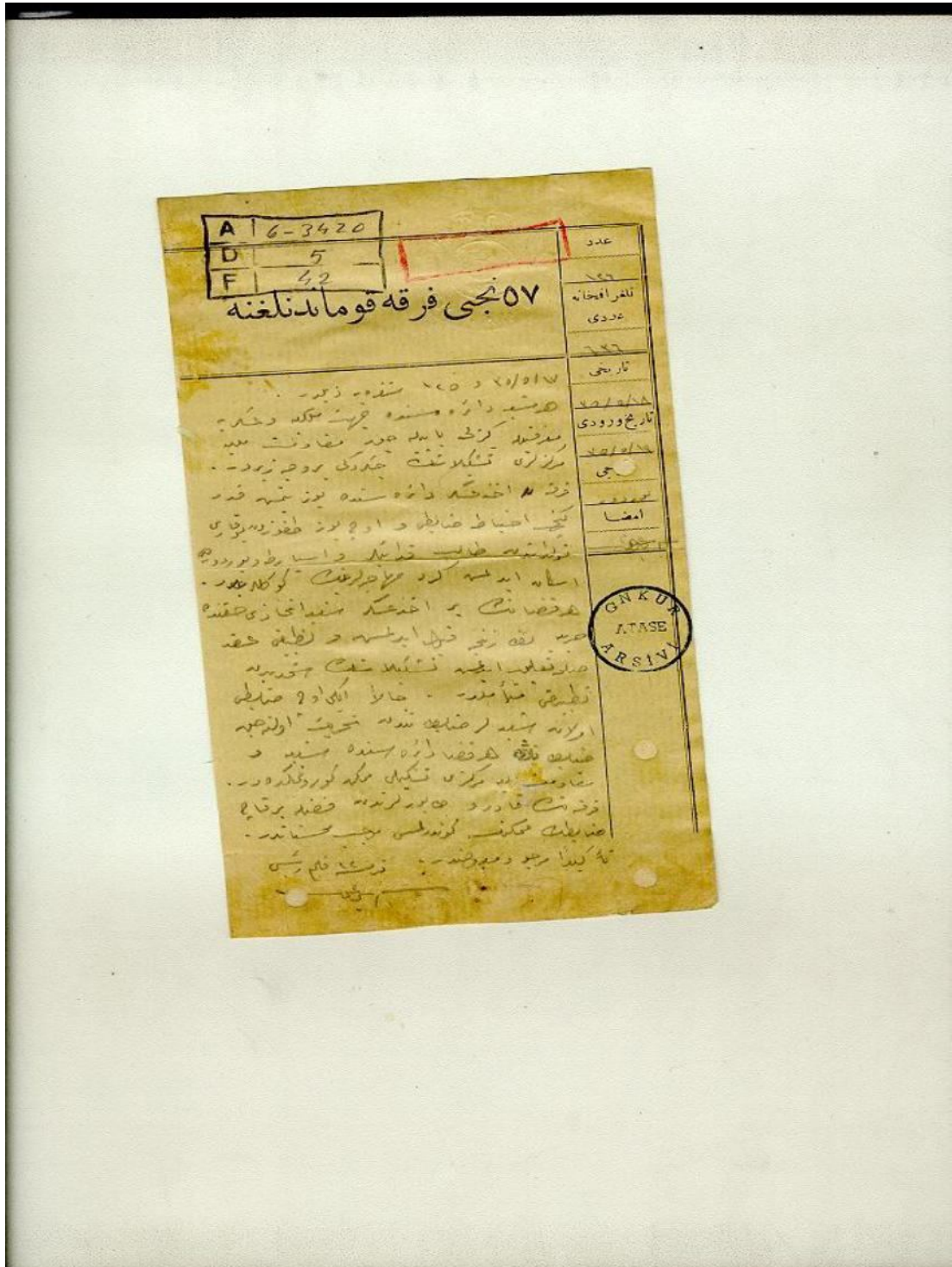




Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Burdur Merkezi Heyeti'ni gösteren belge (**Türk Kızılayı** Arşivi, K. 28, B. 55-3.001).



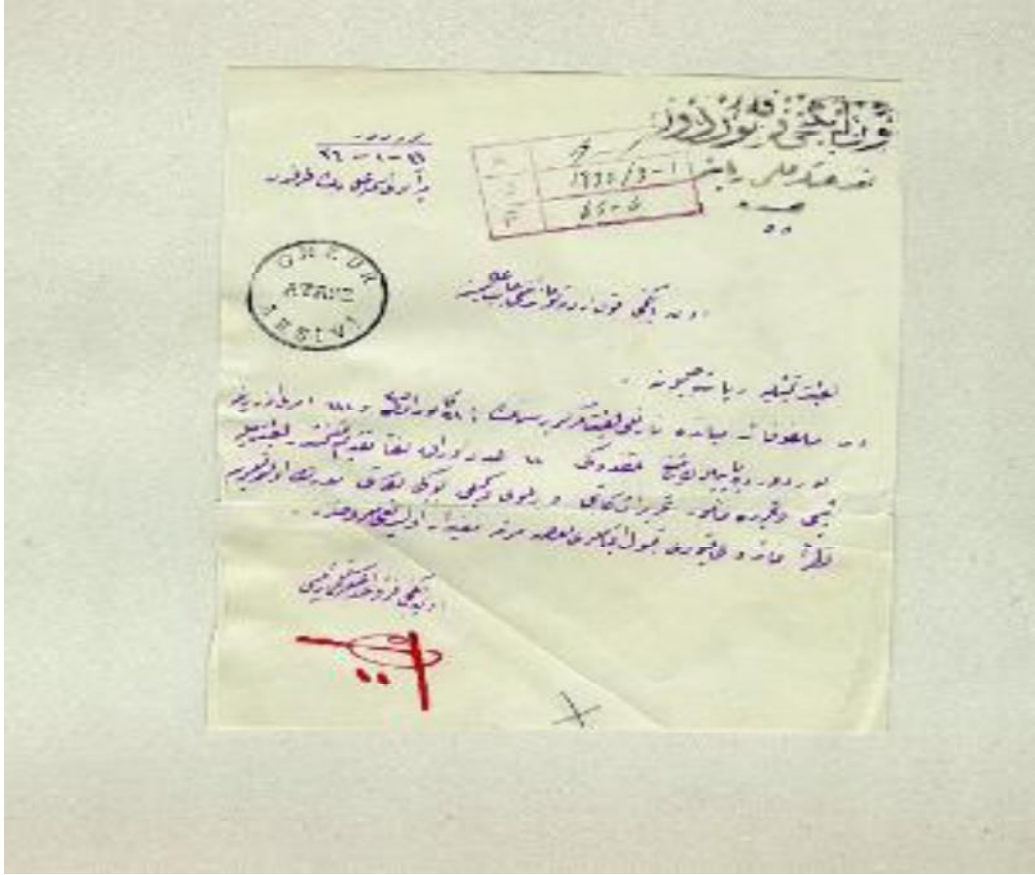
Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Tefenni Merkez Heyeti Üyelerini gösteren belge (Türk Kızılayı Arşivi, K. 28, B. 57.001).



Albay İsmail Hakkı (Küçük)'ün Kuvâ-ı Milliyye kurulması ile ilgili telgrafi.

(Gen. Kur. ATASE Arşivi, İSH., D.433, G.42).

Ek-5



Albay İsmail Hakkı (Küçük) Bey'in Mirliva olduğuna dair belge (Gen. Kur. ATASE Arşivi, ATAZB, K. 2, G. 64-4af).

HEKİMİYE'DE GÖRÜŞTÜRÜLMEK ÜZERE YAKIN KİMLİK YAKIN KİMLİK ALT BİLİTMEK ÜZERE KURUMUNDA

HEKİMİYE'DE GÖRÜŞTÜRÜLMEK ÜZERE YAKIN KİMLİK YAKIN KİMLİK ALT BİLİTMEK ÜZERE KURUMUNDA

1- Adı ve Soyadı

2- Baba ve Ana adı ile işleri

3- Doğan Yeri ve Tarihi

4- Evlatlık Halinde ise kaç çocuğa varisimleri

5- Eğitimli olduğu, adresi, işi

6- Sağlık durumu veya fakat

7- Sağlık durumuna göre günde kaç saat çalıştırılabilir ve çalışma koşulları

8- (Etiler) çalıştırılabilir

9- Çalıştırılabilir

10- Çalıştırılabilir

11- Çalıştırılabilir

12- Çalıştırılabilir

13- Çalıştırılabilir

14- Çalıştırılabilir

15- Çalıştırılabilir

16- Çalıştırılabilir

17- Çalıştırılabilir

18- Çalıştırılabilir

19- Çalıştırılabilir

20- Çalıştırılabilir

21- Çalıştırılabilir

22- Çalıştırılabilir

23- Çalıştırılabilir

24- Çalıştırılabilir

25- Çalıştırılabilir

26- Çalıştırılabilir

27- Çalıştırılabilir

28- Çalıştırılabilir

29- Çalıştırılabilir

30- Çalıştırılabilir

1- Adı ve Soyadı

2- Baba ve Ana adı ile işleri

3- Doğan Yeri ve Tarihi

4- Evlatlık Halinde ise kaç çocuğa varisimleri

5- Eğitimli olduğu, adresi, işi

6- Sağlık durumu veya fakat

7- Sağlık durumuna göre günde kaç saat çalıştırılabilir ve çalışma koşulları

8- (Etiler) çalıştırılabilir

9- Çalıştırılabilir

10- Çalıştırılabilir

11- Çalıştırılabilir

12- Çalıştırılabilir

13- Çalıştırılabilir

14- Çalıştırılabilir

15- Çalıştırılabilir

16- Çalıştırılabilir

17- Çalıştırılabilir

18- Çalıştırılabilir

19- Çalıştırılabilir

20- Çalıştırılabilir

21- Çalıştırılabilir

22- Çalıştırılabilir

23- Çalıştırılabilir

24- Çalıştırılabilir

25- Çalıştırılabilir

26- Çalıştırılabilir

27- Çalıştırılabilir

28- Çalıştırılabilir

29- Çalıştırılabilir

30- Çalıştırılabilir

31- Çalıştırılabilir

32- Çalıştırılabilir

33- Çalıştırılabilir

34- Çalıştırılabilir

35- Çalıştırılabilir

36- Çalıştırılabilir

37- Çalıştırılabilir

38- Çalıştırılabilir

39- Çalıştırılabilir

40- Çalıştırılabilir

41- Çalıştırılabilir

42- Çalıştırılabilir

43- Çalıştırılabilir

44- Çalıştırılabilir

45- Çalıştırılabilir

46- Çalıştırılabilir

47- Çalıştırılabilir

48- Çalıştırılabilir

49- Çalıştırılabilir

50- Çalıştırılabilir

51- Çalıştırılabilir

52- Çalıştırılabilir

53- Çalıştırılabilir

54- Çalıştırılabilir

55- Çalıştırılabilir

56- Çalıştırılabilir

57- Çalıştırılabilir

58- Çalıştırılabilir

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Tercüme-i Hâli **(Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, Hamdi Yazır Dosyası, No: 23.0361)**.

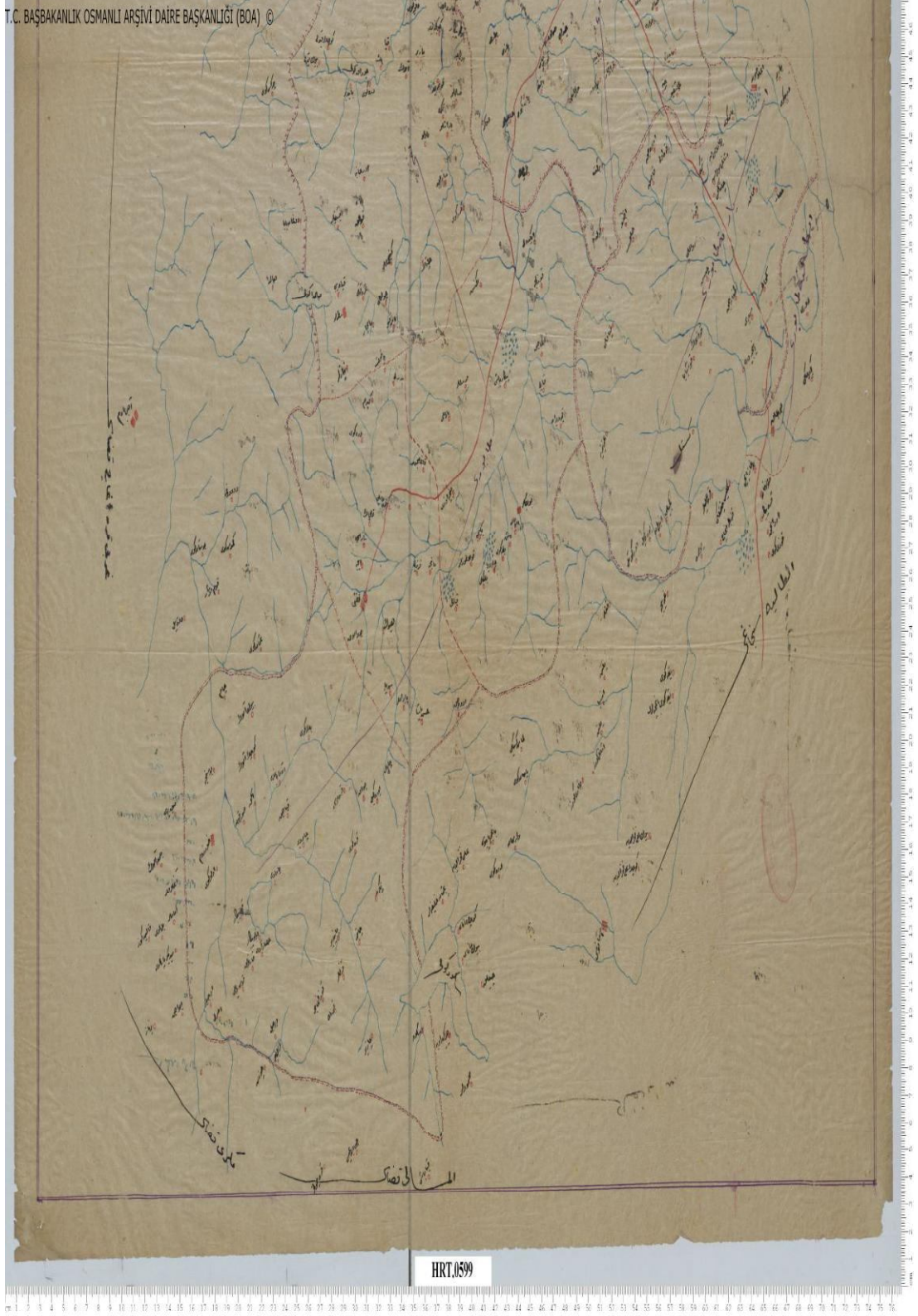
351

352

Handwritten text in a script, likely Urdu or Persian, on a lined page. The text is written in a cursive style and appears to be a letter or a document. The page is numbered '1' in the top right corner. The text is written in a dark ink on a light-colored paper.

Doktor Mehmet Cevat Efendi Sicill-i Ahvâl Defteri Kaydı (**BOA, DH., SAİD., D. 183, G. 231**).

Harita-2 Burdur Sancağı 1330 (1914)



ÖZET

Candeğer, Ümmügülsüm, I. Dünya Savaşı'ndan Cumhuriyet'in İlanına Burdur ve Çevresi ve İz Bırakanları, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Azmi Süslü, 359 s.

Bu tezde, 1914 yılından 1923 yılına kadar Burdur'da geçen önemli olaylar ve insanların yaşamları hakkında bilgiler verilmiştir. Öncelikle isimler tespit edilmiş ardından bir tasnife tabi tutulmuştur. Çalışma giriş kısmını takip eden üç ana bölüm hâlinde düzenlenmiştir. Birinci bölümde bölgenin tarihi, coğrafi, idari, askeri, sosyal ve iktisadi yapısı kronolojik bir sıralamayla ele alınmıştır. Öncelikle Burdur adının menşei, coğrafi konumu verilerek ardından kronolojik bir şekilde bölgenin I. Dünya Savaşı'na kadar gelişimi, daha sonra da Cumhuriyet'in ilanına uzanan süreç içerisindeki genel durumu anlatılmaya çalışılmıştır. Özellikle dönemin koşulları ve insanlara etkileri üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde ağırlıklı olarak Millî Mücadele dönemi ve gelişen olaylar anlatılmıştır. Bu süreçte bölgede yaşanan olaylar, halkın örgütlenmesi, bölgeye gelen nasihat heyeti ve faaliyetleri, Müdafaâ-ı Hukûk cemiyetleri ve insanların yaralarının sarılmasında canla başla hizmet veren Hilâl-i Ahmer cemiyetinin çalışmaları ele alınmıştır.

Tezimizin ana bölümlerinden ve daha detaylı olarak hazırladığımız üçüncü bölümde ise on iki alt başlık hâlinde Burdurlu ya da Burdur'da hizmet vermiş olan kişilerin biyografik derlemeleri yapılmıştır. Mülki idari amirler, milletvekilleri, askerler, eğitimciler, sağlıkçılar, haberleşmeciler, din görevlileri,

halk kahramanları, kadın kahramanlar ve cemiyetçiler sırasıyla ele alınmıştır. Bunun dışında Burdur'da kısa süreli kalmış olan kişilerden bahsedildikten sonra, Osmanlı Arşivlerinde hakkında bilgiler bulunabilen ve diğer gruplara girmeyen hemen hemen hepsi Burdurlu ya da çevresinde hizmet etmiş olan özellikle memurların biyografilerine yer verilmiştir.

Bu araştırmada 1914 – 1923 yılları arasında dokuz yıllık kurtuluş ve kuruluş dönemlerinde Burdur'un tarihi, coğrafyası, burada gelişen olaylar ve görevliler incelenmiştir. Ayrıca iz bırakan Burdurlu ya da Burdur'a hizmet etmiş kişilerin faaliyetleri incelenmiştir.

ABSTRACT

Candeğer, Ümmügülsüm, From World War One to The Proclamation of The Republic, Burdur And Its Surroundings And The People Leaving Their Feetmarks, PhD Thesis, Advisor: Prof. Dr. Azmi Süslü, 359 p.

The important events and people's lives in Burdur from 1914 until 1923 are given in this thesis. First of all, the names are determined and then they are classified. Following the introduction of work is organized in the form of three main sections. The region's historical, geographical, administrative, military, social and economic structure is discussed in the first chapter with a chronological sort. First, we tried to explain the origin of the name Burdur, its geographical location, then the chronological development of the region until World War I, and later in the process leading to the proclamation of the Republic in the general case. In particular, we have tried on focus the conditions of the period and the effects of the period on people.

In the second part, mainly the National Struggle period and the events are described. The studies are discussed such as the events in the region, people's organizations, the advice committee and its activities, Defense Law Societies and the works of Hilal-i Ahmer society who help injured people fondly.

Assemblies about the people in Burdur or those who have served in Burdur were made biographical in case of twelve sub-title in the third section which is one of the main part of the thesis. Civilian administrative authorities, members of parliament, soldiers, educators, healthcare providers, telecom, religious officials, public heroes and heroines are respectively in this chapter.

In this study, In the nine-year period of redemption and organizations between the 1914 – 1923 years were investigated about the events and the officials in the history and geography of Burdur. Also the activities of the people who have left traces or have served in Burdur were examined in the study.